

Valgamaa
aastaraamat
2012

Valgamaa
aastaraamat
2012

Valga maavalitsus
Kesk 12, 68203 Valga
Telefon 766 6111, faks 766 6157
e-post info@valgamv.ee
Internetis <http://www.valga.maavalitsus.ee>

Koostanud Valga maavalitsus
Kui ei ole tegemist Valga maavalitsuse andmetega, siis on tabelitele lisatud vastav viide.

Täname kõiki, kes aitasid kaasa raamatu valmimisele

Valga maavalitsus 2013

Keeleline korrektuur Sirje Ääremaa
Küljendus Katrin Põdra
Trükk Vali Press OÜ

Väliskaane kujunduses on kasutatud
Raamatu väljaandmist toetas maakondliku arendustegevuse
programm.

Käesoleva väljaande andmete kasutamisel või tsiteerimisel palume
viidata allikale.

Hea lugeja,

Valgamaa on jätkamas oma pikaajalist traditsiooni tuua raamatukaante vahele faktid ja sündmused eelnevast aastast. Sinu käes olev raamat kannab järjekorranumbrit üheksateist ja annab ülevaate aastast 2012 Valgamaal.

Üheksateist aastat on päris pikk aeg ja muutused nii Eestis kui ka Valgamaal on olnud märkimisväärsed. Infotehnoloogia on teinud selle ajaga suure arengu. On olemas kõikvõimalikud andmebaasid ja registrid, mis vajalikku infot talletavad ning üldsusele kättesaadavaks teevad. Raamatut on aga hea ja mugav sirvida. Seega oleme järjekordset aastaraamatut avaldamas nii paberil kui ka digitaalsel kujul internetis. Seda kõike meie inimeste harjumusi ja kogemusi arvestades.

Peale infotehnoloogia on arengud toimunud ka teistes valdkondades, mis ei tähenda, et kõik meile alati meeldivad oleksid.

Muutunud on elanike arv. 2012. aastal loeti kokku Eestimaa rahvas ja Valgamaa elanike arvuks, 31. detsember 2011 aasta seisuga saadi 30 123. Kahjuks on meid Valgamaal 11 350 võrra vähem kui 1989. aasta rahvaloenduse ajal. See on reaalsus, millega peame arvestama Valgamaa arenguid planeerides.

2012. aasta üks märksõnadest olid teenused ja nende kättesaadavus Valgamaal. Pidime järjekordselt alla neelama nii pangakontori kui ka postiasutuse lahkumise, aga ka mõne riigi poolt pakutava teenuse, näiteks tarbijakaitse igapäevase kohaloleku lahkumise Valgamaalt. Samas on selge, et väheneva rahvaarvu tingimustes väheneb erinevate teenuste tarbimine ja nende kättesaadavus on lähiajal lahendamist nõudev ülesanne.

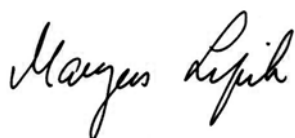
Täna räägime halduskorralduse ümberkorraldamise vajadusest, selle sees omavalitsuste arvust. Samuti kooli ja haiglavõrgu ümberkorraldamisest. Peame ise nendes aruteludes olema aktiivsed, et ümberkorralduste tuules kaotajaks ei jääks. Infotehnoloogia on küll jõudsalt arenenud, aga kõiki teenuseid interneti ei paiguta.

Eluliste teenuste osas oli Valgamaal ka mitmeid positiivseid märke. Otepääl valmis uus ajakohane kiirabijaam ja Valgas kauaoodatud päästetepoo. Positiivseid näiteid leidub kohalike kaasamisest ja omaalgatuse suurenemisest. Regionaalministri algatatud ja EAS-i poolt elluviidava teenuskeskuste programmi abil tegutseb Valgamaal (Kagu-Eestis veel rohkem) kolm teenuskeskust: Sangastes, Tahevas ja Kaagjärvel. See on alles jätnud lisaks kaubandusele ka näiteks postiteenuse, WIFI, kohviku jne. Usun, et sarnane erinevate teenuste koondumine on üks võimalus, kuidas hoida riiki ja omavalitsust inimesele lähemal.

Vaatamata kõigele oleme jätkuvalt panustanud meie maakonna turundamisele. Valgamaa on ennast esitlenud Maamessil ja mitmetel turismimessidel, meie noored osalesid Teeviidal 2012. Mitte ainult osalesid, vaid olid messi aktiivseimad. Valgamaa noorte tegemised vääriskid kindlasti pikemat kirjeldamist kui meie aastaraamatu formaat seda võimaldab, aga raamatut sirvides leiad meie noorte tegemistest palju positiivseid näiteid, mida tasub järgida ka teistes eluvaldkondades.

Tugevaks saame ainult koostöös.

Head lugemist,

Margus Lepik
maavanem

Sisukord

1. Eessõna	3
2. Sündmused Valgamaal 1912. aastal	7
3. Valik 2012. aasta tähtsamatest sündmustest	8
4. Juhtimine ja regionaalhaldus	13
4.1 Valga maakond	13
4.1.1 Üldist	13
4.1.2 Maakonna kujunemine	13
4.1.3 Lipp ja vapp	15
4.1.4 Haldusjaotus	16
4.1.5 Rahvastik	16
Rahvastikusündmused	18
Abielud, abielulahutused ning uue ees- ja/või perekonnanime andmine	19
4.2 Riiklikud institutsioonid.	20
4.2.1 Valga maavalitsus.	20
Koosseis ja struktuur.	20
Ülevaade maavalitsuse olulisematest tegevustest 2012. aastal	21
Riikliku järelevalve teostamine	21
Valga maakonna arengunõukogu	21
Maakonna arendusorganisatsioonide ümarlaud	21
Valgamaa elanike rahulolu-uuring 2012	21
Projektid	22
Europe Direct Valgamaa infopunkt.	22
Valgamaa vapimärgi ja teenetemärgi saajad 2012.	23
Regionaalarengu programmide menetlemine	23
Valga maavalitsuse välissuhted	26
4.2.2 Kaitseliidu Valgamaa malev.	27
4.2.3 Keeleinspektiooni Lõuna-Eesti järelevetaltus.	28
4.2.4 Päästeameti Lõuna päästkeskuse Valgamaa päästepiirkond	28
4.2.5 Politsei- ja piirivalveameti Lõuna prefektuuri kodakondsus- ja migratsioonibüroo Valga teenindus	31
4.2.6 Politsei- ja piirivalveameti Lõuna prefektuuri piirivalvebüroo	31
4.2.7 Politsei- ja piirivalveameti Lõuna prefektuuri Valga politseijaoskond	32
4.2.8 Lõuna ringkonnaprokuratuuri Valga prokurörid.	34
4.2.9 Muinsuskaitseameti Lõuna-Eesti järelevalveosakond	34
4.2.10 Riigiarhiivi Valga osakond	35
4.2.11 Tarbijakaitseamet	36
4.2.12 Tartu maakohtu Valga kohtumaja	38
4.2.13 Tartu vangla kriminaalhooldusosakonna Valga talitus	38
4.3 Kohalikud omavalitsused.	39
4.3.1 Kohalike omavalitsuste eelarve	39
4.3.2 Valgamaa Omavalitsuste Liit	42
Olulisemad kohtumised, üritused ja sündmused.	44
Korraldatud suuremad üritused ja ettevõtmised	45
4.3.3 Helme vald	47
4.3.4 Hummuli vald	48
4.3.5 Karula vald	49

4.3.6 Otepää vald	50
4.3.7 Palupera vald	52
4.3.8 Puka vald	54
4.3.9 Põdrala vald	55
4.3.10 Sangaste vald	57
4.3.11 Taheva vald	57
4.3.12 Tõlliste vald	59
4.3.13 Tõrva linn	61
4.3.14 Valga linn	62
4.3.15 Öru vald	63
5. Looduskeskkond ja keskkonnakaitse	65
5.1 Valgamaa looduse üldiseloomustus	65
5.2 Meteoroloogiline ülevaade	65
Soojuslikud karakteristikud	65
5.3 Keskkonnaameti Põlva-Valga-Võru regioon	67
5.4 Maavarad	67
5.5 Vesi	68
5.6 Metsandus	69
5.7 Jahindus	70
5.8 Kalandus	71
5.9 Jäätmed	71
5.10 Välisõhk	71
5.11 Looduskaitsealad	72
5.12 SA Keskkonnainvesteeringute Keskuse Valgamaa esindus	75
5.13 MTÜ Valgamaa Omavalitsuste Liidu keskkonnaosakond	75
6. Haridus ja noorsootöö	79
6.1 Koolivõrk ja õpilased	79
6.1.1 Õpilased ja koolide lõpetamine	80
6.1.2 Õpetajad	82
Valgamaa aasta õpetaja 2012	82
6.2 Koolieelsed lasteasutused	83
6.3 Valgamaa kutseõppekeskus	84
6.4 Noorsootöö	85
6.4.1 Valgamaa noorteühendused ja -organisatsioonid	85
6.4.2 Valgamaa avatud noortekeskused	88
6.4.3 Noorteühendused ja -organisatsioonid koolides	88
6.4.4 Huvikoolid	90
6.4.5 Valgamaa Noorte Nõustamiskeskus (VNNK)	91
6.5 Erinorsootöö	92
6.5.1 Alaealiste komisjonide tegevus	92
6.5.2 Nõustamiskomisjoni tegevus	93
7. Majandus ja tehniline infrastruktuur	94
7.1 Tööhõive	94
7.1.1 Eesti töötukassa Valgamaa osakond	95
7.1.2 Tööinspektsiooni Lõuna inspektsioon	99
7.2 Palk	101
7.3 Pangandus	101
7.3.1 Laenud, säästud	101

7.3.2 AS SEB Valgamaa kontor.	102
7.3.3 Swedbank AS Valgamaa kontorid	102
7.4 Maa- ja omandireform	103
Maa-ameti Valga katastribüroo	103
Maareformi tulemused Valgamaal	105
7.5 Ettevõtlus	105
7.5.1 Maksu- ja tolliameti Valga teenindusbüroo	105
7.5.2 Edukamad ettevõtted maakonnas	108
Konkurss Valgamaa ettevõtluse auhind.	108
7.5.3 SA Valgamaa Arenguagentuur.	109
7.5.4 Valgamaa äriklubi	110
7.5.5 MTÜ Valgamaa Partnerluskogu	110
7.5.6 Turism	111
7.5.7 Põllumajandus.	117
7.6 Elekter.	124
7.7 Planeeringud	125
7.8 Heakord – rahvuslik programm „Eesti kaunis kodu“	126
7.9 Transport ja kommunikatsioonid.	127
7.9.1 Maanteeamet.	127
7.9.2 Transport	130
7.9.3 Perioodika	132
7.9.4 Televisioon ja ringhääling	133
7.9.5 Telekommunikatsioon	133
7.9.6 Avatud internetipunktid ja traadita interneti (WiFi) alad	133
7.9.7 Postiasutused	134
8. Sotsiaalhoolekanne ja tervishoid	135
8.1 Sotsiaalkindlustus ja -hoolekanne	135
Sotsiaalkindlustusameti Lõuna pensioniameti Viljandi büroo Valga klienditeenindus	135
8.2 Tervishoid	139
Terviseameti Lõuna talituse Valgamaa esindus.	141
8.3 Terviseedendus	143
8.4 Eesti Punase Risti Valgamaa Selts.	145
9. Kultuur	147
9.1 Raamatukogud	147
9.2 Muuseumid	148
9.3 Kultuuri- ja rahvamajad.	149
9.4 Kultuurkapitali Valgamaa ekspertgrupp	150
9.5 Sport	151
9.5.1 Valga maakonna 2012. aasta edukamateks valitud sportlased.	151
9.5.2 2012. aasta rahvusvaheliste tiitli- ja karikavõistluste edukamad Valgamaa sportlased.	154
9.5.3 Valgamaa spordiklubide sportlaste poolt 2012. aasta Eesti meistrivõistlustelt võidetud medalid	154
9.5.4 Harrastusspordile eraldatud toetus.	159

2. Sündmused Valgamaal 1912. aastal

Omaaegse ajakirjanduse põhjal

Jaauaril teatatakse huntidest Valgamaal, et neid siinmail pea igal päeval nähtud on. Maha on lastud ainult 2 hunti. Mõneti käib arutelu, kas Eestis hunte liialt palju on, ka tänapäeval.

Kooliõpetajad kogusid Valgas andmeid, kui palju lapsi siin koolipuudusel ilma õpetuseta on jäänud. Küsitluslehtedele pidid lapsevanemad kirjutama ka põhjuse, miks nende lapsed koolis ei käi.

Valga ligidal oleva Kapsta mõisa omanik H. Rätsep kavatses oma mõisa krundile pudretivabriku asutada (pudret – fekaalidest toodetav orgaaniline väetis). Kohalikele elanikele see uudis vaevalt head meelt valmistas, ehkki idee ju igati kiiduväärsena näis.

6. jaauaril avati Tõrvas teemaja, kus toimus Kalevipoja pidu ja perekonnaõhtu. Veel toimus jaauaril Tõrvas rahvakoosolek seoses alevisse linnakooli asutamise mõttega. Kuna võimudelt kahele palvekirjale polnud vastust tulnud, otsustati esitada uus kiri.

Otepääl suleti Vene õigeusu tütarlastekool seoses õpilaste arvu vähenemise ja ühe õpetaja lahkumisega. Viimastel aastatel oli aga Nuustaku kandis mitmeid uusi koole avatud. Lisaks teatati siitkandist, et kinnitati Vana-Otepää Rehepeksuühisuse ja Otepää Piimaühisuse põhjuskirjad (põhikirjad). Seega ühistegevus ennekõike!

28. jaauaril toimus Valga Karskusseltsis perekonnaõhtu. Kooliõpetaja J. Kukk kõneles armastuse avaldamisest muistsel ajal. Veel etendus näitemäng „Hääst perekonnast“. Üritus lõppes tantsuga.

Hea uudis tuli Purakülalt, kuhu pandi üles postkastid. Linna kirjakandjad tõid nüüd kirjad ja ajalehed inimestele koju kätte, varem seisis Puraküla inimeste post nädalate kaupa Paju vallamajas.

Valga-Luke tulekahju korral abiandmise seltsil on 11 485 rbl kapitali ja kokku 101 liiget. Seltsi tegevuspiirkonda kuulus peale Luke kihelkonna ka Valga vald ja Ergmäe kihelkonna Pedeli vald. Kiidetakse eestlaste ja lätlaste vahelist koostööd sel alal. Ka seltsi asjaajamine oli igati korralik. Kinnitamise maksu võetakse ainult 0,25% kinnitusesummalt (kindlustusummalt), mis igati mõistlik näib. Ajaleht Postimees tegi ettepaneku, et vaja oleks veel kariloomade õnnetuste vastu kinnitamise seltsi, mis seni asutamata.

1912. aasta ajakirjanduses on üha rohkem juttu eestlaste osakaalu suurenemisest piiriäärsetes valdades (Valga-Luke kihelkonnas, Sooru ja Paju vallas) ja Valga linnas. Esile kerkis probleem seoses kirikuõpetajatega Valga-Luke koguduses, kuna seal peamiselt läti soost pastorid ametis olid, kes sugugi eesti keelt ei soovinud ära õppida, ehkki eestlaste osakaal koguduses pidevalt kasvas.

Veebruari lõpus tulid teated iseäranis soojadest kevadilmadest. Näiteks Tartus olevat juba kuldnokkasid ja lõokesi nähtud!

Sangaste kihelkonna Kuigatsi vald oli omal ajal üks suuremaid valdasid praeguse Eesti aladel. Küll kurdeti siinmail viletsate põllumaade üle ja ka ühistegevus ei edenevat siin kuidagi, nagu näiteks Otepää kandis. Ka on siin mureks alkoholi liigtarbimine. Nagu näha: ei midagi uut Eesti külaelus. Nagu aastal 1912, nii ka aastal 2012! Küll aga kiideti häid kooliolusid, kuna vallas lausa 6 kooli tegutsenud.

Hargla mailt tulid teated, et elu seal omasoodu ja rahulikult kulges. Talud olid sealmail oma 20 aastat tagasi päriseks ostetud ja mõned neist hakkasid nüüd pankrotti minema, kuna peremehed kippusid oma talusid rendile andma ja ise isandaid mängima. Nii mõnedki neist kippusid taas liialt vägijooke tarbima. Kummaline juhtum leidis seal aset ühe ajalehe tellimisega seoses. Nimelt soovinud üks meesterahvas aastaks enesele Postimeest tellida. See maksnud kokku 4 rbl 15 kop. Mees saatnud saatekaardi koos 5 rublaga ja jäänud osa raha tagasi ootama. Tagasi saadeti aga nii kaart kui 5 rubla! Kirjutati, et peab täpne raha olema! Säh Sulle siis Postimeest!

Vastupidine teade tuli Otepää-Ilmjärve mailt, kust teatati, et sealkandis olevat joomine hoopis vähenenud. Nimelt varasematel aastatel palju rohkem mehi kõrtsides viibinud kui 1912. aastal! Ka loetavat sealkandis rohkem ajalehti ja raamatuid.

Otepääl olid mõned noored mehed ootamatult tiisikusse surnud. Uuriti, kust küll haiguspuhang alguse võis saada, kas mitte leerimajast. Õieti ei olnudki Otepääl küll leerimaja, vaid leerilastele oli eraldatud vaid üks suur tuba, kus nad siis öösiti magasid, päeviti aga õppisid, sõid, riietusid ja pesid. Sellistes tingimustes, kus ühes ruumis peaaegu 100 last koos oli, ei olnud siis miski ime, et igasugused haigused võisid levima hakata.

Nuustakul kadus ära üks 13-aastane poiss, kes võis teha enesetapu. Tegu oli olnud muidu korraliku poisiga, kes aga sattus halbade poiste kampa, kes käskinud tal talitaja tagant 5 rubla varastada. Poiss jäi aga vahele. Talitaja lubanud asjast nii isale teada anda kui ka kohtu poole pöörduda. Seejärel olevatki poiss jäljetult kadunud.

Mais teatati suurest murdvargusest Valga Dumnini kuld- ja hõbeasjade kaupluses. Kokku varastati kuld- ja hõbeasju 8000 rubla väärtuses. Arvestades tolleaegse rubla väärtust, oli tegu märkimisväärse summaga.

Suvel tuli Valga linnast uudis, et kohalikel kartulikorvide tegijatel äri hästi läheb, kuna naised sageli nende tooteid peakatetena tarvitasid.

27. juulil kella 6–7 vahel öhtul leidis Valgas aset suur äikesetorm, mis linnas ja ümbruskonnas palju kahju tegi, murdes maha nii puid kui ka telegraafiline ja poste. Säde teatri juures murdus pooleks põline vahtrapuu. Üldse oli 1912. aasta hilissuvi ja sügis ilma poolest üsna halb. Kui muidu oleksid saagid üsna head tulnud, siis suured vihmasajud ja varased külmad tegid põllumehele palju kahju. Nii näiteks oli juba septembris esimest korda lund sadanud. Nii et ilm ei tee oma tempe mitte ainult tänapäeval, vaid tegi seda juba 100 aastat tagasi ja kindlasti varemgi ja jääb tembutama tulevikuski!

Koostas Valga muuseum.

Artikli koostamisel on kasutatud Eesti Kirjandusmuuseumi digitaalset andmebaasi.

3. Valik 2012. aasta tähtsamatest sündmustest

Jaanuar

- 12.01 Mari Kulli kultuuripremia üleandmine Tõrva kultuurimajas.
- 12.01 Otepää kultuurikeskuses maailmakuulsa kitarrivirtuoosi Enver Izmailovi kontsert ja valla parimate sportlaste ning kultuurikollektiivide tänamine.
- 20.01 Sooru kultuurimajas tänuüritus maakonna vabatahtlikele noortele „Arghh, parimad pardal!“.
- 20.01 Eesti Kultuurkapitali Valgamaa ekspertgrupi 2011. aasta preemiate üleandmine Tehvandi spordikeskuses.
- 20.01 Valgamaa 2011. spordiaasta lõpetamine ning edukate autasustamine Tehvandi spordikeskuses.
- 20.01 Tehvandi spordikeskuses Eesti lahtised meistrivõistlused suusahüpetes (öhtune).
- 21.01 41. Tartu maratoni ühistreening (raja pikkus 17 km). Start Otepääl Tehvandi spordikeskuse staadionil.
- 21.01 Kääriku spordi- ja puhkekeskuses FIS World Snow Day 2012 raames Kääriku kogupere lumepäev.
- 21.–22.01 Murdmaasuusatamise MK-etapp Otepääl.
- 22.01 Tehvandi spordikeskuses FIS World Snow Day 2012: 41. Tartu maratoni laste suusasõidud.
- 27.01 Tehvandi spordikeskuses Eesti meistrivõistlused murdmaasuusatamises, sprint.
- 28.01 Tehvandi spordikeskuses Zahkna Team auhinnavõistlus laskesuusatamises.
- 28.–29.01 Valgamaa õpilasomavalitsuste talvelaager Otepää gümnaasiumis.
- 29.01 Tehvandi spordikeskuses Eesti meistrivõistlused murdmaasuusatamises, suusavahetusega sõit.
- 31.01 Paju lahingu 93. aastapäeva tähistamine.
- 31.01 Põhjamaade Ministrite Nõukogu infopäev Valga maavalitsuses.

Veebruar

- 02.–04.02 Noorte Kotkaste ja Kodutütarde talilaager Valgas.
- 04.02 Tehvandi spordikeskuses Eesti noorte meistrivõistlused murdmaasuusatamises (sprint).
- 05.02 Tehvandi spordikeskuses ETV-Swedbank noortesari III etapp murdmaasuusatamises.
- 06.02 Eesti Õpilasesinduste Liidu ja Valgamaa õpilasesinduste liikmete ümarlaud Valga maavalitsuses.
- 07.02 Valgamaa koolivõrgu arutelu koos haridus- ja teadusministeeriumi esindajatega, kohalike omavalitsuste juhtidega ning gümnaasiumi/keskkooli direktoritega Valga maavalitsuses.
- 07.02 Eesti Koolispordi Liidu korvpalliturniir NIKE CUP Valga spordihallis.
- 08.02 Eesti ainsa avaliku mootorsaaniraja – Kuutsemäe-Tehvandi mootorsaaniraja avamine.
- 10.02 Valga kultuuri- ja huvialakeskuses Eesti Maaülikooli maastikuarhitektuuri magistriõppe üliõpilastööde näitus koos esitlusega teemal „Valga ja Valka puhkealade planeerimine ja kujundamine“.
- 11.02 17. rahvusvaheline laste klaveriansamblite festival Valga muusikakoolis.
- 12.02 Euroopa saunamaraton „Kuum saun kuumas talvepealinnas Otepääl“.
- 12.02 Tartu suusamaratoni avatud raja sõit, naistesõit, teatesõit.
- 12.02 Tehvandi spordikeskuses Eesti meistrivõistlused suusahüpetes.
- 14.–15.02 Anu Kase nimelised kammermuusika päevad Otepääl.
- 15.02 TV10 olümpiastarti Valgamaa II etapp Valga spordihallis.
- 15.02 Valgamaad külastas brigadikindral Riho Terras.
- 16.02 „Koolitants 2012“ Valgamaa voor Valga kultuuri- ja huvialakeskuses.
- 18.02 „Valgamaa poistelaul 2012“ Valga kultuuri- ja huvialakeskuses.

- 18.02 Tehvandi spordikeskuses Eesti MV M16 ja M20 suusahüpetes ja kahevõistluses.
- 19.02 41. Tartu suusamaraton.
- 21.02 Valga kultuuri- ja huvialakeskuses konverents "Säde Seltsi jälgedes".
- 21.02 Valgamaad külastas Lõuna prefekt Tarmo Kohv.
- 23.02 Eesti Vabariigi 94. aastapäevale pühendatud pidulik maavanema ja Valgamaa Omavalitsuste Liidu esimehe vastuvõtt Otepää gümnaasiumis.
- 23.–26.02 Leigo Jäämuusika kontserdid Otepääl.
- 25.–26.02 Tehvandi spordikeskuses Põhjamaade noorte meistrivõistlused suusahüpetes ja kahevõistluse hüpetes.
- 27.02 Otepää gümnaasiumis spordimälumängu „Bumerang“ Valgamaa maakondlik voor.

Märts

- 02.–04.03 Tehvandi spordikeskuses Eesti ettevõtete talimängud.
- 06.03 Valgamaa valdade ja linnade talimängude ja Valgamaa 2012. aasta meistrivõistlused murdmaasuusatamises Käärikul.
- 07.–08.03 Otepääl Eriolümpia talvemängud.
- 10.03 Talvine golfivõistlus Otepää WinterGolf 2012.
- 11.03 Kekkose 18. suusasõit legendaarsel Kekkose rajal.
- 13.03 Rally Estonia 2012 teabepäev Otepääl.
- 13.03 Valgamaa meistrivõistlused murdmaasuusatamises ja Valgamaa valdade, linnade talimängud Käärikul.
- 14.03 TV10 olümpiastarti Valgamaa III etapp Valga spordihallis.
- 14.03 Interaktiivne emakeelepäeva viktoriin.
- 15.03 Valgamaa kutseõppekeskuses toimus „Uudishimupäev“.
- 15.03 Juhan ja Jakob Liivi etlusvõistluse Valgamaa voor.
- 16.–18.03 Tehvandi spordikeskuses laskesuusavõistlus Baltic Cup Biathlon.
- 16.03 Valgamaa kutseõppekeskuses Kagu-Eesti arendustöötajate koostööpäev.
- 16.03 Valgamaa abiturientide ball Otepääl.
- 17.03 Valgamaa valdade ja linnade talimängude finaali Tõrvas.
- 18.03 Valgamaa vokaalansambli päev Koorküla rahvamajas.
- 21.03 Tehvandi spordikeskuses noorte suusatuur murdmaasuusatamises.
- 21.–25.03 Kuutsemäel lumelaualaager Kuutsemäe Camp 2012.
- 24.03 Valgamaa kooride päev 2012 Tõrva kirik-kammersaalis.
- 24.03 Tehvandi spordikeskuses Eesti MV meeskondlikud suusahüpped ja kahevõistluse paarissprint.
- 24.–25.03 Otepää kultuurimajas Eesti giidide päevad Valgamaal 2012.
- 25.03 Märtsiküüditamise aastapäeva mälestusüritus Keeni raudteejaamas.
- 28.03 Teatevõistluse „Tähelepanu, start!“ Valgamaa etapp Valga spordihallis.
- 30.–31.03 Valgamaa teatrifestival Valga kultuuri- ja huvialakeskuses.
- 31.03 Väikesel Munamäel 57. Otepää mängud – slaalom, krossivõistlused mäesuusatamises ja lumelauasõidus.

Aprill

- 03.04 XIX Juhan ja Jakob Liivi etlusvõistluse Valgamaa voor Palupera põhikoolis.
- 12.–13.04 Valgamaal Läti Vabariigi Ozolnieksi kihelkonna haridustöötajate delegatsioon.
- 15.04 Vilaski kestvuskross 2012.
- 16.–22.04 Üle-eestiline südamenädal.
- 18.04 Valga ja Valka politseitöötajate ühine südamepäevamatk.
- 19.04 Põlvamaa ja Valgamaa koolide karjäärikoordinaatorite ja noorsootöötajate infopäev Valga maavalitsuses.
- 19.–20.04 Valgamaa koolinoorte 2012. aasta individuaal-võistkondlikud meistrivõistlused õhupüssist laskmises Valga ärikeskuses.
- 19.–21.04 Maamess Tartus. Messil osalesid Valgamaa ettevõtted oma boksiga.
- 20.04 Valga kultuuri- ja huvialakeskuses maakondlik staarijäljenduskonkurss „Mini PlayBack Show 2012“.
- 20.04 Otepää gümnaasiumis arvutamisevõistlus „Nutikad matemaatikud“. Osalesid Valgamaa, Tartumaa ja Viljandimaa parimad matemaatikud.
- 21.04 Valga kultuuri- ja huvialakeskuses Kagu-Eesti harrastusteatri festival.
- 22.04 Valga kultuuri- ja huvialakeskuses „Valgamaa laululaps 2012“.

- 22.04 Valgamaa südamenädala liikumispäev.
 29.04 Rahvamuusika ansambli Jauram 40. juubeli tähistamine Tõrva kirik-kammersaalis.

Mai

- 02.–07.05 Karula orienteerumiskevad 2012.
 03.05 Heategevuslik teatejooks Valga maavalitsuse maja ees ja Otepää keskväljakul.
 11.05 Emadepäevale pühendatud rahvusvaheline lilleseadevõistlus Kassikäpp.
 11.05 Valgamaa Aasta Ema tunnustusüritus Valga kultuuri- ja huvialakeskuses.
 12.05 29. Hummuli pargijooks.
 13.05 SEB 30. Tartu jooksumaraton Otepääl Tehvandi spordikeskuse staadionil.
 14.05 TV10 olümpiastarti Valgamaa IV etapp Valga keskstaadionil.
 16.05 Elluminemise päeva konverents Valga maavalitsuses.
 17.–19.05 Kääriku spordikeskuses vastupidamisvõistlus EXTAR 48.
 18.05 Valga linna arengukonverents.
 19.05 Lõuna-Eesti meistrivõistlused grillimises – “Grillfest 2012” Valga keskraamatukogu parklas.
 19.05 Muuseumiöö Valga muuseumis.
 22.–25.05 Valgamaa koolinoorte meistrivõistlused kergejõustikus.
 24.–27.05 Rahvusvahelised motovarjuspordi võistlused Otepää-Palupera ümbruses.
 26.05 SA Valga Isamaalise Kasvatuse Püsiekspositsiooni territooriumil rahvusvaheline vanavara- ja käsitöölaad
 26.05 Vanade USA autode paraad ja näitus Otepääl.
 26.05 Eesti meistrivõistluste 2. etapp mootorrataste mäkketõusus Laatre karjääris.
 27.05 Otepää Grand Prix 2012 golfis.
 27.05 Otepää gümnaasiumis lauluvõistlus „Viis viimast“.
 27.05 SEB 31. Tartu rattaralli.
 30.05 Valgamaal maksu- ja tolliameti peadirektor Marek Helm.
 31.05 Võrumaal Mooste Mõisas Valga- ja Võrumaa tervisenõukogu liikmete arenguseminar.

Juuni

- 01.06 Vabariiklikud kutseõppeasutuste suvepäevad Annimatsil.
 01.06 Valgas-Valkas orienteerumissprindi võistlus EOL OPEN 2012.
 01.–03.06 XI Tõrva-Helme vabariiklik harrastusmaletajate turniir.
 02.06 Valgamaa laulu- ja tantsupidu „Ma ise ilu tegija ...“ Otepääl.
 04.06 Valgamaa kuvandi projekti tutvustamine Valgamaa kutseõppekeskuses.
 04.06 Eesti lipu õnnistamise 128. aastapäeva tähistamine Otepääl.
 05.–06.06 Vabariigi presidendi kutsel osaleb Valga maavanem Margus Lepik riigivisiidil Läti Vabariiki.
 06.06 Valga Jaani kirikus mälestusplaadi avamine hukkunud Valgamaa metsavendadele.
 06.06 Hargla külas mälestusplaadi avamine Eesti ühele tuntuimale metsavennale Alfred Käärmanile.
 06.06 Valga kultuuri- ja huvialakeskuses maakonna ajalookonverents.
 06.–07.06 Tõrva linnapäevad.
 07.–09.06 Valgamaa valdade ja linnade suvemängud.
 07.–11.06 Kaksiklinnade Valga-Valka festival „Helisev Liivimaa“.
 09.06 II Mulgi pidu Tõrva gümnaasiumi staadionil.
 09.–24.06 Traditsiooniline Leigo suvekontsertide sari.
 10.06 Kagu-Eesti tantsupidu Põlvas.
 10.06 Otepää kultuurikeskuse terrassil ülemaailmne koos kudumise päev.
 11.06 Valgamaa haridustöötajate suveseminar Kunstimäel.
 11.06 Tõrva Kodu uute peremajade nurgakivi asetamine.
 11.–12.06 Valgamaal viibivad Eestis resideeruvad suursaadikud.
 12.06 Valga päästetepoo avamisüritus.
 13.06 55. Saaremaa Velotuur läbis Otepääd.
 16.06 Tehvandi staadionil Euroopa MV naiste valikmäng Eesti – Valgevene.
 17.06 Tehvandi staadionil Eesti meistrivõistlused jalgpallis III liiga FC Otepää – Suure-Jaani United.

- 17.06 Valgamaalt osaleb 6 tantsukollektiivi 90 tantsijaga Soomes Tampere Ratina staadionil III Soome-Eesti tantsupeol.
- 18.06 Valgamaa kutseõppekeskuses konkursside „Eesti kaunis kodu 2012“ ja „Valgamaa ettevõtluse auhind 2011“ tunnustusüritus ning teose „Valgamaa aastaraamat 2011“ esitlus.
- 20.06 Tehvandi staadionil Eesti jalgpalli 2012/2013. a karikavõistluste 1/64-finaal.
- 22.–23.06 Suvine rannapidu „Pühajärve jaanituli“ Otepääl.
- 23.06 Maapäeva tähistamine Valgas.
- 26.–29.06 Pühajärve XV puhk pillipäevad Pühajärvel ja Otepääl.
- 30.06 Otepääl tänavakorvpall „Sprite Streetball 2012“.

Juuli

- 01.07 Sangaste lossi õuel heina ja mee päev.
- 07.07 31. rahvajooks ümber Pühajärve.
- 08.07 Pühajärve rahvatriatlon.
- 09.–12.07 Pärnu filmifestival Otepää kultuurikeskuses.
- 14.–15.07 Tehvandi *disc*-golfi pargis Eesti meistrivõistlused *disc*-golfs.
- 16.–17.07 Valga poolpikk triatlon: Eesti meistrivõistlused poolpikas triatlonis, Eesti karikavõistluste II etapp.
- 19.–22.07 X Valga Cruising 2012 Dixielandis.
- 20.–21.07 Rally Estonia 2012.
- 21.07 Tartumaa ja Valgamaa õpilasmalevate kokkutulek.
- 23.–25.07 Pikasillas Valgamaa noorte suvekool 2012 „Matkates osavaks“.
- 24.–29.07 Pühajärve XV puhk pillipäevad.
- 27.–29.07 Suveteater Pühajärvel Poslovitsa rannas. Peep Pedmanson „Pühajärve sõda ja rahu“.

August

- 02.08 Säde pargis Trollipidu.
- 03.–04.08 Leigo järvemuusika festival.
- 03.–05.08 Rahvusvaheline triatlonifestival „Tristar Pühajärve triatlon 2012“.
- 04.08 Sangaste rukkifestival 2012.
- 05.08 Otepää kultuurikeskuse pargis Otepää XVI käsitöölaad ja rahvamuusika päev.
- 05.08 Valgamaa petanque'i meistrivõistlused Pedeli jõe ääres.
- 07.–09.08 Rahvamajade suvekool Marguse puhkekeskuses Valgamaal.
- 07.–12.08 Suveteater Pühajärvel Poslovitsa rannas. Peep Pedmanson „Pühajärve sõda ja rahu“.
- 10.–12.08 Võru keele ja kultuuri alane Kaika suveülikool Harglas.
- 11.08 Tõrva Loitsufestival „Tuld ja tõrva“ Tõrva gümnaasiumi staadionil.
- 13.08 Noortepäev 2012 Valgas.
- 14.08 Valgamaa Puuetega Inimeste Kojas vananemise ja põlvkondadevahelise solidaarsuse päev.
- 16.08 Tartu mnt kergliiklusteel Valga rattasarja II etapp.
- 16.–17.08 Valgamaa põhikoolide suvemängud Lüllemäel.
- 17.08 Jämtländi majandusühistu koosolek Valga maavalitsuses.
- 17.–18.08 Rahvusvaheline Valga militaarjaloo festival.
- 17.–18.08 Tõrva triatlon 2012.
- 18.08 Valga spordihallis III Edgars Dzalbsi mälestusturniir lauatennises.
- 18.08 Pedeli jõel asuval poolsaarel „Jõekäärü kontsert“.
- 20.08 Puka öölaulupidu Puka välilaval.
- 23.08 Tartu mnt kergliiklusteel Valga rattasarja III etapp.
- 25.08 Tõrva-Valga maanteejooks, 30km.
- 25.08 Pedeli rannas muinastulede öö.
- 29.08 Maakonna hariduskonverents „Õpetaja kui haridusliider muutuval Eesti haridusmaastikul“ Valga kultuuri- ja huvialakeskuses.
- 30.08 Tartu mnt kergliiklusteel Valga rattasarja IV etapp.

September

- 05.–07.09 Valgamaa 92. sünnipäeva koostöömängud Tõrvas, Valgas ja Otepääl.
- 06.09 Valgamaa aaretejaht.
- 07.09 XV Valga-Valka rahvajooks 2012.
- 08.09 Otepääl rulapargi avamine.
- 08.09 Borodino lahingu 200. aastapäeva tähistamine Barclay de Tolly mausoleumis.
- 08.09 Valga ettevõtjate spordipäev.
- 09.09 SEB 15. Tartu rattamaratoni ühistreening Tehvandi staadionil.
- 09.–16.09 Valgamaa seenepäevad.
- 14.09 29. jooks ümber Tõrva kolme järve.
- 15.09 V Tõrva-Helme kergejõustikupäev olümpialastega.
- 16.09 SEB 15. Tartu rattamaraton.
- 16.09 Valgamaa meistrivõistlused orienteerumises Sihval.
- 16.09 SEB 15. Tartu rattamaraton.
- 18.–19.09 Võrus rahvusvaheline piirialade konverents „Ühised kogemused – uued väljakutsed“.
- 19.09 III Valgamaa meeste tervisefoorum Valga kultuuri- ja huvialakeskuses.
- 22.–23.09 Eesti meistrivõistlused suvebiathlonis Tehvandi spordikeskuses.

Oktoober

- 02.10 Otepää ettevõtluskonverents.
- 03.10 Otepää gümnaasiumi 105. aastapäev.
- 04.10 Läti president Andris Bērziņš viibib töövisiidil Valga linnas.
- 06.10 Liivimaa Mihklilaat Valgas.
- 10.10 Valgamaa noortekonverents Valga kultuuri- ja huvialakeskuses.
- 16.10 Põllumajandusminister Helir-Valdor Seeder visiidil Valgamaal.
- 22.10 Haridus- ja teadusminister Jaak Aaviksoo visiidil Valgamaal.
- 24.–25.10 Valga maakonda külastavad Ameerika Ühendriikide suursaatkonna esindajad.
- 27.10 Apteekrimäel Eesti maastikurattasõidu karikasarja „Sügis 2012“ superfinaal.

November

- 09.11 Valgamaa noorte osaluskohvik Valgamaa kutseõppekeskuses.
- 14.11 Põlva kultuuri- ja huvikeskuses toimub Põlva-, Valga- ja Võrumaa keskkonnahariduse konverents.
- 16.11 „Koolimood 2012“ Valga kultuuri- ja huvialakeskuses.
- 17.11 Valgamaa noortebändide stiilifestival „Noor rock“ Tõrvas.
- 21.11 Valgamaa kodanikuühiskonna konverents „Märka tegusaid ühendusi“.
- 21.11 Valgamaa etlusvõistluse „Koidulauliku valgel“ Valgamaa voor.
- 22.11 Valgamaa turismi aastaseminar 2012 Otepää kohvik-restoranis l.u.m.i.
- 23.11 Valgamaa arengukonverents Valga kultuuri- ja huvialakeskuses.
- 23.11 Valgamaa maleva 94. aastapäev.
- 26.11 Valgamaa kodanikupäeva konverents Valga kultuuri- ja huvialakeskuses.

Detsember

- 01.12 Tsirguliina keskkooli 100. aastapäev.
- 01.–22.12 Leigo jõulukontserdid 2012.
- 04.12 Kohtumine Vidzeme regiooni delegatsiooniga Valga maavalitsuses piiriülese koostöö teemal.
- 04.12 Maakonna koolinoorte meediaseminari VOL 2 „Mul on sõna!“ Valga maavalitsuses.
- 06.12 Valgamaa eakate inimeste tervisepäev Valgamaa Puuetega Inimeste Kojas.
- 06.–09.12 16. pimedate ööde filmifestival „Valga Pöff“ Valga kultuuri- ja huvialakeskuses.
- 14.12 Valgamaa viie- ja enamalapseliste perede jõulupidu Valga kultuuri- ja huvialakeskuses.
- 18.12 Tehvandi puhkemaja avamine.
- 21.12 Talvepealinna tiitli üleandmine „Karulaane jenka“ saatel Otepääl. Talvepealinna hooaja avamispidustused.
- 28.–29.12 Tehvandi spordikeskuses Baltic Cup laskesuusatamises.
- 30.12 Tehvandi spordikeskuses Eesti juunioride ja U23 meistrivõistlused murdmaasuusatamises.

4. Juhtimine ja regionaalhaldus

4.1 Valga maakond

Joonis 1. Asend

Joonis 2. Haldusjaotus

4.1.1 Üldist

Valga maakond asub Eesti lõunaosas. Maakonna pindala on 2046,49 km² (koos Võrtsjärve osaga), ulatus põhjast lõunasse 65 ja idast läände 59 kilomeetrit. Maakond kuulub majandusgeograafilise ja regionaalpoliitilise liigestuse järgi koos Põlva ja Võru maakonnaga Kagu-Eesti piirkonda, lisaks Viljandi, Tartu ning ka Jõgeva maakonnaga aga

Lõuna-Eesti regiooni, mida seovad tihedad ajaloolised sidemed ja maastikuline kuulumine Kõrg-Eestisse. Valgamaad läbivad olulised rahvusvahelised liiklusteed lõunasse ja itta.

Maakonna keskusest, Valga linnast, on kaugus Tallinnasse 267, Tartusse 86, Viljandisse 88, Võrru 73, Põlvasse 96, Pärnusse 141, Narva 264 km (*kaugus kesklinnast sihtpunkti linnakeskuse; allikas maanteeameti koduleht www.mnt.ee*).

Riia asub 157 km kaugusel. Maakond omab piiri lõunas ja edelas Läti Vabariigiga (102,4 km), idas Võru, põhja-kirdesuunas Põlva ja Tartu ning loodes Viljandi maakonnaga.

4.1.2 Maakonna kujunemine

Muinasajal kuulus Valgamaa läänepoolne osa Sakala, idaosa Ugandi maakonda. 3. juulil 1783. aastal andis keisrinna Katariina II välja uue halduskorralduse Balti provintsidele, millega moodustati Riia ja Võnnu maakonna kirdeosadest toonane Valga maakond (ehk Valga kreis). Suures osas tänapäeva Läti alale moodustatud Valga maakond koosnes 11 kihelkonnast:

Luke, Härgmäe, Volfahrth, Trikata, Smiltene, Palzmar, Tirska, Oppekaln, Schwaneburg e Gulbene, Marienburg, Adsel ehk Koivalinn ehk Gauijena. Maakonna 11 kihelkonnast 9 asusid Lätimaal ja vaid 2 – Luke ja Härgmäe – ulatusid ka Eesti alale. 19. sajandi II poolel kuulus Valgamaa Liivimaa kubermangu koosseisu.

Valga ja suurem osa Eesti-poolsest ümbruskonnast vabastati punavägedest Vabadussõja käigus Eesti vägede poolt 1. veebruariks 1919. 12. veebruaril andis Eesti Vabariigi Valitsus välja määruse Valga maakonna moodustamise kohta.

Lõuna väerinde rekvisitsioonikomisjonile, mille asukoht ja laod paiknesid Valgas, allutati sõjaväe parema varustamise eesmärgil peale Valga maakonna Eesti-osa veel ka järgmised vallad: Viljandi maakonnast Hummuli, Helme, Patküla, Koorküla, Taagepera, Leebiku, Jõgeveste; Tartu maakonnast Sangaste, Tõlliste, Keeni, Laatre; Võru maakonnast Kaagjärve, Karula, Laanemetsa, Taheva, Saru, Mõniste. Sõjaloakord, kus rinne vajas operatiivset varustamist toiduainete ja küüdihobustega, nõudis aga Valga kui tähtsa keskuse eraldamist eemalasuvatest maakondadest. Tekkis vajadus luua Valka iseseisev administratiivne keskus maakonnaavalitsuse näol, kes võtaks lõuna väerinde rekvisitsioonikomisjonilt üle varustus- ja toitluslaod ning asjaajamise. 19. aprillil 1919 seati ametisse Valga maakonnaavalitsuse esimees, endine Maapäeva liige Johann (Jaan) Kurvits. 27. mail sai ta ettekirjutuse koostada 3 päeva jooksul maakonnaavalitsus 4 osakonnaga: administratiiv-, toitlustus-, põllumajandus- ja haridusosakond. Maakonnaavalitsusele eraldati ruumid Pihkva tänaval ning uus maakonnaavalitsus hakkas tööle 29. mail. Johann (Jaan) Kurvits kui esimees oli administratiivosakonna juhataja, toitlustusosakonna juhatajaks nimetati Timofei Ristkok, kes oli varem olnud Võru maakonnaavalitsuses sama osakonna juhatajaks, haridusosakonna juhatajaks valiti algselt Karl Kirp, kes aga loobus ja tema asemele sai ametikoha August Kõiv. Põllumajandusosakonna juhatajaks sai Karl Unt, kes siirdudes 1920. aastal Tallinna. Tema asemel valiti Johannes Täht Sarust. Sekretäriks oli Jaan Lõhmus Eesti Vabariigi valitsus oli huvitatud iseseisva maakonna olemasolust lõunapiiril ja Valga linna arenemisest ning andis seetõttu 6. septembril 1920 välja ajutise valitsemiskorra, mille kohaselt asutati Valga linnast ja selle ümbruskonnast iseseisev Valga maakond. Territoriaalselt moodustus see põhiliselt Tartu-, Viljandi- ja Võrumaale kuulunud Helme, Hargla, Karula ja Sangaste kihelkonnast. Valga linn jagati Eesti ja Läti vahel pooleks. 11. veebruaril 1921 kinnitati maakonna piirid, mille kohaselt kuulusid Valga maakonna koosseisu:

Võru maakonnast Kaagjärve, Karula, Laanemetsa, Taheva vald;

Tartu maakonnast Laatre, Keeni, Kuigatsi, Sangaste, Tõlliste vald;

Viljandi maakonnast Helme, Hummuli, Jõgeveste, Koorküla, Leebiku, Löve, Taagepera vald.

Lisaks loeti Valga maakonda kuuluvaks juba olemasolevad Valga maakonna vallad: Omuli, Paju (18. oktoobril 1920 Valga ja Paju vald liideti Paju vallaks), Sooru ja Valga linn.

1921. aasta juulis toimusid maakonnaavalitsuse valimised. Esimeheks valiti August Sild, abiesimeheks ja põllumajandusosakonna juhatajaks Hans Hiiop, administratiivosakonna juhatajaks Jaan Mõttus ja töö- ja hoolekande osakonna juhatajaks ja sekretäriks Jaan Lõhmus, haridusosakonna juhatajaks Aleksander Vibo. Revisjonikomisjoni koosseisu kuulusid Printsman, Tuvikene, Orgusaar, Kolk ja Pommer.

1921. aastast alates toimus haldusterritoriaalses korralduses veel rida muutusi:

1921. aastal eraldati Patküla vallast Holdre vald ja Tõrva alev;

1922. aastal liideti Paju valla koosseisus olev Puraküla Valga linnaga;

1924. aastal liideti Paju vald Sooru vallaga;

2. juulil 1926 sai Tõrva linnaks.

1920. aastate teisest poolest kuni 1939. aasta haldusreformini oli Valga maakonnal 19 valda: Helme, Holdre, Hummuli, Jõgeveste, Kaagjärve, Karula, Keeni, Koorküla, Kuigatsi, Laanemetsa, Laatre, Leebiku, Löve, Paju, Patküla, Sangaste, Taagepera, Taheva, Tõlliste.

1939. aasta valdade reformi käigus ühendati paljud väikesed vallad elujõulisematega. Valdade arv Valga maakonnas vähenes 19-lt 10-le: Helme, Hummuli, Kaagjärve, Karula, Kuigatsi, Pödrala, Sangaste, Taheva, Tõlliste, Vaoküla. Taoline valdade arv ja piirid püsisid 26. septembrini 1950, mil toonase ENSV Ülemnõukogu Presiidiumi seadlusega likvideeriti ajalooliselt väljakujunenud administratiiv-territoriaalne jaotus. Eestis moodustati senise 13 maakonna ja 233 valla asemele 39 maarajooni, mis jagunesid 636 külanõukoguks. Praegune Valga maakonna territoorium jagunes kolmeks rajooniks:

Valga rajoon: Valga linn ja Kaagjärve, Paju, Iigaste, Karula, Lüllemäe, Kuigatsi, Priipalu, Puka, Keeni, Tagula, Hargla, Koikküla, Laatre, Tõlliste, Restu külanõukogud (v.a Restu I ja Restu II, mis kuulusid Antsla rajooni);

Tõrva rajoon: Tõrva linn ja Helme, Jõgeveste, Koorküla, Leebiku, Riidaja, Holdre, Taagepera, Unametsa, Vooru, Pikri, Hummuli, Puide, Aruküla, Kärstna külanõukogud;

Otepää rajoon: Otepää linn ja Krüüdneri, Vana-Prangli, Otepää, Päidla, Vidrike, Voki, Kaagvere, Kooraste, Pikajärve, Valgjärve külanõukogud.

3. mail 1952 moodustati ENSV Ülemnõukogu Presiidiumi seadlusega Eesti NSV koosseisus Tallinna, Tartu ja Pärnu oblast. Tartu oblasti koosseisu arvati Tartu linn, Antsla, Valga, Vastseliina, Võru, Jõgeva, Kallaste, Mustvee, Otepää, Põlva, Põltsamaa, Röpina, Tartu ja Elva rajoonid.

25. aprillil 1953 oblastid likvideeriti. 24. jaanuaril 1959 likvideeriti muude väikeste rajoonide seas ka Valgamaad puudutavad Antsla, Otepää ja Tõrva rajoonid. Valga rajooniga liideti Tõrva linn ning Haabsaare, Helme, Koorküla, Mõniste, Riidaja ja Taagepera külanõukogud.

Elva rajooniga liideti Otepää linn ning Otepää ja Pühajärve külanõukogud. 1961. aastal likvideeriti Haabsaare, Karula, Koorküla külanõukogud, Mõniste läks Võru rajooni koosseisu.

21. detsembril 1962 arvati Valga rajooni koosseisu endisest Elva rajoonist Otepää linn ning Aakre, Otepää ja Palupera (va Tamme sovhoosi maa-kasutus) külanõukogud. 1963. aastal saadi rajoonile lisa Põlva rajoonist, 1966. aastal Valtina ümbrus Võru rajoonist. Valga rajooni piirid kujunesid lõplikult välja 1966. aastal.

25. veebruari 1977 koosnes ENSV Ülemnõukogu Presiidiumi seadluse kohaselt Valga rajoon 3 linna- ja 11 külanõukogust 154 külaga.

1. jaanuaril 2013 on Valgamaal 2 linnavalitsust: Valga ja Tõrva ning 11 vallavalitsust: Helme, Hummuli, Karula, Otepää, Palupera, Puka, Pödrala, Sangaste, Taheva, Tõlliste, Öru, hõlmates kokku ühe vallasisese linna, 7 alevikku ja 150 küla.

4.1.3 Lipp ja vapp

Pärast riigivapi kinnitamist 1925. aastal tõstus ka maakondade vappide loomise küsimus. 17. detsembril 1925 moodustati vastav komisjon.

17. juunil 1926 kiideti komisjoni poolt heaks esialgsed variandid, mis olid välja töötatud ajaloolase Paul Johanseni poolt. Valgamaa vapi kavandil oli kilbi ülemine pool hõbedane ja alumine must ning sellel punane-kuldne-sinine vikerkaar, sümboliseerimaks kahte rahvast ühendavat silda.

Valga Maavolikogu polnud aga kavandiga rahul ning pärast mitmete uute kavandite läbivaatamist 1931. aasta märtsis kinnitas maavolikogu kohaliku inseneri Saare vapikavandi. Vapi kilp koosnes neljast väljast: ülemisel paremal valgel väljal oli kuldne V-täht ja vasakul sinisel neli kuldtähte, sümboliseerimaks nelja maakonda, millest Valgamaa moodustati. Alumisel parempoolsel sinisel väljal oli heinakuhi ja vasakul valgel Vabadusristi kujutis. Vappi ümbritses tammeokstest pärg ja ülal asetsesid ristatud mõõgad. 15. septembril 1931 kinnitas vapi lõpliku kuju (Siseministeriumi nõudmisel kõrvaldati Vabadusrist) maavolikogu ja 4. märtsil 1932 ilmus see Riigi Teatajas.

1934. aastal vaatas Riigi Kunsttööstuskoolis moodustatud toimkond läbi kõikide linnade ja maakondade vapid. Tehti ettepanek vapid ühtlustada, jättes ära neid ümbritsevad kaunistused.

1936. aastal töötas kunstnik G. Reindorff välja maakondade uued vapikavandid, mis olid tunduvalt lihtsustatud. Riigivanema otsusega 5. märtsist 1936 kinnitati uued maakondade vapid ja lipud, mille kirjeldused Valgamaa osas on alljärgnevad:

- Valga maakonna vapi väli on lõigatud diagonaalselt kaheks väljaks. Ülemisel sinisel väljal on neli viieharulist hõbedast tähte, sümboliseerides maakondade arvu, millest Valgamaa moodustati. Alumine hõbedane väli on vaba;
- Valga maakonna lipp koosneb kahest võrdse laiusega horisontaalsest värvilaiust: ülemine laid on valge, alumine roheline. Lipu laiuse ja pikkuse vahekord on 7:11, lipu normaalsuurus on 1050 x 1650 millimeetrit. Lipu valge lai keskosas asetseb maakondliku eritunnusena maakonna vapp.

4.1.4 Haldusjaotus

Maakonnas on kaks linna- ja 11 vallavalitsust. Linnu on kaks: Tõrva ja Valga ning üks vallasisene linn – Otepää. Maa-asulaid on kokku 157, neist seitse alevikku ja 150 küla. Valga maakonna keskus on Valga linn.

Tabel 4-3. Kohalike omavalitsusüksuste rahvaarv, pindala ja asustustihedus

Linn/vald	Alevikke 1.01.2013	Külasid 1.01.2013	Elanikke 1.01.2012	Elanikke 1.01.2013	Pindala km ²	Asustustihedus in/km ² 1.01.2013
Helme vald	1	14	2215	2174	312,73	6,95
Hummuli vald	1	8	920	905	162,70	5,56
Karula vald	-	14	1006	991	229,92	4,31
Otepää vald	-	21	4150	4091	217,36	18,82
Palupera vald	-	14	1116	1084	123,48	8,78
Puka vald	1	18	1706	1682	200,93	8,37
Põdrala vald	-	14	854	820	127,22	6,45
Sangaste vald	1	13	1388	1359	144,72	9,39
Taheva vald	-	13	816	784	204,70	3,83
Tõlliste vald	2	13	1746	1717	193,78	8,86
Tõrva linn	-	-	3027	2962	4,80	617,08
Valga linn	-	-	13 852	13 692	16,54	827,81
Õru vald	1	8	503	493	104,63	4,71
Kokku	7	150	33 299	32 754	2043,53	16,03

Selgitused: rahvaarv rahvastikuregistri andmetel.

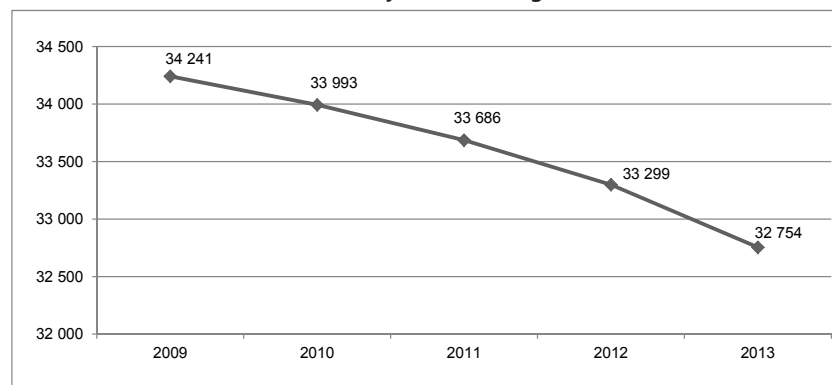
Pindala statistikaameti „Eesti piirkondlik areng 2012“ andmetel (ei sisalda Võrtsjärve osa). Omavalitsusüksuste pindalade summa ei võrdu antud tabelis maakonna pindalaga ümardamise tõttu.

4.1.5 Rahvastik

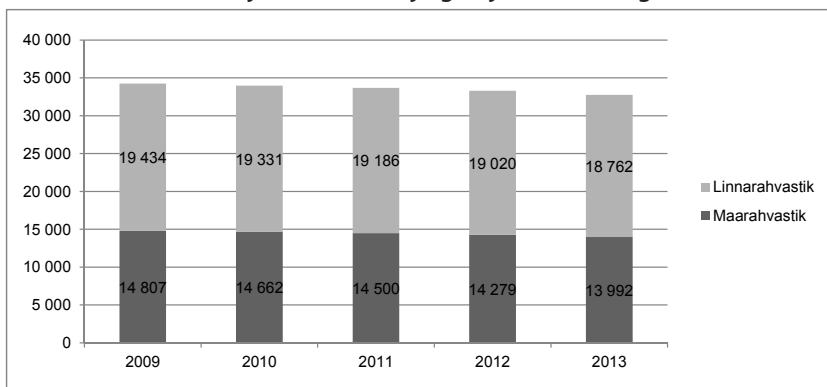
Seisuga 1.01.2013 elab rahvastikuregistri andmetel Valgamaal 32 754 inimest. 2012. aastal vähenes Valgamaa elanikkond 545 inimese võrra, millest 178 inimese võrra loomuliku negatiivse iibe tulemusena ja 367 inimese võrra mehhaanilise iibe ehk Valgamaalt lahkujate võrra. Positiivse loomuliku iibega oli maakonnas viis valda: Hummuli nelja inimesega ning Karula, Palupera, Tõlliste ja Õru vald igaüks ühe inimesega.

57,28% Valgamaa elanikest elab linnades – Valgas, Tõrvas ja Otepää vallasiseses linnas. 51,9% maakonna elanikest on naised ja 48,1% mehed.

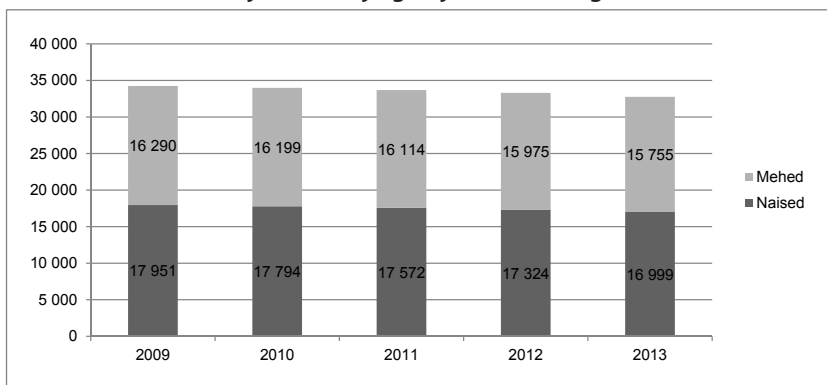
Joonis 4-4. Rahvaarvu dünaamika 1. jaanuari seisuga

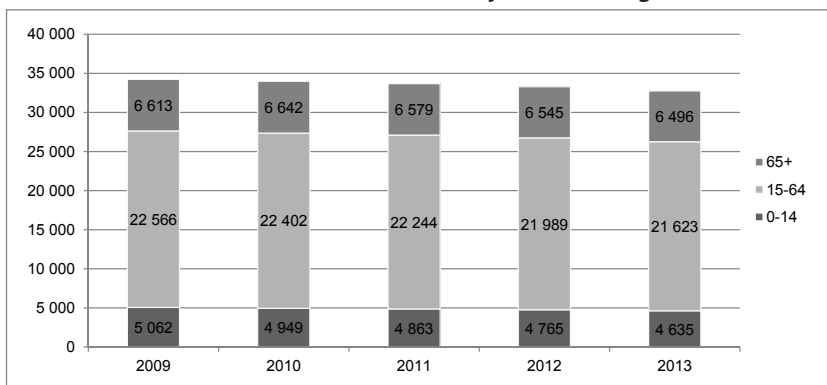
Allikas: rahvastikuregister.

Joonis 4-5. Rahvastiku jaotus elukoha järgi 1. jaanuari seisuga

Allikas: Valga maavalitsus, rahvastikuregistri andmetel. Linnarahvastik – Tõrva linna, Valga linna ja Otepää vallasisesse linna elanikud. Maarahvastik – alevike ja külade elanikud.

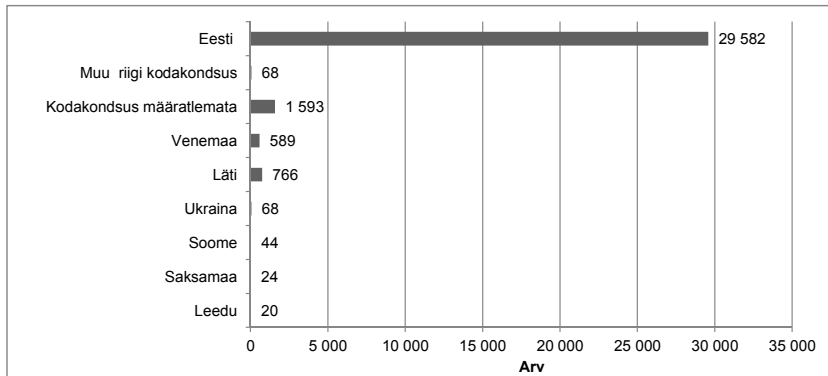
Joonis 4-6. Rahvastiku jaotus soo järgi 1. jaanuari seisuga

Allikas: Valga maavalitsus, rahvastikuregistri andmetel.

Joonis 4-7. Rahvastiku vanuseline koosseis 1. jaanuari seisuga

Allikas: Valga maavalitsus, rahvastikuregistri andmetel.

Joonis 4-8. Valgamaa elanikud kodakondsuse järgi 1. jaanuari 2013 seisuga

Allikas: Valga maavalitsus, rahvastikuregistri andmetel.

Tabel 4-9. Rahvastikuregistris registreeritud Valgamaa elanike liikumine

	Saabus	Lahkus	Saabus	Lahkus
	2011. aastal	2011. aastal	2012. aastal	2012. aastal
Harjumaa	121	245	110	278
Hiiumaa	6	2	4	3
Ida-Virumaa	6	5	9	9
Jõgevamaa	17	10	9	16
Järvamaa	6	9	20	26
Läänemaa	2	10	15	6
Lääne-Virumaa	4	23	9	10
Põlvamaa	18	18	28	19
Pärnumaa	12	20	19	27
Raplamaa	6	15	15	10
Saaremaa	6	10	1	-
Tartumaa	128	196	110	186
Valgamaa	2093	2093	1719	1719
Viljandimaa	44	33	36	50
Võrumaa	35	41	37	30
Aadressita	96	18	101	9
Välisriik	73	206	82	258
KOKKU	2673	2954	2324	2656

Allikas: rahvastikuregister.

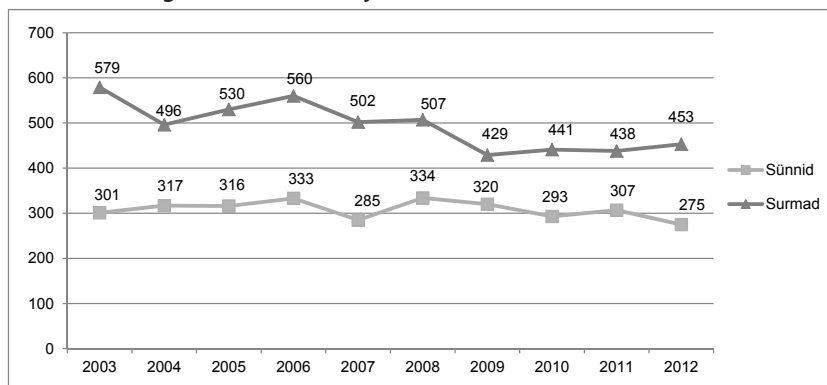
Rahvastikusündmused

Valga maavalitsuses ja kohalikes omavalitsustes registreeriti 2012. aastal 275 lapse sünd (2011. aastal 307), neist 139 olid poisid ja 136 tüdrukud. Kaksikuid sündis neli paari.

Ema esimese lapsena sündis 91 last, teisena 94, kolmandana 47, neljandana 24, viiendana 6, kuuendana ja seitsmendana 3, kaheksandana ja üheksandana 2 last ning üks laps kümnenda, üks üheteistkümnenda ja üks pere viieteistkümnenda lapsena. Vastsündinute vanematest olid alla 30% seaduslikus abielus. Üksikemasid oli 30 ja isaduse omaksvõtuga registreeriti 164 last. Noorim sünnitaja oli 16aastane, kaks sünnitajat aga 17aastased. Kõige noorem isa oli 20aastane. Vanim sünnitaja oli 44aastane ja vanim isa 56aastane.

Populaarseimad nimed olid poistel Kristofer ja Sander. Tüdrukunimedest olid kõige populaarsemad Karola ja Lisette. 2012. aastal registreeriti Valgamaal 453 surmaakti, suri 235 naist ja 218 meest.

Joonis 4-10. Registreeritud sünnid ja surmad

Allikas: rahvastikuregister.

Tabel 4-11. Valga maavalitsuses ja kohalikes omavalitsustes registreeritud sünnid ja surmad

Registreerimise koht	Sünnid 2011	Surmad 2011	Sünnid 2012	Surmad 2012	Loomulik iive 2011	Loomulik iive 2012
Valga linn	146	238	122	243	-92	-121
Tõrva linn	21	32	24	45	-11	-21
Helme vald	26	20	26	27	6	-1
Hummuli vald	6	8	9	5	-2	+4
Karula vald	4	6	6	5	-2	+1
Otepää vald	39	56	38	58	-17	-20
Palupera vald	7	14	11	10	-7	+1
Puka vald	15	24	14	15	-9	-1
Põdrala vald	11	9	5	10	2	-5
Sangaste vald	12	10	7	11	2	-4
Taheva vald	6	10	1	14	-4	-13
Tõlliste vald	7	10	10	9	-3	+1
Õru vald	7	1	2	1	6	+1
KOKKU	307	438	275	453	-131	-178

Allikas: rahvastikuregister.

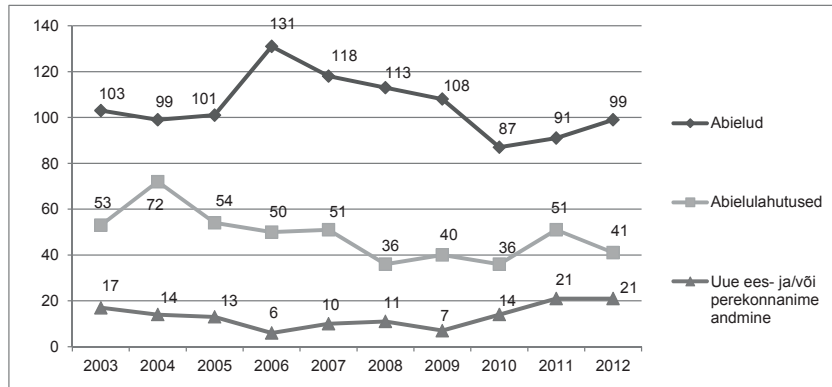
Abielud, abielulahutused ning uue ees- ja/või perekonnanime andmine

Valgamaal registreeriti 2012. aasta jooksul 103 abielu, neist 94 maavalitsuses, 5 vastavat õigust omava vaimuliku ja 4 notari poolt. Maavalitsuses registreeritud abielude puhul oli noorim pruut 17-aastane, vanim aga 58-aastane. Peigmeestest oli noorim 21 ja vanim 63. Abiellus ka üks 58-, üks 57- ja kaks 55-aastast meest.

2012. aastal registreeriti maakonnas 50 lahutust, millest 2 notari poolt ning 7 kohtu poolt. Kõige enam lahutati maavalitsuses 2006. aastal sõlmitud abielusid – neid oli kaheksa. Pikemaajalistest abieludest lahutati üks 1978. ja üks 1979. aastal sõlmitud abielu. Kahel juhul oli abielu sõlmitud 11.11.2011.

Avaldusi nime vahetamiseks laekus 21, neist 2 soovisid muuta nii ees- kui ka perekonnanime, 17 isikut perekonnanime ning kaks eesnime.

Joonis 4-12. Valga maavalitsuses sõlmitud abielud, registreeritud abielulahutused ning uue ees- ja/või perekonnanime andmine

Allikas: rahvastikuregister.

4.2 Riiklikud institutsioonid

Riiklike institutsioonide tegevust on kajastatud nii alljärgnevas alapunktides kui ka temaatiliselt vastavates aastaraamatu peatükkides.

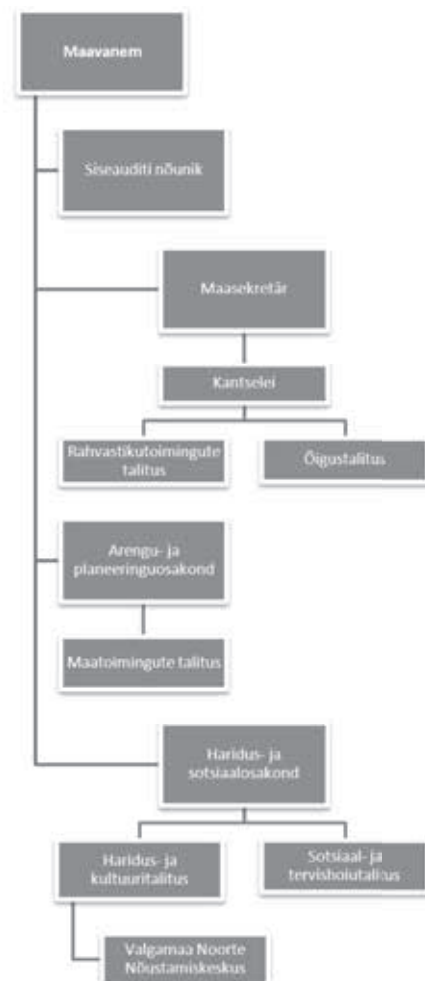
4.2.1 Valga maavalitsus

Address Kesk 12, 68203 Valga
 Veeb www.valga.maavalitsus.ee
 Maavanem – Margus Lepik

Koosseis ja struktuur

31.12.2012 seisuga oli Valga maavalitsuses teenistuses 33 ametnikku, neist koosseisuväliseid 6. Koosseisulisi ametikohti oli 28,5 ja koosseisuväliseid ametikohti 3,8. Täitmata oli 2 ametikohta.

Joonis 4-13. Valga maavalitsuse struktuur 2012. aasta lõpus

Ülevaade maavalitsuse olulisematest tegevustest 2012. aastal

Riikliku järelevalve teostamine

Maavalitsus teostab järelevalvet kas plaaniliselt, seadusest tulenevalt või juhtumipõhiselt. Seoses eeltooduga kujuneb valdkonnapõhine järelevalve erinevaks. Nii ei teostatud 2012. aastal juhtumipõhist järelevalvet kohalike omavalitsuste üksikaktide üle, kuivõrd kaebusi sel teemal maavanemale ei esitatud. Ka omandireformi järelevalve toimub üldjuhul rahandusministeeriumi initsiatiivil seoses kompenseerimismenetlustega. Tervishoiu- ja sotsiaalvaldkonnas toimub järelevalve samuti juhtumipõhiselt. Seoses ühistranspordi järelevalve spetsialisti töölevõtmisega 2012. aastal suurenes järelevalve arv ühistranspordis. Haridusjärelevalve prioriteedid ja kava määratakse kindlaks haridus- ja teadusministeeriumi poolt. Kõige suurema valdkonna moodustab maareformiga seotud järelevalve, kuna iga tagastamise ja erastamise toiming eeldab enne otsuse tegemist põhjalikku kontrolli. Planeeringute järelevalve suur arv on tingitud üldplaneeringu puudumisest Otepää vallas, aga ka suurema avaliku huviga antud valdkonnas.

Tabel 4-14. Valga maavalitsuse poolt teostatud riiklik järelevalve 2011–2012

Valdkond	Arv 2011	Arv 2012
Kohalike omavalitsuste üksikaktid	4	-
Omandireform	2	-
Haridus	2	4
Sotsiaal- ja tervishoid	2	6
Planeering	11	10
Maareform	147	126
Ühistransport	4	13

Valga maakonna arengunõukogu

Valga maakonna arengunõukogu on Valga maavalitsuse juures asuv nõuandev ja maakonna arenguküsimusi koordineeriv kogu. Nõukogu koosneb maavalitsuse, kohalike omavalitsuste ja teiste asutuste, ettevõtete ning organisatsioonide esindajatest. Nõukogu esimees on Valga maavanem Margus Lepik.

Arengunõukogu juurde on moodustatud kaheksa valdkondlikku töökomisjoni: hariduse komisjon; juhtimise ja regionaalhalduse komisjon; kultuuri, spordi ja vaba aja komisjon; looduskeskkonna ja keskkonnakaitse komisjon; majandusarengu komisjon; sotsiaalhoolekande, tervishoiu ja turvalisuse komisjon ning noorsootöö komisjon. Komisjonide tööd koordineerib arengunõukogu juhtrühm. Novembris 2012 alustati maakonna arengustrateegia „Valgamaa 2018“ ülevaatamist ning hinnati selle elluviimist. Arengustrateegia ajakohastamine jätkub 2013. aastal.

Maakonna arendusorganisatsioonide ümarlaud

2012. aastal käivitati maavanem Margus Lepiku eestvedamisel maakonna arendusorganisatsioonide ümarlaud, mille eesmärgiks on tõhustada erinevate organisatsioonide koostööd ning viia ühiselt ellu maakondlikke arendustegevusi. Ümarlaval osalevad Valga maavalitsuse, MTÜ Valgamaa Partnerluskogu, MTÜ Valgamaa Omavalitsuste Liidu, SA Valgamaa Arenguagentuuri, MTÜ Valgamaa Noorsootöö Keskuse Tankla, Valga linna, Tõrva linna ja Otepää valla esindajad.

Valgamaa elanike rahulolu-uuring 2012

Maavalitsuse tellimisel ja maakondliku arendustegevuse programmi rahalisel toel viidi 2012. aastal Valgamaal läbi elanike rahulolu-uuring. Uuringu sihtrühmaks olid 15–74-aastased Valgamaa elanikud. Küsitleti 300 inimest. Neljandat korda läbi viidud uuringuga kaardistati elanike rahulolu erinevate eluaspektidega: Valgamaa maine; perearstiabi ja tervislukud eluviisid; haridus; ühistransport; kultuur ja vaba aeg ning töö ja ettevõtlus.

Uuringutulemused näitavad, et perioodil 2006–2012 hindasid elanikud Valgamaad kui elupaika kõige positiivsemalt aastal 2006, mil maakonda pidas pigem heaks elukohaks 78% elanikest. 2012. aastaks oli see näitaja langenud 66%-ni, neutraalsele seisukohale jäi 24% ning pigem halvaks elupaigaks pidas maakonda 8% valgamaalastest.

Töövõimalusi Valgamaal peab pigem heaks 7% elanikest, neutraalsel seisukohal on 22% ning pigem kehvadeks hindab siinseid töövõimalusi 69%. Võrreldes perioodiga 2006–2008, mil Valgamaa töövõimalusi pidas pigem heaks

12–17% elanikest ning pigem halvaks 51–53%, on perioodil 2010–2012 hinnangud Valgamaa töövõimalustele langenud.

Perearstiabi kvaliteedi ja kättesaadavusega Valga maakonnas on valdav osa elanikkonnast rahul. Võrreldes varasemate uuringutega (2006–2010) pole hinnangud antud valdkondadele kuigivõrd muutunud. Perearstiabi korralduse juures häirivad valgamaalasi jätkuvalt kõige sagedamini pikad järjekorrad arsti juurde pääsemisel, vastuvõtuaegade vähesus või ebasobivus ning sellega seotuna ka arstide vähesus. Ligi pooled küsitletutest peavad oma eluviise tervislikeks. Viimase aasta jooksul on oma eluviise toetumise või kehalise aktiivsuse tõstmise kaudu tervislikumaks muutnud ligikaudu pooled elanikest ning neljandik on seda teinud suitsetamise või alkoholi tarbimise piiramise läbi (võrreldes kahe eelneva uuringuga on see näitaja paranenud ligi 10% võrra).

Nii põhi-, kesk- kui ka kutsehariduse puhul ületas hariduse kvaliteediga rahulolijate osakaal rahulolematute osakaalu 5–6-kordselt. Kutsehariduse puhul on rahulolematust, võrreldes varasemate uuringutega, vähenenud. Kõigi haridustasandite kvaliteediga täiesti/pigem rahulolevaid inimesi on keskmisest enam inimeste seas, kelle peres on vastaval haridustasemel õppivaid lapsi.

Ühistranspordi osas on rongitranspordiga väga/pigem rahul 71%, maakonnabussidega 68% ning üleriigiliste bussidega 78% transpordiliigi kasutajatest. Tulemuste ajaline analüüs näitab, et võrreldes varasemate uuringutega näitasid 2010. aasta uuringu tulemused hüppelist rahulolu kasvu rongiliiklusega ning rahulolu rongiliiklusega on ka 2012. aastal jätkuvalt kõrge. Bussiliiklusele anti tavapärasemast madalamaid hinnanguid 2008. aastal, kuid 2010. aastaks oli bussitranspordi kasutajate rahulolu antud transpordiliigiga kasvanud ning ka 2012. aasta uuringu andmetel pole rahulolu tase selles osas oluliselt muutunud.

Valgamaal pakutavate kultuuriürituste võimalustega on väga/pigem rahul 59% elanikkonnast ning pigem/üldse mitte rahul 21%. Võrreldes 2010. aastaga on rahulolevate elanike osakaal veidi vähenenud – toona väljendas rahulolu 67% valgamaalastest.

Projektid

Europe Directi Valgamaa teabekeskus – projekti kestus 2009–2012.

ESF meetme „Avalike teenistujate, KOV ja MTÜ töötajate koolitus ja arendamine“ projekt „**Valga, Põlva ja Võro maavalitsuste ametnike haldus-suutlikkuse tõstmine**“ – projekti kestus juuli–detsember 2012.

INTERREG IV C projekt **TRES (Towards Regional specialisation for Smart growth spirit)** – projekti kestus jaanuar 2012–detsember 2014.

ESF programm „**Karjääriteenuste süsteemi arendamine**“ – kestus jaanuar 2009–detsember 2013.

ESF programm „**Õppenõustamissüsteemi arendamine**“ – kestus jaanuar 2012–märts 2013.

ESF meetme „Kvalifitseeritud tööjõu pakkumise suurendamine“ projekt „**Valgamaa eakate teadmiste suurendamine tööturu potentsiaalid ja võimalustest piirialal**“ – projekti kestus jaanuar 2012–oktoober 2013.

Europe Direct Valgamaa infopunkt

Teabekeskus on loodud selleks, et inimesed saaksid rohkem infot Euroopa Liidu (EL) kohta. Avatud infopunktis saab kasutada arvutit, et hankida internetist infot ELi kohta, tutvuda kohapeal trükistega ning kaasa võtta erinevaid EL-alaseid materjale. Teabekeskuse töötajad aitavad leida vastuseid ELi puudutavatele küsimustele. Teabekeskuse tegevust rahastab Euroopa Liit.

2012. aastal toimusid EL-alase teavitustegevuse raames loengud koolinoortele, Euroopa päeva tähistamine, tegus päev eakatele ning Valgamaa pensionäride ühenduse liikmetele eakate festivali külastus Tallinnas. Raadios Ruut FM viidi läbi EL-teemalised lõunamängud. Korraldati internetiviktoriin „Tunne Euroopa Liitu!“ Valgamaa ja Tartumaa üldhariduskoolide õpilastele. Ajalehes Valgamaalane ilmus EL-teemaline lehekülg. Osaleti infopunkti telgiga Valga-Valka linna päevadel ja „Tere kool!“ üritusel. Europe Directi avatud infopunkti Valga maavalitsuse esimesel korrusel külastas umbes 900 inimest.

2012. aastal esitati taotlus Euroopa Komisjonile Europe Direct teabekeskuse haldamiseks aastatel 2013–2017, mis ka rahuldati. Seega jätkub Euroopa Liidu alane teavitustegevus Valgamaal ka järgnevatel aastatel.

Valgamaa vapimärgi ja teenetemärgi saajad 2012

Valgamaa Vapimärk

Väino Seppa – töötab Valga haiglas uroloog-kirurgina alates 1. augustist 1978. Ta on loonud ja hoidnud häid tööalaseid sidemeid Tartu ülikooli kliinikumiga, Põhja-Eesti regionaalhaigla ja Tallinna keskhaigla uroloogiaosakonnaga, et ka Valgamaal elav patsient saaks maksimaalselt heal tasemel uroloogilist abi. Oma tööga on ta saavutanud suure populaarsuse patsientide ja elanikkonna seas. Väino Seppa on väga võimekas kirurg-uroloog, kelle panus on olnud Valgamaa meditsiini arengus oluline. Väino Seppat on autasustatud 2004. aastal Eesti Punase Risti teenetemärgiga.

Valgamaa Teenetemärk

Vello Jaska – ajakirjanik, näitekirjanik, luuletaja, pedagoog ja pillimees – on andnud aastatepikkuse tegevusega olulise panuse Valgamaa arengusse. Vello Jaska töötab vabakutselise kirjaniku ja ajakirjanikuna ning on Kaitseliidu Valgamaa maleva teavituspealik. Sellest lähtuvalt on ta osalenud paljudel üritustel ja kajastanud nendes toimuvat ajalehtedes. Vello Jaska luuletusi on viisistanud tuntud muusikud ja heliloojad Johannes Taul ning Sven Malm. Samuti on tema sõnadele loodud Anne Veski repertuaaris olev laul „Lendab aeg“. Vello Jaskat on autasustatud piirivalve teeneteristiga, Valga piirivalvepiirkonna teeneteplaadiga, Kaitseliidu III ja II klassi teenetemärgidega.

Vambola Sipelgas – MTÜ Hellenurme Mõis tegevdirektor. Alates 2005. aastast on Vambola Sipelgas arendanud Hellenurmes Lõuna-Eesti hooldekeskust, avades igal aastal kuni 2008. aasta sügiseni ühe uue elukorpuse Valgamaa ja kogu Eestimaa eakatele. 2008. aastal sai valmis kogu kompleks. Hellenurmes on võimalus elada inimväärset ja hooldatult 320 eakal. Tema tööpanus läbi aastate on kauni kompleksina näha kõigile Hellenurme külastajatele. Vambola Sipelga asjalikkust, võimekust ja teotahet on märgatud ka teiste hooldekodude poolt. Teda on autasustatud 2006. aastal Valgetähe IV klassi teenetemärgiga.

Regionaalarengu programmide menetlemine

2012. aastal menetles Valga maavalitsus kahte regionaalarengu programmi: kohaliku omaalgatuse programmi ja maakondliku arendustegevuse programmi. Regionaalsete investeringutoetuste andmise programmi osas oli maavalitsuse ülesandeks esitatud taotluste hindamine. Lisaks koordineeris maavalitsus hajaasustuse veeprogrammi elluviimist ja teostas järelevalvet programmi vahendite sihipärase kasutamise üle.

Tabel 4-15. Esitatud ja toetatud regionaalarengu projektid Valgamaal

Programm	2010			2011			2012		
	Esitati (tk)	Rahastati (tk)	Summa (€)	Esitati (tk)	Rahastati (tk)	Summa (€)	Esitati (tk)	Rahastati (tk)	Summa (€)
Regionaalsete investeringu- toetuste andmise programm	13	6	127 353,35	13	5	112 797,89	19	4	122 221,50
Kohaliku omaalgatuse programm	90	44	45 641,03	79	43	49 814,60	89	52	54 890,95
Maakondliku arendustegevuse programm	9	9	16 808,70	16	16	21 257,23	15	15	21 584,39
Hajaasustuse veeprogramm	34	24	77 155,55	28	24	68 061,13	-	-	-
KOKKU	146	83	266 958,63	136	88	251 930,85	123	71	198 696,84

Selgitus: hajaasustuse veeprogrammi toetus koosneb riigi ja kohalike omavalitsuste vahenditest. 2012. aastal Valgamaal taotlusvoorud ei toimunud.

Tabel 4-16. Regionaalsete investeeringutoetuste andmise programmi kaudu toetatud valdkonnad

	2010		2011		2012	
	Projekte (tk)	Summa (€)	Projekte (tk)	Summa (€)	Projekte (tk)	Summa (€)
Haridus	4	74 397,76	2	45 264,73	2	60 561,33
Sotsiaal	1	20 999,77	1	31 950,00	2	61 660,17
Kultuur	1	31 955,82	2	35 583,16	-	-
KOKKU	6	127 353,35	5	112 797,89	4	122 221,50

Tabel 4-17. Regionaalsete investeeringutoetuste andmise programmist toetust saanud

Toetuse saajad	2008	2009	2010	2011	2012
	toetus (€)	toetus (€)	toetus (€)	toetus (€)	toetus (€)
Hummuli vald	-	3677,73	-	-	31 956,00
Karula vald	-	-	-	-	28 605,33
MTÜ Erivajadustega Laste Tugikeskus Sinilill	-	-	20 999,77	-	-
Otepää Tervisekeskus SA	-	-	-	31 950,00	29 704,17
Otepää vald	19 420,51	-	6 164,79	-	-
Palupera vald	31 955,82	10 481,51	-	27 770,00	-
Puka vald	19 173,49	25 348,77	63 911,65	13 308,73	-
Pödrala vald	-	-	-	-	-
Taheva vald	11 426,19	31 955,82	-	-	31 956,00
Tõlliste vald	26 759,30	-	-	-	-
Tõrva linn	63 911,65	-	31 955,82	31 956,00	-
Valga Isamaalise Kasvatuse Püsiekspositsioon SA	-	-	-	7 813,16	-
Valga linn	31 769,33	31 955,82	-	-	-
Õru vald	-	-	4 321,32	-	-
KOKKU	204 416,29	103 419,66	127 353,35	112 797,89	122 221,50

Tabel 4-18. 2012. aastal kohaliku omalगतuse programmist toetust saanud

Toetuse saaja	Projekt	Toetus, eurot
MTÜ Aakre Külaselts	Aakre küla traditsiooniliste sündmuste korraldamine	1005,00
MTÜ Christine Gild	Osavad mulgid	1503,60
MTÜ Epre Arendus	Õru kandi külapäeva tähistamine	1468,00
MTÜ Epre Arendus	Õru vallarahva jõulupidu	1497,00
MTÜ Jeti Küla	Jeti küla ajaloo- ja pärandipäev „Külal on lugu“	1570,00
MTÜ Kappermäe Selts	Ilmjärve ja tema naabrid 2012. aasta suvel	1466,00
MTÜ Karukäpp	MTÜ Karukäpa õpitoad juubeliaastal	1285,00
MTÜ Kodukant Sangaste	Ühisüritus Sangaste rukkifestival 2012	1190,00
MTÜ Kungla	Muusikali „Anastasia“ lavastamine	1600,00
MTÜ Kungla	Rockinostalgia kontsertide korraldamine	705,00
MTÜ Lüllemäe Rahvaõpistu	Karula-Taheva piirkonna arengu kavandamiseks võimaluste loomine Lüllemäe Rahvaõpistu kodulehe kaudu	96,00
MTÜ Lüllemäe Rahvaõpistu	Koostöö tugevdamine Lüllemäe Rahvaõpistu tegevuse kaudu	958,40
MTÜ Meediagrupp Süd-Est	Raamatu „Kui Otepää ärkas 1989–1992“ trükkimine	1338,00
MTÜ Motohai	Laatre mootorrataste mäkketõusu võistluse korraldamine	1500,00
MTÜ Muhe Mulk	Valgamaa kihelkondade pärimustantsude õpilaager	802,40
MTÜ Nahkkinnas	Liivimaa parimad poksjad	1111,80

Toetuse saaja	Projekt	Toetus, eurot
MTÜ Nuustaku	Nuustaku 25 – tants on armastus ja võlu	535,00
MTÜ Önnelik Kodu	Valga Pedeli kirbuturg 2013 kevadsuvel	1583,63
MTÜ Otepää Naisselts	Otepää käsitöömeistrite ja rahvamuusikute päev	747,00
MTÜ Otepää Teater	Jõulupark Otepääl	370,00
MTÜ Otepää Üritused	„Valgamaa talveöölaulupidu“ Otepää festivalil	1600,00
MTÜ Pedajamäe Külaselts	Õppepäevad Ketta talu sepikojas	1561,50
MTÜ Põdrala Külade Ühendus	Perepäeva korraldamine Riidajas	1579,00
MTÜ Pühajärve Haridusselts	Tark, terve ja tegus kogukond	1255,00
MTÜ Ritsu Külaselts	Ritsu küla suvealguse pidu	1520,00
MTÜ Sangaste Seltsilised	Heina ja mee päev Sangaste Lossi õuel	1022,00
MTÜ Sangaste Spordiklubi	Rukkihundi rahvajooks 2012	949,00
MTÜ Spordiklubi Karula	Piirkonna inimeste tervise ja heaolu paranemine sportliku tegevuse abil	1390,06
MTÜ Spordiklubi Raudsõrmus	Viie valla lapsed lumele	1052,00
MTÜ Spordiklubi Viraaž	Tõrva spordilaagrid	500,00
MTÜ Taagepera Külaselts	Taagepera küla Simman	561,00
MTÜ Taagepera Külaselts	Savitreimise õpitoad Taageperas	350,00
MTÜ Tantsuklubi Mathilde	Palupera rahva isetegevuslik näitekunst konkurentsivõimelisemaks	1025,00
MTÜ Tantsuklubi Mathilde	Estraadietenduse „Palun istet“ ja näidendi „Mamma“ läbiviimine Palupera vallas	666,00
MTÜ Tõlliste Avatud Noortekeskus TANK	Tõlliste noorte orienteerumiskoolitus 2012	1027,27
MTÜ Tõlliste Valla Pensionäride Ühendus Elurada	Õmblemise õpituba	249,95
MTÜ Tõrva Kunsti ja Käsitöö Koda	Ilutikanduse kursus	1079,10
MTÜ Vaalu külaselts	Kogukond õpib ja ehitab	1388,00
MTÜ Valga Maleklubi	Valga Maleklubi tegevuse kvaliteedi tõstmine	1362,00
MTÜ Valgamaa Kodukandi Ühendus	Roosikasvatuse õppepäev	180,00
MTÜ Valgamaa Kodukandi Ühendus	Külaeestvedajate õppereis Jõgeva- ja Tartumaale	1585,80
MTÜ Valgamaa Noorsootöökeskus TANKLA	Valgamaa noorte suvekool „Matkates osavaks“	1299,60
MTÜ Valgamaa Reumaliit	Reumaliidu tegevuse arendamine	478,00
MTÜ Vana-Otepää Külaselts	Kodukoha ja kooli päeva korraldamine Vana-Otepääl	873,40
Otepää Aedlinna seltsing	Mineviku meenutused	1554,00
Seltsing Ala käsitöömeistrid	Jõuluaja väljanäituse ettevalmistamine	450,00
Seltsing Hargla Külaselts	Hargla kandi külapäev	1147,58
Seltsing Hargla Külaselts	Taheva-Karula-Tõlliste külaliigutajate rändreis	456,00
Seltsing Karula Külaseltsing	Turvalisem Karula	1080,00
Seltsing Lepa Külaselts	Lepa küla kokkutulek 2012	845,08
Seltsing Taheva Külaselts	Taheva küla kokkutuleku korraldamine	1211,40
Seltsing Tsirgumäe-Sooblase Külaselts	Tsirgumäe-Sooblase külapäeva tähistamine 2012. aastal	1261,38
	KOKKU	54 890,95

Valga maavalitsuse välissuhted

2012. aasta välissuhtlust mõjutas suurel määral majanduskriisi järgne ebakindlus, Euroopa Liidu programperiiodi 2007–2013 lõpulejõudmine ja Lääne-Euroopa riikide välissuhtluse fookuse liikumine teistele regioonidele. Seetõttu oli vähem vahendeid välissuhtluse korraldamiseks ja väiksem huvi seniste partnerite vahel. Siiski püüti anda parim senise koostöö jätkamiseks.

Läti Vabariigi Valka kihelkond (novads). Koostöö toimus 18. novembril 2010 alla kirjutatud uue koostöölepingu alusel Valga maavalitsuse, MTÜ Valgamaa Omavalitsuste Liidu ja Valka kihelkonnaduuma vahel. Tegemist on raamlepinguga, mis hõlmab peaaegu kõiki elualasid, sealhulgas koostööd hariduse, kultuuri, spordi, turismi, sotsiaalse ja tervishoiu, majandus- ja regionaalarengu, päästeteenistuse ja korralduse ning rahvusvahelise ühistegevuse vallas. Peale selle toimusid info vahetamiseks 2012. aastal regulaarselt igakuised Valga ja Valka juhtide koosolekud. Koostöös MTÜ Valgamaa Omavalitsuste Liiduga jätkusid mõlema piirkonna omavalitsustöötajatele mõeldud vastastikused õppekülastused.

2012. aastal jätkus ka mõlema riigi regionaalministrite eestvedamisel Eesti-Läti piiriülese koostöö tõhustamise valitsuskomisjoni tegevus. Kuigi nimetatud komisjoni tegevus on suunatud kogu Eesti-Läti piiriala koostööle, jääb enamuse küsimustest siiski Valga-Valka piirkonda, kuna tegemist on kaksiklinnaga, millest tulenevalt on omavaheline suhtlemine tihe. 2012. aastal oli komisjoni juhtroll Eesti poolel ning nii toimusidki olulisemad üritused Pärnus 9.–10. oktoobril 2012 – nelja valdkondliku töörühma kohtumised ning komisjoni ühine koosolek. Töörühmade senise tegevuse kohta võib kokkuvõtvalt öelda, et esialgu püstitatud 23 probleemsest teemast on tänaseks leidnud lahenduse 16. Olulisematena on endiselt päevakorras transpordiühenduste, eelkõige kiire raudteeühenduse tagamine, hariduskoostöö küsimused ning uute teemadena piiriüleste teenuste ostmine, hangetealane koostöö ja piiriüleste investeeringute teostamine.

Moldova Vabariigi Nisporeni rajoon. Sõprussidemed said alguse 2012. aasta sügisel, mil Valga maavalitsuse delegatsioon külastas Nisporeni rajooni. Visiidi käigus tutvuti erinevate omavalitsuste, ettevõtete, haridusasutustega ning vesteldi rajooni politseiülemla. Kohtuti kohalike omavalitsusjuhtide ning riigiametnikega, kokku üle poolesaja poliitiku ja ametnikuga. Visiidi käigus, 25. septembril 2012. aastal, sõlmiti Nisporeni rajooniga leping edasise koostöö arendamiseks kahe sõpruspiirkonna vahel. See hõlmab põllumajanduse, tööstuse, transpordi, hariduse, kultuuri, regionaalse arengu, turismi ning sotsiaalvaldkonda. Leping sai sõlmitud Moldova suursaadiku ja Nisporeni rajoonivalitsuse eestvedamisel.

Nisporeni rajoon paikneb Lääne-Moldovas Rumeenia piiri ääres. Rajoonis elab umbes 65 000 inimest. Tegemist on peaaesjalikult põllumajanduspiirkonnaga, kus tegeletakse tera-, puu- ja aedviljade kasvatamisega. Viimastel aastatel on järsult kasvanud huvi viinamarjakasvatuse vastu. Rajooni keskuseks on Nisporeni linn, kus elab 14 500 elanikku. Linn asub Moldova pealinnast Chişinău-st umbes 70 km kaugusel.

Rootsi Kuningriigi Jämtlandi lään. Sõprussidemed Jämtlandi lääniga algasid 1991. aastal vahetult pärast Eesti iseseisvumist ning esimene koostööleping sõlmiti 1992. aastal. Lepingupartnerina osaleb koostöös aktiivselt ka Valgamaa Omavalitsuste Liit. 2008. aasta jaanuaris sõlmiti neljas viieaastane sõpruse ja koostöö raamleping kuni aastani 2012, mis näeb ette koostööd sellistel aladel, nagu haridus, kultuur, tervishoid, sotsiaalpoliitika, keskkond, demokraatia areng, ettevõtetus, luterlike koguduste vaheline koostöö jne.

2012. aastal toimus aktiivne koostöö Euroopa omavalitsuspoliitika tutvustamisel, mille käigus külastas Valgamaa delegatsioon Rootsi Kuningriiki. Visiidi eesmärk oli tutvuda omavalitsuste haldusterritoriaalse reformi mõjudega.

Vene Föderatsiooni Novgorodi Oblasti Staraja Russa rajoon. Lepingupartneriks on Staraja Russa munitsipaalrajooni administratsioon. Ametlikud sõprussidemed toimivad alates 1998. aastast, kui sõlmiti koostöö raamleping, mis näeb ette ühistegevust kultuuri, noorsootöö, hariduse jms vallas. Viimastel aastatel koostöö väga tihe pole olnud.

2002. aastal alanud kontaktid **Ungari Somogy komitaadiga** arenesid koostöölepinguks, mis allkirjastati 2005. aastal. Koostöö puudutab kultuuri, noorsootöö, turismi ja teisi valdkondi. 2011. aastal külastas Valga maakonda Somogy ametlik delegatsioon. Uueks suunas ühistegevuses on püüd laiendada maakondadevahelisi sidemeid ka omavalitsuste tasemele. 2011. aastal sõlmiti sõprussuhted ka Tõrva linna ja Somogy maakonna Fonyodi omavalitsuse vahel. Seoses finantsvahendite nappusega on koostöö aastal 2012 piirdunud vaid sõbraliku suhtlemisega.

Euregio Pskov-Livonia koostöös osalevad Valga maavalitsus ja MTÜ Valgamaa Omavalitsuste Liit koos. Valga maavalitsus osales Euregio Pskov-Livonia juhtkonna töös ja aitas välja töötada tegevusstrateegiat aastani 2015. Euregio Pskov-Livonia osalemine on maavalitsusele oluline, hoidmaks sidemeid Vene Föderatsiooni lähipiirkonna omavalitsuste ja regionaalsete partneritega. Koostööd teevad kolm Kagu-Eesti maakonda ja aastal 2012 liitus ka Viljandimaa Omavalitsuste Liit. Olulisim ettevõtmine oli piirialade ettevõtjate partneriaadide käivitamine, millest esimene toimus kevadel Võrumaal ja teine sügisel Pihkvas.

Alates 2003. aastast on Valga maavalitsus iga-aastaselt sõlminud koostöölepingu **Põhjamaade ministrite nõukogu esindusega Eestis**. Eesmärgiks on tuua Põhjamaid Valgamaale lähemale. See tegevus jätkus ka 2012. aastal, mil põhitähelepanu all olid koolinoored, kellele koostöös Valga keskraamatukoguga viidi läbi mitu Põhjamaade kirjandust tutvustavat üritust. Seekordseks sihtriigiks oli valitud Taani ning lastele viidi läbi H. Chr. Andersenile pühendatud üritusteseeria.

4.2.2 Kaitseliidu Valgamaa malev

Staap: Energia 1, 68205 Valga linn

Kaitseliit on kaitseministeeriumi valitsemisalas tegutsev vabatahtlik, sõjaväeliselt korraldatud, relvi valdav ja sõjaväeliste harjutustega tegelev riigikaitseorganisatsioon.

Kaitseliidu eesmärk on suurendada vabale tahtele ja omaalgatusele toetudes rahva valmisolekut kaitsta Eesti iseseisvust ja põhiseaduslikku korda.

Malevapealik major Tõnis Org

Staabiülem major Indrek Sild

Liikmeskond:

Kaitseliitlasi 435

Noorkotkaid 204

Kodutütred 222

Naiskodukaitse 79

Olulisemad sündmused malevas 2012. aastal

- Paju lahingu 93. aastapäeva tähistamine
- Eesti Vabariigi 94. aastapäeva tähistamine
- Maakaitsepäev Valgas
- Osalemine sõjalis-sportlikul retkel „Eel-Erna“ ja „Erna retk“
- Regulaarsed sõjalised harjutused

Kodutütarde ja Noorte Kotkaste üritused

- Võistlusmatka „Väle jänes“ korraldamine
- Võistlusmatka „Kuperjanovlaste rada“ korraldamine
- Kodutütarde vabariiklikul võistlusmatkal „Ernake“ osalemine (Kodutütred)
- Kodutütarde osalemine vabariiklikul Naiskodukaitse esmaabi võistlusel
- Kodutütarde vabariiklikul oskustevõistlusel osalemine
- Kodutütarde vabariiklikus suvelaagris osalemine
- Nooremate Kodutütarde vabariiklikul matkamängul osalemine
- Suve-, sügis- ja talilaagri korraldamine
- Kodutütarde pealinnalaagris osalemine
- Noorte Kotkaste vabariiklikul oskuste võistlusel osalemine
- Noorte Kotkaste vabariiklikus suvelaagris osalemine
- Osalemine Rootsi Kodukaitse võistlusel (Kodutütred)
- Vabariiklikul võistlusmatkal „Mini-Erna“ osalemine (Noored Kotkad)

Naiskodukaitse Valga ringkonna üritused

- Naistepäeva laskevõistluse läbiviimine
- Osalemine Naiskodukaitse vabariiklikul koormusmatkal
- Esmaabi ja päästevõistluse erialavõistluse korraldamine

Spordi- ja seltskonnaüritused

- Laskevõistluse „Koloneli laskmine“ korraldamine
- Osalemine „Valga ujukirallil“
- Mälestusürituse „Helme kindralid“ tähistamine
- Osalemine Kaitseliidu malevate spordi- ja laskevõistlustel

Koostöö teiste ametkondadega

- Kaitseliitlastest abipolitseinikud toetasid Valga politseijaoskonda korra- ja avaliku korra tagamisel
- Ühisüritused politsei- ja päästeametiga laste- ja noorsooürituste läbiviimisel
- Laske- ja spordiüritused koos teiste jõustruktuuridega

4.2.3 Keeleinspeksiooni Lõuna-Eesti järelevalvetalitus

Address Aia 17, 68203 Valga
Peainspektor Helgi Treimuth

Keeleinspeksioon on haridus- ja teadusministeeriumi valitsemisalas tegutsev valitsusasutus, mis teostab riiklikku järelevalvet keeleseaduse ning teiste keeleoskust ja keelekasutust reguleerivate õigusaktide täitmise üle.

Lõuna-Eesti piirkonnas olid keeleinspeksiooni suurema tähelepanu all 2012. aastal koolide ja koolieelsete lasteasutuste pedagoogid, kes õpetavad eesti keelt või õppeaineid eesti keeles. Prioriteediks jääb hariduse valdkond ka edaspidi. Vähemtähtis ei olnud ka tervishoid ja sotsiaalvaldkond. Nii nagu vabariigi teistes piirkondades oli oluline ka Valgamaal tervikuna avaliku teabe ja reklaami keeleseadusele vastavuse kontrollimine.

Olulisemad järelevalve tulemused ja probleemid 2012. aastal Valgamaal:

- keeleseaduse rikkumiste kohta koostati 38 esmakontrolli- või järelkontrolliakti;
- sunniraha rakendati seaduserikkujate osas 9 korral;
- tervishoiutöötajate seas on endiselt nõuetele mittevastavaid spetsialiste ja neile on tehtud vastavad ettekirjutused;
- nõutaval tasemel ei ole eesti keele nõuete osas kõik Valga linna lasteaia- ja koolipedagoogid;
- Valga linnas ja maakonnas ei vasta kõik hoolekandeaasutuste töötajad nõutavale keeleoskustasemele;
- paranenud on kaupluste müüjate eesti keele oskus, ainult üksikud müüjad ei vasta algtaseme eesti keele oskuse nõuetele.

Keelelaste puuduste likvideerimiseks teostab keeleinspeksioon ettekirjutuse saanute osas regulaarset järelevalvet ja ettekirjutuse mittetäitnute osas rakendatakse sunniraha või trahvitakse väärtemenetluse korras.

4.2.4 Päästeameti Lõuna päästkeskuse Valgamaa päästepiirkond

Address Karja 16, 68205 Valga
Juhataja Alar Roop

Valgamaa päästepiirkond on päästeameti Lõuna päästkeskuse piirkondlik struktuuriüksus Valgamaal. Valgamaa päästepiirkond koosneb kolmest allstruktuuri üksusest (komandost) ja Valga korrapidamisgrupist.

Päästekomandod:

Valga päästekomando, pealik Raivo Pavlovitš;
Tõrva päästekomando, pealik Alor Kasepõld;
Otepää päästekomando, pealik Heikki Must.

Maakonnas paiknevad sellele lisaks veel kaks tuleohutusbüroo vaneminspektorit ja ennetustöö vanemspetsialist.

Päästetöödeks valmistumine

2012. aasta alguses toimus päästeametis tsentraliseerimine, seni iseseisvad päästkeskused liideti päästeametiga. Valgamaa päästeosakond nimetati muudatuste järel Valgamaa päästepiirkonnaks. Mais 2012 suleti Puka päästekomando, kõikidele seal töötavatele päästetöötajatele pakuti tööd teistes läheduses paiknevates päästekomandodes. Seoses Puka päästekomando sulgemisega ja elupäästevõimekuse saavutamiseks suurendati

Tõrva ja Otepää päästekomandode koosseisusid kokku 12 päästetöötaja võrra. 2012. aastal lahkus töölt tervislikel põhjustel 2 päästjat. 2012. aasta juunis avati kauaoodatud Valga päästekomando uus hoone, mis asub Valgas Karja tänav 16. Valgamaa päästekomandode päästjad, meeskonnavanemad ja operatiivkorporapidajad läbisid edukalt päästetöötajate hindamise. Meeskondades viidi läbi komandosisene õpe ning sooritati edukalt füüsilised kontrollkatsed. Kõikidele katsetust ja hooldust vajavatele päästevahenditele viidi läbi korraline katsetamine.

Kriisireguleerimine

Kõigis Valgamaa kohalikes omavalitsustes on moodustatud hädaolukorra seaduse alusel kriisikomisjonid, aga need ei ole seni aktiivselt käivitunud ja istungeid turvalisusealaste küsimuste arutamiseks ei ole toimunud. Sellega seoses on päästeamet elanikkonna kaitse juhtasutusena kavandanud 2013. aastaks mitmeid koolitusi ja kohtumisi kohalike omavalitsustega kriisireguleerimisalase tegevuse hoogustamiseks. 2012. aastal koostasid Valga linna elutähtsate teenuste osutajad päästkeskuste vastutades esialgsed riskianalüüsid elutähtsate teenuste toimepidevuse kohta. Kohalike omavalitsuste vastutades on hädaolukorra seaduse järgi viie elutähtsa teenuse korraldamine: kaugküttesüsteemi ja -võrgu toimimine, teede ja linnatänavate korrashoiu toimimine, veevarustuse ja kanalisatsiooni, sh reoveepuhastite toimimine, jäätmehoolduse toimimine ning valla- või linnasisese ühistranspordi toimimine. Valgamaal tegutseb kemikaaliseaduse alusel üks suurõnnetuse ohuga ettevõtte – AS Eraküte Valga katlamaja ja kaks ohtlikku ettevõtet – Atria Eesti AS Valga tootmistsehh ja AS Eraküte Kuperjanovi tn katlamaja. Lõuna päästkeskus teostab nende ettevõtete üle kemikaaliohutuse ja hädaolukorras valmisoleku alast järelevalvet. Kõik Valgamaa kohalikud omavalitsused esitasid 2012. aastal päästkeskusele informatsiooni oma haldusterritooriumil paiknevate kriisireguleerimisalaste ressursside kohta, et olla paremini valmis võimalike suurõnnetuste ja hädaolukordade lahendamiseks. Ruumilise planeerimise raames ohtude maandamiseks Valgamaal andis päästkeskus oma hinnangu 2012. aastal Hummuli puhkeala detailplaneeringule ja Tornimäe radarikompleksi detailplaneeringule. Kohalike omavalitsuste üldplaneeringuid Lõuna päästkeskusele riskihalduse seisukohast ülevaatamiseks 2012. aastal ei esitatud.

Päästeala ennetustöö

Lõuna päästkeskuse eestvedamisel koolitati aasta jooksul tule- ja veeohutuse teemadel 5958 elanikku, mis moodustab maakonna elanikkonnast 19%. Toonitati, et vaid igaühe panustamisel saame luua turvalise elukeskkonna enestele, ennetades nii vigastusi kui hukkumisi. Ohutusala tööd toetasid meediakampaaniad veeohutuse ja tuleohutuse teemal. 2012. aastal püstitati täiendavalt kümnesse valveta ujumiskohta veeohutuspostak, mis on varustatud päästerõnga ja vajaliku infoga ning mis juhendab, kuidas sinna kiirelt abi kutsuda.

Valgamaa päästespetsialistide toel ja omavalitsuste ning vabaühendustega koostöös oli ohutusteemaline infotek erinevatel Valgamaa üritustel, kus inimesed said otse asjakohast infot ja oma oskusi lihvida. Koostöös haigekassa, Valga politsei, maanteeameti, Kaitseliidu Valgamaa maleva ja Eesti Punase Risti Valgamaa seltsiga viidi maakonnas läbi ohutuspäevi ning korraldati kuuendate klasside õpilastele suunatud ohutusõppe koolitused ja laager.

Turvalisema elukeskkonna kujundamise eesmärgil nõustasid päästespetsialistid inimesi nii kodudes, koolides kui teistes asutustes. Päästeameti tellimusel viidi läbi tuleohutusala ning veeohutusala uuring. Võrreldes 2011. aastaga on Valgamaal paranenud hädaabinumbri 112 tuntus. Uuring näitab, et Valgamaa inimesed väärtustavad suitsuandurit, räägivad kodus tuleohutuse teemadel ja peavad oluliseks ning puhastavad ise kütteseadmeid või lasevad seda teha korstnapühkijal. Murelikuks tegi, et paljud meie inimesed ei pea tulekustuti omamist kodus oluliseks ning endiselt suitsetatakse eluruumides. Veeohutusalas võttes võib öelda, et pea iga valgamaalane teab, et päästevest on vajalik ja lapsi tuleb rannas valvata. Sarnaselt aastale 2011 uuriti laste riskiteadlikkust. See näitas, et lapsed tunnevad suvise suplemisega seotud ohte ja õnnetuste ärahoidmise võtteid. Endiselt ei oska lapsed hinnata talvise veekoguga ilmnevaid ohte.

Tuleohutusjärelevalve

Tabel 4-19. Riiklik tuleohutusjärelevalve ja menetlused 2012. aastal

Viidi läbi riiklik tuleohutusjärelevalve	131 objektile
Anti koormisega haldusakte	140
Läbiviidud väärteomenetlusi tuleohutusnõuete rikkumise korral	31 korral
Nõuti välja sunnivahendina sunniraha haldusakti täitmata jätmise tõttu	4 korral summas 1929,12 eurot

Allikas: Valgamaa päästepiirkond.

Tabel 4-20. Ehituslik tuleohutus 2012. aastal

Heakskiidu saanud ehitusprojekte	169
Kooskõlastatud detailplaneeringud	20
Väljastatud teatise ehitiste kasutusloa väljastamiseks	63

Allikas: Valgamaa päästepiirkond.

Tabel 4-21. Valgamaa päästepiirkonna poolt registreeritud sündmused

	2008	2009	2010	2011	2012
Tulekahju	176	185	193	150	170
Radioaktiivne saastumine	-	-	2	-	-
Kemikaalidega saastumine	-	-	1	1	-
Naftasaadustega saastumine	14	10	6	12	6
Loodusjõududest põhjustatud sündmus	41	33	69	49	36
Lõhkekeha plahvatus	-	-	-	-	-
Muu plahvatus	-	-	2	-	1
Pommiähvardus	2	1	-	-	-
Väljasõit liiklusõnnetuse paika	39	31	16	46	46
Lennuõnnetus	1	-	-	-	-
Raudteeavarii	-	-	-	-	-
Õnnetus veekogul	2	5	5	3	3
Gaasiavarii	-	-	4	3	2
Kommunaalavarii	-	-	-	3	2
Elektrivõrgu avarii	4	-	7	4	4
Töö- või olmetrauma	1	-	-	-	-
Tootmisavarii	-	-	-	-	-
Teadlikult vale väljakutse	-	1	1	-	-
Ekslik väljakutse	83	167	213	158	155
Teenus	2	-	-	-	-

Allikas: Valgamaa päästepiirkond. Tabelis kajastuvad olulisemad sündmused.

Tabel 4-22. Tulekahjud 2012. aastal

Tulekahjud	Valga	Tõrva	Otepää	Tõlliste	Taheva	Karula	Hummuli	Helme	Pödrala	Puka	Sangaste	Palupera	Õru	Kokku
Hoonetes	28	8	5	5	-	2	2	6	-	4	4	1	-	65
Maastik (kulu)	9	-	1	1	-	-	-	-	-	1	2	2	-	16
Mets	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-
Transpordivahend	5	-	-	1	-	-	-	1	-	1	-	-	1	9
Lõke/praht, muu tulekahju, tahma põlemine korstnas	34	4	4	5	1	3	2	6	1	8	3	2	2	75
Prügikast	5	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	5
Valeväljakutse, ekslik väljakutse	83	32	16	4	1	-	-	13	-	-	1	4	1	155
Kokku väljasõite	259	65	64	31	15	11	20	54	12	23	24	18	17	613
Tulekahjusid	81	12	10	12	1	5	4	13	1	14	9	5	3	170
Hukkunud	-	1	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	1
Vigastatuid	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-

Allikas: Valgamaa päästepiirkond.

4.2.5 Politsei- ja piirivalveameti Lõuna prefektuuri kodakondsus- ja migratsioonibüroo Valga teenindus

Aadress Aia 17, 68203 Valga
Teeninduse vanem Silvi Norman

Valga teeninduses töötab 4 teenistujat.

Tabel 4-23. Tegevusnäitajad

	2008	2009	2010	2011	2012
Välismaalaste elamislubadega seonduvad toimingud	248	130	218	151	185
Eesti passi ja ID-kaardi taotlused	1959	1666	1968	2037	4386
Eesti kodakondsuse taotlused	16	37	9	15	15
Välismaalase passi ja ID-kaardi taotlused	276	543	540	857	484
Väärtegude menetlused	13	12	11	19	5
Kinnitatud viisakutsed	564	244	-	-	-
ID-kaardi sertifikaatide järelteenindus	183	364	367	178	247
ID-kaardi PIN- ja PUK-koodi ümbrike väljastus	164	395	477	443	711

Allikas: Lõuna prefektuuri kodakondsus- ja migratsioonibüroo Valga teenindus.

Tabel 4-24. Väljastatud dokumendid (tk)

	2010	2011	2012
Eesti kodaniku passid	929	1022	1996
Isikutunnistused (ID-kaart)	2124	2188	4149
Välismaalase passid	302	475	253
Euroopa Liidu kodanike taotlused	52	38	26
Digitaalsed isikutunnistused (digi-ID)	3	18	29

Allikas: Lõuna prefektuuri kodakondsus- ja migratsioonibüroo Valga teenindus.

4.2.6 Politsei- ja piirivalveameti Lõuna prefektuuri piirivalvebüroo

Lõuna prefektuuri piirivalvebüroo valmidusüksus

Aadress Pikk 16, 68206 Valga
Juht politseikaptten Rain Kuus

Valmidusüksus on Lõuna prefektuuri piirivalvebüroo struktuuriüksus – reservüksus, mis toetab teenistust Lõuna prefektuuri tegevuspiirkonnas, tagab operatiivvõimekuse, annab tasendusõpet ja teostab õigusrikkujate konvoeerimist.

Valmidusüksuse põhieesmärgiks on kordonite ja piiripunktide isikkoosseisu tegevussuutlikkuse tõstmine erinevate kiiret ja tõhusat reageerimist nõudvate sündmuste lahendamisel. Lisaks professionaalsuse tõstmisele kasutatakse piirivalvebüroo valmidusüksust piiripunktides ekspertidena, operatiivinfo realiseerimiseks ning kompensatsioonimeetmete rakendamiseks prefektuuri tegevuspiirkonnas.

Lõuna prefektuuri piirivalvebüroo Luhamaa maanteepiiripunkti kontaktpunkt

Aadress Seminara 1, Valka, Läti Vabariik

Kontaktpunkt on Luhamaa maanteepiiripunkti allasutus, kus naaberriikide ametnikud töötavad ühistes teenistusruumides ning tegelevad operatiivselt info vahetamisega riikide vahel. Eesti Vabariigi ja Läti Vabariigi vahelised päringud on peamiselt seotud nende riikide poolt tuvastamiseks kinni peetud reisidokumentideta isikutega ning kolmandate riikide kodanike piiriületuste päringutega Schengeni välispiiril.

Samuti teostatakse päringuid viisade, elamislubade, juhilubade ja sõidukite (tehnoülevaatus, liikluskindlustus, omanik ja kasutajad) kontrolliks.

Kontaktpunkti kaasabil on avastatud võltsitud või kehtetuks tunnistatud dokumente, tagaotsitavaid isikuid ja sissesõidukeelu registreisse kantud isikuid. Samuti on tabatud juhtimisõiguseta sõidukijuhte, liikluskindlustuseta ja tehnilise ülevaatuseta sõidukeid. Kontaktpunktis on osutatud abi teise riigi territooriumilt leitud dokumentide omanikele tagastamisel.

Sageli pöörduvad kontaktpunkti poole eraisikud piiriületuse küsimustes nii Euroopa sise- kui ka välispiiri kohta, tegevusest piiri lähialadel, samuti turistid informatsiooni saamiseks marsruudi valikul sihtkohta jõudmiseks ja majutuskohtade leidmiseks.

4.2.7 Politsei- ja piirivalveameti Lõuna prefektuuri Valga politseijaoskond

Address Puiestee 4, 68203 Valga
Politseijaoskonna juht politseimajor Tõnu Kürsa

Valga politseijaoskond on Valgamaal asuv Lõuna prefektuuri territoriaalne struktuuriüksus. Valga politseijaoskond koosneb neljast struktuuriüksusest, jaoskonna tööd korraldab politseijaoskonna juht.

Politseijaoskonna koosseisu kuuluvad:

- patrullteenistus (politseileitnant Robert Kõvask, address Puiestee 4, Valga);
- Valga konstaablajaoskond (komissar Marek Käis, address Puiestee 4, Valga);
- Otepää konstaablajaoskond (komissar Jaanus Kokkonen, address Lipuväljak 13, Otepää);
- Tõrva konstaablajaoskond (politseileitnant Aleksander Zemskov, address Veski 5, Tõrva).

Valga politseijaoskonnas töötab 49 politseiametnikku ja 8 teenistajat. Lisaks töötab Valgamaal veel 19 politseiametnikku ja 10 teenistajat, kes alluvad Lõuna politseiprefektuuri funktsionaalsetele struktuuriüksustele. Kokku töötab Valgamaal 1.01.2013 seisuga 68 politseiametnikku ja 18 teenistajat.

Lõuna prefektuuri funktsionaalsed talitused Valgamaal on alljärgnevad:

- kriminaalbüroo – Valga kriminaalalitus; majanduskuritegude talitus; kriminalistika teenistus;
- korrakaitsebüroo – lubadete teenistus; piirkondliku politseitöö talitus; arestimajade talitus (Valga arestimaja);
- tugiteenused – asjaajamistalitus; majandustalitus.

Tabel 4-25. Politseiametnike jaotus Valgamaal 31.12.2012

Ametnik	Valga politseijaoskond	Lõuna Prefektuuri alluvuses
Kriminaalpolitseinikud	-	13
Korrakaitsepolitseinikud	49	6
Kokku	49	19

Allikas: Lõuna prefektuuri Valga politseijaoskond.

Prioriteetseteks töösuundadeks Lõuna prefektuuris olid:

- inimeste ja vara turvalisuse tagamine;
- riigi julgeoleku tagamine;
- tasakaalustatud kodakondsus- ja migratsioonipoliitika;
- keskkonnakahjuga seotud õnnetustele reageerimise suurem võimekus.

Jätakuvalt pöörati suurt tähelepanu preventiivtööle ning eelkõige alaealistega seotud õiguserikkumiste ennetamisele. Piirkonnakonstaablite ja ennetusteenistuse poolt ning koostöös erinevate ametkondadega viidi maakonnas läbi 19 süüteoennetusprojekti, kogumaksumusega 42 489 eurot. Projektides osales kokku 3236 noort.

Jätkati traditsiooniliste politsei teabepäevadega Valgamaal, mis toimusid suvel Valgas ja Tõrvas. Valgas toimus teabepäev koos Läti Vabariigi Valka kihelkonna politseiga.

2012. aasta tublide töötulemuste eest autasustas Lõuna prefektuuri prefekt Tarmo Kohv parimaid politseiametnikke. Teeneteplaadi „Aasta 2012 parim korrakaitsepolitseinik“ pälvis Valga politseijaoskonna Valga konstaablijaoskonna komissar Marek Käis.

Turvalisuse tagamisel teeb Valga politseijaoskond tihedat koostööd Kaitseliidu Valgamaa maleva, maksu- ja tolliameti, tarbijakaitseameti, töötukassa ning keskkonnainspeksiooniga.

Valga politseijaoskond jätkab tihedat koostööd Läti Vabariigi Valka kihelkonna politseiga. 2012. aasta jooksul on teostatud ühispatrulli 13 päeval, ühisoperatsioone on läbi viidud 1.

Tabel 4-26. Õigusrikkumiste struktuur

	2008	2009	2010	2011	2012
Kuritegusid kokku	911	851	1080	893	714
I astme (raskeid) kuritegusid	66	80	31	41	22
sh tapmised	2	-	3	3	2
raske tervisekahjustuse tekitamine	1	3	3	4	1
narkokuriteod	48	59	13	18	5
röövimised	11	16	7	7	2
Varavastaseid kuritegusid	403	376	639	434	375
sh vargused	331	284	400	346	309
kelmused	25	36	172	37	22
Avaliku korra raskeid rikkumisi	46	32	12	25	5
Alaealiste kuriteod	81	39	44	57	52
Väärtegusid	9905	5796	4811	4862	4489
sh LS rikkumisi	7339	4634	3259	3323	3145
neist joobes juhid	294	209	199	208	193

Allikas: Lõuna prefektuuri Valga politseijaoskond.

Tabel 4-27. Registreeritud kuriteod

Linn/vald	2008	2009	2010	2011	2012
Helme vald	63	43	58	46	36
Hummuli vald	21	25	26	22	21
Karula vald	23	25	32	21	20
Otepää vald	106	89	83	78	72
Palupera vald	28	19	168	19	24
Puka vald	42	31	89	28	41
Põdrala vald	27	14	22	21	17
Sangaste vald	37	19	23	30	32
Taheva vald	14	25	37	54	31
Tõlliste vald	34	35	34	40	38
Tõrva linn	36	50	53	56	58
Valga linn	443	468	444	460	308
Õru vald	37	8	11	14	9
KOKKU	911	851	1080	893	714

Selgitus: 2011. aasta andmete puhul on 4 kuriteo kohta ja 2012. aasta andmete puhul 7 kuriteo kohta omavalitsusüksus määratlemata, kuid need kajastuvad kuritegude üldarvus.

Allikas: Lõuna prefektuuri Valga politseijaoskond.

Tabel 4-28. Liiklusõnnetused

	2008	2009	2010	2011	2012
Inimvigastustega	54	34	31	35	34
neist joobes juhi süül	16	5	8	10	12
jalakäija/ jalgratturiga	18	8	8	10	9
lastega	11	4	3	4	3
vigastatuid	69	50	46	60	37
sh joobes juhi süül	24	8	13	20	13
hukkus	3	4	4	3	2
sh joobes juhi süül	-	-	3	1	1
Varalise kahjuga	29	15	19	16	15
neist joobes juhi süül	7	8	2	7	3
Liiklusõnnetusi kokku	83	49	50	51	49
sh joobes juhi süül	23	13	10	17	15

Allikas: Lõuna prefektuuri Valga politseijaoskond.

4.2.8 Lõuna ringkonnaprokuratuuri Valga prokurörid

Address Vabaduse 10, 68204 Valga
Vanemprokurör Küllike Taits

Lõuna ringkonnaprokuratuuri Valga prokuröride poolt lahendati 2012. aastal tõendatud kuriteokoosseisuga 407 kuritegu 342 isiku suhtes.

4.2.9 Muinsuskaitseameti Lõuna-Eesti järelevalveosakond

Address Aia 17, 68203 Valga
Valgamaa vaneminspektor Mari-Liis Paris

Ehitismälestiste toetused 2012. aastal

Ehitismälestiste toetused

- Otepää pastoraadi peahoone fassaadide restaureerimine, jätkutööd – 6391 €
- Otepää linnuse varemed, korrastustööd avarii-konserveerimiseks – 12 782 €
- Helme linnuse varemed, avarii-konserveerimine, jätkutööd – 6391 €
- Palupera mõisa ait-kuivati, projekt – 900 €
- Kaagjärve-Mäemõisa peahoone, projekt – 2500 €
- Valga, Vabaduse 26 elamu, projekt – 2300 €
- Sangaste mõisa tall, avarii-restaureerimine – 5432 €
- Otepää uue kalmistu piirdemüüri restaureerimine, jätkutööd
- Hargla kalmistu, korrastustööd

Toetus ettenägemata avariitöödeks, reservist

- Sangaste mõisa peahoone talveaed, avarii-remont – 2500 €
- Sangaste mõisa tall-tõllakuur, avarii-remont – 1000 €
- Valga, Kungla tn 13 elamu, avarii-remont – 1000 €
- Palupera mõisa linnumaja, avarii-remont – 1000 €

Toetused pühakodadele

- Taagepera kirik, torni restaureerimise viimane etapp – 1500 €
- Priipalu kiriku katus, restaureerimine – 17 292 €

2012. aasta mahukam töö oli Otepää linnuse varemete korrastustööd edaspidiseks konserveerimiseks. Tööd teostas restaureerimisfirma OÜ Haspo Restauraator.

Muinsuskaitseamet tunnustas 2012. aasta parimaid koostööpartnereid, kelleks Valgamaalt osutus Sangaste vallavanem Kaido Tamberg.

Üritused 2012. aastal

Väga oluliseks peab muinsuskaitseamet muinsuskaitsekuu raames korraldatud üritusi, talguid ning teabepäevi (õppepäevi). Märkimist väärib koolitus ajaloomälestiste omanikele. Koostöös Taheva vallavalitsusega toimus Hargla rahvamajas õppepäev teemal „Kalmistud“.

Nimetamist väärib ürituse „Euroopa muinsuskaitsepäevad Eestis“ raames korraldatud seminar Tõrva Kirik-Kammersaalis teemal „Tõrva – väärtuslik Eesti väikelinn“, kus ettekannetega esinesid Mart Siilivask, Riho Karu ja Trivimi Velliste. Üritust aitasid korraldada Tõrva linnavalitsus, muinsuskaitseamet ja Eesti Muinsuskaitse Selts.

Mainimata ei saa jätta talguid Puka mõisa pargis, heakorraltalguid Taheva mõisa pargis ning heakorraltalguid Valga linna kalmistutel.

4.2.10 Riigiarhiivi Valga osakond

Aadress Vabaduse 6, 68204 Valga

Koduleht <http://www.ra.ee/valga>

Valga osakonna juhataja Riina Virks.

Valga osakonnas töötas 2012. aastal 8 inimest.

Aastat alustati rahvusarhiivi struktuurimuudatuse tulemusena riigiarhiivi piirkondliku osakonnana. Valga maa-arhiiv struktuuriüksusena lõpetas, tegevus jätkub riigiarhiivi koosseisus Valga osakonnana. Töötajate arv ja ametikohtade nimetused jäid samaks, maa-arhivaari ametinimetus muutus sarnaselt struktuuriga osakonna juhatajaks.

Valga hoidlates säilitatavate fondide koguarv on 1537 (lisandus 4 uut fondi), säilikute koguarv on 733 509.

2012. aastal lisandus kokku 5545 säilikut, neist arhivaale 2571 ja personalidokumente 2974. Arhivaale võeti vastu järgmiste arhiivide koosseisus: tegevuse lõpetanud Võru notar Laine Kaup, Võru notari asendaja Triin Tein, Helme sanatoorne internaatkool ja viimase eelkäija Helme lastekodu. Varem arhiiviväärtuslikuks hinnatud dokumente ja personalidokumente võeti vastu Värska vallavalitsuselt Värska Küla RSN täitevkomitee ja endise Värska sovhoosi ja selle eelkäijad ning Vastseliina vallavalitsuselt Vastseliina ühismajandi ja selle eelkäijad. RAS Põlva Autobaasi personalidokumendid andis üle nimetatud asutuse õigusjärgse ettevõtte likvideerija.

Arhiiviväärtuse määramiseks hinnati ära SA Tehvandi Spordikeskuse ja Võru kultuurimaja Kannel dokumendid. Tegevuse lõpetanud Võru notar Laine Kaupi ja Võru notari asendaja Triin Teini dokumentide üleandmisvajadusest tingituna hinnati arhiiviväärtuse määramiseks ka mõlema dokumendid.

Arhiivipäringuid saabus 1102, lahendati 1291 päringut, sh rahvusvahelisi päringuid 301. Enamus päringuid puudutavad tööstaaži tõendamist, so ligi 80% päringute üldarvust, üle 15% üldarvust moodustavad omandi tõendamisega seotud päringud, ülejäänud 5% jaguneb temaatiliste, biograafiliste ja kodakondsusega seotud päringute vahel.

Uurimissaali külastati 117 korral, säilikuid telliti kasutamiseks 835.

4.2.11 Tarbijakaitseamet

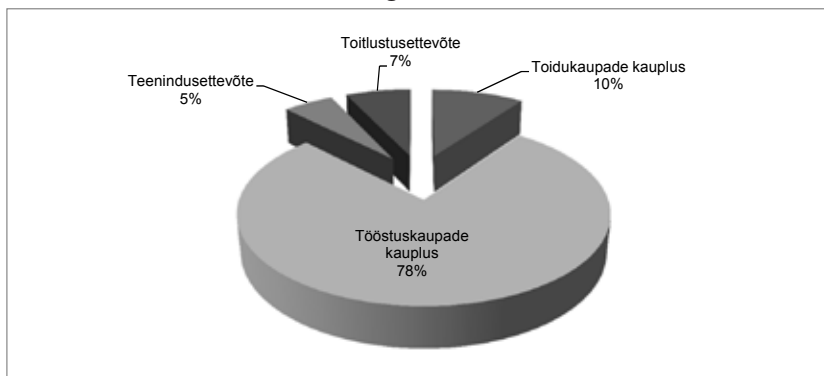
2012. aastal muutus mõneti tarbijakaitseameti töökorraldus. Eelkõige hõlmas ümberkorraldus kaubanduse järelevalvega tegelevat kaubandustalitust ning selle piirkondlikke üksusi.

Kaubandustalituse alla kuulus kuni 2012. aasta sügislaveni lisaks Tallinnale kümme regionaalset üksust: Haapsalu, Jõhvi, Kuressaare, Paide, Pärnu, Rakvere, Tartu, Viljandi, Valga ja Võru. Nendes keskustes tegi järelevalvet ja tegeles tarbijate nõustamisega enamasti üks inimene. Ümberkorralduse järel hakkas tööle neli suuremat piirkondlikku järelevalve- ja nõustamismeeskonda. Põhja-Eesti regiooni katva meeskonna keskuseks sai Tallinn, Kirde-Eesti regiooni keskuseks Jõhvi, Lõuna-Eestis Tartu ning Lääne-Eestis Pärnu.

Turujärelevalve Valgamaal

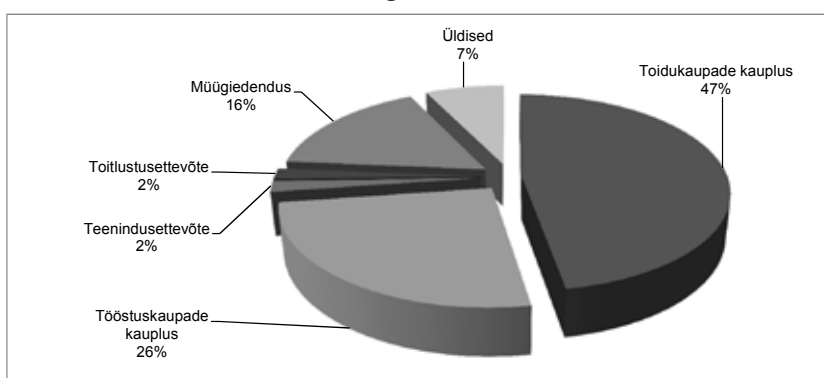
2012. aastal koostati Valgamaal 241 kontrollakti, rikkumisi tuvastati 55 juhul. Rikkumistena tuvastati näiteks hinnaerinevusi müügisaalis ja kassas olnud hindade vahel, see tähendab, et kassas osutus kaup kallimaks, kui hinnasedelilt võis lugeda; kaalud olid taatlemata; tarbijale väljastati vähem jooki menüüs näidatust; seadusest tulenevat kaheaastast pretensiooni esitamise aega lühendati oluliselt jne. 10 juhul viidi läbi ka väärteomenetlus.

Joonis 4-29. Kontrollide statistika Valgamaal 2012. aastal

Allikas: tarbijakaitseamet.

Joonis 4-30. Rikkumiste statistika Valgamaal 2012. aastal

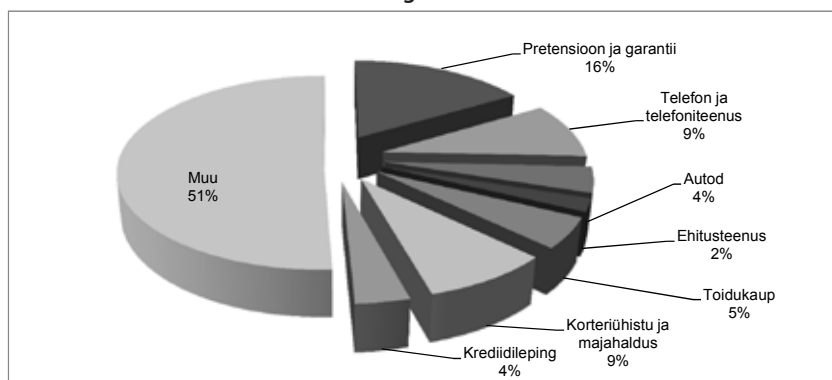
Allikas: tarbijakaitseamet.

Nõustamine Valgamaal

2012. aastal tuli tarbijakaitseameti Valgamaa kontorisse vastuvõtule 140 tarbijat ning ettevõtjat nõu ja abi saamiseks. Pöördumiste peamised teemad (23 korral) olid kauba (peamiselt jalatsite) kvaliteet ning mõlema lepingupoole õigused ja kohustused (pretensiooni esitamine ja garantii). Samas pööruti nõustamisele ka telefonide ja

telefoniteenuse küsimustes 13 korral ning toidukaupade probleemidega 7 korral. 12 juhul olid pöördumised seotud korteriühistuga ja maja haldamisega, kuid sellistele küsimustele vastamine ei kuulu tarbijakaitseameti pädevusse.

Joonis 4-31. Nõustamiste statistika Valgemaal 2012. aastal

Allikas: tarbijakaitseamet.

Kogu aasta kestnud kampaania: pretensiooni esitamise õigus

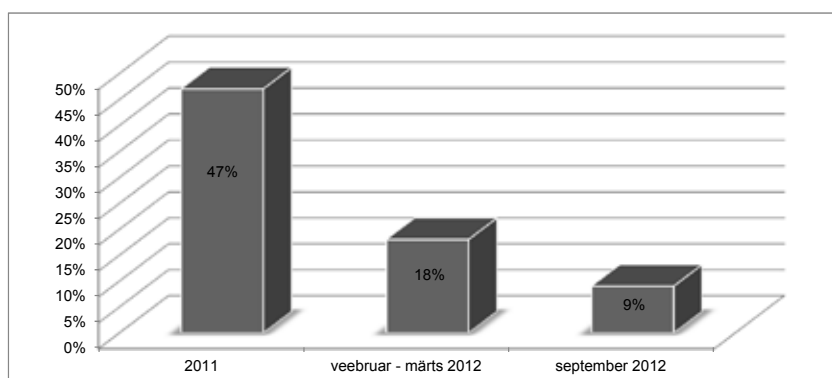
Tarbijakaitseameti 2012. aasta esimene teavituskampaania keskendus tarbijate seaduslikule õigusele esitada kahe aasta jooksul pärast ostu sooritamist kauplajale pretensioon. Kuigi aktiivne kampaaniaperiood oli veebruaris-märtsis, kujunes sellest pea kogu ametit ja kogu aastat hõlmanud tegevus.

Amet alustas kontrolle olukorra kaardistamiseks kauplustes juba 2011. aastal ning 2012. aasta jooksul toimus kaks järelaktiooni. Peamine ülesanne oli uurida, millist infot tarbijad ostu sooritamise ajal müüjatelt pretensiooni esitamise võimaluste kohta saavad. Kokku tehti aasta jooksul selliseid kontrolle pea tuhandel korral. Rikkumiste osakaal näitas ajas selget kahanemistrendi, mistõttu võib samal ajal toimunud teavitustööd pidada tulemuslikuks.

Lisaks tavapärastele laiemale avalikkusele suunatud teavitustegevustele, nagu tele- ja raadioreklaam, väliplakatid, veebireklaamid ja trükised, kasutas amet spetsiaalseid kanaleid ettevõtjate ning jaekaubanduses teenindajatena töötavate inimeste informeerimiseks. Suuremate ketipoodide esindajad, jalatsikaupmehed ning elektroonika- ja kodumasinade müüjad said võimaluse osaleda ametis suletud uste taga toimunud aruteludel. Lisaks peeti tarbijaõiguste päeval, 15. märtsil üheskoos avalik arutelu, mis leidis laia kõlapinna ka ajakirjanduses. Aruteludel kerkinud küsimuste alusel koostas amet ettevõtjatele juhendmaterjali ning teenindajate koolitamiseks mõeldud meelepea. Mõlemad dokumendid saadeti otsepostiga ligi 7000-le Eestis tegutsevale jaekauplejale.

Pretensiooni esitamise õigusega seonduvat selgitati põhjalikumalt ka tarbijakaitseameti ja kaubandus-tööstuskoja ühise koolitussarja „Suunanäitaja“ üritustel. Täissaalidele toimus kolm koolitust Tallinnas, üks koolitus Jõhvis ja üks Narvas.

Joonis 4-32. Tuvastatud rikkumiste osakaal 2011–2012 pretensiooni esitamise kohta antava teabe kontrollaktioonides

Allikas: tarbijakaitseamet.

4.2.12 Tartu maakohtu Valga kohtumaja

Address Vabaduse 10, 68204 Valga
 Kohtumaja juht Annemarie Gerassimov
 Kohtunikud: Hele Ilisson, Marian Priks

Tabel 4-33. Tegevusnäitajad

2011		2012	
Tsiviilasjad		Tsiviilasjad	
Laekunud	592	Laekunud	545
Lahendatud	583	Lahendatud	527
Jääk	182	Jääk	268
Kriminaalasjad		Kriminaalasjad	
Laekunud	423	Laekunud	297
Lahendatud	430	Lahendatud	337
Jääk	56	Jääk	15
Väärteoasjad		Väärteoasjad	
Laekunud	78	Laekunud	105
Lahendatud	70	Lahendatud	109
Jääk	15	Jääk	4

Allikas: Tartu maakohtu Valga kohtumaja.

4.2.13 Tartu vangla kriminaalhooldusosakonna Valga talitus

Address Vabaduse 10, 68204 Valga
 Talituse juhataja Maila Sarap

Tõrva esindus Tartu mnt 6, 68605 Tõrva; **Otepää esindus** Lipuväljak 13, 67405 Otepää

Seisuga 1.01.2013 oli kriminaalhooldusel 199 aktiivset kriminaalhoolduse toimikut:

Üldkasulikul tööl – kliente	16
Käitumiskontrollil – kliente	183
sellest :	
käitumiskontrolli kliente	159
šokivangistus (osa vangistust ära kantud) kliente	9
vanglast ennetähtaegselt vabanenud – kliente	15

2012. aastal suleti kokku 173 kriminaalhooldusaluse toimikut:

Üldkasulik töö – kliente	55
Käitumiskontroll – kliente	97
sellest:	
alaealiste mõjutusvahend – kliente	1
šokivangistus (osa vangistust ära kantud) – kliente	6
vanglast ennetähtaegselt vabanenud – kliente	14

4.3 Kohalikud omavalitsused

4.3.1 Kohalike omavalitsuste eelarve

Tabel 4-34. Kohalike omavalitsuste tulud 2012. aastal (tuh €)

Vald/linn	Üksikisiku tulumaks	Maamaks	Loodusvara maks	Majandustegevus, varad, muud maksud	Muud tulud ja trahvid	Finantseerimistehingud (s.h laenu)	Sihtotstarbelised ja muud laekumised	Investeeringud riigieelarvest	Eraldised hariduskuludeks riigieelarvest	Toetus riigieelarvest	Kulude katteks eelmise aasta jääk	KOKKU TULUD
Helme	725,2	125,3	10,9	127,1	1,9	41,0	238,9		192,8	388,5	19,4	1 871,0
Hummuli	320,0	59,7	1,5	61,8	0,7	0,1	49,0	83,3	138,8	148,8	73,7	937,4
Karula	321,7	62,8	0,6	141,3	0,4	68,4	108,1	20,8	105,5	169,5	73,5	1 072,6
Otepää	1 722,7	97,4	8,5	370,7	5,4	184,4	225,6	331,2	862,5	456,4	275,9	4 540,7
Palupera	392,4	38,1	44,1	23,4	1,6	0,4	53,4	84,9	137,1	139,5	58,1	973,0
Puka	606,0	84,3	0,9	69,4	0,7	1,1	88,7	60,9	273,9	216,3	53,8	1 456,0
Pödrala	306,7	51,6	0,1	30,0	0,2	40,0	67,1	133,9	123,4	130,2	68,7	951,9
Sangaste	513,9	48,8	1,1	180,9	1,0	193,9	77,2	37,5	222,5	207,6	7,1	1 491,5
Taheva	269,5	78,1	0,3	74,6	1,6	0,2	119,8	253,0	108,1	130,8	106,9	1 142,9
Tölliste	594,9	48,7	23,7	76,8	0,9	0,1	149,7	126,6	262,1	252,4	30,4	1 566,3
Tõrva	1 197,5	17,2	2,5	420,2	3,6	206,6	133,9	128,0	632,6	341,3	475,9	3 559,3
Valga	4 455,4	87,4	2,2	751,5	38,3	1,4	1 885,5	1 105,5	2 044,4	2 417,4	779,5	13 568,5
Õru	134,5	37,5	0,2	29,1	0,3		22,3	32,3	44,0	107,8	77,7	485,7
Kokku	11 560,4	836,9	96,6	2 356,8	56,6	737,6	3 219,2	2 397,9	5 147,7	5 106,5	2 100,6	33 616,8

Tabel 4-35. Kohalike omavalitsuste kulud 2012. aastal (tuh €)

Vald/linn	Valitsemine	Korraldamine	Haridus	Kultuur	Sport	Tervishoid	Sotsiaalhoolekanne	Majandus ja keskkond	Finantseerimistehingud (sh laenu tagastamine)	KOKKU KULUD
Helme	205,5		821,4	133,3	27,1	1,2	315,0	269,3	35,0	1 807,8
Hummuli	113,9	0,1	371,3	36,2	91,1	8,5	114,7	121,7		857,5
Karula	117,2	0,8	509,0	92,3	1,4	0,4	174,6	129,6	5,3	1 030,6
Otepää	317,5	15,8	1 928,1	314,3	122,9	459,7	233,2	693	112,1	4 196,6
Palupera	76,2		467,0	71,5	4,5		70,8	177,3	34,2	901,5
Puka	96,8		842,4	163,0	0,0	0,7	99,3	178,7	41,4	1 422,3
Pödrala	93,4		314,0	121,6	9,8	0,4	86,6	184,6	15,6	826,0
Sangaste	171,8		618,1	95,2	2,5		252,5	295,1	46,4	1 481,6
Taheva	91,8		300,2	95,2	0,2	1,8	236,2	261,3	5,8	992,5
Tölliste	167,7	0,1	796,5	150,5	0,9	7,2	136,1	267,0	15,4	1 541,4
Tõrva	231,0	8,9	1 523,2	519,1	62,4	5,8	204,4	774,5		3 329,3
Valga	1 389,6	6,5	6 475,3	1 292,2	397,3	33,2	1 692,2	1 683,3	306,5	13 276,1
Õru	63,0		174,5	53,8			42,3	50,6		384,2
Kokku	3 135,4	32,2	15 141,0	3 138,2	720,1	518,9	3 657,9	5 086,0	617,7	32 047,4

Tabel 4-36. Tulud ühe elaniku kohta, eurot

Linn/vald	2008	2009	2010	2011	2012
Helme	934	747	772	763	845
Hummuli	1177	1030	953	944	1019
Karula	1129	961	911	944	1066
Otepää	1217	1095	1154	890	1094
Palupera	1108	1112	866	889	872
Puka	1320	882	834	928	853
Pödrala	1127	1270	873	881	1115
Sangaste	1188	1005	1264	951	1075
Taheva	1178	1708	1086	1335	1401
Tõlliste	1135	899	1287	875	897
Tõrva	1309	1333	1437	1420	1176
Valga	999	1010	925	972	980
Õru	929	818	1101	999	966
Keskmine	1101	1044	1022	983	1010

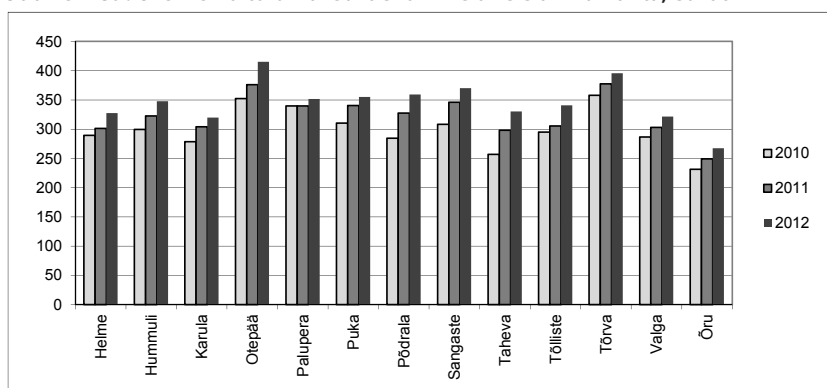
Tabel 4-37. Kulud ühe elaniku kohta, eurot

Linn/vald	2008	2009	2010	2011	2012
Helme	898	736	766	754	817
Hummuli	1008	927	893	853	932
Karula	986	875	862	873	1024
Otepää	1111	1010	1087	843	1011
Palupera	1071	1032	761	838	808
Puka	1229	835	809	898	834
Pödrala	1041	1216	806	802	967
Sangaste	1185	982	1253	946	1067
Taheva	1057	1595	938	1210	1216
Tõlliste	1039	848	1263	833	883
Tõrva	1145	1115	1289	1264	1100
Valga	910	1009	890	916	958
Õru	805	718	984	841	764
Keskmine	1006	992	968	921	962

Tabel 4-38. Üksikisiku tulumaksu laekumine ühe elaniku kohta, eurot

Linn/vald	2008	2009	2010	2011	2012
Helme	364	300	290	301	328
Hummuli	346	317	300	323	348
Karula	338	290	279	304	320
Otepää	430	364	352	376	415
Palupera	363	327	340	340	352
Puka	346	304	310	340	355
Pödrala	338	293	285	328	359
Sangaste	353	321	308	346	370
Taheva	307	257	257	298	330
Tõlliste	339	306	295	305	341
Tõrva	442	388	358	377	396
Valga	362	323	287	303	322
Õru	272	228	232	249	267
Keskmine	371	325	304	324	347

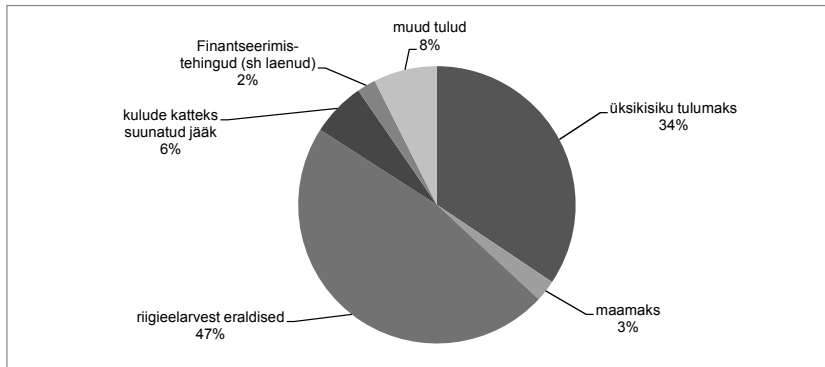
Joonis 4-39. Üksikisiku tulumaksu laekumine ühe elaniku kohta, eurot

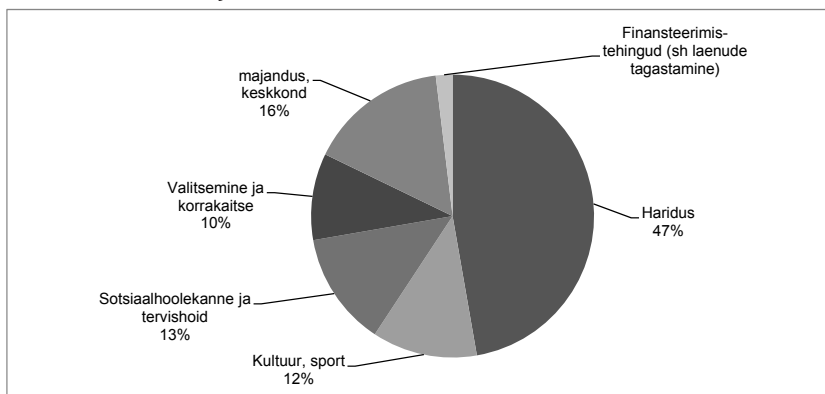
Tabel 4-40. Tulud ja kulud aastate lõikes, tuh eurot

Tulud	2008	2009	2010	2011	2012
Üksikisiku tulumaks	12 813	11 141	10 340	10 916	11 560
Maamaks	813	772	839	851	837
Loodusvarade maks	110	66	52	91	97
Majandustegevusest, varadest ja maksudest	2300	2420	2567	2260	2357
Muud tulud ja trahvid	228	138	78	101	57
Finantseerimistehingud (sh laenud)	620	448	1633	1000	737
Sihotstarbelised ja muud laekumised	2730	2253	2628	2598	3219
Investeeringud riigieelarvest	3454	4532	3935	2936	2398
Tasandusfond riigieelarvest	6108	5475	5372	5274	5106
Eraldised riigieelarvest hariduskuludeks	5781	5269	5499	5298	5148
Kulude katteks suunatud eelmise aasta jääk	3116	3216	1781	1784	2101
Kokku tulud	38 074	35 730	34 724	33 109	33 617
Kulud					
Valitsemine	3250	4060	3043	2935	3135
Korrakaitse	52	46	29	31	32
Haridus	15 003	16 725	15 447	13 749	15 141
Kultuur	3951	3216	2847	3570	3138
Sport	910	820	611	642	720
Tervishoid	188	56	52	135	519
Sotsiaalhoolekanne	3252	4301	3933	3895	3658
Majandus ja keskkond	7344	3938	5576	5385	5086
Finantseerimistehingud (sh laenude tagastamine)	849	806	1353	693	618
Kokku kulud	34 798	33 968	32 892	31 035	32 047

Joonis 4-41. Tulude jaotus kohalike omavalitsuste eelarves (%)

Joonis 4-42. Kulude jaotus kohalike omavalitsuste eelarves (%)

4.3.2 Valgamaa Omavalitsuste Liit

Kantselei aadress Kesk 12, Valga

2012. aasta oli Valgamaa Omavalitsuste Liidus organisatsiooni ja selle juhtimise tugevdamise aasta. Aprillis võeti konkursi korras tööle liidu tegevjuhiks Rein Org. Muudatused olid ka keskkonnaosakonna koosseisus. Augustis lahkus töölt Avo Zimmermann ning detsembris asus konkursi tulemusena tööle keskkonnaspetsialist Ilona Matsujeva.

Juunis läbi viidud riigihanke tulemusena sõlmiti viieks aastaks Valgamaal korraldatud jäätmeveoks kontsessiooni andmise leping Eesti Keskkonnateenused aktsiaseltsiga (endine Veolia Keskkonnateenused AS). Hankega soovisid ühineda ka Võrumaalt Varstu ja Mõniste vallad, mis seadusest tulenevalt ei olnud kahjuks võimalik.

2013. aasta eelarve koostamiseks muudeti liikmaksu arvestuspõhimõtteid, mis olid kehtinud 20 aastat, liidu loomisest alates, ja võeti kasutusele liikmemaksu arvestamiseks uus valem.

Mais avaldati Riigikontrolli kohaliku omavalitsuse auditi osakonna poolt 2011. aastal läbi viidud auditi tulemused kõikide maakondlike kohalike omavalitsuste liitude, sh ka Valgamaa Omavalitsuste Liidu tegevuse ja sisekontrollisüsteemi toimimise kohta perioodil 2008-2010, milles Valgamaa Omavalitsuste Liidu tegevus hinnati üldjoontes heaks ja seaduspäraseks.

Täideti tööinspektsiooni ettekirjutus ning koostati mahukas töökeskkonna riskianalüüs ning nimetati vastutavad isikud töökeskkonna ohutuse ja esmaabi andmise eest liidus.

Kutsuti ellu maakonna arendusorganisatsioonide ümarlaud, mille üheks osapooleks ja partneriks on maakondlik omavalitsuste liit.

Sõlmiti sõprus- ja koostöösuhted uue välispartneri Moldova Vabariigi Nisporeni rajooniga.

12. oktoobril tähistati koos tänaste ja endiste omavalitsusjuhtidega ning kolleegide ja koostööpartneritega Valgamaa Omavalitsuste Liidu 20. aastapäeva. Ka mitmetel maakonna kohalikel omavalitsustel täitus 20. aastapäev.

Liitu kuulusid endiselt kõik 13 maakonna kohaliku omavalitsusüksust. Liidu kõrgeimaks juhtorganiks ja esinduskoguks on üldkoosolek, kuhu kuuluvad kõikide liidu liikmete kaks hääleõiguslikku esindajat: volikogu esimees ja vallavanem/linnapea, igal esindajal on asendaja. Üldkoosolekute vahelisel perioodil teostas liidu juhtimist 4-liikmeline juhatus koosseisus Madis Gross, Aivar Uibu, Rain Ruusa, Andres Visnapuu, viimase asemel valiti uueks juhatase liikmeks 15. novembrist Merlin Müür. Liidu revident oli Terje Korss.

Tabel 4-43. Üldkoosoleku liikmesindajad

Vald/linn	valla-/linnavolikogu volitatud esindaja volikogu esimees	vallavanem/linnapea
Helme	Toivo Pöldma	Tarmo Tamm
Hummuli	Aleksander Zemskov	Enn Mihailov
Karula	Mart Vanags	Rain Ruusa
Otepää	Aivar Nigol	Andres Visnapuu Merlin Müür (sept. 2012 alates)
Palupera	Vambola Sipelgas	Terje Korss
Puka	Heldur Vaht	Heikki Kadaja
Pödrala	René Rahnu	Aivar Uibu
Sangaste	Rando Undrus	Kaido Tamberg
Taheva	Hille Tamman	Monika Rogenbaum
Tõlliste	Tõnu Sõrmus	Madis Gross
Tõrva	Kalle Vister	Agu Kabrits
Valga	Külliki Siilak	Kalev Härk
Õru	Kalmer Sarv	Andres Palloson

Uuteks liidu esindajateks nõukogudesse, komisjonidesse ja töögruppidesse nimetati:

- SA Lõuna-Eesti Turism nõukogusse Rein Org, liidu tegevjuht (21.05.2012);
- Koiva vesikonna veemajanduskava rakendamise ja ajakohastamise koordineerimise töörühma Taheva vallavanem Monika Rogenbaum ja liidu keskkonnaosakonna juhataja Riho Karu (20.09.2012);
- rahvakultuuri maakondliku toetuse jaotamise komisjoni liidu esimees, Tõlliste vallavanem Madis Gross (10.02.2012);
- justiitsministeeriumis seadusloomeks (ehitus- ja planeerimisseadus) huvigruppidega algatatud aruteludeks, Valga linnavalitsuse linnamajandusameti juhataja Urmas Möldre (15.03.2012);

Valgamaa Omavalitsuste Liit kuulub Eesti Omavalitsusliitude Ühendusse. EOÜ volikogus on liidu esindajaks Madis Gross. Eesti Maaomavalitsuste Liitu (EMOL) kuuluvad maakonnast Helme, Hummuli, Palupera, Puka, Pödrala ja Tõlliste vald. EMOL-i volikogusse on Valgamaa esindajateks valitud Madis Gross ja Tarmo Tamm. Tõrva ja Valga linn kuuluvad Eesti Linnade Liitu (ELL). Vabariigi Presidendi juurde moodustatud kohaliku omavalitsuse ja regionaalarengu ümarlausa võivad rotatsiooni korras esindajateks olla kõik maakonna omavalitsusjuhid.

Liidu põhiliseks töövormiks on koosolekud. 2012. aastal peeti 11 üldkoosolekut (19. jaanuaril Lüllemäel, 23. veebruaril Õrus, 15. märtsil Valgas, 17. aprillil Paluperas, 24. mail Hummulis, 18. juunil Valgas, 30. augustil Taageperas, 20. septembril Valgas, 25. oktoobril Valgas, 15. novembril Valgas, 20. detsembril Valgas) ja 6 juhataja koosolekut (15. märtsil Valgas, 2. aprillil Valgas, 6. juunil Valgas, 3. augustil Valgas, 22. oktoobril Valgas, 17. detsembril Valgas).

Tähtsamad arutatud küsimused ja tehtud otsused:

- anti volitus liidu tegevjuhile liidu nimel tehingute tegemiseks ja lepingute sõlmimiseks, mis siiani oli olnud liidu esimehe või juhataja teiste liikmete õiguseks ja kohustuseks (18.06.2012);
- kuulutati välja ja viidi läbi riigihange „Valgamaal korraldatud jäätmeveoks kontsessiooni andmine“ (18.06.2012);
- võeti vastu maakonna ühtne jäätmekava ja jäätmehoolduseeskiri;
- töötati välja ühtne jäätmevaldajate registri pidamise kord;
- kaardistati maakonna kõikide omavalitsusüksuste keskkonnaalased lahendamist vajavad probleemid, et asuda neile liidu kaasabil lahendusvõimalusi otsima;
- anti liidu toetuskiri sihtasutusele Otepää Turism projektitaotluste esitamiseks, mis on suunatud Otepää turismikeskuse arendamiseks, turismiinfo paremaks levitamiseks ning turismiteenuste edasiarendamiseks Otepääl ja Valga maakonnas (30.08.2012);
- arutati maakondliku turismialase tegevuse ühtset korraldamist ja turismiinfo kontseptsiooni ning maakonna mainekujunduse teemat;
- anti oma panus maavanema algatusse statuudi „Valgamaa parim ....“ väljatöötamiseks;
- arutati SA Valgamaa Arenguagentuuri ja omavalitsuste liidu ühtse juhtimise alla viimise erinevaid võimalusi;
- vaeti üleriigiliste liitude tegemisi – Kalev Härkilt Eesti Linnade Liidu ning Madis Grossilt Eesti Maaomavalitsuste Liidu ja Eesti Omavalitsusliitude Ühenduse kohta (15.03.2012);
- avaldati igakülgset heakskiitu ja toetust üleriigiliste liitude ELL ja EMOL ühinemise kavatsusele (24.05.2012);

- kooskõlastati ja esitati haridus- ja teadusministeeriumile maakonna ühtne seisukoht koolivõrgu korrastamise ja gümnaasiumide paiknemise kohta (19.01.2011);
- läkitati pressiteade ja pöördumine haridus- ja teadusministeeriumile õpetajate palgatõusu rahastamise küsimuses (17.08.2012);
- töötati läbi, jäeti algselt kooskõlastamata ning tehti omapoolseid ettepanekuid üleriigilise planeeringu Eesti 2030+ täiendamiseks ja täpsustamiseks. Meie ettepanekuid enamuses ei arvestatud, kooskõlastamine jäi seega formaalseks (23.02.2012);
- esitati EMOL-i büroo kaudu oma ettepanekud rahandusministeeriumile kohalike omavalitsuste koostöö tugevdamisele suunatud algatusteks riigi eelarvestrateegias kuni aastani 2015 (05.03.2012);
- esitati regionaalministrile seisukoht omavalitsuskorralduse reformi algatamise küsimuses, millist reformimudelit maakonnas pooldatakse (nov 2012);
- saadeti järelepärimine maa-ametile kohanimede seadusest tulenevate karmide nõudmiste kohta kohalikele omavalitsustele (23.02.2012);
- pöörduti riigikogu majanduskomisjoni, majandus- ja kommunikatsiooniministri ja konkurentsiameti poole seoses AS Eesti Posti kavatsusega sulgeda Valgamaal neli postkontorit (12.09.2012);
- räägiti Euroopa Liidu 2014+ uueks rahastamisperioodiks ettevalmistustest (23.02.2012);
- vaeti hajaasustuse veeprogrammi jätkamise vajadust maakonnas (25.10.2012);
- arutati tuliselt ja räägiti kaasa omavalitsuskorralduse reformi järjekordse algatamise teemadel ning esitati regionaalministrile Valgamaa omavalitsusjuhtide seisukoht, milles leiti, et eelkõige on reformiks vaja saavutada poliitiline kokkulepe, mida kahjuks riigi tasandil ei ole suudetud saavutada (okt 2012);
- arutati uut seadusjärgset kohustust kohalikele omavalitsustele – eelarvestrateegia koostamist – ning otsustati korraldada ühiskoolitus. Päevakorda kerkisid küsimused seoses uue avaliku teenistuse seaduse kehtima hakkamisega ja kohaliku omavalitsuse finantsjuhtimise seadusega;
- arutati ühiseid elektrienergia hanke võimalusi ja väljapakutud koostööd riigihangete keskusega;
- üldkoosolek kinnitas liidu 2011. aasta tegevusaruande, revidendi järelalusotsuse 2011. majandusaasta kohta ning majandusaasta aruande, samuti ka aruande liidu 2011. aasta eelarve täitmise kohta (18.06.12);
- aasta teises pooles alustati liidu eelarve kavandamist järgneva aastaks, sh maakondlike haridus-, kultuuri-, noorsoo-, spordi- ja ühisürituste valdkondlike eelarvete koostamist. Liidu 2013. aasta eelarve võeti vastu 2012. aasta lõpus.

Olulisemad kohtumised, üritused ja sündmused

Liidu üldkoosolekute raames kohtuti:

- haridusminister Jaak Aaviksooga ning haridus- ja teadusministeeriumist Kalle Küttise ja Priit Laanojaga ning arutati Valgamaa koolivõrgu korrastamise ja ümberkorraldamise teemat (07.02.2012);
- haridus- ja teadusministeeriumist Kalle Küttisega arutati hariduspoliitikat ja muid haridusvaldkondi puudutavaid teemasid 22.10.12;
- maanteeameti Lõuna regiooni direktori Kuno Männikuga, saamaks ülevaadet Valgamaa riigimaanteedel kavandatavatest teetöödest (24.05.2012);
- politsei- ja piirivalveameti Lõuna prefektuuri kodakondsus- ja migratsioonibüroo juhataja Sirje Orgeli ja Valga teeninduse vanema Silvi Normaniga seoses dokumentide vahetuse mahtude hüppelise kasvuga, et otsida koostöövõimalusi ka kohalike omavalitsustega, leevendamaks tekkivaid järjekordi aegunud dokumentide ümbervahetamisel (15.03.2012);
- maksu- ja tolliameti uue peadirektori Marek Helmiga 30.05.2012;
- AS Eesti Energia juhatause liikme Margus Rinki ja jaotusvõrgu juhataja Tarmo Merega, kes rääkisid elektrituru avanemisest aastal 2013 ja sellega seonduvatest probleemidest (24.05.2012);
- AS Eesti Posti administratiivdivisjoni juhi Kaido Padari ja postiteenuste divisjoni juhi Jaan Vainultiga seoses postkontorite sulgemisega maapiirkonnas (20.09.2012);
- AS Veolia Keskkonnateenused esindajatega, arutamaks ettevõtte taotlust prügiveo teenustasude tõstmiseks (27.01.2012);
- Eesti Jalgpalli Liidu juhtide Tõnu Sireli, Targo Kaldoja ja Mihkel Uibolehega, arutamaks koostöövõimalusi maakonna kohalike omavalitsustega (19.01.2012);
- põllumeeste liidu konsulendi Merry Aartiga, et leida võimalusi Valga maakonna maaettevõtluse kaardistamiseks (22.02.2013);
- Investorteeninduse programmi konsultant Elo Metsaga, kes rääkis programmi „Investorteeninduse võimekuse tõstmine kohalikul tasandil“ jätkutegevustest Valgamaal (15.03.2012);

- SA Valgamaa Arenguagentuuri juhataja Ülle Juhiga, kes andis ülevaate arenguagentuuri 2012. aastaks planeeritud tegevustest (15.03.2012);
- SA Valgamaa Arenguagentuuri infosekretäri Sæde Kononoviga, kes andis ülevaate portaali valgamaa.ee arengust, statistikast ja kuludest perioodil 2010-2011 (24.05.2012);
- SA Valgamaa Arenguagentuuri turismi arenduskonsultandi Kadi Ploomiga teemal: turismitegevusest maakonnas 2012/2013 (15.11.12);
- töövisiidi raames Valgamaale olid ministritel kohtumised omavalitsusjuhtidega: keskkonnaminister Keit Pentus-Rosimannus 12. oktoobril Hummulis ning sotsiaalminister Hanno Pevkur 16. veebruaril Valgas.

Korraldatud suuremad üritused ja ettevõtmised:

- korraldati 15.–17. mail koos Läti omavalitsusjuhtidega ühine õppereis Leetu Druškininkaisse, eesmärgiga tutvuda turismi- ja puhkemajanduse infrastruktuuriobjektidega, arutada regionaalarengu ja haldusreformi teemat ning vahetada kogemusi ELi struktuurifondide vahendite kasutamise võimaluste üle kohapealsete parimate praktikate varal;
- korraldati 27. jaanuaril omavalitsuste raamatupidajatele koolitus teemal „Majandusaasta aruande koostamine avalikus sektoris“, kus lektoriks oli Ulvi Sloog;
- viidi läbi 02.11.2012 raamatupidajate õppepäev teemal „KOV 2013 eelarve. Raamatupidamistarkvara PMen praktiliste probleemide käsitus“, kus lektoriteks olid Ingrid Niid ja Raidi Saar;
- kutsuti kokku maakonna turismiorganisatsioonide ümarlaud turismialaste arendustegevuste ja TIK-ide edasiseks rahastamiseks (13.12.2012);
- peeti Eesti Kodukaunistamisühenduse Valga piirkonna liikmete infopäev (13.03.2012) ja osaleti vabariiklikul nõupäeval Aegna saarel 9.–10. juunil 2012;
- tehti ringsõit maakonnas, tutvumaks konkursile „Kaunis Eesti kodu 2012“ esitatud objektidega (04.06.2012);
- autasustati maakondliku konkursi „Kaunis Eesti kodu 2012“ osalejaid ja võitjaid Valgamaa kutseõppekeskuses (18.06.2012) ning osaleti vabariikliku konkursi võitjatele korraldatud Vabariigi presidendi vastuvõtul Haapsalus (19.08.2012);
- viidi läbi jäätmevaldajate registri infopäev andmevahetusega seonduvate küsimuste lahendamiseks 29.02.2012;
- toimus ümarlaua koosolek, arutamaks kontsessioonilepingu alusel käivituva maakonna korraldatud jäätmeveo küsimusi koos Eesti Keskkonnateenuste AS esindajate ja spetsialistidega – Jaan Viljas, Bruno Tammaru, Siret Rebane, Steve Villmann, Tiia Tomson 12.11.2012.

Osaletud üritustel, visiitidel, tähtpäevadel:

- võeti osa Valga linna arengukonverentsist „Valga – Liivimaa süda – reibas, roheline ja rahvusvaheline“, mis toimus 18. mail, ning Valga maakonna arengukonverentsist 23. novembril Valga kultuuri- ja huvialakeskuses. Maakonna konverentsil oli teemana fookuses riigi kohalolek maakonnas;
- osaleti Valgamaa turismi aastakonverentsil, kus tunnustati parimaid turismitegijaid ja partnereid 22. novembril kohvik-restoranis I.u.m.i Otepääl;
- käidi maakonna delegatsiooni koosseisus liidu kolmeliikmelise esindusega visiidil Moldova Vabariigi Nisporeni rajoonis 24.–26. septembril. Visiidi käigus sõlmiti maakondadevahelise koostöö raamleping.
- osaleti VJEF majandusühistu juhatuse koosolekul 7.–9. märtsil, mis peeti Tallinn–Stockholm–Tallinn laeval, kavandamiseks edasist koostööd ja uusi projekteid ning Valgamaa–Jämtlandi lääni majandusühistu korralisel aastakoosolekul 17.08.2012 Valgas.
- Liidu esimees Madis Gross käis MTÜ Euregio Pskov-Livonia presidendina Vene Föderatsioonis Pihkvas: 22.–23. mail toimunud rahvusvahelisel näitusel EXPO'12 ja võttis osa seminarist „Tootmisettevõtete elektroonsed hanked“;
- 5.–7. septembril toimunud piirialade koostöö rahvusvahelisel konverentsil;
- 14.–15. septembril piirialade koostöö raames peetud Euroregiooni päevadel;
- 6.–10. augustil MTÜ Euregio Pskov-Livoni korraldatud õppereisist Karpacki euroregiooni;
- 23.–26. oktoobril piirialade koostöö INTERREG IVC DLA projekti raames Itaalias Empoli's rahvusvahelisel konverentsil „How to build a Digital Local Agenda: from theory to practice“.
- Liidu keskkonnaosakonna juhataja võttis osa 17.–20 septembril Eesti Linnade Liidu ja Soome Omavalitsuste Liidu koostöös korraldatud Eesti KOV-juhtide ja keskkonnaspetsialistide koolitusreisist Soome Helsingisse.
- rotatsiooni korras võeti osa Vabariigi presidendi kohaliku omavalitsuse ja regionaalarengu ümarlaua töökoosolekust;

- käidi regulaarsetel Eesti Omavalitsusliitude Ühenduse (EOÜ) töökoosolekutel ja Eesti Maaomavalitsuste Liidu (EMOL) volikogu koosolekutel, osaleti EMOL-i maapäeval 5. juunil Haljala rahvamajas Lääne-Virumaal ja traditsioonilistel linnade ja valdade päevadel 15.–16. veebruaril Tallinnas Hotellis Sokos;
- peeti koos Põlva, Võru ja Valga omavalitsusjuhtidega nõupäeva 31. mail Põlvamaal Taevaskojas;
- liidu esimees ja maavanem tunnustasid ühiselt koolide aineolümpiaadide võitjaid ja neid juhendanud õpetajaid 23. mail Valga kultuuri- ja huvialakeskuses ning tänasid oma vastuvõtul parimaid koolilõpetajaid 13. juunil Valga maavalitsuse saalis. „Valgamaa aasta õpetaja 2012“ aunimetuse saajaid tunnustati koos õpetajate päeva tähistamisega 4. oktoobril Otepää gümnaasiumi aulas;
- pandi õlg alla ka maakonna hariduskonverentsi korraldamisele 29.08.2012;
- käidi õnnitlemas Läti kolleege, meie pikaageid koostööpartnereid, Läti Vabariigi aastapäeva puhul 18. novembril 2012 ja Viljandimaa Omavalitsuste Liitu nende 20. aastapäeval Viljandis pärimusmuusika aidas 17.01.12;
- tehti kokkuvõtteid ja osaleti „Valgamaa aastaraamatu 2011“ presentatsioonil 18.06 Valga kutseõppekeskuses;
- jätkati maakonna silmapaistvate inimeste tunnustamist koos Valgamaa vapi- ja teenetemärgi väljaandmise ning selle juurde kuuluva preemiarahaga ning otsustati rahastada täiendavalt ka teise Valgamaa teenetemärgi väljaandmist. Teenetemärgid pälvisid Vambola Sipelgas ja Vello Jaska ning vapimärgi Väino Seppa (23.02.12);
- tähistati pidulikult Eesti Vabariigi aastapäeva 23. veebruaril Otepää gümnaasiumi ruumes;
- tähistati ühiselt võidupüha ja peeti 23. juunil maakaitsepäeva Valgas;
- korraldati 2. juunil Valgamaa laulu- ja tantsupidu „Ma ise ilutegija“ Otepääl Tehvandi staadionil;
- osaleti koos maavalitsuse töötajatega Valga maakonna 92. aastapäeva tähistamisüritustel 5.–7. septembrini, mis päädis meeleoluka pärastlõunaga 6. septembril Valga isamaalise kasvatuse püsiekspositsiooni külastades ja ühiselt maakonna ajalugu meenutades. Osalejad said kingituseks vastvalminud „Hariduselu aastaraamatu 2011/2012“;
- tehti kokkuvõtteid lõppevast aastast koos maavanema ja tema meeskonnaga 20.12.2012 ühisel traditsioonilisel jõululõunal Sangaste lossis.

Peamised koostööpartnerid, lõpule viidud ja käsilolevad projektid ning uued algatused:

- jätkus koostöö Valga maavalitsusega koostöölepingu alusel 2012. aastaks, milles maavalitsuse osa koostöökas oli 101 957 € ning omavalitsuste liidu osa 102 727 €;
- jätkati Valga maavalitsuse, Valgamaa arenguagentuuri ja Valgamaa Omavalitsuste Liidu vahelist kolmepoolset koostööd maakondliku arendustegevuse ühiseks korraldamiseks;
- korraldati jätkuvalt maakondlikke kultuuri-, noorsoo- ja õpilasuüritusi ning haridustöötajate koolitusi koostöös Valga maavalitsuse haridus- ja kultuuritalitusega ning kodukaunistusalase tegevuse elluviimist maavalitsusega sõlmitud käsunduslepingu alusel;
- jätkati lepingulist koostööd kultuuriürituste korraldamiseks 3. sektoriga – MTÜ Valgamaa Käsitöö ja Rahvakunsti Keskseitsiga;
- jätkus maakondlike koolinoorte ja täiskasvanute spordiürituste korraldamine hästi toimivas koostöös MTÜ Valgamaa Spordiliiduga;
- pikendati koostöölepingut sihtasutusega Lõuna-Eesti Turism ja eraldati tegevustoetuseks 2876€ (17.01.12);
- peeti oluliseks jätkata Eesti Vabariigi, Läti Vabariigi ja Vene Föderatsiooni vahelist piirialade koostööd ja MTÜ Euregio Pskov – Livonia tegevuse kaasrahastamist;
- toetati järjepidevat Valgamaa spordiliidu koolispordiprojekti „Sportivad Valgamaa koolinoored 2012“ 7700 euroga;
- viidi ellu Valga Vabadussõja monumendi taastamise projekt, mille käigus valmis pronksi valatud skulptuur. Projekti (63 911€) rahastajaks oli kaitseministeerium (09.2012);
- viidi lõpule riigihanked „Valga prügilä rekonstrueerimine, III etapp. Jäätmejaam“ ja „Otepää jäätmejaama rajamine“;
- otsustati, et koostööpartneriks projektis „Via Hanseatica“ (2012–2014) on Valgamaal Valgamaa Omavalitsuste Liit (19.01.12), samasululine otsus tehti ka partnerluse kohta Eesti-Läti piiriüleses koostööprojektis „Development of Water Tourism as Nature and Active Component in Latvia and Estonia“ („Riverways“), mille partneriks on Valgamaa Omavalitsuste Liit (18.06.2012).

4.3.3 Helme vald

Elanike arv 2174 (1. jaanuari 2013 seisuga)

Pindala 312,73 km².

Külased 14: Ala, Holdre, Jõgeveste, Kalme, Karjatnurme,

Kirikuküla, Kähu, Linna, Möldre, Patküla, Pilpa, Roobe, Taagepera, Koorküla.

Alevikke 1: Helme alevik.

Valla keskus Tõrva linnas, kaugus maakonnakeskusest 28 km.

Vallavolikogu

Liikmeid 13, esimees Toivo Põldma.

Aasta 2012 Helme vallas

Tarmo Tamm

Helme vallavanem

2012. aasta oli vallale tavapärase toimetamise aasta. Siiski võiks selle aasta tegemiste osas tuua välja õige mitmeid õnnestumisi. Üheks olulisemaks verstapostiks valla tegemistes on kahtlemata nelja külakeskuse (Helme alevik, Linna küla, Ala küla, Patküla) vee- ja kanalisatsiooniprojekti töödega alustamine. Projekti lõpptähtaeg on 2013. aasta teisel poolaastal. On hea meel, et Euroopa abiga saame tagatud puhta vee meie elanikele valla suuremates keskustes.

Helme vald on kuulus oma kultuuripärandi poolest, millega saadakse tuttavaks, kui külastatakse meie vaatamisväärsusi Helmes (ordulinnuse varemed, koopad, arstiallikas, mulgi naise kuju jne.), Kirikukülas (Helme koduloomuuseum, Helme kiriku varemed), Taageperas (Taagepera loss), Ala külas (Taagepera kirik, Soomes tuntud kirjaniku Hella Wuolijoki sünnikoht – Ala kõrtsihoone /praegune Ala põhikool/, esimese eesti soost mõisniku Mats Erdelli kabel) ning Jõgevestes (Barclay de Tolly mausoleum). Vähem teatakse, et meie kandist on pärit ka Eesti ajalooa seotud mitmed tuntud inimesed. Eelnevast lähtuvalt korraldas vald oma kuulsuste auks juulikuus ajalookonverentsi üldnimetusega „Helme kindralid“. Konverentsil käsitleti nii Helme kihelkonnas Küti talus sündinud Tartu rahu sõlmimisele oma panuse andnud kindralmajor Jaan Sootsi tegemisi kui ka teiste – kindralmajor Aleksander Jaaksoni, Jaan Kruusi ja kindralleitnant Paul-Adolf Lille – elukäiku. Konverentsile oli Tartu ülikooli doktori Ago Pajuri, Eesti Akadeemilise Sõjaajaloo Seltsi esimehe Hanno Ojalo, SA VIKP varahoidja Esta Metsa ja Viljandi muuseumi direktori Jaak Pihlaku ettekandeid kuulama tulnud üle saja ajalooahvulise. Samal päeval külastati ka kindralfeldmarssalilt Michael Andreas Barclay de Tolly't tema viimases puhkepaigas, mausoleumis. Koostöös Kaitseliidu Valgamaa malevaga ja Helme üksikkompaniiga viidi ellu ammune unistus jäädvustada kindralmajor Aleksander Jaaksoni kodukoht Pokardis. 20. juulil püstitati mälestuskivi koos selle kõrval oleva infotahvliga, millel kirjas ülevaade kindralmajor Aleksander Jaaksoni elust.

Ettevõtluse edusammudest rääkides on kindlasti märkimist väärt ettevõtte OÜ Helme Graanul, kes on kütteks mõeldud puidugraanuli tootja ning kes nii oma ettevõtte ökonoomsema ressurside kasutamise kui ka loodussäästlikuma tootmise nimel rajas Patkülla koostootmisjaama. Nimetatud kaasaegsel tehnoloogial põhinev jaam võimaldab toota ettevõttel lisandväärtusena elektrit.

Kui rääkida sotsiaalse infrastruktuuri osas toimunud muudatustest, siis ei saa kahjuks mainimata jätta asjaolu, et alates 2012. aasta 15. juunist suleti Helme sanatoorne internaatkool Pokardis. Aasta varem suleti Helme alevikus Valgamaa kutseõppekeskuse Helme osakond, mis oli tegutsenud siin 1924. aastast. Mõlemate koolide puhul oli tegemist riigikoolidega, mis kuulusid haridus- ja teadusministeeriumi haldusalasse.

Sotsiaalvaldkonna teenuse paremaks muutmise nimel Tõrva–Helme piirkonnas alustati Helme alevikus uue hooldekodu rajamist endise Helme kutsekooli ühiselamu hoone baasil. Ettevõtja plaanib hooldekodu ukseid avada hiljemalt 2014. aastal. Vallal on hetkel hooldekodudes üle 20 inimese, neist enamus asub praegu Taagepera hooldekodus.

Septembris avas Taagepera raamatukogu oma ukse kaasaja tingimustele vastavalt remonditud uutes ruumides. Valla poolt raamatukogu viimine Ala põhikooliga ühise katuse alla on saanud nii kogukonna elanikelt, külalistelt kui ka koolis käivatelt õpilastelt vaid kiidusõnu. Samaaegselt koliti Ala küla päevakeskus samuti koolimajja, kus tänu oma sisulisele tegevusele (kunstiringid, käsitöö õpetus, pesupesemise ja kuivatamise teenus, projektpõhiselt saadud jõusaali kasutuse võimalus, mänguruumi kasutus) kutsutakse tegevuspaika nüüd külakeskuseks. Viimases jätkub tegevust nii koolis käivatele õpilastele, õpilaskodus elavatele õpilastele, töö käivatele inimestele õhtutundidel spordi kaudu lõõgastumiseks kui ka eakatele ühiselt kudumistundides või tikkimismasina taga eriliste nippide selgeks õppimiseks.

Kultuuripäranditest rääkides alustati sügisel Helme kalmistul asuva kabeli katuse remondiga ning sügiseks sai Helme ordulinnuse varemetes kindlustatud Helme aleviku poole jääv müüritis, mis oli varisemisohhtlik.

Usun, et saame olla igati rahul 2012. aasta toimetamiste ja saavutustega. Kuna kõik märgid räägivad sellest, et majanduslanguse aeg on möödas, siis tahaks loota, et järgnevatel aastatel on omavalitsustel põhjust enam kirjutada saavutustest ja edulugudest.

4.3.4 Hummuli vald

Elanike arv 905 (1. jaanuari 2013 seisuga).

Pindala 162,70 km².

Külasid 8: Alamõisa, Ransi, Piiri, Soe, Jeti, Aitsra, Puide, Kulli.

Alevikke 1: Hummuli alevik.

Valla keskus Hummuli alevik, kaugus maakonnakeskusest 15 km.

Hummuli valla omavalitsuslik staatus kinnitati 21. novembril 1991. aastal.

Vallavolikogu

Liikmeid 9, esimees Aleksander Zemskov.

Aasta 2012 Hummuli vallas

Enn Mihailov

Hummuli vallavanem

Detsembris 2011 otsustas SA Keskkonnainvesteeringute Keskuse nõukogu toetada looduskaitse programmist projekti „Hummuli mõisapargi heakorrastamine“ summas 61,1 tuh eurot. Sihtfinantseerimise leping sõlmiti 2012. aasta jaanuaris. Tööde maksumuseks kujunes 67,8 tuh eurot. Töö teostas OÜ Roheline Ruum. Puitehitiste paigaldamiseks (laululava, paviljon) Hummuli mõisaparki sõlmiti töövõtuleping OÜ Status Pluss Ehitusega summas 14,3 tuh eurot. Projekti toetas PRIA Leaderi-programmist summas 11,0 tuh eurot. PRIA on toetanud Hummuli puhkealale rajatava terviseraja projekteerimist. Hummuli mõisaparki paigaldati pargipingid ja prügiurnid väärtuses 2,8 tuh eurot. Vallamaja hoone välistrepi renoveerimisele kulus 3,5 tuh eurot. Hummuli põhikooli hoonesse paigaldati automaatne tulekustutussüsteem maksumusega 9,3 tuh eurot.

Haridus- ja teadusministeerium eraldas Hummuli põhikoolile IT-vahendite soetamiseks 5,0 tuh eurot. Soetati interaktiivne tahvel, 10 monitori ja 5 sülearvutit. 4,8 tuh euro eest soetati Hummuli põhikooli sööklale ja arvutiklassile uut mööblit.

Kuna elanikkond vananeb, planeeriti hoolekandekeskuse laiendamist ja elektrisüsteemi viimist vastavusse nõuetega. 2012. aasta detsembris eraldati hoolekandekeskuse laiendamiseks regionaalsete investeeringutoetuste andmise programmist 31,9 tuh eurot. Toetusleping EASiga sõlmiti 15.01.2013. Töö teostajaks on JB Ehituse Aktsiaselts. Investeeringu kogumaksumus 75,2 tuh eurot.

Sotsiaalvaldkonnas viiakse igal aastal läbi pereüritusi ja projekte puuetega laste rehabilitatsioonikursuste näol.

Eesti kultuurkapitali toetusel on finantseeritud haridus- ja kultuurivaldkonna projekte ürituste läbiviimise tegevuskulude katmisel.

Vallateede ja avalikuks kasutamiseks antud erateede hooldustöödeks kulutati 2012. aastal 50,0 tuh eurot. Majandus- ja kommunikatsiooniministeeriumi poolt eraldati vallale teede renoveerimiseks ja korrashoiuks 31,4 tuh eurot.

Vallas on toimunud mitmed üritused: pargiüritus „Talvetrall“, perepäev, looduspäevad pargis, valla juubeliaastapäeva tähistamine, Mulgi jõulupidu.

Tabel 4-44. Hummuli valla elanike arv vanuse järgi 1. jaanuari seisuga

	2009	2010	2011	2012	2013
Lapsed vanuses 0–6	59	55	58	59	61
Koolilapsed 7–18	158	146	130	127	116
Tööealised elanikud 19–64	584	565	570	564	562
Pensioniealised 65-a ja vanemad	172	176	167	170	166
Kokku valla elanikkond	973	942	925	920	905

4.3.5 Karula vald

Elanike arv 991 (1. jaanuari 2013 seisuga)

Pindala 229,92 km²

Külasid 14: Kaagjärve, Karula, Kirbu, Koobassaare, Käärilmäe,

Londi, Lusti, Lüllemäe, Pikkjärve, Pugritsa, Raavitsa, Rebasemõisa, Valtina, Väheru.

Valla keskus Lüllemäe küla, kaugus maakonnakeskusest 22 km.

Vallavolikogu

Liikmeid 9, volikogu esimees Mart Vanags.

Aasta 2012 Karula vallas

Rain Ruusa

Karula vallavanem

Karula vallas möödus aasta teiselt. Viidi ellu investeerimisprojekte ja koostöös mittetulundusühendustega toimus mitmeid üritusi.

2012. aastal jätkus Lüllemäe põhikooli edulugu. 1. septembril ületas õpilaste arv koolis 70 lapse piiri, mis on väikese valla kohta ülitugev tulemus. Lüllemäe põhikooli Kaagjärve lasteaiarühm kolis uutesse ruumidesse, mis asuvad Kaagjärve küla keskses. Kahjuks jäi tühjaks Kaagjärve Mäemõisa peahoone, millele vald üritab rakendust leida. Samas tänu SA KIK toele sai kaante vahele mõisapargi rekonstrueerimisprojekt.

Suurtest investeeringutest lõpetati Lüllemäe kultuurimaja fassaadi ja lagede soojustamine. Raha tööde teostamiseks saadi rahandusministeeriumilt CO₂ kvootide müügist.

SA KIK abiga rekonstrueeriti Lüllemäe ja Kaagjärve külade joogiveetorustikke – Lüllemäel ca 1300 jm ja Kaagjärvel samuti ca 1300 jm.

Aktiivselt tegutsesid ja töid projektidega täiendavaid väärtusi valda kodanikuühendused. MTÜ Kaagjärve Mõis korraldas traditsioonilise mõisapäeva ja selle käigus uuriti ka piirkonna talude ajalugu. Lüllemäe Rahvaõpistu korraldas erinevaid koolitusi piirkonna inimestele. Korraldati külapäevi Karula, Lüllemäe ja Raavitsa küla Riisali suvilarajoonis.

Karula vallavalitsus osaleb ka keskkonnaameti algatatud liikumises "Meie Karula", mis hõlmab Karula rahvuspargiga seotud organisatsioone ja inimesi, et edendada nimetatud piirkonna elu.

MTÜ Karula Kaugtöökeskuse eestvõtmisel remonditi Lüllemäe põhikooli hoones vana korter ja avati kaugtöökeskus, kus kohalikud ettevõtjad saavad kasutada interneti ja teha tööd.

Kaagjärve külas avas OÜ AM Lihaloom teeninduskeskuse, kus on pood, interneti kasutamise, pesupesemise ja postiteenuste kasutamise võimalus.

4.3.6 Otepää vald

Elanike arv 4091 (1. jaanuari 2013 seisuga), neist mehi 1976 ja naisi 2115.

Otepää vallasiseses linnas elab 2108 elanikku, külades 1983 elanikku.

Pindala 217,36 km²

Külased 21: Arula, Ilmjärve, Kassiratta, Kaurutootsi, Kääriku, Mäha, Märdi, Pühajärve, Raudsepa, Sihva, Tõutsi, Vidrike, Otepää, Nüpli, Vana-Otepää, Pilkuse, Koigu, Kastolatsi, Mägestiku, Truuta, Pedajamäe

Alevikke 1 - Sihva

Valla keskus Otepää (vallasine linn), kaugus maakonnakeskusest 49 km

Vallavolikogu

Liikmeid 19, esimees Aivar Nigol.

Aasta 2012 Otepää vallas

Aivar Nigol

Otepää Vallavolikogu esimees

Merlin Müür

Otepää vallavanem

Otepää vallas jääb 2012. aasta silma eelkõige otepäälaste edusammude poolest. Aasta algul krooniti Soomes Kontiolahtis toimunud noorte ja juunioride maailmameistrivõistlustel noorte arvestuses laskesuusatamise jälitussõidu maailmameistriks Grete Gaim. Meie noored paistsid silma ka mitmesugustel olümpiaadidel ja konkurssidel ning võistlustel, üleriiklikku tähelepanu pälvis Otepää gümnaasiumi noorte algatatud Eesti-sisene õpilasvahetus VeniVidiVici, millega minnakse edukalt ka praegu edasi. Siinkohal on paslik ära märkida, et Otepää gümnaasium oli koolide edetabelis 2012. aastal taas Valgamaa parim. Ükski tulemus ei sünni üleöö, see nõuab vaeva ning juhendamist. Selle eest suur tänu meie noorte juhendajatele ja õpetajatele! Kõiki noorte algatusi ei jõuagi siinkohal üles lugeda, kuid oleme Otepää valla noorte üle uhked.

Parimaid tulemusi oli veelgi – regionaalministri tellimisel valminud uuringu „Kohaliku omavalitsuse üksuste võimekuse indeks 2011“ tulemuste põhjal oli Otepää vald alla 5000 elanikuga kohaliku omavalitsuse võimekuse pingereas taas esikohal, olles sellega Valgamaa parim omavalitsus.

2012. aastal paistsid aga noorte kõrval silma ka teised vallaelanikud. Nii näiteks troonis Äripäeva Valgamaa TOPI esikümnes esimesel kohal taas UPM-Kymmene Otepää vineeritehas. Kaheksandal kohal oli AS Parmet. Valgamaa ettevõtluse auhind 2012 – parimaks uustulnukaks pärjati kohvik-restaurant I.u.m.i. Valgamaa turismitegijate konkursil riisus Otepää aga kogu koore. Parimaid oli veel ka kultuuri- ja sporditöö tegijate seas.

Meie tavapärasele rahvusvahelistele suurüritustele, mis 2012. aastal aset leidsid, lisandus suvel Otepää suveteatri etendus „Pühajärve sõda ja rahu“. Tagasiside sellele on olnud väga hea, suveteatri traditsioon Otepääl kindlasti jätkub.

2012. aastal võime rääkida mitmetest ehitustöödest – põhjalikult rekonstrueeriti Otepää tervisekeskuse hoonet, soojustati Otepää hooldekodu, Pühajärve põhikooli lasteaiarühma majale ehitati trepikoda. Lisaks sellele jõudis lõpule Otepää skatepargi ehitus. Ettevõtjate ja annetajate toel sai valmis ka laste mänguväljak kultuurikeskuse pargis. Otepää sai juurde kaasaegse kiirabijaama helikopteriplatsiga. Uus hoone loob kaasaegsed tingimused kiirabiteenuse osutamiseks ning eeldused suurürituste meditsiiniliseks turvamiseks.

Tahame veel kord tänada kõiki oma ettevõtjaid, töötajaid, kollektiive, spordi- ja kultuuriinimesi, kes on mööduval aastal andnud oma panuse Otepää valla arengusse. Ilma nendeta poleks me praegu seal, kus oleme.

Otepää vald tunnustab

Otepää valla aukodanik – Otepää Naisseltsi esinaine Riita Aader

Otepää valla medal – pikaagegne perearst Mare Treier, Pühajärve haridusseltsi üks eestvedajatest Ene-Mall Vernik-Tuubel, pikaagegne meditsiinitöötaja Eva Kets, laskesuusatreener Ants Orasson.

Otepää valla aasta ema 2012: Ann MLT OÜ juhataja Marge Tadolder

Nominendid: IF Kindlustuse klienditeenindaja Tiit Aart, Pühajärve põhikooli direktor Miia Pallase.

Otepää valla aasta isa 2012: kaitseliitlane Aleksander Möttus

Nominendid: Ain Kruusmaa, Raimo Peerna ja Avo Orav.

Otepää valla aasta ettevõtja 2012:

AS Parmet

AS GMP Grupp – GMP Clubhotel Pühajärve restoran.

Otepää valla parimad sportlased 2012:

Parim meessportlane – Karl-August Tiirmaa

Parim naissportlane – Triin Ojaste

Parim noorsportlane – Grete Gaim

Parim noorsportlane – Andreas Veerpalu

Parim veteran – Tõnu Ainsoo

Parim võistkond – Otepää spordiklubi suusahüppe meeskond (koosseisus Artti Aigro, Mihkel Oja, Karl-August Tiirmaa)

Parim treener – Kalju Ojaste

Suuremad investeeringud 2012:

Pühajärve-Pukamõisa kergliiklustee alune maa	11 301 €
Otepää tervisekeskuse rekonstrueerimine	436 584 €
Hooldekodu hoone remont	5300 €
Valla tänavate rekonstrueerimine	207 427 €
Linna tänavavalgustus	10 575 €
Pühajärve raamatukogu ja lasteaia hoone lisaehitustööd	22 550 €
Omaosalus Otepää jäätmejaama ehitamiseks (koostööprojekt KIK-ga)	35 623 €

4.3.7 Palupera vald

Elanike arv 1084 (1. jaanuari 2013 seisuga).

Pindala 123,6 km².

Külased 14: Atra, Astuverve, Hellenurme, Lutike, Makita, Miti, Mäelooga, Neeruti, Nõuni, Palupera, Pastaku, Päidla, Räbi, Urmi.

Valla keskus Hellenurme, kaugus maakonnakeskusest 58 km.

Vallavolikogu

Liikmeid 11, volikogu esimees Vambola Sipelgas.

Aasta 2012 Palupera vallas

Terje Kors

Palupera vallavanem

See oli projektiaasta

Jätkus Eesti-Läti-Vene programmi kolm aastat kestev projekt „Via Hanseatica“, mille raames teostati sel aastal investeeringuid Hellenurme ja Lustimäe puhkealadel. Puhkealade kasutajatele on nüüd paigas ka riietuskabiin, kompostkäimla, kaks minipuukuuri, lisaks neli prügikasti, kaks grillrestiga grillikohta, kaks rippkiike, üks kaalukiik. Palupera valda tuuakse projektiga 11 508 eurot. Lisada tuli valla omaosalusena vähemalt 1151 eurot.

Teostus projekt „Nõuni küla kanalisatsioonitorustiku rekonstrueerimine“. Rekonstrueeriti 1247 jm kanalisatsioonitorustikku ja ehitati 20 uut jaotus- ja harukaevu. Tööd finantseeris SA Keskkonnainvesteeringute Keskus 55 080 euroga, valla omaosalus koos omanikujärelvalvega 12 tuhat eurot.

SA Keskkonnainvesteeringute Keskuse toetusel (8112 eurot) sai Palupera mõisapark uued muinsuskaitse eritingimused ja restaureerimise põhiprojekti, sh valgustus, dendroloogia, vertikaalplaneerimine jm. Vald lisas projekti teostamiseks 900 eurot. Töökaustad on eelduseks uutele projektidele, töödele mõisapargis.

MTÜ Valgamaa Partnerluskoogu Leaderi Eesti meetme toetusel (13 920 eurot) teostus projekt „Palupera kuuri restaureerimine ja ümberehitamine teenindushooneks kogukonnale“. Valla omaosalus koos omanikujärelvalvega 9000 eurot.

Osaleti MTÜ P-RÜHM projektis „Palupera staadioni multifunktsionaalse pallimänguväljaku ehitus ja hooldusseadme soetamine“. Maaelu arengu Euroopa põllumajandusfondi toetusel soetati väljaku hooldamisel lumefrees (1799 eurot). Väljaku ehitustöödega lõpetatakse 2013. aastal. Ehitustööd koos omanikujärelvalvega lähevad maksma veidi üle 60 000 euro.

Huvitegevus, kultuuri- ja spordielu, vaba aja sisustamine, tunnustused

Palupera vald tähistas oma 20. aastapäeva Nõuni puhkealal korraldatud ohutuspäevaga. Osalesid politseiamet, maanteeamet, Kaitseliit, Punane Rist, päästeteenistus, Nõuni purjeklubi. Sünnipäevatoridi söömise kõrvale kõlas mehine laul naabritelt Pukast.

Palupera vallale omistati tiitel ja vabariigi presidendi tunnustus „Kaunis omavalitsus 2012“. Hindamiskomisjon märkas hooldekeskust, lasteaiamänguväljakut, korraldatud puhkealaid, Palupera kooli ja staadioni, noortekeskust, Leigo järve maastikku oma üritustega, Tartu maratoni radasid ning tunnelit, Hellenurme vesiveskit ja üksmeelselt tegutsevat aktiivset kogukonda. Neli majapidamist vallas said uute mastivimplite ja EKKÜ tänukirjade omanikeks.

Maakonna talimängude lõppvõistlustel oli kuni 2000 elanikuga valdade hulgas Palupera vald kokkuvõttes taas I kohal. II koht saadi mälumängus, III kohad saadi teatesuusatamises, suusasprindis ja males. IV kohale jäädid reesoidus, kabes ja juhtide mitmevõistlustes. Ega viimaseks jäänud ka turniiribridžis ja võrkpallis.

Toimusid järjekordsed Leigo järve muusika kontserdid – esimesel päeval esinesid Iiris Vesik, Mari Boine (Norra) ja Siiri Sisask; teine päev oli pühendatud maestro Neeme Järvi 75. juubelile. Vabas õhus sai nautida orelikontserti, seejärel „Suuri avamänge läbi aegade“ Neeme Järvi dirigeerimisel. Lõpetati Beethoveni 5. sümfooniaga maestro Järvi dirigeerimisel. Oktoobrikuus korraldas Leigo talu kahepäevase Leigo löökpilliakadeemia, trummikoolituse.

Toimus avatud külavärvate päev Paluperas – Palupera käsitöökoja töötoad, nõukogudeaegsete traktorite väljapanek, Heino Prosti fotonäitus põllutöömehhanismide, Taivi Raudseppa rahvarõivaste tutvustus, noortevolikogu mängis väiksematega, ringkäik külas koos kohaliku giidi ja külähinge Kalev Lõhmusega, käsitöö ja kohaliku toidu lett, kultuuriprogramm mõisahoones ja simman-rahvalikud mängud, oksjon, mille raames müüdi ära Eesti külaliikumise

Kodukant poolt välja pandud toidukorv ja Andres Rattaseppa poolt valmistatud puukuju „Suvenautleja“, löke pitsikuuri puhkealal.

Palupera valla küladest sai üks neljaliikmeline võistkond ajalehe Maaleht võistkonnana osaleda Tartu teatemaratonil. Esimene teatevahetus oli 12 km, teine 20 km, kolmas 14,6 km ja neljas 16,4 km pikk. Võistkonnas Palupera Külad olid Ilvar Sarapson, Marek Uuemaa, Rein Tiimann ja Kaur Lõhmus. Aeg 3.42,08 tõi 34. koha. Teine võistkond Palupera Vald, võistkonnas Anti Kulasal, Lembit Uibo, Priit Vakmann ja Kalmer Salundi, sai ajaga 3.22,11 14. koha.

Valgamaa meistrivõistlused kiirmales võitis 4,5 punktiga Heino Komlev ja kolmandaks tuli 3 punktiga Andres Tobre. Valgamaa meistriks lauatenises naiste üksikmängus tuli Palupera põhikooli kehalise kasvatuse õpetaja Ellen Peik. Koos Andres Tobrega saadi segapaarismängus maakonna III koht.

Rõngu Cup'ilt tulid Palupera noored jalgpallurid koju I kohaga (osales 8 võistkonda). Parima mängija ja kaitsja tiitlidki tulid Paluperra.

Kevadepäikesel Palupera põhikooli klaveriringi õpilane Argo Jentson VII Eesti noorte pianistide konkursil edasi II vooru. Jõulude eel sai noormees A. Russaku nimelisel pianistide vabariiklikul konkursil I koha! Ees ootavad noormeest uued konkursid ja võimsad suurvormid.

MTÜ Tantsuklubi Mathildega liitusid uued huvitegevused, -grupid – peotantsurühm Promenaad (2 rühma – noored, algajad ja vanemad, edasijõudnud), *linetantsijad* ja viieliikmeline noorte laulu- ja muusikaansambel. Kokku tegutseb ühe katuse all nüüd juba 10 erinevat ringi.

Sündis Palupera valla naiskoor, kes registreerus ka XXVI laulu- ja XIX tantsupeole „Aja puudutus. Puudutuse aeg“. Juhendaja Merle Soonbergi eestvedamisel käib harjutamas kokkulaulu ligi 30 naist.

Kinnitati „Palupera valla arengukava 2012–2025“, võeti vastu „Palupera valla noorsootöö arengukava 2012–2020“ ning kinnitati „Palupera põhikooli arengukava 2013–2017“.

Kehtestati uus „Palupera valla jäätmehoolduseeskiri“ ja „Palupera valla korraldatud jäätmeveo rakendamise kord“.

Palupera mõisa ühe omaniku, Magnus Matthias Fuchsi lapselapselaps Dagmar Jankowsky koos abikaasaga Saksamaalt külastasid Palupera mõisakooli.

Võeti vastu ettepanek alustada koostööd Poola Vabariigi Legionowo vallaga.

Palupera vallavolikogu esimees Vambola Sipelgas viis valla lipu Atlase mäestiku ja kogu Põhja-Aafrika kõrgeima mäe, Jbel Toubkal tippu (4167 m) Marokos.

MTÜ Hellenurme Mõis tegevdirektor Vambola Sipelgasele omistati Valgamaa teenetemärk 2011.

MTÜ Tantsuklubi Mathilde ringide juhendaja Anita Pavlova pälvis Eesti kultuurkapitali Valgamaa ekspertgrupi 2012. aasta aastapremia kultuuri valdkonnas. Tantsurühm Mathilde osales „Uute tantsude konkursil“ Anita loodud tantsuga „Süda on nooruse värav“, samanimelisele V. Kösteri muusikale. Konkursile laekus rekordiliselt 167 tantsu. Eesti Rahvatantsu ja Rahvamuusika Selts koostöös Eesti Laulu- ja Tantsupeo SA-ga valis meie naisrühma tantsitud uue tantsu videovoorest välja lõppvooru. Salme kultuurikeskuses lõppvoorus seda esitada oli naistele võimas tunnustus. Aastapremia Anita Pavlovale anti pidulikult Valgas üle jaanuaris 2013.

Valgjärve valla võistkonnas osalenud Esta Märss Palupera valla Neeruti külast saavutas 24 grillivõistkonna hulgas Grillifestil fantaasiavooru II koha ja üldarvestuses I koha, pälvides sellega tiitli eesti parim grillija.

MTÜ Valgamaa Partnerluskogu külade tänuüritusel pälvis tiitli „Aasta üllataja 2012“ MTÜ Nõuni Purjeklubi, kes on esmapilgul nii merega seotud huviala toonud Valgamaale Nõuni järvele. Lisaks jagus seekord tunnustust veel ka Palupera (külavärvate avaja, talude ajaloo tutvustaja) ja Neeruti külale, kel on olemas oma sümbolika, külaplats, küla kivi, külaplatsi puidust silt, lipumast, külakiik, küla ajalugu käsitlev voldik, fotokogu kõigist majapidamistest läbi aegade, oma küla laul ning eelkõige ikkagi aktiivsed ja teotahtelised elanikud.

Vallas sündis 13 last – 10 poissi ja 3 tüdrukut. Esiklaps sündis 4 peres, teine laps 2 peres, kolmas laps 4 peres, neljas laps 1 peres, seitsmes laps 1 peres ja kaheksas laps 1 peres. Lastele korduvaid nimesid ei pandud – Alari, Emili, Heiki, Ida-Adeele, Kaimar, Kätti, Mikk, Olaf-Reemet (2011. aasta lõpus), Pauliine, Ranno, Rasmus, Risto ja Villem.

Demograafiast vallas: vallaelanike arv 01.01.2012 – 1116, aasta jooksul registreeriti sünde 13, surmajuhtumeid 11, sisseränne valda 16 ja väljaränne vallast 50 fakti. Vallaelanike arv 31.12.2012 – 1084. Maikuus õnnitleti eakaimat vallakodanikku – Armilda Kase – 100.

4.3.8 Puka vald

Elanike arv 1682 (1. jaanuari 2013 seisuga).

Pindala 200,93 km²

Külased 18: Aakre, Kibena, Kolli, Komsu, Kuigatsi, Kähri, Meegaste, Palamuste, Pedaste, Plika, Prange, Purtsi, Pöru, Pühaste, Rebaste, Ruuna, Soontaga, Vaardi.

Alevikke 1- Puka alevik.

Valla keskus Puka alevikus, kaugus maakonnakeskusest 36 km.

Vallavolikogu

Liikmeid 13, esimees Heldur Vaht.

Aasta 2012 Puka vallas

Heikki Kadaja

Puka vallavanem

Viimastel aastatel on Puka vallas olnud oluline roll mittetulundussektoril, kes on võtnud enda kanda erinevate vajalike tegevuste eestvedamise ja nii on korrastatud olemasolevaid ehitisi ning rajatisi ja on tehtud ka uusi. Sellise initsiatiivi ja vastutuse võtmiseks on vaja julgust, tahet ja tublisid inimesi.

2012. aastal valmisid paljud vajalikud objektid. Kuigatsi külas valmis külamaja remondi kolmas etapp, mis hõlmas peamiselt hoone väliskülje korrastamist ning remonti. Teadaolevalt on tegemist muinsuskaitsealuse objektiga ja sellest tulenevalt tuli kasutada varasemal ajal kasutusel olnud ehitusmaterjale ning töövõtteid. Ka hoone värvitoonid määrati muinsuskaitse ekspertide abiga. Loomulikult tegi see ehitustööd keerulisemaks ja kallimaks. Tuleb siiski tunnistada, et tulemus rõõmustab silma ning inimesed, kes ei ole ammu Kuigatsis käinud, saavad kohale tulles näha ühte kena maja. Maja remonttööd teostas Raidmar Ehitus OÜ. Lõpule jõudsid ka Kuigatsi järve kaldal asuva külaplatsi rajamis- ning korrastamistööd, mis tegelikult on kestnud läbi mitme aasta. Täna on puhastatud järv settest, rajatud tasandatud muruväljak, ehitatud lehtla, paigutatud prügikastid koos sorteerimisvõimalusega ning paigaldatud istepingid. On loodud ilus paik puhkamiseks ja kooskäimiseks, kuid ega sellega ideed Kuigatsis lõppenud ole, juba mõlguvad mõttes uued plaanid.

2012. aasta alguseks valmisid ulatuslikud remonttööd Aakre rahvamajas. Teostati kõik hoone korrastamiseks vajalikud ehitustööd väljaspool maja, nagu katusekatte vahetus, välisseinte soojustamine ning viimistlemine ja lisaks paigaldati uued ukSED ning aknad. Need tegevused on andnud hoonele uue ja ilusa ilme. Katusekatte vahetati hasartmängumaksu fondist laekunud vahendite abiga ning akende ja uste vahetamine teostati CO₂ kvootide müügist saadud rahaliste vahenditega. Tänu heale koostööle Riigi Kinnisvara Aktsiaseltsiga teostati 2012. aastal CO₂ kvootide müügist saadud vahenditega Aakre rahvamaja sisevalgustite ja juhtmete vahetus. Paigaldati kaasaegsed ja palju säästlikumad valgustid, mis annavad aga rohkem valgust. Lisaks annab kokkuvõtte valgustussüsteemi parem ning optimaalsem reguleerimise võimalus. Eriti teretulnud on elektri kokkuvõtte just tänaste elektrihindade valguses. Loodame peatselt ehitustööd Aakre rahvamaja sees jätkata.

Rahataotlusprojekt tõi möödunud aastal ka Puka kunstikoolile täiendust õppevahendite kaasajastamisel. Osteti projektor, mis võimaldab arvutis kujutatut näidata seinal. Vajadus sellise vahendi järele on olnud juba mõnda aega ja nüüd on see tegevusse rakendatud. Maakonnas ainuke Puka kunstikool on oma peatselt kümneaastase tegevusega tõestanud elujõulisust ning areneb edasi.

Oluline samm spordi ja kehakultuuriga tegelejatele nii koolis kui väljaspool kooli oli 2012. aastal sisespordikompleksi ja jõusaali valmimine Puka keskkooli juures. Kompleks koosneb jooksurajast, kaugushüppepaigast, jõusaalist, peegliisaalist ja riideruumist koos pesemisvõimalusega. Sellega jõudsid Puka kooli ja vallaelanike sportimisvõimalused nõukogudeajast kaasaega.

Päris suured tööd teostati 2012. aastal veevarustussüsteemide ja kanalisatsiooni korrastamisel. Remonditi Puka keskkooli kanalisatsioonitrassi osa, mis ei töötanud juba nõukogudeajast. Torustik oli kohati sisse varisenud ja seega kasutuskõlbmatu.

Komsu külas paigaldati uued joogivee puhastamise seadmed. Ligikaudu 10 aastat töötanud seadmed põhjustasid sagedasi häireid ega taganud nõuetele vastavat joogivett. Nüüdseks tuleb puurkaevust tervisekaitse nõuetele vastav vesi, kuid kraanist nõuetele vastava joogivee saamiseks on vajalik majades vahetada sisetorustik. Rohkete veeproovide võtmise tulemusena on selgunud, et just korterite ja majade sees paiknevas torustikus seisab vesi kõige kauem ja seega võib vana torustik joogivett ka tugevasti mõjutada. Tööd teostati KIKilt saadud vahenditega Puka vallavalitsus tasus omaosaluse.

Puka alevikus teostati täielik remont Ääre tn puurkaevus ja uuendati osa veetrassist. Trasside korrastamine on aidanud oluliselt vähendada lekkeid trassis ning muuta kulusid optimaalsemaks. Näitena võin tuua, et pärast Puka keskkooli veetrassi uuendamist langes Ääre tn piirkonnas kokku vee tarbimine ühes päevas rohkem kui 25%. Uus rekonstrueeritud pumbamaja ja veetrass aitavad oluliselt kaasa Ääre tänava elanike joogivee kvaliteedi parandamisele ning veekulude vähenemisele. Ehitustööd teostas AS RST Valga ning rahalised vahendid saadi KIKi fondidest ning omaosalus Puka valla eelarvest.

2012. aasta kitsa eelarve tingimustes on siiski õnnestunud palju vajalikke töid teostada. See on saanud võimalikuks ilmselt tänu heale koostööle erinevate partneritega mittetulundussektorist, fondidest ja ettevõtlusvaldkonnast.

4.3.9 Põdrala vald

Elanike arv 820 (1. jaanuari 2013 seisuga).

Pindala 127,22 km²

Külased 14: Karu, Kaubi, Kungi, Leebiku, Liva, Löve, Pikasilla, Pori, Reti, Riidaja, Rulli, Uralaane, Vanamõisa, Voorbahi.

Valla keskus Riidaja külas, kaugus maakonnakeskusest 42 km.

Vallavolikogu

Liikmeid 9, volikogu esimees René Rahnu.

Aasta 2012 Põdrala vallas

Aivar Uibu

Põdrala vallavanem

Põdrala vald – oleme Võrtsjärve lõunatipp ja Pikasilla sadam, Väike-Emajõgi ja Ohne jõgi, Torupillitalu ja Laastukoda, mõis ja lennuväli. Suurepärase koht elamiseks ja puhkamiseks loodustarmastavale inimesele. Siin kohtuvad traditsioonid ja tänapäev.

Põdrala vald paikneb Võrtsjärve lõunatipus Valgamaa loodeosas, olles oma pindalalt 127 km² pooldest üks väiksemaid Valgamaal. Vallas elab rahvastikuregistri andmetel 2013. aasta alguse seisuga 820 elanikku, neist 420 meest ja 400 naist. 2012. aastal sündis 6 last ja suri 14 inimest.

Uusi töökohti valda oluliselt juurde tekkinud ei ole. 2012. aastal oli vallas jätkuvalt probleemiks tööpuudus. Aasta alguses oli 52 ja lõpus 51 ametlikult registreeritud töötut. Toimetulekutoetuse taotlusi oli aasta jooksul kokku 268 ja väljamakstud summa kokku 29 987 eurot. Sotsiaalteenuse haldamiskulud olid 4115 eurot. Hooldust vajavaid isikuid, kellele oli määratud hooldaja, oli aasta lõpu seisuga 12, neist kolmel hooldataval on sügav puue, ülejäänutel raske puue. Kokku läks hooldajatoetusteks 4290,29 eurot (sellest sotsiaalmaks 1743,25 eurot) ning puudega inimeste täiendavaks toetuseks 56 isikule 7404,35 eurot. Lisaks maksti 2012. aastal Põdrala valla elanikele erinevaid sotsiaaltoetusi 14 195 eurot.

Oluliseks valdkonnaks oli ehitus. Valmisid järgmised olulised objektid:

- Põdrala vallavalitsus koostöös maanteeameti Lõuna regiooniga ja riigieelarvelisel finantseerimisel rajati Riidaja põhikooli ja Riidaja küla vahelisele lõigule 700 m pikkune valgustatud jalakäijate ja jalgratturite tee. Põdrala valla poolt ehitati välja välisvalgustus maksumusega 39 997,09 eurot;
- valmisuus Leebikukülakanaliseerimisprojekt, kogumaksumusega 68000 eurot. Keskkonnainvesteeringute keskus toetas projekti 57 800 euroga, Põdrala valla omafinantseering oli 10 200 eurot;
- ehitati välja Riidaja kultuurimaja kütte- ja ventilatsioonisüsteem, maksumusega 58 691 eurot. Ehitustööd toimusid CO₂ müügist laekunud vahendite arvelt hoone energiatõhususe parandamiseks;
- Pikasilla puhkeala arendamine (püstitati 3 käämpingut, teostati Pikasilla puhkeala käämpingute ja autokaravaniparkla elektrivarustustööd, rekonstrueeriti ujuvillad ning soetati sõudepaat. Ehitustööde maksumuseks kujunes 34 673 eurot. Objekti rahastas Võrtsjärve Sihtasutuse kaudu PRIA meetmest kalanduspiirkondade säästev areng 28 000 euroga, valla finantseering oli 6673 eurot;
- rajati osavusrada Riidaja põhikooli juurde maksumusega 8400 eurot. Objekti ehitust rahastati Leaderi-meetme raames antava toetuse kaudu 6300 euroga. Valla osalus projektis oli 2100 eurot.

2012. aasta oli Põdrala vallale tavakohaselt tegus ja sündmusterohke. Korraldati mitmeid huvitavaid ning toredaid kultuuri- ja spordiüritusi. **Aastat jäävad oluliste sündmustena meenutama järgmised üritused:**

Võrtsjärve suve- ja talimängudest osavõtmine

XXX Võrtsjärve talimängud toimusid Rõngu vallas Tartumaa tervisespordikeskuses. Põdrala valla lapsed saavutasid auhinnalise esikoha laserlaskmises ja püstolist laskmises, kolmas koht saavutati lauatenнисes ja mälumängus. Täiskasvanute võistkond saavutas esikoha auto lumerajasõidus.

XLI Võrtsjärve suvemängud korraldati samuti Rõngu vallas. Seekord läks valla võistkondadel märksa paremini kui talimängudel. Põdrala vallast osales 51 võistlejat. Esikoht saavutati lilleseadevõistluses, mootorpaadi vigursõidus, võistkondlikus sangpommis ja vallajuhtide mitmevõistluses. Kolmandale kohale tulid petangivõistkond ja võrkpallurid.

Vastlapäeva tähistamine

Vastlapäev toimus Pikasilla külas, kus koolilapsed koos vanemate ja õpetajatega osalesid, ning Riidajas, kus osalesid koolilapsed, lasteaialapsed, vallavalitsuse töötajad ja allasutuste töötajad. Kultuurimajas jagati kuuma teed ja söödi vastlakukleid. Tublimatele jagati auhindu.

Perepäev Riidaja põhikooli juures

Perepäeva organisaator oli MTÜ Põdrala Külade Ühendus. Üritust toetasid Põdrala vallavalitsus ja Kohaliku omaalgatuse programm. Perepäeval jagus tegevust nii suurtele kui ka väikestele. Tublimad võistlejad said auhinnad ja kõigi registreerinud osavõtjate vahel loositi välja toredaid üllatusmeeneid.

Konkurss „Eesti kaunis kodu 2012“

Tunnustamaks Põdrala vallas kaunite kodude omanikke, korraldati konkurss „Eesti kaunis kodu 2012“. Osales kuus talu ja kõik ühismajad. Hindamiskomisjoni üksmeelsel otsusel esitati maakondlikule võistlusele Aivar ja Merle Metsma ning Karita ja Jüri Kopa kodu. Maakonnast edasi pääses vabariiklikule ülevaatusele Aivar ja Merle Metsma kodu. Vald peab võitjaid meele tänukirja, rahalise preemia ja raamatuga „Eesti kaunis kodu 2012“ ning kõiki osalejaid raamatuga „Eesti kaunis kodu 2012“.

Jaanipäeva tähistamine

Põdrala valla jaanituli toimus Pikasilla küla vabaõhulaval. Tantsuks mängis ansambel Nööp.

Riidaja mõisapäeva tähistamine

Aasta 2012 oli suurte ja ümmarguste numbrite poolest eriti rikas. Riidaja mõisa loomisest möödus 450 aastat ja mõisa peahoone valmimisest 250 aastat. Riidaja raamatukogu ja Riidaja kultuurimaja ehituse algataja muusikaselt Wambola tegutsemise algusest möödus 90 aastat ning Riidaja Rändurteatri loomise algusest 20 aastat.

Mõisapäev algas jumalateenistusega Gerdruta kabel-kirikus, jätkudes konverentsiga kultuurimajas. Konverentsil esines suguvõsaurimisega tegelev Katrin Uudeküll, kes tegi ettekande teemal „Vanad fotod jutustavad lugusid meie esivanematest ja küladest“. Põhjaliku ettekande teemal „Eesti mõisapärand ja selle jäädvustamise ja tutvustamise vajadus Viljandimaa mõisate vaates (sealhulgas endise Helme kihelkonna mõisad)“ esitas tuntud mõisaurija Valdo Praust. Öhtul astus Riidaja Rändurteater üles Arvo Haugi näidendiga „Matsmõisnik“.

Mõisapäeval olid suureks abiks ja toeks Põdrala vallavalitsus, Riidaja kultuurimaja, kultuurkapitali Valgamaa eksperdigrupp ja kultuurkapitali rahvakultuuri sihtkapital.

Eakate sügispidu

Eakate 16. sügispidu toimus 10. novembril 2012 Riidaja kultuurimajas. Ettekande eakate tervisest tegi pereõde Liia Kägu. Võimalus oli mõõta vererõhku ja veresuhkrut. Esines kandlemees Sander.

II Mulgi pidu

Teine Mulgi pidu toimus Tõrvas. Põdrala valla lippu hoidsid kõrgel Riidaja põhikool ja Riidaja kultuurimaja memmede tantsurühm Nurmenukk.

Mulkide pärimuslaager

Pärimuslaager toimus 3.–5. augustini Torupillitalus. Võimalus oli osaleda järgmistes õpitubades: torupilli õpituba, lõõtspill mulgi lõõtsatraditsioonis, Mulgimaa rahvalaulud, mulgi murdekeele õpituba, mulgi käsitöö, nahkehistöö, savist ehted ja savipilli valmistamine, korvi punumise õpituba, mulgi talutööd, laastukatuse õpituba, mulgi toitute valmistamine, nukuteatri õpituba lastele, tantsutuba ja suitsusauna õpituba.

Aktiivselt tegutsevad mittetulundusühendused

MTÜ Põdrala Külade Ühendus, MTÜ Pikasilla-Purtsi Külaselts, Põdrala valla Pensionäride Ühendus, Riidaja Naisseltsing, Pori Küla Seltsing, Riidaja Spordiseltsing.

Olulisemad ettevõtted ja nende tegevusalad

SevenOil Est OÜ vedelkütuse jaemüük, toitlustamine, kanuulaenus

OÜ Ati saematerjali tootmine ja müük, kerghaagiste tootmine ja müük

OÜ Torupillitalu	ürituste ja koolituste korraldamine, toitlustamine, majutus
OÜ Kalasaare	aktiivne puhkus, telkimine, majutus kämpingutes
OÜ Forestonia	hakkepuidu tootmine, põllu- ja metsamajandus
AS Ekseko	seakasvatus
OÜ Loisu Agro, OÜ Vaksali Agro, OÜ Pikasilla Põllumees	– taimekasvatus
OÜ Laastukoda	katuselaastude tootmine, süütelastude tootmine

4.3.10 Sangaste vald

Elanike arv 1359 (1. jaanuari 2013 seisuga).

Pindala 144,72 km²

Külased 13: Keeni, Kurevere, Lauküla, Lossiküla, Mäeküla, Mägiste, Pringi, Restu, Risttee, Sarapuu, Tiidu, Vaalu, Ädu.

Alevikke 1- Sangaste.

Valla keskus Sangaste alevikus, kaugus maakonnakeskusest 30 km.

Vallavolikogu

Liikmeid 11, volikogu esimees Rando Undrus.

Vallavanem Kaido Tamberg.

4.3.11 Taheva vald

Elanike arv 784 (1. jaanuari 2013 seisuga).

Pindala 204,70 km².

Külased 13: Hargla, Kalliküla, Koikküla, Koiva, Korkuna, Laanemetsa, Lepa, Lutsu, Ringiste, Sooblase, Taheva, Tsirgumäe ja Tõrvase.

Valla keskus Laanemetsa külas, kaugus maakonnakeskusest 25 km.

Vallavolikogu

Liikmeid 9, volikogu esimees Hille Tamman.

Aasta 2012 Taheva vallas

Monika Rogenbaum

Taheva vallavanem

Taheva valla elanike arv seisuga 1.01.2012 oli 816 inimest. Vallas on 13 küla. Suurim valla küla on Hargla 203 elanikuga, Koikkülas on 183, Tahevas 92 ja Laanemetsas 82 elanikku, teistes külades on elanike arv väiksem. Taheva vallas sündis 2012. aastal vaid 1 laps. Surmasid oli kokku 23. Aasta lõpuks oli elanike arv langenud 784-ni.

Taheva valla eelarve põhitegevuse tulud kokku olid 1 090 310 eurot ja põhitegevuse kulud kokku olid 831 705 eurot. Investeermistegevuse tulud olid 255 252 eurot ja kulud 254 418 eurot. SA Taheva Sanatooriumi eelarve tulud olid 620 412 eurot ja kulud 619 632 eurot. 2012. aastal valmis Taheva valla eelarvestrateegia aastateks 2012–2016.

2012. aastal korraldati vallas ümber hooldajatoetustega seotud süsteem ning võeti koduhooldusteenuse osutamiseks tööle 2 sotsiaalhooldustöötajat. Taheva vald sai sotsiaalministeeriumilt kasutusse sotsiaaltöö korraldamiseks 3 elektriautot i-MiEV.

Taheva vallavalitsuse hallatavate asutustena tegutsesid Hargla kool (lasteaed-põhikool), Hargla maakultuurimaja koos struktuuriüksuse Taheva valla avatud noortekeskusega, Hargla ja Koikküla raamatukogud ning valla eelarvest

finantseeriti veel Hargla ja Laanemetsa kalmistute, Hargla sotsiaalimaja, Taheva külakeskuse ja Koikküla külakeskuse tegevuskulud.

Kuni 28.02.2012 tegutses munitsipaalasutusena ka Hargla hooldekodu, mis 1.03.2012 ühendati SA Taheva Sanatooriumiga. SA Taheva Sanatoorium on valla asutatud sihtasutus, mis osutab asenduskodu, üldhooldekodu ja erihooldekandeteenuseid umbes 100 kliendile. SA Taheva Sanatoorium asus 2012. aastal rakendama EQUASS-kvaliteedisüsteemi. Eesti töötukassa tunnustas koostööd SA Taheva Sanatooriumiga kui pikaajalise partneriga tööharjutuse teenuse osutamisel.

Riigieelarvest eraldatav hariduskulude toetuse oluline vähenemine 2011. aastaga võrreldes (seoses õpilaste arvu vähenemisega) tingis 2012. aastal Hargla kooli struktuuris muudatused – majanduspersonalit vähendati. Hargla kool liitus tervist edendavate koolide ketiga. Hargla kool viis ellu mitu keskkonnateadlikkust suurendavat projekti SA Keskkonnainvesteeringute Keskuse toel. Olulisim neist oli projekt „Hargla kool õpib tundma Koiva-Mustjõe maastikukaitseala“, mille raames määrati Koiva puisniitudel kokku 149 taime ja koostati nendest herbaariumid. Projekti „Märka ennast ja meeskonda“ raames korraldati vanemate, õpilaste, kooli personali ja kogukonnakoostöös mitmeid ühisüritusi ja koolitusi. Hargla kooli ja Lüllemäe põhikooli koostöös viidi läbi kolmas piirkonna lastele suunatud võru keele ja kultuuri suvekool. 2012. aasta sügisest hakati Hargla koolis uue õppeainena õpetama kohalugu. Hargla kooli lasteaia tegutses ühel päeval nädalas võrukeelne keelepesa.

Hargla maakultuurimajas tegutses 6 huviringi ning avatud noortekeskuse baasil 3 huviringi. Kultuurimaja tegi koostööd Gaujiena taidlejatega Lätist, vastastikku esineti nii Harglas kui ka Gaujienas. Päästeameti, Kaitseliidu, Punase Risti ja politsei- ja piirivalveameti kaasabil korraldati suvel ohutuspäev.

2012. aastal viidi Taheva vallas läbi Eesti Noorsootöö Keskuse juhendamisel noorsootöö kvaliteedi hindamine, mille raames selgitati välja ka noorsootöö parendusvaldkonnad ja -tegevused. Parendusvaldkondade eesmärgid on järgmised: noortele on tagatud mitmekülgsed võimalused ettevõtlikkuse suurendamiseks, olemas on professionaalsed ja motiveeritud noorsootöötajad, noortele suunatud info on kättesaadav, soodustatakse noorte kodanikualgatusi, noored on kaasatud otsuste tegemise protsessi. Eesmärkide saavutamiseks on kokku lepitud tegevus- ja ajakava ning vastutajad.

Avatud noortekeskuse eestvedamisel korraldati sündmus „Mustjõe kalapäev 2012“ koos kalapüügiõistlusega. Noored parendasid kultuurimaja juues asuvat võrkpalliplatsi ja rajasid täiendavalt murukattega platsi. Noorte eestvedamisel korraldati maakondlikud noortekeskuste vahelised võrkpallivõistlused. Valga maakonna aasta maanooreks valiti Rasmus Onkel Taheva vallast, kes on olnud mitmete suuremahuliste noorte omaalgatuslike projektide eestvedajaks.

Augustis toimus Vana-Võrumaa endises Hargla kihelkonnas 24. võrukeelne ja -meelne Kaika suveülikool rekordilise osavõtjate arvuga. Suveülikoolis osales koguni 452 inimest. Korraldajad olid Hargla kooli ja lasteaia, Hargla ja Koikküla raamatukogude, Hargla maanaiste klubi, MTÜ Parmu Ökoküla, EELK Hargla Koguduse, Taheva vallavalitsuse ja Võru seltsi VKKF ja Võru instituudi inimesed. Suveülikooli rektoriks oli Marju Kõivupuu. Suveülikooli rahastamiseks esitati mitmeid projektitoetuse taotlusi ning selle korraldamist toetasid Eesti Kultuurkapital, Rahvakultuuri Keskus ja Valgamaa Partnerluskogu Leaderi-programmist.

Taheva ja Karula valdade külade esindajad viisid üheskoos ellu Kodanikuühiskonna Sihtkapitali projekti „Karula ja Taheva valdade kodanikuühenduste tegevusvõimekuse suurendamine“. Hargla, Tsirgumäe-Sooblase, Taheva ja Lepa külates toimusid külapäevad ja külade kokkutulekud. Kõikides suuremates külates toimusid heakorraldused.

Taheva vald tähistas meeleolukalt oma 20. aastapäeva augustis koos ansambliga Untsakad.

Taheva valla külade seltsi eestvedamisel said Taheva valla rahvatantsukollektiivid enda kasutusse uued Hargla kihelkonna rahvarõivad. Rahvarõivaste soetamist finantseeris PRIA meetme 3.2 kaudu.

Seltsingu Hargla Külaselts eestvedamisel paigaldati Harglasse kultuurimaja juurde Hargla kihelkonna kaart praeguses Taheva valla osas. Lisaks on kaardil informatsioon oluliste paigapealsete objektide ja ettevõtmiste kohta nii eesti, inglise kui ka võru keeles.

Oktoobris toimus Hargla maakultuurimajas Valga maakonna külade tunnustusüritus ning Hargla kant pärjati tiitliga „Ettevõtlik kodupaik 2012“.

2012. aastal lõpetati olulisemad investeeringud valla objektidesse CO₂ saastekvootide müügist saadud toetuste abil. Antud toetuse abil sai aastatel 2011–2012 maaküttele viidud Hargla hooldekodu peahoone ja soojustatud sama hoone vahelagi, rekonstrueeritud Tsirgumäel hooldekodu kasutuses oleva 2 ravihoone katus, fassaad ning küttesüsteem ja vahetatud lasteaia ukсед-aknad.

SA Keskkonnainvesteeringute Keskuse toel rekonstrueeriti 2012. aastal täielikult Koikküla kanalisatsioonitorustik, samuti ehitati külla 419 m uusi kanalisatsioonitorustikke Pargi tee majapidamiste liitmiseks ühiskanalisatsioonivõrku.

2012. aastal alustati Hargla kanalisatsioonitorustiku osalise rekonstrueerimisega, töö lõpetatakse 2013. aasta kevadel. Kuna 2011. aastal sai rekonstrueeritud osa Hargla kanalisatsioonitorustikku ja reoveepuhasti, siis on 2013. aastaks ka Harglas kõik torustikud uuendatud.

SA Keskkonnainvesteeringute Keskus langetas ka Taheva küla veetorustike rekonstrueerimistöde osas finantseerimisotsuse ning 2012. aasta teises pooles valmistati ette 2013. aastal teostatavaid ehitustöid.

Taheva vallavalitsus leidis 2012. aastal konkursiga vee-ettevõtja, kelleks sai Hargla, Taheva ja Koikküla küla AS Valga Vesi. Laanemetsas moodustati seltsing, mis haldab ridaelamute veevärki. Vee- ja kanalisatsiooniteenuse osutamiseks vajalikud varad andis vallavolikogu vee-ettevõtja ja seltsingu kasutusse.

Taheva pargis alustati 2012. aastal SA Keskkonnainvesteeringute Keskuse toel suuremahuliste heakorrastustöödega, mis lõppevad 2013. aasta kevadel.

Toetus saadi ka Ettevõtluse Arendamise SA-lt Hargla koolihoone fassaadide rekonstrueerimiseks, töödega alustatakse 2013. aasta kevadel.

Aastatel 2008–2012 toetati Taheva vallas hajaasustuse veeprogrammist kokku 24 majapidamist, üks majapidamine sai toetust kahel korral. Edukalt viidi ellu 25 projektist 24. Programmi toel rajati vallas näiteks 7 salvkaevu, 2 puurkaevu, paigaldati kahel juhul veepuhastusseadmed, lisaks puhastati ja süvendati salvkaevusid, rajati joogiveetorstikke, paigaldati seadmeid vee pumpamiseks ja telliti vee kvaliteedi analüüse.

2012. aastal valmis SA Keskkonnainvesteeringute Keskuse ja Taheva vallavalitsuse toel Saru prügila sulgemisprojekt ja sai selgeks antud maa-ala omandiküsimus. Prügila likvideerib 2013. aastal Riigimetsa Majandamise Keskus.

Taheva vallavalitsus on viimastel aastatel aktiivselt tegelenud munitsipaalomandis olevate objektide juurde kinnistute moodustamisega ja sisuliselt on antud tööga lõpusirgele jõutud.

Juunis avati Korkuna külas Kaldavere hostel, mis osutab piirkonnas vajalikku majutusteenust. Seoses Via Hanseatica turismimarsruudi arendamisega valmis Hargla kalmistu kabeli rekonstrueerimiseks vajalik projektdokumentatsioon, mis on koostatud kabelis asuvate sarkofaagide tulevikus eksponeerimise eesmärgil.

4.3.12 Tõlliste vald

Elanike arv 1717 (1. jaanuari 2013 seisuga).

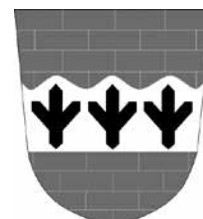
Pindala 193,78 km²

Külasid 13: Iigaste, Jaanikese, Korijärve, Muhkva, Paju, Rampe, Sooru, Supa, Tagula, Tinuküla, Tõlliste, Vilaski, Väljaküla.

Alevikke 2: Tsirguliina ja Laatre.

Valla keskus Tsirguliina alevik, kaugus maakonnakeskusest 15 kilomeetrit.

Valla juriidiline aadress Laatre alevik, Kesk 6.

Vallavolikogu:

Liikmeid 13, esimees Tõnu Sõrmus.

Vallavanem Madis Gross.

Sotsiaalne infrastruktuur

Tsirguliina keskkool, Laatre lasteaed, Tsirguliina lasteaed, Sooru lasteaed, Tsirguliina rahvamaja, Sooru rahvamaja, Tsirguliina raamatukogu, Laatre raamatukogu, Sooru raamatukogu, Tagula raamatukogu, perearst Madis Tiik (Tsirguliina, Laatre),

Paju pansionaadid, Laatre sotsiaalmaja, Tsirguliina keskkooli võimla ja staadion, puhkekompleks Soorus (laululava ja terviserada), Laatre vabaajakeskus, Kalda puhkemaja, Tsirguliina postkontor, Iigaste külamuseum, Tõlliste avatud noortekeskus TANK (asukoht Tsirguliinas), FIE Lembe Raua apteek.

Tähtsamad majandusvaldkonnad: põllumajandus, metsa- ja puidutööstus, kaubandus ja teenindus.

Olulisemad ettevõtted ja nende tegevusalad

AS Laatre Piim – piima ja liha tootmine; Linnu Talu OÜ – kanaliha ja munade tootmine; Kopra Karjamõis OÜ – lambakasvatus; Saproten OÜ – puidutöötlemine; Kevetra OÜ – puidutöötlemine, autoremont; Majand OÜ – puitmajade valmistamine; Dikstrum OÜ – autoremont; Otolux AS – metalltooted; Rahel-Puit OÜ – puidutöötlemine; AS Alovili – taimekasvatussaadused.

Arengueeldused: maakonnakeskuse lähedus; puhas loodus ja hea maanteedevõrk.

Arenguvõimalused: ettevõtluse areng ja uute töökohtade tekkimine; vaba aja veetmise võimaluste parandamine ja mitmekesistamine; koostööle orienteeritud valla juhtimine.

Olulisemad sündmused ja üritused Tõlliste vallas 2012. aastal

- Vabariigi aastapäeva kontsert
- Paju lahingu aastapäev
- Talispordipäev
- Lumerajavõistlused (korraldas MTÜ Spordiklubi RaudSõrmus) Laatre Lumi 2012 ja Naistekas 2012
- lauamängude turniir
- emadepäevakontsert Laatre kirikus ja aasta ema ning vanaema valimine
- isadepäeva tähistamine ja aasta isa valimine
- jaanipäeva tähistamised külakeskustes
- Sooru külapäev
- Sooru küla heakorrapäev
- ligaste jook
- ligaste külapäev
- laste suvepäevad (TANK)
- vallasisene võrkpalliturniir
- kergejõustikupäev
- Tõlliste valla lahtised meistrivõistlused petangis
- aastavahetuspäev Tsirguliinas
- Tõlliste valla külade päev Soorus
- orienteerumisvõistlused
- isetegevuslaste ja pensionäride ühine jõulupidu
- rahvusvahelise muusikapäeva tähistamine
- rahvusvahelise eakate päeva tähistamine
- kohaliku näitetrupi etendused
- kolme valla eakate suvepäev

Projektid

Jätkusid projektid „Viie valla lapsed lumele“ (KOP-i toetusel) ja Sooru puhastusseadmete renoveerimine (SA KIK ja vald), „Laatre jõe alamjooksu puhastamine“ (SA KIK ja vald); MTÜ spordiklubi RaudSõrmus „Laatre jõgi laevatatavaks“ (Leader); Sooru raamatukogu renoveerimine (vald). Tõlliste valla pensionäride ühendus Elurada rajas Laatre vabaajakeskuse juurde ürdiaia (Leader).

Registreeritud ja tegutsevad seltsid: MTÜ Sooru Arendus, Sooru Naisselts, Laatre Naisselts, Tagula külaseltsing, Tõlliste Valla Pensionäride Ühendus Elurada, Tõlliste-Puka-Sangaste ühendsegakoor, MTÜ Spordiklubi RAUDSÖRMUS, MTÜ Inglise Keele Klubi, Spordiklubi Beavers.

Koostööpartnerid ja valdkonnad aastal 2012: Hartola vald (Soome Vabariik) ja Holtälän vald (Norra Vabariik) haridus ja noorsootöö, Valgamaa ja Jämtlandi Lääni Majandusühistu.

4.3.13 Tõrva linn

Elanike arv 2962 (1. jaanuari 2013 seisuga).

Pindala 4,80 km².

Kaugus maakonnakeskusest 28 km.

Linnavolikogu

Liikmeid 15, volikogu esimees Kalle Vister.

Aasta 2012 Tõrva linnas

Agu Kabrits

Tõrva linnapea

Esmakordselt lisavad Valgamaa aastaraamatusse oma mõtteid omavalitsusjuhid. Tõrva linnapeana teen seda eelkõige Tõrva linna vaatenurgast, kuid siiski ka Helme kihelkonna, Valgamaa, Lõuna-Eesti ja kogu riigi kontekstist lähtuvalt. Nüüd lisandub siia loetellu ka uus territoriaalne mõiste Mulgimaa. Järjest rohkem on muutunud aktuaalsemaks meie piirkonnas mulgi teema, paljudele täiesti uudne, ent mis on samas oma kunagist jõulist ajaloolis-kultuurilist rolli taastamas ning millel oli kindel panus omariikluse tekkel. Sai ju Mulgimaalt alguse talude väljaostmine mõisnike käest. Vürtsi annab ka teadmine, et artikli kirjutamise aasta on kuulutatud kultuuripärandi aastaks. Maakondlikult oleme püüdnud vaadelda kogu tegevust kolme tõmbekeskuse kaudu, millel kõigil on oma eripalgeline kultuuri- ja kujunemisruum. Võiks ka öelda, et vastandite erisus annabki Valgamaale oma sobiva ilme ja kujundab maine. Samas ei saa ka unustada ühiseid jooni. Looduslikult järvede ja metsa rohkus, geograafiliselt pikalt piiriala Lätiga. Kindlasti mõjutab meid ka kõiki kaugus Tallinnast, kuid samas on Riia meile lähemal. Suhteliselt heal kaugusel on meile ka ülikoolilinn Tartu, mis on suuruselt teine linn Eestis. Need mõningad loetletud faktid, mis tunduvad meile kõigile teada-tuntud, on ühelt poolt väärtus ja rikkus, teisalt: kas me oskame neid õigesti ära kasutada?

Kuid kui rääkida Tõrva tegemistest, tuleb ikkagi peamiselt vaadelda aastat 2012 just nimelt linnale nii vajalike vee- ja kanalisatsioonitrasside ning puhastusseadmete rajamise raskeks läbimurdeaastaks. Olid ju ehitused seiskunud aasta tagasi suurehitajate pankrotistumise tõttu. Läbi mitmete kohtuistungite ja uute hangete läbiviimise jõuti olukorda, kus linnas toimuvad taas ulatuslikud kaevetööd. Siin pean tänama linnaelanikke mõistava suhtumise eest nendel keerulistel aegadel, kui tänavad olid üles kaevatud ja liiklus raskendatud. Kuid tulid ka esimesed võidud: 29.02.2012 avati Tõrvas veetöötusjaam ja esmakordselt oli võimalik juba veetrassidega liitunud elanikel saada väga kvaliteetset joogivett.

Paranes ka linna üldmulje, vooluveekogude seisundi parandamise meetme raames valmis kalatrepp. See annab väga meeldiva vaate alale, mis hõlmab Ohne jõe Veski paisjärvest kuni Kaarsillani, mis sai samuti uue välimuse põhjaliku remondi käigus. Lõpetati Tartu tänava remont koos kõigi kommunikatsioonidega. Täie hooga toimus ehitustegevus erihooldekodu rajamisel, mis valmis aasta lõpuks.

Kultuuri, hariduse ja spordi valdkonna suurematest sündmustest 2012. aastal jäävad Tõrva linnas meelde ülemaaline II Mulgi pidu, kus esmakordselt anti välja Mulgimaa uhkuse auhind, mille omanikuks sai elutöö eest kultuurivaldkonnas Asta Mäeorg alias Tõrva Tilde. Toimus viies Tõrva Loits, mis oli oma sisult ja teostuselt väikese juubeli hõnguline. Triatloni võrgustikku kanti ka Tõrva linn, kui suvel toimus esimene Tõrva triatlon.

Tõrva gümnaasium tähistas oma 95. juubelit. Tõrva gümnaasium on tõestanud oma elujõulisust läbi aastakümnete oma tublide õpetajate ja õpilastega. Saadi ju maakonna lõpetajate seitsmest kuldmedalist viis Tõrva lõpetajate poolt. Aasta algul anti välja juba viiendat korda Mari Kulli kultuuripreemia, mille pälvis lauluõpetaja Novella Hanson. Emadepäeval anti üle Valgamaa aasta ema tiitel Kaja Hindrele, kelle peres on kasvamas kuus toredat last. Sündmusi ja inimesi, keda esile tuua, oleks tunduvalt rohkem, kuid tänada tahan kogu Tõrva elanikkonda, kes moodustabki meie toreda, toimeka ja ühtehoidva kogukonna.

Niimoodi me siin üheskoos Valgamaal toimetame, ikka targu ja tarmukalt. Head lugemist ja kaasamõtlemist!

4.3.14 Valga linn

Elanike arv 13 692 (1. jaanuari 2013 seisuga).

Pindala 16,54 km²

Valga linn on Valga maakonna keskus.

Linnavolikogu

Liikmeid 21, volikogu esimees Külliki Siilak.

Aasta 2012 Valga linnas

Kalev Härk

Valga linnapea

Aasta 2012 oli Valga linnale oluline plaanide tegemise aasta, sest septembris võttis Valga linnavolikogu vastu uue Valga linna arengukava aastateks 2012–2020, milles vaatame julgelt tulevikku. Meie visiooniks on „Valga – Liivimaa süda – reibas, roheline ja rahvusvaheline“, sest vaadates ajaloolisi piire, saab Valga linna koos oma kaksiklinna Valkaga lugeda Liivimaa keskuseks. Kuvandit toetab ka asjaolu, et ajaloolisse Liivimaa kubermangu kuulusid nii Lõuna-Eesti kui ka Põhja-Läti alad.

Toetades meie visioonile on inimesed **reipad**, kui neil on head võimalused töötamiseks, võimalus omandada kvaliteetset ja mitmekülgset haridust ning erinevad võimalused oma vaba aja sisustamiseks nii tervisesporti tehes kui ka huvipakkuvaid kultuuriüritusi külastades. 1. septembrist 2012 töötab Valga gümnaasium puhta gümnaasiumina ja olemasolevad põhikooliastmed on ühendatud Eesti üheks suurimaks ja tugevaimaks kooliks – Valga põhikooliks. Lisaks sellele soovime gümnaasiumi tarbeks renoveerida Valga ajaloolise gümnaasiumihoone J. Kuperjanovi 10. Gümnaasiumihariduses peab saama tulevikus valida viie erineva õppesuuna vahel, milleks on humanitaarsuund, reaalsuund, majandus ja IT suund, kunstisuund ning riigikaitse-suund. Septembris korraldasime Valga linna ettevõtjate spordipäeva, mille korraldamisele panid öla alla mitmed Valga ettevõtted.

Valga linnas on kujunenud traditsiooniks kaks suurüritust, milleks on kaksiklinnade festival „Helisev Liivimaa“ ehk Valga-Valka linnapäevad ning augustis toimuv Valga rahvusvaheline militaarjaloo festival. 2012. aastal toimus festivali raames lõpuüritusena Jõekäärü kontsert, mis tõi uue kontserdipaigana kaardile Pedeli paisjärves asuva poolsaare. Uute üritustena alustas Valga linna külje all tegutsevas Jaanikese motokeskuses rahvusvaheline maasturite kross Klaperjaht ja juunis toimus kahe riigi ekstreemsportlaste öövõistlus *Xdream*, kus osales umbes tuhat sportlast mitmest riigist. Veebruaris tähistasime Valga linna eestikeelse seltsi Säde 110. sünniaastapäeva. Seltsi sünniga samal aastal ja toel sai linnas ametisse Eesti esimene eestlasest linnapea Johannes Märtsen ning pandi alus Valga linna kujunemiseks täisväärtuslikuks Eesti linnaks.

Meie visioonis toodud **roheline** seostub eelkõige kvaliteetse linnaruumiga, mille annavad energiasäästlikud ehitised ja avatud atraktiivne linnaruum. Veebruaris esitlesid Eesti maaülikooli maastikuarhitektuuri rahvusvahelise õppegrupi liikmed ettepanekuid Valga-Valka rohealade paremaks väljakujundamiseks. 2012. aastal jätkus Kungla tänava koolimaja ehitus ning energiasäästlikumaks renoveeriti Buratino ja Pääsukese lasteaedade ning Vabaduse 13 koolimaja hooned. Alustati ettevalmistusi jaamahoone uuendamiseks, jätkus veemajandusprojekt ja ees seisab mitmete tänavatele uue teekatte paigaldamine. Muret teevad aga linnapildis olevad majad, mida eraomanikud ei suuda korrastada, ning neid leidub nii linna äärealadel kui ka tuumikalal ehk 8. kvartalis, millest peaks tulevikus saama avatud linnaruum, mis ulatub Valga Jaani kirikust Valka Katariina kirikuni. Valga koos kaksiklinn Valkaga on piirilinn ning linna arengut ei ole võimalik planeerida, arvestamata kaksiklinna eripära.

Täiendavalt lisab Valgale **rahvusvahelist** mõõdet ka linna läbiv raudtee, mille kaudu soovime, et taastuks ühendus kolmel suunal. Valgamaa kutseõppekeskus pakub kaasaegset kutseõpet alates 2012. aasta septembrist Läti õpilastele (ka läti keeles) ja meie noortel on võimalik emakeeles saada osa Valka kõrgetasemelisest kunstiharidusest (nii eesti kui ka vene keeles). Edaspidi soovime koostöös edasi arendada Pedeli virgestusala, luua ühine ettevõtlusinkubaator ning panustada ühise linnaliini käivitamisse. Ühiselt tähistati 22. detsembril Schengeni viisaruumiga liitumise 5. aastapäeva, millega märgiti Valga-Valka n-ö taasühinemist. Juunis avati Valga uus päästetepoo, mis samuti ehitatud, arvestades ülepiirilist päästealast koostööd.

Valga linn juhib koos Valkaga Kaksiklinnade Assotsiatsiooni, kuhu kuuluvad lisaks Valga-Valka linnale veel järgmised kaksiklinnad, mida eraldab riigipiir: Imatra-Svetogorsk; Narva-Ivangorod ja Frankfurt(Oder)-Slubice. 2012. aastal alustati kaksiklinnade noortevõrgustiku loomist, mis osutus edukaks, andes võimalusi noortele kogemuste vahetamiseks. Rahvusvaheline noortevõrgustik tagab linna rahvusvaheliste suhete jätkusuutlikkuse.

Me mõistame, et linnapiirkondade areng koostöös lähivaldadega paremate elamis- ja töövõimaluste pakkumiseks ning oskus jagada parimat olemasolevat oma naabritega, on tuleviku ellujäämismudel. Oleme arendanud koostööd Valga linna ümbritsevate omavalitsustega, milleks on Hummuli, Karula, Taheva, Tölliste ja Öru vallad. 2012. aastal toimunud kohtumistel lepiti kokku ühiste ametnike palkamise vajaduse väljaselgitamine ja planeeringute ülevaatamine. Lisaks tahame pakkuda kõikidele ümberkaudsete omavalitsuste elanikele paremat juurdepääsu Valga linnas pakutavatele teenustele.

4.3.15 Öru vald

Elanikke 493 (1. jaanuari 2013 seisuga).

Pindala 104,63 km².

Külased 8: Uniküla, Öruste, Lota, Kiviküla, Killinge, Mustumetsa, Priipalu, Ölatu.

Alevikke 1: Öru.

Valla keskus Öru alevikus, kaugus maakonnakeskusest 22 km.

Vallavolikogu

Liikmeid 7, volikogu esimees Kalmer Sarv.

Vallavanem Andres Palloson.

Aasta 2012 Öru vallas

Kalmer Sarv

Öru vallavolikogu esimees

Öru vald on küll maakonna väikseim omavalitsus, kuid selles on ka palju positiivset – oma kool, lasteaed, kauplused, firmad (seega töökohad) – kõik küll minivormis nagu väikesele paigale kohane. Meie vallas ei ole ääremaid. Toetame igasugust arukat algatust elanike seast ning sel moel kaasame elanikud kohaliku elu korraldamisse.

Valla arendustegevus ei vaja demonstratsiooni, vaid kõigi osapoolte mobiliseerimist, et teha olemasolevate summadega võimalikult otstarbekaid otsuseid ja neid ka ellu viia. Elu on arenenud valla korraldatavates valdkondades paremuse poole, hoolimata ilmnenud takistustest ja probleemidest.

2012. aasta oli Öru valla jaoks stabiilne aasta. Eelarve ei ole küll kuigi suur, seetõttu püütakse abi otsida projektide ja taotluste kaudu. Vallal laenu pole, tulumaksu on laekunud prognooside kohaselt, eelarve on tasakaalus, arved on tasutud õigeaegselt. Sotsiaalabisajaaid on vaid 18. Vald pakub pesupesemise teenust, kord kuus käib päevakeskuses juuksur.

Öru vallas on sotsiaalkorterid, mida saavad kasutada valla elanikud, kellel puudub võimalus muretseda endale elamispiind.

Peamisteks tööandjateks on puitmaju tootev Estiske Laftehus, naabervalla põllumajandusettevõtted, kes omavad või rendivad Öru valla maad, kool, lasteaed ja kauplused.

2012. aasta oli vallale juubelisünnipäeva aasta, sest valla omavalitsuslik staatus kinnitati 20. veebruaril 1992. aastal. See on olnud pikk aeg valla arengus, mil maailmas on toimunud palju muutusi, ka vallas eneses. Selle tähtsa päeva puhul toimus Öru koolimajas pidulik aktus, kuhu oli kutsutud külalisi nii naabervaldadest, maavalitsusest kui ka välismaalt (Soomest). Aktusel peeti tänukirja ja meenega meeles kõiki kunagisi vallavanemaid, volikogu esimehi. Ka kõik osalejad said kingituseks meene. Sellele järgnes tordi söömine ja tantsida sai elava muusika saatel (Ü. Jörbergiga).

Meie valla mittetulunduslik sektor (MTÜ Lotamõisa Arendus, MTÜ Epre Arendus, Uniküla Selts ja Priipalu Külaselts) on aktiivsed ja kirjutavad projektitaotlusi, mille omaosalusele ja mittekõlblikule osale pole kerge katet leida. Projektirahaga rajati puhkeala ja kettagolfi väljak. Öru puhkeala on väliürituste korraldamise koht kogu valla rahvale. Puhkeala pindala on ca 6,5 ha. Puhkealal on valminud jalgteed ja lehtlad.

Öru vald jaguneb tinglikult kaheks kandidiks – Priipalu kant ja Öru kant. Öru kandi arendamiseks on MTÜ Lotamõisa Arendus teinud kandi arengukava ja koostöös seltsingutega küladest viib seda ellu. Nii on korraldatud Öru kandi külapäev Lota mõisas ja külapäev Unikülas.

Hetkel tegutsevad huvialaringid on *linetants*, segakoor, võrkpall, lauatennis ja koroona (tegutsevad koolimaja saalis ja noortekeskuses). Öru puhkeala I etapi valmimise tulemusena on loodud head tingimused sportlikuks tegevuseks. Paigaldatud on võimlemisvahendid ja välja ehitatud 9 korviga *disc*-golfi rada. Valminud on pallimängude väliväljak, kus saab mängida tennist, võrkpalli ja korvpalli.

ETV2 võttegrupp salvestas Öru *disc*-golfi pargis 12.08.2012 sarja „Kaunis maa” saate „Laperguste pallidega golf”, milles õpetatakse, kuidas mängida *disc*-golfi. Öru *disc*-golfi medalisarja viies (ühtlasi viimane) etapp toimus 16. septembril Öru *disc*-golfi pargis. Samaaegselt peeti ka kolmas karikavõistlus „Öru Open 2012”. Medalisarja üldvõitja noorte arvestuses oli: I koht – Steven Kalames (43 punkti); II koht – Kevin Kalames (31 punkti); III koht – Vladislav Ivanovs (28 punkti). Täiskasvanute arvestuses parim Öru valla mängija oli Viktor Kalames. Võistluse korraldas Öru Vallavalitsus koostöös *disc*-golfi klubiga Team Discsport. Tule *disc*-golfi mängima! Öru rada on avatud kõigile ning kettaid saab laenutada Öru raamatukogust.

Puhkealal on valminud universaalne spordiväljak, millel saab mängida tennist, võrkpalli ja korvpalli. Meetmesse 3.2. „Külade uuendamine ja arendamine” koostas MTÜ Lotamõisa Arendus projekti maksumusega ca 72 tuhat eurot, millest valla osaluseks kujunes 20 tuhat eurot. Tennise proovipäev toimus Öru puhkeala universaalväljakul 4. augustil 2012. aastal koos Eesti Tennise Liidu treeneritega. Proovipäev sai võimalikuks tänu Leader Eesti, Valgamaa Partnerluskogu ja Öru Vallavalitsuse rahastamisele. Korraldatud võistlustel osales 12 julget mängijat ning parimad olid Ave Rosenberg – III koht, Renno Rehtla – II koht ja Kalmer Sarv – I koht. Sama projektiga rahastati ka tennisevarustuse ostmist – 6 tennisereketit ja 12 tennisepalli.

Kohaliku omaalgatuse programmist rahastati Epre Arendus MTÜ projekt „Öru kandi külapäev”. Üritus toimus 11. augustil 2012 Öru puhkealal Öru alevikus. Ühtlasi toimus ka külapäeva ja puhkeala avamine. Projekti elluviimist toetas Öru vallavalitsus ja TÜ Eveliis. Külapeol esinesid segakoor Rõõm, kohalikud tantsijad, kapell Supsti, MTÜ Kungla etendas II osa „Nipernaadist”. Toimusid rahvuslikud mängud ja võistlused.

Kohaliku omaalgatuse programmist rahastati Epre Arendus MTÜ projekt „Öru vallahava jõulupidu”. Pidus toimus 21. detsembril 2012. Tantsumuusika oli Toomas Annilt, vahepalad Öru segakoorilt ja *linetantsijatel*.

Meie üritused on olnud rahvarohked ja sisukad. Suur tänu kõigile ettevõtetele, sponsoritele, vabatahtlikele. Ei ole kuidagi võimalik, et ainult vallavanem ja volikogu esimees üksinda veavad kogu koormat. Õnneks ei ole me pidanudki seda üksi tegema, me oleme igal sammul, igas oma ettevõtmises tundnud valla elanike toetust. Tänu neile on meil turvaline vald.

Valda iseloomustab kaunis ja puhas looduskeskkond, konkurentsivõimeline kohapeal antav baasharidus, mitmekülgsed huvialaringid ja sportimisvõimalused, aktiivne kultuurielu ning innovaatiline ettevõtluskeskkond.

5. Looduskeskkond ja keskkonnakaitse

5.1 Valgamaa looduse üldiseloostus

Valga maakond asub Eesti lõunaosas, moodustades Põlva ja Võru maakonnaga Kagu-Eesti piirkonna. Valgamaa kogupindala on 2046,49 km². Maakonna pinnaehitus on väga mitmekesine. Lääneosas on valitsev ürgorgudest liigestatud lainjas moreentasandik siin-seal kerkivate kuplite ning seljakutega. Põhja pool annavad maastikule ilme põhja-lõuna suunalised väikevoored ning madalamatel niiskematel aladel niidud ja metsad. Tõrva-Helme ümbrus on tasasem, kuid liigestatud Ohne ja ta lisajõgede orgudest. Paljudes kohtades paljanduvad orgude veerudel aluspõhja liivakivid. Sellel tihedasti asustatud alal vahelduvad laialdased põllumaad niitude, lohkudes asetsevate järvede ning üksikute metsatukkadega. Hummuli ja Taagepera ümbruses leidub ka kuplistikke. Läti Vabariigi piiril esineb laialdane ala suurte metsade, nõmmede ja soodega. Maakonna keskosa hõlmab põhja-lõuna suunaline Väikese Emajõe orund ning selle jätkuks olev Valga nõgu, kus valitseb suuremalt osalt lainjas moreentasandik, läbitud madalatest lammvõi moldorgudest. Orgudest on määravaim Väikese Emajõe org, millesse Tõlliste kohal suubub Pedeli ürgorg. Valga nõo keskosas esineb laialdane soostunud Korva luht.

Maakonna kõrgeim osa on Otepää kõrgustik, kus kõrgemateks tippudeks on Kuutsemägi (217 m), Meegaste mägi (214 m), Harimägi (212 m). Sealne ala on ka järvederohke, tuntuim neist on Pühajärv. Samuti on kaunis Karula kõrgustik, eriti selle vahelduva reljeefiga idaosa, mis jätkub ka Läti Vabariigi põhjaosas. Karula kõrgustiku rohketest järvedest on üks tuntuimaid Karula Pikkjärv.

Maakonna metsamaa pindala on ligi 114 000 ha, metsad vahelduvad niitude, nõmmede, luhtade ja soodega. Maakonna üldpindalast on 7 900 ha soode all, millest 5 400 ha on kõrgsood e rabad. Suuremad neist on Rubina, Korva ja Lagesoo.

Valgamaa suurimateks looduskaitseobjektideks on Otepää looduspark, Karula rahvuspark ja Koiva-Mustjõe maastikukaitseala.

Kõrgeimaks mäeks Valgamaal on Kuutsemägi – 217 m. Looduslike järvi üle 1 ha on maakonnas ligi 180. Suurim on neist Pühajärv (286 ha), järgneb Aheru (234 ha). Maakonna sügavaimaks järveks on Udsu (30,2 m), mis on oma sügavuselt kolmas Eestis.

Kaitsealad, mille hulka kuuluvad rahvuspargid, looduskaitsealad, maastikukaitsealad ja selle eritüübid, nagu pargid, puistud, arboretumid, on maakonnas kokku 60. Suurimaks neist on Otepää looduspark, mille suuruseks on 22 430 ha. Oma territooriumilt on see ühtlasi suurim Eestis asuvatest maastikukaitsealadest. Kaitsealust territooriumi, mis lisaks kaitsealadele hõlmab ka hoiualasid ja püsielupaiku, on maakonnas kokku 43 431 ha. Üksikobjektidena on Valgamaal kaitse all 28 põlispuud ning 5 rändrahu. Maakonna kõrgeim kaitsealune puu, Tsuura kuusk, on ühtlasi jämedaim hariliku kuuse esindaja Eestis. Puu kõrgus küünib 29 meetrini, selle ümbermõõt on 4,32 m. Kõige jämedamaks puuks on aga Pühajärve Sõjatamm ümbermõöduga 6,98 m. Valgamaal asub Lõuna-Eesti suurim rändrahn – Helgikivi, mille ümbermõõt on 30,2 m ja maapealne maht 61 m³.

Allikas: „Tuntuimaid looduskaitseobjekte Valgamaal“. Valga, 2007

5.2 Meteoroloogiline ülevaade

Soojuslikud karakteristikud

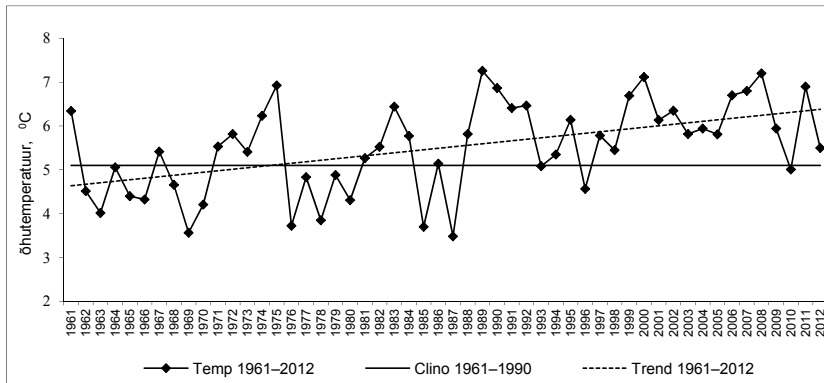
Tabel 5-1. Valga õhutemperatuur (°C) kuude kaupa

	I	II	III	IV	V	VI	VII	VIII	IX	X	XI	XII
Keskmine 2012	-4,7	-11,1	0,2	5,6	12,1	14,0	18,4	15,4	12,5	6,2	3,0	-6,0
Temp.Clino 1961–1990	-6,8	-6,1	-1,9	4,5	11,3	15,3	16,6	15,4	10,6	5,9	0,5	-4,1
Keskmine 2011	-4,1	-10,4	-1,1	6,9	11,5	17,9	20,5	16,6	12,7	7,1	3,7	1,7
Absoluutne maksimum-temperatuur 1961–2012	10,1	10,9	18,9	27,4	30,7	32,1	34,4	34,3	29,5	21,7	15,2	11,9
Absoluutne miinimum-temperatuur 1961–2012	-38,5	-35,6	-30,1	-17,8	-5,6	-1,6	2,5	1,5	-6,5	-14,4	-21,9	-40,5

Allikas: EMHI

Joonisel 5-2 on kujutatud aasta keskmise õhutemperatuuri aegrida Valga meteoroloogiajaama andmetel.

Joonis 5-2. Valga aasta keskmise õhutemperatuuri (°C) aegrida 1961-2012

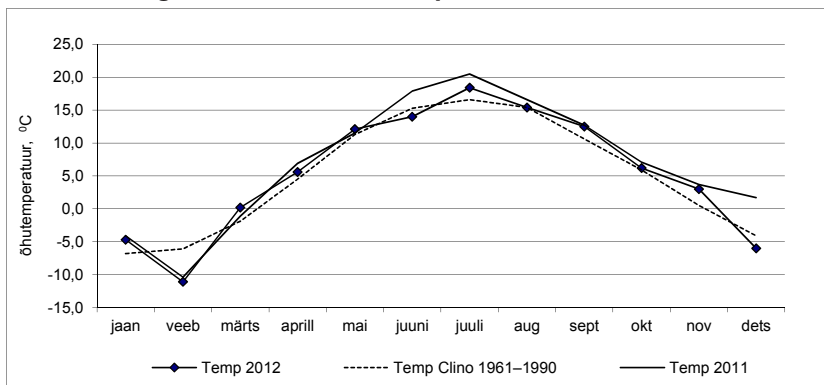

Allikas: EMHI

Joonis 5-3 iseloomustab õhutemperatuuri aastast käiku 2012. aastal Valgas kuu keskmiste tasemel, võrreldes 2011. aasta ja paljuaastase keskmisega (CLINO 1961-1990) ehk normiga.

Aasta keskmise õhutemperatuur oli 2012. aastal Valgas 5,5 °C, mis on 0,4°C kõrgem normist ning 1,4°C madalam kui 2011. aastal.

Joonis 5-3. Valga. Kuu keskmine õhutemperatuur(°C)

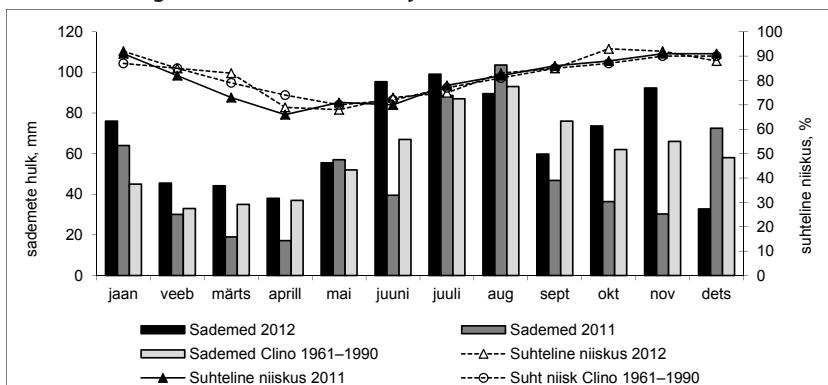

Allikas: EMHI

Kõige külmem kuu oli 2012. aastal veebruar – kuu keskmise õhutemperatuuriga -11,1 °C. 2012. aasta veebruarikuu keskmine õhutemperatuur oli normist madalam 5 °C ja mullusest madalam 0,7°C.

Kõige soojem kuu 2012. aastal oli juuli – kuu keskmise õhutemperatuuriga 18,4 °C, mis on kõrgem normist 1,8°C ja madalam mullusest 2,1°C. 2011. aastal oli ka kõige soojem kuu juuli – kuu keskmise õhutemperatuuriga 20,5°C.

Joonis 5-4. Valga. Sademete hulk (mm) ja suhteline õhuniiskus (%)

Allikas: EMHI

Joonisel 5-4 on toodud sademete hulk ja suhteline õhuniiskus 2012. aastal kuude lõikes, mis on mõõdetud Valga meteoroloogiajaamas ning võrreldud seda 2011. aasta ja paljuaastase (CLINO 1961-1990) keskmisega.

Aasta sademete summa oli 2012. aastal Valgas 801,7 mm, 2011. aastal – 605 mm, norm (1961-1990) – 711 mm. Kõige sademeterohkem oli juuli, mil sademete kuu summa oli 99,1 mm (norm 87 mm). Viimati on juulikuul veelgi sajusem olnud 2009. aastal, mil kuu sajuhulk oli 106,3 mm. Kõige kuivem kuu oli 2012. aastal detsember – kuu sademete summaga 32,8 mm, mis on normist 25,2 mm vähem, mullu oli detsembris sademetekuu summa 72,5 mm. 2011. aastal oli kõige kuivem kuu aprill (17,2 mm).

Aasta suhteline niiskus oli Valgas 82%, mis on vastab enam-vähem normile (norm 81%). Suhteline õhuniiskus oli kõige väiksem mais, kuu keskmisena 68%. Kõige niiskem oli oktoober, suhtelise õhuniiskusega 93%.

5.3 Keskkonnaameti Põlva-Valga-Võru regioon

Valga kontori aadress Kesk 12, 68203 Valga

Keskkonnaameti Põlva-Valga-Võru regiooni juhataja on Ena Poltimäe.

1. veebruarist 2009 tegeleb keskkonna- ja looduskaitsega keskkonnateenistuste ja looduskaitsekeskuste asemel keskkonnaamet, mille haldusüksusteks on 6 regiooni. Valga maakond kuulub Põlva-Valga-Võru regiooni koosseisu.

Keskkonnaamet tegutseb keskkonnaministeeriumi valitsemisalas. Keskkonnaameti ülesandeks on viia ellu riigi keskkonnakasutamise ja looduskaitse poliitikat ning osaleda kõikvõimalike keskkonnavalaste õigusaktide ja muude ametlike dokumentide väljatöötamises ning täiustamises.

Keskkonnaamet suunab keskkonnakasutust, väljastades selleks erinevaid lube ja litsentse (keskkonnaloa, loodusvarade loa, kiirgustegevusloa jne). Hoolitsetakse, et ettevõtete ja eraisikute tegevused looduses oleks kooskõlas kehtestatud nõuetega ega ohustaks elanike elu ja tervist.

Tegeletakse looduse kaitsmisega ning osaletakse keskkonnamõtjude hindamises. Vajadusel taastatakse looduslikkust, tegeletakse inimeste poolt loodusele tekitatud kahju kõrvaldamisega ning ka vastupidi – looduse poolt inimeste varale tekitatud kahju hüvitamisega. Reguleeritakse meie loodusvarade (maavarad, mets, vesi, loomad ja linnud vms) kasutamist. Tagatakse, et looduse ja eluskeskkonna hüvesid saaksid nautida ka tulevased põlvned.

Keskkonnaamet korraldab mitmesuguseid seiretoiminguid. Näiteks osaletakse erinevate loodusobjektide teadus- ja uurimustöodes ning erinevate elupaikade olukorra ja arengute hindamises. Jälgitakse jahipiirkondades ulukite arvukust, veekogudes kalavarude piisavust, teostatakse õhu, pinnase, vee ja toiduainete radioaktiivsuse seiret. Et suurendada inimeste hoolivust ja vastutustundlikku käitumist looduse suhtes, tegeletakse elanike keskkonnavalase harimisega.

Püütakse igati olla toeks inimtegevuse jõudsale arengule ning kaitsta ja hoida samal ajal meie looduse mitmekesisust ja eluvõimet.

5.4 Maavarad

Valga maakonnas leiduvatest maavaradest kaevandati 2012. aastal põhiliselt ehitusliiva, täiteliiva, ehituskruusa ja vähelagunenud turvast. Hästilagunevat turvast kaevandati ainult 25 tonni. Maakonnas leiduvat savi ei kaevandatud.

Turvas

2012. aasta jooksul ei antud Valgamaal turbatootmisaladele ühtegi uut kaevandamisluba ega geoloogilist uuringuluba. Varasemalt on Valgamaal väljastatud kaevandamisluba kolmele turbatootmisalale (Helme, Kantsi ja Lagesoo). Tootmisaladelt toodeti aastas kokku 4760,00 tonni vähelagunenud (2011. aastal 7106,08 tonni) ja 25 tonni hästilagunenud turvast (2011. aastal 8 tonni). Valgamaal kaevandab turvast ainult AS Valmap Grupp.

Liiv ja kruus

2012. aasta jooksul andis keskkonnaamet Valgamaal välja kolm uut maavara kaevandamise luba ja kolm geoloogilise uuringu luba. 2011. aastal olid vastavad näitajad kolm (kaevandamisluba) ja kaks (geoloogilise uuringu luba).

2012. aastal lisandus tänu kolmele uuele kaevandamisloale kokku kuus uut maavaravaru plokki, millest ehitusliiva plokkide oli kaks (kogu mahuga 834 tuh m³), ehituskruusa plokkide kaks (kogu mahuga 87 tuh m³) ja täiteliiva plokkide kaks (kogu mahuga 221 tuh m³).

2012. aastal kaevandati ehitusliiva kokku 60 295 m³ (2011. aastal 115 201 m³, 2010. aastal 206 351 m³), ehituskruusa 44 765 m³ (2011. aastal 164 418 m³, 2010. aastal 115 062 m³) ja täiteliiva 14 344 m³ (2011. aastal 48 041 m³, 2010. aastal 40 341 m³).

Ehitusliiva kaevandati 2012. aastal kõige rohkem Sibula liivakarjääris (luba VALM020) mahuga 22 245 m³, kaevandajaks on Metsatervenduse OÜ. Sibula liivakarjäärist veidi vähem kaevandati ehitusliiva Männiku III liivakarjäärist, kust kaevandati eelmise aasta jooksul kokku 19 500 m³. Kaevandajaks on Männiku III liivakarjääris FIE Raul Nämi.

Täiteliiva kaevandati 2012. aastal enam Härma II liivakarjääris (luba VALM 010) mahuga 11 309 m³, kaevandajaks on AS Valmap Grupp. Täiteliiva kaevandati eelmisel aastal veel ainult kahes karjääris: Tinu liivakarjääris (kaevandajaks PM Kaubandusgrupp OÜ) ja Helmi-Aakre II kruusakarjääris (kaevandajaks AS Kagu Teed). Mõlemas karjääris kaevandati eelmise aasta jooksul kokku 3035 m³ täiteliiva.

Ehituskruusa kaevandati 2012. aastal kõige rohkem Palupera III kruusakarjääris (luba L.MK/317767) mahuga 19 334 m³, kaevandajaks on Maanteeamet. Ehituskruusa kaevandatud mahuga 7559 m³ jäi kindlalt teisele kohale Helmi-Aakre II kruusakarjäär, kus kaevandajaks on AS Kagu Teed.

Suurimad kaevandajad 2012. aastal Valgamaal olid Metsatervenduse OÜ (kaevandas kokku 25 993 m³ ehitusliiva ja ehituskruusa), maanteeamet koos Kagu teedevalitsusega (kaevandas kokku 23 058 m³ nii ehitusliiva, -kruusa kui täiteliiva) ja FIE Raul Nämi (kaevandas kokku 19 500 m³ ehitusliiva).

2011. aasta suurim kaevandaja Kivikandur OÜ, kes kaevandas 2011. aastal kokku 109 345 m³ materjali (ehituskruusa ja täiteliiva), kaevandas 2012. aastal ainult 1070 m³ ehitusliiva. Ka PM Kaubandusgrupp OÜ, kes 2011. aastal kaevandas 82 246 m³ materjali (ehitus- ja täiteliiva), piirdus 2012. aastal ainult 5300 m³.

5.5 Vesi

Veekogude hea seisundi tagamiseks tuleb saavutada olukord, kus inimtegevuse mõju on vähendatud niivõrd, et see ei häiriks vees elavaid liike ega nende elupaiku. Üheks veekogude kesise seisundi põhjustajaks väärtuslikel jõgedel on paisud, mis kujutavad endast kalade rändetõket. Hea seisundi saavutamise eesmärgil on valminud 2012. aastal Õhne jõel Tõrva paisul kalapääs, mis peaks võimaldama edaspidi kalade läbipääsu nii üles- kui ka allavoolu. Lisaks alustati 2012. aastal Väikesel Emajõel asuva Sangaste Mäe vesiveski paisul kalapääsu rajamistöodega. Tegevused rahastati Euroopa Liidu ühtekuuluvusfondist.

Valgamaal kasutatakse joogiveeallikana devoni põhjaveekihi vett, pinnavett kasutatakse peamiselt kunstlume tootmiseks. Veevõtt on maakonnas viimastel aastatel olnud keskmiselt 1000 tuh m³/aastas.

Valgamaal on kõikides suuremates asulates olemas ühiskanaliseerimine. Veekasutuses on kaks põhimõistet – reovesi ja heitvesi. Reovesi on lähtuvalt veeseadusest üle kahjustuspiiri rikutud ja enne suublasse juhtimist puhastamist vajav vesi. Heitvesi on pärast mehaanilist, bioloogilist ning vajadusel ka keemilist puhastust suublasse (milleks on veekogu või pinnas) juhitud vesi. Heitvee ärajuhtimine toimub läbi puhastusseadmete. Puhastamata reovett loodusesse ei juhita.

2012. aastal oli tähelepanu pööratud kanalisatsioonitrasside rekonstrueerimisele ja laiendamisele. 2011. aastal rahastati keskkonnainvesteeringute keskuse keskkonnaprogrammi kaudu mitmeid veemajandusega seotud projekte, mis lõpetati 2011. ja 2012. aasta jooksul. Kanalisatsioonitorustikke rekonstrueeriti Taheva valla Hargla ja Koikküla külades, Tõlliste valla Sooru külas, Palupera valla Nõuni külas ning Põdrala valla Leebiku külas. Valga maakonna veemajandusprojekti raames alustati Tõrva linna uue reoveepuhasti ehitamist juba 2010. aastal ning puhasti projekt jõuab lõpusirgele käesoleva aasta II kvartali lõpuks, mil alustatakse puhasti sissetöötamisega. Seoses reovete suunamisega uuele puhastile suletakse Vanamõisa ja Riiska biotiigid, viimasest jäetakse sademevee avariiväljalasuna käiku üks biotiikidest. Puhasti sissetöötamise järgselt lõpeb olukord, kus aastaid suunati Õhne jõkke nõuetele mittevastavat heitvett. Peagi algavad ka Tõrva linnas ühisveevärgi ja -kanalisatsioonivõrgu rekonstrueerimise ja laiendamise tööd, millega vähendatakse kanalisatsioonitrasside leketest tulenevat reostust.

Andmed võetava vee ja ärajuhitava heitvee kohta on saadud aastaaruannetest. Aruandlusega on haaratud veekasutajad, kes võtavad enam kui 5 m³/ööpäevas põhjavett või 30 m³/ööpäevas pinnavett, samuti veeluba omavad ettevõtted, kes juhivad heitvett suublasse. Väiksemate veetarbijate kohta andmed puuduvad.

Allpool olevatest tabelitest selgub, et ärajuhitava heitvee kogus on suurem kui võetud vee kogus, kuna reovee kogusele lisandub ka sademevesi.

Tabel 5-5. Veekasutus maakonnas (tuh m³/a)

	2008	2009	2010	2011	2012
Linnades					
Valga linn	453	453	489	484	475
Tõrva linn	54	63	60	63	69
Otepää vallasine linn	150	146	134	150	124
Valdades	309	486	462	332	409
Kokku	966	1149	1145	1029	1077

Allikas: keskkonnaamet.

Tabel 5-6. Heitvee kogused aastate lõikes (tuh m³/a)

	2008	2009	2010	2011	2012
Kokku heitvett	1375	1457	1303	1154	1285

Allikas: keskkonnaamet.

5.6 Metsandus

Riigimetsi haldab Riigimetsa Majandamise Keskuse (RMK) Valgamaa metskond.

2012. aastal esitati keskkonnaametile Valgamaal asuvate kinnistute ja riigimetsa kohta 2735 metsateatist.

Tabel 5-7. Kavandatud raied erametsas ja riigimetsas metsateatiste järgi 2012. aastal

Vald/linn	Ühik	Valgustus-raie	Harvendus-raie	Sanitaar-raie	Lage-raie	Turbe-raie	Trassi-raie	Raadamine	Valik-raie	Kokku
Helme vald	ha	687,3	388,8	311,1	342,1	24,6	1,1	37,1	-	1792,1
	tm	6038	17 706	5365	80 375	1618	99	3759	-	114 960
Hummuli vald	ha	260,6	174,7	210,5	161,8	21,6	1,2	29,3	-	859,7
	tm	2091	5105	2680	40 271	1364	120	1490	-	53 121
Karula vald	ha	244,8	77,7	183,2	148,5	0,5	0,4	42,8	-	697,9
	tm	2215	2251	1943	32 220	45	59	474	-	39 207
Otepää vald	ha	147,2	148,9	470,3	69,5	126,2	0,3	4,2	-	966,6
	tm	898	7260	8873	14 461	8621	15	188	-	40 316
Palupera vald	ha	124,5	92,1	263,6	72	48,9	-	2,6	-	603,7
	tm	1019	3673	2943	15 514	3611	-	120	-	26 880
Puka vald	ha	211,7	173,3	269	167,7	39,9	0,2	18,4	2,7	882,9
	tm	1756	7944	4212	40 137	3180	20	1575	72	58 896
Põdrala vald	ha	372,6	125,3	253	195,2	10,6	1,4	12,4	-	970,5
	tm	2415	4629	1953	39 150	633	69	1049	-	49 898
Sangaste vald	ha	155,4	191,6	127,1	113,2	57,5	1,7	40,8	-	687,3
	tm	1114	10 018	2010	27 442	3726	142	2662	-	47 114
Taheva vald	ha	311,6	222,9	276,1	155,1	18	-	38,4	-	1022,1
	tm	2757	9337	3252	40 466	979	-	2775	-	59 566
Tõlliste vald	ha	216,4	189,9	283,4	212,1	16,3	2	99,4	-	1019,5
	tm	1915	7301	2978	52 798	928	225	2890	-	69 035
Õru vald	ha	259,2	223,4	155,9	167,2	3,5	3,3	79,9	-	892,4
	tm	2206	7550	1575	39 638	250	226	1281	-	52 726

Vald/linn	Ühik	Valgustus- raie	Harvendus- raie	Sanitaar- raie	Lage- raie	Turbe- raie	Trassi- raie	Raada- mine	Valik- raie	Kokku
Valga linn	ha	3,9	10,6	40,6	9,5	2,3	0,2	-	-	67,1
	tm	10	740	469	2588	275	25	-	-	4107
Kokku	ha	2995,2	2019,2	2843,8	1813,9	369,9	11,8	405,3	2,7	10 461,8
	tm	24 434	83 514	38 253	425 060	25 230	1000	18 263	72	615 826

Allikas: keskkonnaamet.

Tabel 5-8. Kavandatud metsauuendustööd erametsas ja riigimetsas metsateatiste järgi 2012. aastal

Linn/vald	Ühik	Külv	Istutus	Mineraliseerimine	Looduslikule uuendamisele kaasaaitamine
Helme vald	ha	27,2	97,1	108,1	1,2
Hummuli vald	ha	9,1	52,9	132,1	1
Karula vald	ha	7,5	78	74,6	-
Otepää vald	ha	-	7,8	13,5	-
Palupera vald	ha	-	23,1	25,2	-
Puka vald	ha	9,5	17,6	50	1,3
Pödrala vald	ha	2	26,5	21,7	-
Sangaste vald	ha	4,4	48,7	36,1	2,1
Taheva vald	ha	20,4	41,9	88,6	1,3
Tõlliste vald	ha	7,7	79,2	66,7	-
Õru vald	ha	7,7	120,9	107,9	0,2
Valga linn	ha	-	-	-	-
Kokku	ha	95,5	593,7	724,5	7,1

Allikas: keskkonnaamet.

5.7 Jahindus

Valgamaa jahimaade pindala on 201 020 ha, mis on jaotatud viie jahindusorganisatsiooni vahel.

Valgamaal on arvel 647 jahimeest. Jahimajasid ja õppeklasse on 10, söödasõimi ja söim-söödahoidlaid 122, metssigade söötmiskohti 232, soolakuid 389, kõrgistmeid ja jahikantsleid 175, kütitud ulukite käitlemise kohti 2 ning püsivaid laskepaiku (lasketiire, laskekohti) 1.

Rajatud söödapõldude pindala on 59,6 ha. Sõlmitud lepinguid maaomanikega 898 tk (90 044,6 ha), maaomaniku nõusolekuid jahipidamiseks 732 tk (59 367,3 ha) ning maaomanike keelde 216 tk (12 830,1 ha).

Ulukite küttimine (kütitud isendeid):

pöder (212), punahirv (12), metskits (154), metssiga (1214), hunt (8), ilves (4), rebane (416), kährikkoer (509), metsnugis (219), kivinugis (6), tuhkur (44), mink (34), mäger (3), saarmas (1), halljänes (6), valgejänes (2), kobras (1012), laanepüü (3), metsskurvits (1), tikutaja (1), kaelustuvi (56), kodutuvi (7), hallvares (16), hallhaigur (1), rabahani (6), suur-laukhani (3), hallhani (5), piilpart (9), sinikaelpart (247).

Loendatud ulukeid (enim esinevad, loendatud isendeid):

pöder (650), punahirv (92), metskits (2045), metssiga (1019), karu (7), hunt (33), ilves (101), kobras (1172).

5.8 Kalandus

2012. aastal püüti Aheru järvest harrastusliku püügivahendina nakkevõrku kasutavate kalameeste poolt välja järgnevas koguses kalaliike: 156,8 kg latikat; 291,8 kg koha; 92 kg haugi; 50,6 kg linaskit; 34,5 kg ahvenat; 1 kg särge ja 3 kg kokre.

Põhjaõngejadaga püüti 2012. aastal Valgamaal kokku kolmel veekogul – Väike-Emajõel, Inni järvel ja Aheru järvel. Peamise koguse andis Väike-Emajõe saak. Valgamaa kogusaak jagunes järgnevalt:

14,4 kg latikat; 5,3 kg haugi; 15,7 kg ahvenat; 22,6 kg angerjat; 0,7 kg särge; 1,9 kg lutsu ja 3 kg koha.

Vähipüük toimus 2012. aastal kokku seitsmest Valgamaa veekogust, millest peamise saagi andsid Aheru järv, Väike Emajõgi ja Tünder järv. Keskkonnaametile esitatud andmete kohaselt püüti 2012. aastal Valgamaa veekogudest kokku 1450 vähki, neist 964 olid alamõdulised ning lasti loodusesse tagasi. Kõige rohkem jõevähki püüti Aheru järvest. Kokku oli selle veekogu vähisaak 459 isendit, nendest mõõdulisi 192 ja alamõdulisi 267 isendit.

5.9 Jäätmed

Seisuga 1.01.2013 oli Valgamaal 27 jäätmeluba omavat ja 7 jäätmekäitlejaks registreerunud ettevõtet. Valga prügilala suleti 16.07.2009 ning sulgemistöid alustati 2011. aastal, mis lõppesid sügisel 2012. Kuigi lähim nõuetele vastav prügilala asub Pärnumaal, on 2012. aastal enamus jäätmeid Valgamaalt veetud Järvamaal asuvasse Väätsa prügilasse. Prügilasse ladestatud jäätmete eest laekus saastetasust Valgamaa omavalitsustele jäätmekäitluse arendamiseks 2012. aastal 27 522 eurot (2011. aastal 40 832 € ja 2010. aastal 670 662 kr/42 863 €).

Suurim jäätmekäitleja maakonnas oli Eesti Keskkonnateenuste AS (endise nimega AS Veolia Keskkonnateenused), kes kogus ja vedas 2012. aastal kokku 6720 tonni jäätmeid (2011. aastal 6961 tonni ja 2010. aastal 5654 t). Suurim ohtlike jäätmete koguja Valga maakonnas oli 2012. aastal aktsiaselts Epler & Lorenz, kes kogus ettevõtelt ja elanikkonnalt kokku 339 tonni (2011. aastal 350 t ja 2010. aastal 109 t) ohtlikke jäätmeid. 2012. aasta andmed on hinnangulised, sest andmete töötlus ei olnud raamatu trükkimineku ajaks veel lõppenud.

Kõikides Valgamaa omavalitsustes on korraldatud olmejäätmevedu. 2013. aastaks on maakonnas moodustatud üks jäätmeveopiirkond ning teenusepakkujaks on Eesti Keskkonnateenused AS.

5.10 Välisõhk

Valgamaal omas seisuga 31.12.2012 välisõhu saasteluba 56 ettevõtet, s.h 10 keskkonnakompleksluba omavat ettevõtet.

Uued välisõhu saasteloa omanikud:

1. AS Kagu Teed, Valga linnas Tartu 6 asuv katlamaja.
2. OÜ SANVA, Sangaste Kooli 2 asuv katlamaja.
3. Valga Auto AS, Valga linnas Transpordi 1 asuv katlamaja.
4. SA Sangaste Loss, Lossikülas Sangaste lossi katlamaja.
5. Adven Eesti AS, Tõrva linnas Tööstuse 8 asuv katlamaja.

Tabel 5-9. Valgamaal asuvatest ettevõtetest välisõhku heidetud saasteainete heitkogused kokku saasteainete kaupa

Saasteaine	Tonni aastas
Süsinikdioksiidi (CO ₂)	18 415,26
Süsinikoksiidi (CO)	618,21
Tahkeid osakesi (PM-sum)	258,22
Lämmastikdioksiidi (NO ₂)	236,32
Lenduvaid orgaanilisi saasteaineid (LOÜ)	102,06
Vääveldioksiid (SO ₂)	92,88
Raskmetalle (RM-sum)	0,23

Allikas: keskkonnaamet.

Tabel 5-10. Suuremad välisõhu saastajad Valgamaal

Ettevõtte	CO ₂	CO	PM-sum	NO ₂	LOÜ	SO ₂	RM-sum
AS Eraküte Valga osakond (Kuperjanovi tn ja Pärna pst, Valga linn)	3018,50	244,81	52,12	25,98	9,68	14,37	0,04
UPM-Kymmene Otepää AS (Tehase 2a, Otepää)	3942,66	152,88	40,29	17,47	6,71	21,62	0,01
ATRIA Eesti AS (Metsa tn, Valga)	5799,03	63,96	53,35	16,37	5,31	11,83	0,01
AS Otepää Veevärk (Otepää küla ja Kopli 6a, Otepää)	3992,61	51,06	10,50	4,38	2,1	0,44	0,01

Allikas: keskkonnaamet.

Valgamaa ettevõtete poolt 2012. aastal välisõhku heidetud saasteainete heitkogused jäävad alla keskkonnaministri määrusega nr 43 „Välisõhu saastatuse taseme piir- ja sihtväärtused, saasteainete sisalduse muud piirnormid ning nende saavutamise tähtsused“ kehtestatud saastatuse taseme piirväärtustele ning nende tegevusest tekitatud välisõhusaaste ei oma märkimisväärset keskkonnamõju.

5.11 Looduskaitsealad

Loodushoiutööde korraldamine

Riigimaal teostatakse praktilisi looduskaitsetöid, mis tulenevad **kaitsekorralduskavadest**, liigikaitse- ja ohjamiskavadest ning osaliselt ka kaitse-eeskirjadest. Valgamaal asuvatest kaitsealadest on kehtiv kaitsekorralduskava Karula rahvuspargil (aastateks 2008–2018), Rubina looduskaitsealal (2012–2021), Soontaga looduskaitsealal (2006–2015), Koiva-Mustjõe maastikukaitsealal ja Koiva-Mustjõe luha hoiualal (2010–2018), Otepää looduspargil (2010–2013), Rutu maastikukaitsealal (2011–2020) ja Võrtsjärve hoiualal (2011–2020). 2012. aastal kinnitati lisaks veel Karula-Pikkjärve maastikukaitseala ja Tikste maastikukaitseala kaitsekorralduskavad (mõlemad aastateks 2013–2023). 2013. a alguses kinnitati kavad Kurematsi hoiualale, Valli soo hoiualale ja Kirbu soo hoiualale (kõik aastateks 2014–2023). Valmimas on kavad Koorküla looduskaitsealale ning Otepää looduspargile.

Riigimetsa Majandamise Keskus (RMK) teeb kaitsekorralduskavadest, liigikaitse- ja ohjamiskavadest ning osaliselt ka kaitse-eeskirjadest tulenevaid looduskaitsetöid riigimaal. Valgamaa metskonna maadel tehti 2012. aastal 10 looduskaitsetööd. 7 tööobjektil Otepää looduspargis hooldati ja taastati maastikke, ühel objektil Otepää looduspargis tehti poolloodusliku koosluse taastamistööd. Lisaks tehti hooldustöid Sangaste parkmetsas ja jätkusid hooldustööd Piiri põlispuude piiranguvööndis. Poollooduslike koosluste hooldamiseks metskonna maadel on sõlmitud 19 pikaajalist rendilepingut maahoolajatega ja hooldatava ala kogupindala on 95 ha. Rentnikud hooldavad toetusmeetmete abil poollooduslike kooslusi.

RMK tähistas 2012. aastal Rubina looduskaitseala sihtkaitsevööndi ning üksikobjektidest Saksamati rahnu (Õru vallas), Pugritsa rändrahnu (Karula), Kurevere Jaanimäe (Sangaste), Pedajamäe männid (Hummuli), Pilikuse tammed (Otepää), Piiri põlispuud (Hummuli), Koiva tamme (Taheva) ja Kaku ristikivi (Karula). Samuti vaadati üle Otepää looduspargi täheiseid.

Kaitsealustes parkides tehti suuremaid hooldustöid (võsa eemaldamine ja puuvõrde kujundamine) Taheva mõisapargis, Hummuli mõisapargis ja Tõrva gümnaasiumi pargis. Samuti tegelevad kohalikud omavalitsused aktiivselt parkidele hoolduskavade tellimisega.

2012. aastal kooskõlastas keskkonnaamet poollooduslike koosluste hooldamise taotlusi Otepää looduspargis 122,8 ha ulatuses, Karula rahvuspargis Valga maakonnas 58 ha, Tüandre looduskaitsealal 3,1 ha, Võrtsjärve hoiualal 4,5 ha ja Koiva-Mustjõe maastikukaitsealal 670 ha.

Loodushoiutoetuste raames taastati Karula rahvuspargis 1,47 ha soostunud niitu.

Keskkonnaamet tellis koosluste inventuure 2012. aastal Koorküla looduskaitsealal 15 hektaril, Karula rahvuspargis 6 hektaril ja Otepää looduspargis 10 hektaril.

Eesti-Läti ühisprojekt Green Corridor

2011. aasta lõpus käivitunud Eesti-Läti ühisprojekt „Eesti-Läti piiriülese kaitse korraldamise ühtlustamine“ (*Green Corridor*) keskendub piiräärsete alade ühisele kaitse korraldamisele Valgamaal ja Võrumaal. 2012. aastal viidi antud projekti raames läbi hulk erinevaid inventuure. Valgamaal Koiva-Mustjõe kaitsealal ja teistes piirkonna sobivates kohtades (alleedel, parkides ja surnuaedades) otsiti haruldase eremiitpõrnika (*Osmoderma eremita*) elutegevuse jälgi. Kahjuks varasemad leiukohad olulist täiendust uute leiukohtade näol ei saanud. Küll aga röömustas eremiitpõrnika haudepuu leid Koikkülalt. Olulisemad tulemused on seotud eelkõige eksperdi antud ettepanekutega parandada põrnika teadaolevate elupaikade kaitsekorraldust.

Koiva-Mustjõe kaitseala ümbruses kontrolliti nimetatud projekti raames kõiki teadaolevaid metsise mängupaiku. Selle Valga maakonda jääva põhjapoolse ala elupaigad olid metsise tegevusjälgede järgi otsustades küll liigi poolt hõivatud, kuid murelikuks teeb mängualade tühjaksjäämine. Koikküla ja Koiva ajaloolistel mängualadel ei õnnestunud tuvastada metsiste mängukäitumist. Eksperdi hinnangul on metsiste arvukus siin piirkonnas viimase 10 aasta jooksul vähenenud. Arvukuse languse põhjused ei ole täpselt teada.

Ühisprojekti üheks eesmärgiks oli ka Natura metsaelupaikade ja puisniitude leviku ja seisundi väljaselgitamine. Kogutud andmed on aluseks kaitsekorra täpsustamisel. Ajalooliselt puisniidu või -karjamaana kasutatud rohumaakooslused on suuremalt jaolt metsa kasvanud ning projekti vahenditest soovitakse nende koosluste varasemat struktuuri ja ilmet taastada 30 hektaril. Taastamist vajavate puisniitude inventuur viidi läbi Koiva-Mustjõe kaitsealal.

Liigikaitsetööd

Liigi kaitse tegevuskavade täitmise raames tehti liigikaitsetöid harivesiliku kudemistingimuste parandamiseks Otepää looduspargis, kus puhastati kolm harivesiliku koelmut ja rajati kaks uut väike-veekogu. Täiendavalt parandati ka maismaaelupaikade olukorda kokku kolme koelmu ümbruses. Tööde läbiviimist toetas Keskkonnainvesteeringute Keskus.

2012. aastal jätkus **karuputke** tõrjumine 18,08 hektaril.

Külastuskorraldus

Alates 2009. aastast korraldab kaitsealadel külastusobjektide (matkarajad, telkimis- ja lõkkekohad, vaatetornid jms) hooldust Riigimetsa Majandamise Keskus.

Valgamaa metskonna territooriumil asuvad osaliselt viis loodushoiuosakonna poolt majandatavat loodusala: Haanja-Karula puhkeala, Kiidjärve-Kooraste puhkeala, Sakala puhkeala, Karula rahvuspark ja Otepää looduspark.

Haanja-Karula puhkeala objektidest jääb Valgamaa metskonna territooriumile 15 objekti ning neist olulisemad ja külastatavamad on Oore telkimisala, Tellingumäe lõkkekoht ja vaatetorn ning Karula Pikkjärve lõkkekoht.

Kiidjärve-Kooraste puhkeala objektidest jääb Valgamaa metskonna territooriumile 5 objekti ning neist olulisemad ja külastatavamad on Sangaste metsapargi matkarada ja Soontaga telkimisala.

Sakala puhkeala objektidest jääb Valga metskonna territooriumile 6 objekti, millest olulisem ja ka külastatavam on Koorküla Valgjärve lõkkekoht.

Karula rahvusparki objektidest jääb Valgamaa metskonna territooriumile 9 objekti, millest olulisim ja ühtlasi külastatavam on Rebasemõisa vaatetorn ning Rebäse maastikurada ja Õdri lõkkekohad.

Otepää looduspargi objektidest jääb Valgamaa metskonna territooriumile 11 objekti ning neist olulisemad ja külastatavamad on Pilikuse järve lõkkekoht, Harimäe vaatetorn, Pühajärve matkarada.

2012. aastal tegid külastajad Haanja-Karula puhkealale 71 000 külastust, Kiidjärve- Kooraste puhkealale 43 000 külastust, Sakala puhkealale 23 000 külastust, Karula rahvusparki 7500 külastust ja Otepää loodusparki 15 000 külastust.

Keskkonnaharidus

Keskkonnahariduse vallas on keskkonnaameti roll õpetada meid ümbritsevat keskkonda tundma, hoidma ja kaitsma. Ameti teavitustegevused on suunatud laiale sihtrühmale: keskkonnahariduslikud õppekava toetavad õppeprogrammid lasteaedadele ja koolidele; koolitused ja infopäevad erinevatele sihtrühmadele (omavalitsuste ametnikud, kaitsealade maaomanikud, õpetajad jt); üldsusele suunatud teemapäevad, kampaaniad ja õppekäigud. Lisaks üritustele koostatakse keskkonnavalitsuse teavikuid, ekspositsioone ja infotahvleid. Keskkonnahariduse osakonnas on tööl 20 spetsialisti, neist kahe tegutsemispiirkond hõlmab ka Valgamaad.

Valga maakonna keskkonnahariduslik tegevus tugineb Otepää looduspargi ja Karula rahvuspargi keskusel. Karula rahvuspargi keskuses saab tutvuda kohaliku loodust ja kultuuri tutvustava püsinäitusega, mõlemas keskuses saab vaadata kaitseala tutvustavat multimeedia- ja slaidiprogrammi, võtta kaasa kaitseala tutvustavaid infovoldikuid. Keskuste ruume on eelneval kokkuleppel võimalik kasutada loodushariduslike ja pärandkultuurialaste tegevuste läbiviimiseks.

Karula rahvuspargi keskuse etnograafiline püsiekspositsioon

ERF meetme „Keskkonnahariduse infrastruktuuri arendamine“ projekti raames renoveeris Amain Ehitus OÜ 2012. aastal rahvuspargi keskuse aidahoone (maksumus 11 484 eurot). Tööd sisaldasid aida rekonstrueerimise ja elektriprojekti koostamist, valve- ja automaatse tuletõrje signalisatsioonisüsteemi projekteerimist ja paigaldamist ning remondi-, elektri- ja nõrkvoolutööde läbiviimist. 2012. aastal alustati ka etnograafilise püsiekspositsiooni rajamisega aidahoonesse. Eesmärgiks on tutvustada Karula kihelkonna rahvakultuuri ja elulaadi 20. sajandi esimesel poolel. Küllastajatele on ekspositsioon avatud alates 10. maist 2013.

Otepää looduskeskuse püsiekspositsioon

ERF meetme „Keskkonnahariduse infrastruktuuri arendamine“ projekti raames korraldati:

22.02.2012-20.03.2012 avatud ideekonkurss „Otepää looduskeskuse ekspositsiooni loomine“. Ideekonkursile laekus 1 pakkumus, mis tunnustati ka vastavaks;

15.06.2012-29.06.2012 väljakuulutamisetähtaajaga läbirääkimistega hankemenetlus teenuste hankelepingu sõlmimiseks konkursi võitjaga;

16.07.2012 algas ekspositsiooni koostamine ja valmistamine. Selle raames kujundatakse looduskeskuse 1. korruse avalikud ruumid visuaalselt terviklikuks ning rajatakse kõrgustikku ja kaitseala tutvustava püsväljapanek. Töö teostaja on KAOS Arhitektid OÜ. Ekspositsioon valmib 2013. aastal;

ERF meetme „Keskkonnahariduse infrastruktuuri arendamine“ projekti raames korraldatud avatud hankemenetlusega riigihangete tulemusel soetati nii Karula kui ka Otepää keskusele õppeklassi sisustus ja õppevahendite komplektid.

Õppeprogrammid, üritused, teavikud

2012. aastal viis keskkonnaamet Valgamaal läbi:

44 õppeprogrammi, millest võttis osa 871 lasteaialast/õpilast;

14 üldsusele suunatud üritust (loodusõhtud Otepää looduskeskuses, matkapäev Soontaga looduskaitsealal, õpperetked, talgud), millest võttis osa 467 inimest;

10 erinevatele sihtrühmadele suunatud üritust (info- ning õppepäevad õpetajatele, maaomanikele ja omavalitsuste ametnikele, ümarlaud maakonna keskkonnahariduse asjalistele), millest võttis osa 121 inimest;

7 õpilastele suunatud üritust (looduslaagrid, loodushariduspäev, talgud, õpperetked), osalejaid kokku 263; praktika 3 keskkonnakaitse eriala õpilasele Räpina aianduskoolist.

Teabematerjalidest valmisid 2012. aastal

Karula rahvuspargi infolehe „Tarupettäi“ 4 numbrit.

Pühajärve ümbruse matkarajad – 3000 eesti, 1500 inglise keeles.

Koiva-Mustjõe maastikukaitseala – 2000 eesti, 1000 inglise keeles.

Karula rahvuspark – 4000 eesti ja 2000 inglise keeles.

Teavikutega on võimalik tutvuda ka keskkonnaameti kodulehel www.keskkonnaamet.ee.

Õppeprogrammide ja ürituste läbiviimist ning teavikute väljaandmist toetas SA Keskkonnainvesteeringute Keskus keskkonnateadlikkuse programmi vahendusel.

5.12 SA Keskkonnainvesteeringute Keskuse Valgamaa esindus

Aadress Kesk 11, 68203 Valga

Koduleht www.kik.ee

Valgamaa esinduses on üks töötaja – projektispetsialist Terje Puudersell.

SA Keskkonnainvesteeringute Keskus (KIK) on juhtiv keskkonnaabi ja -investeeringute suunaja ning keskkonnaprojektide arendaja, mis alustas tegevust 2000. aasta mais. KIK suunab keskkonnakasutusest laekuva raha keskkonnaprojektide arendamise, täidab Euroopa Liidu Euroopa Regionaalarengu Fondi (ERDF) ja ühtekuuluvusfondi (ÜF) keskkonnaprojektide rakendusagentuuri ülesandeid ning korraldab Eesti riigi poolt välispankadelt võetud keskkonnalaenude edasilaenamist.

SA KIK toetab keskkonnaprogrammi kaudu veekaitse, looduskaitse, jäätmekäitluse, keskkonnakorralduse, keskkonnateadlikkuse, kalanduse, metsanduse ja jahinduse projekte.

2012. aastal esitati SA KIKile Valgamaalt 86 taotlust summas 1 741 754,12 eurot. Rahastati 51 taotlust summas 577 810,14 eurot. Nii rahastuse kui ka taotluse hulgas on maksumuselt suurim veemajanduse programm (5 projekti summas 318 599,21 eurot, lisaks veel maakondlikust programmist vastaval teemal 4 projekti summas 28 391,50). Projektide arvult on suurim keskkonnateadlikkuse programm (kokku 32 projekti summas 132 898,89 eurot). Veel rahastati jäätmekäitluse programmi 1 projekt (summas 31 320 eurot) ning 6 looduskaitse programmi projekti (summas 52 417,64 eurot).

Taotlejatele ja toetuse saajatele korraldati 2 koolituspäeva.

5.13 MTÜ Valgamaa Omavalitsuste Liidu keskkonnaosakond

Aadress Kesk 12, 68203 Valga

Juhataja Riho Karu

1. jaanuarist 2011 on SA Valga Piirkonna Keskkonnakeskuse tegevus ja töötajad üle viidud MTÜ Valgamaa Omavalitsuste Liidu struktuuris moodustatud keskkonnaosakonda, kus jätkatakse keskkonnavalitsuste tegevust. Sihtasutus Valga Piirkonna Keskkonnakeskus on likvideerimisel.

Eesmärk

Keskkonnaosakonna eesmärgiks on kohalike omavalitsuste keskkonnaga seonduvate õiguste ja kohustuste teostamine, keskkonnaprobleemide lahendamine, keskkonnaprojektide koostamine ja juhtimine ning keskkonna säästmisele ja keskkonna infrastruktuuri arendamisele suunatud tegevuse korraldamine ning keskkonnavalitsuste koostöö arendamine.

Tegevusvaldkonnad:

- keskkonna säästmisele ja keskkonna infrastruktuuri arendamisele suunatud teenuste pakkumine;
- ürituste ja koolituste korraldamine ning nendega seotud teenuste osutamine;
- majandustegevuse arendamine, mis on suunatud eesmärkide täitmiseks;
- vajaliku materiaaltehnilise baasi ja infrastruktuuri loomine;
- rahataotlusprojektide koostamine, elluviimine, projektide juhtimine, järelevalve, aruandlus;
- keskkonnavalitsuste nõustamine;
- keskkonnavalitsuste dokumentatsiooni koostamine ja vormistamine;
- keskkonnavalitsuste tegevuste koordineerimine;
- planeeringu ja keskkonnamõtjude hindamise protsessides osalemine;
- esindamine keskkonnavalitsustes küsimustes;
- keskkonnajärelevalve toimingud omavalitsuste haldusterritooriumitel.

2012. aasta tegevused Valgamaal projektide valdkonnas

SA Keskkonnainvesteeringute Keskuse keskkonnaprogrammi on aidatud esitada 11 projekti taotlussummadega kokku 317 648,16 eurot, millest 5 veemajanduse projekti (reoveekäitlus, joogiveevarustus), 2 pinnaveekogude korrastamise projekti (veemajandus), 3 looduskaitse projekti (looduskaitse), 1 jääkreostuse projekt (veemajandus).

SA Keskkonnainvesteeringute Keskuse poolt rahastati 9 projekti summas 272 148,16 eurot, millest 5 veemajanduse projekti (reoveekäitlus, joogiveevarustus), 3 looduskaitse projekti (looduskaitse), 1 jääkreostuse projekt (veemajandus).

Võrreldes 2011. aastaga esitati projekte vähem, kuna omavalitsuste üldine finantsolukord oli jätkuvalt suhteliselt kesine.

Keskkonnaosakonna muud valdkondlikud tegevused 2012. aastal

Korraldatud jäätmeveoga seotud järelevalve menetluste läbiviimine kohalikes omavalitsustes.

Järelevalvealane koostöö keskkonnainspektiooniga.

Valdkonnaalane koostöö keskkonnaametiga.

Rahastatud projektide juhtimine, hangete läbiviimine, järelevalve ja aruandlus.

Omavalitsuste nõustamine, planeeringuprotsessides osalemine, keskkonnaalaste dokumentide vormistamine, statistilised aruanded, strateegiliste arengusuundade väljatöötamine, keskkonnamõju hindamise protsessid.

Vooluveekogude projekti rakendumises osalemine (keskkonnaministeerium).

Vee- ja kanalisatsioonisüsteemide rekonstrueerimise ühtekuuluvusfondi projektide rakendumises osalemine Valgas, Otepääl ja Tõrvas.

Järelevalve pinnaveekogude kasutusel, üldine heakord.

Valgamaa omavalitsuste ühine jäätmekava aastateks 2011–2016 vastuvõtmine ja kehtestamine kõigis 13 omavalitsuses.

Ühtlustatud jäätmehoolduseeskirjade vastuvõtmine kõigis 13 omavalitsuses.

Korraldatud jäätmeveo uue perioodi hanke ettevalmistused ja hanke läbiviimine (rakendumine alates 1.01.2013).

5 praktikandi ning 1 tudengi lõputööde juhendamine keskkonnavaldkonnaga seonduvalt.

Projektide koostamised ja esitamine SA Keskkonnainvesteeringute Keskusele.

5.14 Keskkonnainspektiooni Valgamaa büroo

Adress Kesk 12, 68203 Valga

Valgamaa büroo juhataja Tanel Tiirats

Keskkonnainspektioon on keskkonnaministeeriumi valitsemisalas tegutsev valitsusasutus, mille põhiülesanne on looduskeskkonna ja loodusvarade kasutamise ning kaitse alase järelevalve korraldamine ja teostamine.

Inspektioon on struktuuriüksuste kaudu esindatud büroodena kõigis maakondades, sealhulgas Valgamaal.

2012. aastal töötas Valgamaa büroos viis keskkonnajärelevalvega tegelevat inspektorit (büroojuhataja, keskkonnakaitse vaneminspektor ja kolm keskkonnakaitseinspektorit), kes ühtlasi menetlesid oma tööpiirkonnas toime pandud ja avastatud keskkonnaalaseid õigusrikkumisi.

Sisuline töö on inspektioonis jaotatud kolme valdkonna vahel, milleks on keskkonnakaitse, looduskaitse ja kalakaitse.

Järelevalve suunad ja korraldus

Kalanduse järelevalve hulka kuulub nii harrastusliku kalapüügi kontrollimine kui ka kutselise kalapüügiga püütud kala realiseerimise kontrollimine.

Looduskaitse suuna järelevalve hulka kuulub looduskaitsealade kaitse-eeskirjade nõuete täitmise kontroll, metsanduse, jahinduse, loomakaitse ja muu looduskaitse ja loomakaitse seadusest tulenevate nõuete täitmise kontrollimine.

Keskkonnakaitse järelevalve hõlmab kontrolli jäätmete ja nende käitlemise üle, ettevõtetele väljastatud keskkonnalubades sisalduvate nõuete täitmise üle, samuti muu eluta loodusega seotud valdkondade, nagu kaevandamine, kemikaalide käitlemine, mootorikütuste ja vanaõlide käitlemine jne nõuete täitmise kontrollimist.

Järelevalve toimub suures osas aastase tööplaanijärgi, mille koostamisel on inspeksioon arvesse võtnud varasemaid järelevalve tulemusi ning võimalikke riske. Lisaks sellele kontrollivad inspektorid Keskkonnainspeksioonile laekuvaid kaebusi ja teateid.

Tööplaanijärgseid objekte kontrolliti 2012. aastal kokku 268 korral ning plaanivälise järelevalve käigus lisaks 460 objekti. Keskkonnainspeksiooni infotelefonile 1313 laekus mullu Valgamaa kohta 182 teadet ja kaebust.

Valgamaa büroo inspektorid teevad jätkuvalt koostööd Valga politseijaoskonna, Lõuna ringkonnaprokuratuuri, Kaitseliidu Valgamaa maleva, päästkeskuse Valgamaa päästeosakonna, maksu- ja tolliameti, keskkonnaameti Põlva-Valga-Võru regiooni ning MTÜ Valgamaa Omavalitsuste Liidu keskkonnaosakonnaga.

Järelevalve tulemused

2012. aastal avastasid Valgamaa büroo inspektorid 103 keskkonnavalast õigusrikkumist, sellest enim kalapüügivaldkonnas – kokku 26 rikkumist. Lisaks eemaldati veekogudest 33 tähistamata ja märgistamata selguseta kuuluvusega püügile seatud kalapüügivahendit (nakkevõrgud, mõrrad, unnad, vähinatad ja -mõrrad ning põhjaõngejadad). 16 kalapüügiseaduse rikkujast kolme puhul piirduti suulise hoiatusega ning 13 rikkujale määrati kokku 732 eurot trahvi. Nelja menetlusega kaasnes keskkonnale tekitatud kahju kogusummas 192 eurot.

Metsaõigusnormide rikkumisi fikseeriti 10. Väärteomenetluse korras määrati seitsmele isikule rahatrahve kokku 780 eurot.

Jahipidamisnõuete rikkumisi avastati 21 korral. Kahe isiku puhul piirduti suulise hoiatusega ning kaheksale isikule määrati rahatrahve kokku 400 euro eest. Ühel juhul kaasnes väärteomenetlusega keskkonnale tekitatud kahju 385 eurot.

Looduskaitsealadel avastati 13 kaitstavate loodusobjektide nõuete rikkumist ning kuuele isikule määrati rahatrahve 580 euro eest.

Lisaks alustati neli haldusmenetlust omavalitselt Valgamaa avalike veekogude kallaste ehituskeeluvööndisse rajatud ehitistega. Vastutavatele isikutele koostati ettekirjutused, millega kohustatakse omavalitselised ehitised määratud tähtajaks likvideerima.

2012. aastal avastati Valgamaal jäätmekäitlusnõuete eiramisi 23 korral. Enamus menetlusi alustati isikute suhtes, kes ladestasid jäätmed loodusesse või olid jäätmetest vabanemise eesmärgil otsustanud need põletada või matta. 13 korral karistati isikuid kokku 870 euroga.

Veeseaduse rikkumisi tuvastati 4 korral, millest kahel juhul karistati isikuid kokku 100 euro eest. Enamus karistustest määrati põllumajanduses loomapidamisel veekaitse nõuete eiramise ning vee erikasutusloata tegevuse eest.

Välisõhu kaitse seaduse nõuete eiramisi avastati viiel korral, millest neljale isikule määrati välisõhu saasteloata nõuete eiramise eest suuline hoiatus.

Heakorraeeskirjade rikkumisi tuvastati ühel juhul, kus isikule määrati suuline hoiatus.

Maapõuekaitse valdkonnas põhjustati ühel juhul keskkonnale 2013 eurot kahju.

2012. aastal karistati rahatrahviga füüsilisi ja juriidilisi isikuid kokku 3462 euroga ning keskkonnale tekitati erinevate süütegudega kahju 2590 eurot.

Tabel 5-11. Keskkonnaalased kaebused Valgamaal 2012. aastal

Valdkond	Kaebuste arv
Heakorra- ja kaevetööd	1
Jahiseaduse nõuded	8
Jäätmekäitlusnõuded	21
Kaitstava loodusobjekti kaitse	4
Kalapüük	71
Maapõuekaitse	6
Metsaõigusnormid	20
Muu	10
Ranna- ja kaldakaitse	3
Veekaitse	17
Välisõhu ja osoonikihi kaitse	19
Valdkond valimata	2
Kokku	182

Allikas: keskkonnainspeksiooni Valgamaa büroo.

Joonis 5-12. Keskkonnaalased kaebused Valgamaal 2012. aastal omavalitsusüksuste lõikes (kaebuste arv)

Linn/vald	Kaebuste arv
Helme vald	18
Hummuli vald	10
Karula vald	11
Otepää vald	36
Palupera vald	10
Puka vald	7
Põdrala vald	22
Sangaste vald	11
Taheva vald	17
Tõlliste vald	16
Tõrva linn	2
Valga linn	19
Õru vald	3
Kokku	182

Allikas: keskkonnainspeksiooni Valgamaa büroo.

6. Haridus ja noorsootöö

6.1 Koolivõrk ja õpilased

2012/2013. õppeaastal on maakonnas kokku 23 kooli, nendest munitsipaalkoole 20, riigikoole 2 ja erakoole 1. Munitsipaalkoolidest on gümnaasiume/keskkooli 7 (nendest 1 kaugõppegümnaasium) ja põhikoole 13. Vastavalt 1.09.2010 jõustunud põhikooli- ja gümnaasiumiseadusele on põhikoolides üks kuni kolm kooliastet. Riigikoolidest on maakonnas Valga Jaanikese kool, Valgamaa kutseõppekeskus ja Helme sanatoorne internaatkool (lõpetas tegevuse 2012). Audentese spordigümnaasiumi Otepää filiaal on erakool. Alates 1. septembrist 2012 on Valga gümnaasium ainult gümnaasiumiastmes töötav kool.

Maakonna koolides õpib kokku 3878 õpilast. Võrreldes 2011/2012. õppeaastaga on õpilaste arv vähenenud 157 õpilase võrra. Arvestada tuleb, et Valgamaa kutseõppekeskus loeb oma õpilaste hulka ka need üldhariduskoolide õpilased, kellele korraldatakse kutseõpet põhikoolides või gümnaasiumides. Seega on mõned õpilased arvestatud topelt. Munitsipaalkoolides õpib 3281 õpilast, sealhulgas kaugõppes 95. Õpilaste arv munitsipaalkoolides on võrreldes 2011/2012. õppeaastaga vähenenud 122 õpilase võrra. Õpilaste arvu vähenemine lähiaastatel jätkub.

1. klassis asus 2012/2013. õppeaastal õppima 298 õpilast, nendest 290 õpilast munitsipaalkoolides, mis võrreldes eelmise 2011/2012. õppeaastaga on 21 õpilase võrra väiksem. Võrreldes Rahvastikuregistris registreeritud 2005. aasta sündidega on 1. klassis kooliteed alustanud õpilaste arv aga 18 lapse võrra väiksem.

Munitsipaalkoolidest õpib linnakoolides päevas õppevormis 1978 õpilast ehk 60,3% ja maakoolides 1303 õpilast ehk 39,7%. Võrreldes 2011/2012. õppeaastaga on nii linnakoolides kui ka maakoolides õppivate õpilaste arv vähenenud.

Tabel 6-1. Koolid 2012/2013. õppeaastal

Kooli pidaja (omavalitsus/riik/era)	Kool
Helme vald	Ala põhikool
	Ritsu lasteaed-algkool
Hummuli vald	Hummuli põhikool
Karula vald	Lüllemäe põhikool
Otepää vald	Otepää gümnaasium
	Pühajärve põhikool
Palupera vald	Palupera põhikool
Puka vald	Puka keskkool
	Aakre lasteaed-algkool
Põdrala vald	Riidaja põhikool
	Pikasilla kool
Sangaste vald	Keeni põhikool
Taheva vald	Hargla kool
Tõlliste vald	Tsirguliina keskkool
Tõrva linn	Tõrva gümnaasium
Valga linn	Valga gümnaasium
	Valga vene gümnaasium
	Valga kaugõppegümnaasium
	Valga põhikool
Õru vald	Õru lasteaed-algkool
Riigikool	Valgamaa kutseõppekeskus
Riigikool	Valga Jaanikese kool
Erakool	Audentese spordigümnaasiumi Otepää filiaal

6.1.1 Õpilased ja koolide lõpetamine

Tabel 6-2. Õpilaste arv 2008/2009.–2012/2013. õppeaastal

Kool	Õpilaste arv viimasel viiel aastal				
	2008/2009	2009/2010	2010/2011	2011/2012	2012/2013
Ala põhikool	67	65	52	50	47
Ritsu lasteaed-alkool	28	31	39	34	27
Hummuli põhikool	87	88	82	71	71
Lüllemäe põhikool	48	43	43	57	68
Otepää gümnaasium	503	472	446	440	410
Pühajärve põhikool	110	102	88	90	93
Palupera põhikool	72	80	71	77	82
Puka keskkool	173	156	139	123	112
Aakre lasteaed-alkool	19	21	23	25	22
Riidaja põhikool	55	51	43	40	37
Pikasilla kool	22	22	23	19	13
Keeni põhikool	140	137	132	124	112
Hargla kool	72	80	73	53	50
Tsirguliina keskkool	213	198	175	151	141
Tõrva gümnaasium	542	525	483	497	466
Valga gümnaasium	782	732	665	620	156
Valga vene gümnaasium	483	450	444	414	407
Valga kaugõppegümnaasium	94	128	99	95	95
Valga põhikool	387	370	386	402	854
Õru lasteaed-alkool	13	15	16	21	18
Valgamaa kutseõppekeskus	603	587	565	468	464
Helme sanatoorne internaatkool	69	35	31	34	-
Valga Jaanikese kool	91	80	80	79	80
Audentese spordigümnaasiumi Otepää filiaal	55	56	54	51	53
Kokku	4728	4524	4252	4035	3878

Tabel 6-3. Gümnaasiumi/keskkooli lõpetamine 2012. aastal

Kool	Õpilasi nimekirjas	Lõpetas kooli lõputunnistusega	sh kuldmedaliga	sh hõbemedaliga
Audentese spordigümnaasiumi Otepää filiaal	14	14	-	-
Otepää gümnaasium	29	29	1	-
Puka keskkool	5	5	-	-
Tsirguliina keskkool	8	8	-	-
Tõrva gümnaasium	42	42	5	-
Valga gümnaasium	39	39	-	1
Valga kaugõppegümnaasium	26	10	-	-
Valga vene gümnaasium	22	22	1	1
Kokku	185	169	7	2

Kuldmedaliga lõpetanud

Helen Aluvee	Otepää gümnaasium
Grete Allilender	Tõrva gümnaasium
Mari Jõemägi	Tõrva gümnaasium
Lisanna Kaar	Tõrva gümnaasium
Kristi Koppel	Tõrva gümnaasium
Ethel Heidi Sepp	Tõrva gümnaasium
Armand Teever	Valga vene gümnaasium

Hõbemedaliga lõpetanud

Timmo Lass	Valga gümnaasium
Artur Kulikovitš	Valga vene gümnaasium

Tabel 6-4. Põhikooli lõpetamine 2012. aastal

Kool	Õpilasi nimekirjas	Neist lõpetas lõputunnistusega	sh kiitusega
Ala põhikool	7	6	-
Hargla kool	7	7	-
Hummuli põhikool	7	7	-
Keeni põhikool	15	15	-
Lüllemäe põhikool	5	5	-
Otepää gümnaasium	52	51	1
Palupera põhikool	7	7	-
Puka keskkool	13	12	2
Pühajärve põhikool	15	15	-
Riidaja põhikool	3	3	-
Tsirguliina keskkool	19	19	-
Tõrva gümnaasium	52	48	2
Valga gümnaasium	71	70	4
Valga kaugõppegümnaasium	11	5	-
Valga põhikool	45	45	3
Valga vene gümnaasium	38	36	-
Valga Jaanikese kool	6	6	-
Kokku	373	357	12

Kiitusega põhikooli lõpetanud

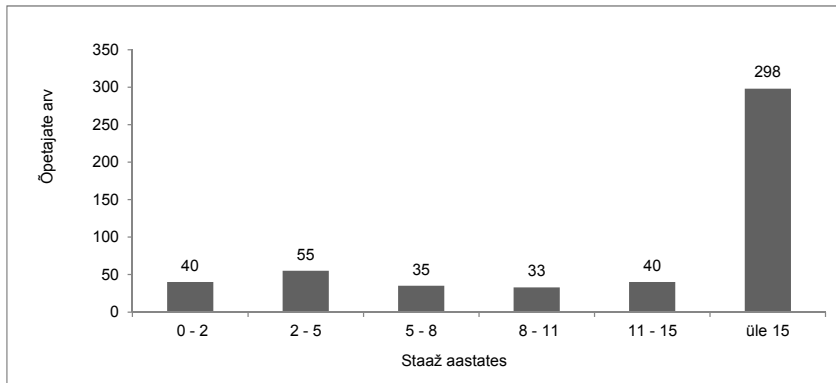
Katrina Ojavee	Otepää gümnaasium
Karel Romet Pedajas	Puka keskkool
Kati Taur	Puka keskkool
Heleri Heike Härk	Valga gümnaasium
Monika Muru	Valga gümnaasium
Sigrit Siht	Valga gümnaasium
Marion Villemson	Valga gümnaasium
Silver Koemets	Valga põhikool
Kairit Sims	Valga põhikool
Elisa Leht	Valga põhikool
Karoliine Puusalu	Tõrva gümnaasium
Tanel Tõemets	Tõrva gümnaasium

6.1.2 Õpetajad

2012/2013. õppeaastal töötab maakonna koolides kokku 501 pedagoogi. Siia on arvestatud lisaks aineõpetajatele ka koolide juhtkond. Lisaks töötavad koolides mitmed teised erialaspetsialistid – huvijuhid, infojuhid, logopeedid, psühholoogid, sotsiaalpedagoogid ja eripedagoogid.

Õpetajate soolise koosseisu osas on pedagoogidest naisi 422 ehk 84,2% (eelmisel õppeaastal 83,9 %) ja mehi 79 ehk 15,8% (eelmisel õppeaastal 16,1%).

Joonis 6-5. Õpetajate struktuur staaži järgi 2012/2013. õppeaastal

Valgamaa aasta õpetaja 2012

Eevi-Eve Valliste – Tõrva gümnaasiumi klassiõpetaja

Eve Tilk – Tõrva gümnaasiumi klassiõpetaja, ajalooõpetaja

Eha Täht – Valga vene gümnaasiumi algklasside õpetaja

Ülle Kümmel – Otepää gümnaasiumi geograafiaõpetaja

Karin Järv – Pühajärve põhikooli matemaatikaõpetaja

Annika Laanpere – Lüllemäe põhikooli eesti keele ja kirjanduse õpetaja

Vairi Niinep – Lüllemäe põhikooli muusikaõpetaja

6.2 Koolieelsed lasteasutused

Tabel 6-6. Lasteaiad 2012/2013. õppeaastal

Omavalitsus	Lasteaed	Lapsi	Rühmi	Pedagooge	Pedagoogide keskmine tööstaaž
Helme vald	Ritsu lasteaed-alkkool	44	3	7	19,8
	Ala põhikooli lasteaed	20	1	2	16
Hummuli vald	Lasteaed Sipsik	19	1	4	19
Karula vald	Lüllemäe põhikooli lasteaed	38	2	6	17
Otepää vald	Otepää lasteaed* Pähklikese maja	116	6	14	52
	Otepää lasteaed* Võrukaela maja	54	3	9	44
	Pühajärve põhikooli lasteaed	18	1	2	14
Palupera vald	MTÜ Hellenurme Mõis lasteaed	17	1	2	30
Puka vald	Aakre lasteaed-alkkool	20	1	4	25
	Puka lasteaed	37	2	6	24
Pödrala vald	Riidaja põhikooli lasteaed	19	1	2	4
Sangaste vald	Keeni põhikooli ettevalmistusrühm	12	1	2	32
	Sangaste lasteaed	30	2	6	24,4
Taheva vald	Hargla kooli lasteaed	15	1	3	14
Tõlliste vald	Sooru lasteaed	19	2	4	14
	Tsirguliina lasteaed Önnelind	32	2	5	19
Tõrva linn	Lasteaed Mõmmik	119	6	14	30
	Lasteaed Tõrvalill	61	3	8	28
Valga linn	Lasteaed Buratino	175	9	20	26
	Lasteaed Kaseke	116	6	16	19
	Lasteaed Pääsuke	135	8	19	28
	Lasteaed Walko	174	9	21	13,6
Õru vald	Õru lasteaed-alkkool	20	1	2	35
KOKKU		1310	72	178	23,8

Tabel 6-7. Koolieelsed lasteasutused 2008-2012

Aasta	Laste arv	Rühmade arv	Pedagoogide arv
2008	1297	72	178
2009	1302	75	188
2010	1345	75	193
2011	1362	75	192
2012	1310	72	178

6.3 Valgamaa kutseõppekeskus

Address Loode 3, 68206 Valga

Kooli veebilehekülje aadress: <http://www.vkok.ee>

Pidaja: haridus- ja teadusministeerium

Õpilaste arv: 464 (seisuga 01.09.2012)

Personali arv: 65 ametikohta (seisuga 01.09.2012)

Pedagoogilise personali arv: 28 ametikohta (seisuga 01.09.2012)

2012. aasta kujunes valminud õppekompleksi ja õpilaskodu lõplikuks sisustamiseks, samuti garantijärgseks vigade paranduseks. Laiendati ja täiustati erinevatele sihtrühmadele suunatud kutseõppe võimalusi nii põhiõppes kui ka täiskasvanute koolituses. Alustati kooli rahvusvahelistumise protsessiga, osaleti Läti-Eesti riikidevahelise koostöörupi tegevustes. Kaasaegse õppekeskkonna olemasolu võimaldas peatähelepanu pöörata õppetöö kvaliteedi ja efektiivsuse tõstmisele.

2011/2012. õppeaastal toimus tasemeõpe 9 erinevas õppekava rühmas: transporditeenused (kaubaveod ja -käsitlemine, logistika klienditeenindaja, veokorraldus), hulgi- ja jaekaubandus (müüja), majutamine ja toitlustamine (kokk, suurköögikokk, abikokk), tekstiil, rõivaste, jalatsite õmblemine (rätsepatöö), sotsiaaltöö ja nõustamine (hooldustöötaja), mootorliikurid, laevandus- ja lennundustehnika (autotehnik, autoplekksepp), materjalitöötlus (tisler), ehitus ja tsiviilrajatised (palkmaja ehitaja, ehituspuussepp).

Kooli õpilastest 75% on pärit Valga maakonnast, ülejäänud maakonda ümbritsevatest naabervaldadest, üksikud kaugemalt. Kutseõppeliikidest on rakendunud töösse kõik õppeliigid, toimub koostöö teiste haridusliikide ja -tasemetega, tagamaks juurdepääsu kõigile soovijatele kutseõppes. Müüja erialal viidi läbi kutseõpet gümnaasiumis Tsiguliina Keskkoolis.

Õppetingimuste paranemine aitas kaasa ka õppetöö tulemuslikkusele. Võrreldes 2010/11. õppeaastaga vähenes väljalangevus 8%, õppeedukus jäi samaks, „4“ ja „5“ õppijate arv suurenes 6%. Kutseksamite sooritamine suurenes 7% võrra. Vabariiklikel kutsevõistlustel osales 15 õppijat 7 erialalt, neist autotehnikud saavutasid I ja III koha, hooldustöötaja I koha. Leonardo da Vinci programmi välispraktika projektide raames viibis Hispaanias, Rootsis, Saksamaal, Itaalias, Maltal kokku 27 õppijat ja 2 õpetajat.

Kokku alustas täiskasvanute koolituses 2012. aastal 1008 täiskasvanud õppijat, lõpetas 991. Koolituskursuste maht oli 3815 tundi kogumaksumusega 214 056 eurot. Kokku viidi läbi 69 koolituskursust 17 õppekavarühmas. Võrreldes 2011. aastaga on õppijate arv, koolituskursuste maht ja arv mõnevõrra vähenenud, kuid tõusnud on kursuste kogumaksumus.

Suurematest projektidest lõppes kutseõppekeskuse õppekeskkonna kaasajastamise projekt, mida rahastas Euroopa Liit Euroopa Regionaalarengu Fondi projektide „Uue õppekompleksi (Valga õppekoht) ehitus koos infrastruktuuri ja soetustega“ ja „Õpilaskodu ehitus“ kaudu. Kogueelarve oli 11 568 tuhat eurot.

2012. aasta kõige olulisemaks projektiks oli lätlastele õppe pakkumine Valgamaa kutseõppekeskuses. Septembris 2012 avati esimene rahvusvaheline õppeaasta koos kahe õpperühmaga Läti õpilastele. Põhihariduse baasil avati lätikeelne ehituspuuseppade õpperühm (õppijate arv 11) ja keskhariduse baasil ingliskeelne veokorralduse õpperühm, kus lätlastest õppijate arvuks on 9 (selles õpperühmas õpib ka 7 eestlast). Lätlastele kutseõppe avamine Valgamaa kutseõppekeskuses tunnustati haridus- ja teadusministeeriumis aasta teoks nr 2.

Tabel 6-8. Valgamaa kutseõppekeskuse lõpetajad 2012. aastal erialade kaupa

Eriala	Lõpetajate arv 2012
Autotehnik	17
Autoplekksepp	9
Kaubaveod ja -käsitlemine	24
Logistika klienditeenindaja	14
Veokorraldus	15
Müüja (Tsiguliina KK)	8
Rätsep	7
Rätsep (kutseõpe)	7
Tisler	12

Tisler (kutseõpe)	2
Kokk	14
Suurkõögikokk	7
Abikokk	2
Hooldustöötaja	15
Palkmaja ehitaja	10
Kokku	163

Allikas: Valgamaa kutseõppekeskus.

6.4 Noorsootöö

6.4.1 Valgamaa noorteühendused ja -organisatsioonid

MTÜ VALGAMAA NOORSOOTÖÖKESKUS TANKLA

Postiaadress Võru 67, Valga

Merike Soomets – juhatuse liige 2012 - 2014

Ülla Tamm – juhatuse liige 2012-2014

Kaija Kõiv – juhatuse liige 2012-2014

MTÜ Valgamaa Noorsootöökeskus Tankla on 27. aprillil 2010. aastal Taageperas Valgamaal maakonna aktiivsete noorsootöö eestvedajate poolt loodud ühendus. Tankla eesmärgiks on noorsootöökeskuse kaudu arendada ja toetada maakonna noorsootöövõrgustiku erinevaid osapooli ja nende tegevusi, tagamaks maakonna noorte ja noorsootöötajate huvide esindatus kõigis Valgamaa kolmeteistkümnes vallas-linnas ja maakonnas tervikuna.

Tankla suurimateks koostööpartneriteks on MTÜ Valgamaa Partnerluskogu ja Valga maavalitsus. Hetkel on Tanklal 30 liiget, kellest 9 on organisatsiooni asutajaliikmed.

2012. aastal tunnustati Tanklat „Valgamaa MTÜ 2012“ konkursil kui aktiivset ja jätkusuutlikku organisatsiooni, mis aitab kaasa maakonna positiivsele arengule ja muudab valdkonna tegevust atraktiivsemaks.

2012. aasta oli Tankla jaoks mitmes mõttes väga hea ja üllatusterohke aasta.

Tegevussuunaks lisandus Tankla TV ning külastati haridus- ja infomessi.

Vabatahtlike tänamiseks korraldati esimest korda Valgamaa vabatahtlike tänapidu, mis toimus Sooru kultuurimajas. Veedeti mõnusalt aega, mängiti erinevaid mängu, võisteldi ning võimalus oli ka ennast jäädvustada, kuna tegemist oli teemapeoga „Parimad pardal“.

Aasta jooksul peeti mitmeid noorsootöö arengustrateegia seirekoosolekuid, mille eesmärk on muuta maakonnas noorte elu paremaks ning mitmekesisemaks. Lisaks ammutasid noorsootöötajad teadmisi erinevatel koolitustel.

Koostöös Valgamaa noorte nõustamiskeskusega korraldati kaks meediaseminari, mille eesmärgiks oli kokku tuua maakonna meediahuvilised noored. Seminaridel saadi nii teoreetilisi kui ka praktilisi teadmisi ajakirjanduse, raadio ja televisiooni valdkonnast.

Sügisel toimus 2-päevane meediareis Tartusse ja Tallinna, mille käigus külastati trükiväljaandeid, raadiojaamu, trükikodasid ja telekanalite toimetusi. Vaadati, kuidas suuremates asutustes töökorraldus välja näeb ning korjati tulevikuks kasulikke nippe.

Noortelehe toimetuse liikmed osalesid Tallinnas toimival teadus- ja infomessil Teeviit, kus kolme päeva jooksul tutvustati Valgamaad kui põnevat kohta elamiseks ja õppimiseks ning reklaamiti Tanklat kui noorte vaba aja sisustajat.

Noortelehe toimetusse lisandus uusi noori reportereid ning vahetusid pea- ja tegevtoimetaja. Külastati Valgamaa koole, kus räägiti ajalehe tegemise alustaladest, ametitest ning kutsuti noori liituma.

Muudatused toimusid ka organisatsiooni juhatuses. Endised juhatuse liikmed andsid teatepulga edasi uutele põnevate ideedega inimestele. Sügisest veavad noorsootöökeskust Tõrva noorsootöötaja Merike Soomets, aktiivne noor Ülla Tamm ning noortejuht Kaija Kõiv.

Tankla TV

Alates 2012. aasta suvest on väiksemaid ja suuremaid laineid Valgamaa noorsootöös hakanud lööma noortelehe küljendaja Timo Arbeiteri algatatud noorte enda televisioon. "Tankla TV – märka Valgamaa kogukondi" on üks Tankla projektidest, mis sai rahastuse Valgamaa partnerluskogu 2012. aasta kevadisest taotlusvoorst. Tegemist on Valgamaa elu kajastava televisiooniga. Projektiidee järgi on Valgamaa jagatud kolmeks suuremaks piirkonnaks: Tõrva, Valga ja Otepää. Piirkondadel on võimalus panustada oma materjaliga, et vastavalt vajadusele anda välja Tankla TV saateid maakonnas toimuvatest põnevatest ettevõtmistest, mis on seotud noortega. 2013. aasta alguseks oli filmilindile võetud juba hea hulk saateid, mis kajastasid mitmekesiseid teemasid Valgamaa noorte elus.

VALGAMAA NOORTE SUVEKOOL

2009. aastal sündis Valgamaa aktiivsetel noortel ja noorsootöötajatel mõte korraldada ülemaakondlik suvine sündmus, mis tooks kokku noori igast Valgamaa vallast ja linnast. 2010. aasta suvel esmakordselt Sangaste vallas toimunud Valgamaa noorte suvekoolist on saamas traditsioon. 2011. aastal leidis suvekool aset Otepää vallas ning 2012. aastal Põdrala vallas. Svuekooli suurim väärtus seisneb selles, et maakonna noorsootöötajad ja aktiivsed noored korraldavad seda ise ühiste jõududega.

2012. aasta suvekooli teemaks oli „Matkates osavaks“. Kolme päeva vältel oli osalejatel võimalik panna ennast ja oma meeskonda proovile erinevatel loodusmatkadel ja meeskonnamängudes. Sel korral oli tähelepanu suunatud looduse tundmaõppimisele, erinevate matkaviiside ja matkatarkuste omandamisele. Läbi loodusmatkade suurendati ka noorte keskkonnateadlikkust. Lisaks noorsootöötajatele viisid tegevusi läbi professionaalsed matkajuhid seiklusfirmast „360 kraadi“.

Võttes kokku noortelt saadud tagasiside, oli enamus ülesannetest väga kõhklema panevad, kuid samas täis põnevust, lusti ja eneseületust.

MTÜ VALGAMAA PARTNERLUSKOGU

Adress Valga põik 3, Otepää

Veeb www.valgaleader.ee

Noortemeetme koordinaator Aile Viks

MTÜ Valgamaa Partnerluskogu on koostöökogu, mis ühendab era-, omavalitsus- ja mittetulundussektori organisatsioone ning mille eesmärgiks on kohalik areng Valgamaal. Partnerluskogu missiooniks on kaasata valgamaalased tegutsema järjepideva heaolu kasvu nimel, et iga inimene saaks olla vajalik ja väärtuslik.

MTÜ Valgamaa Partnerluskogu strateegia keskendub kolmele keskele sihtgrupile, kelleks on valitud kogukonnad, väikeettevõtjad ning noored vanuses 7–26 eluaastat.

Peamisteks eesmärkideks noorte valdkonnas on pakkuda Valgamaa noortele võimalusi oma annete ja ettevõtlikkuse arendamiseks, kaasata noori elukeskkonna kujundamisesse, tõsta noorte aktiivsust ning pakkuda koostöövõimalusi noorsootöö edendamiseks. Eesmärgi saavutamiseks korraldatakse projektikonkurse „Noor Valgamaa“ ja „Noorte võimalused maal“. „Noor Valgamaa“ on suunatud noorte tegevusvõimaluste laiendamiseks. „Noorte võimalused maal“ on mõeldud noorte endi poolt korraldatud tegevuste toetamiseks. Lisaks saavad noored esimesed projektikogemused.

2012. aastal viis partnerluskogu ellu mitteformaalse õppe eesmärgil:

- koostöös MTÜ Valgamaa Noorsootöökeskus Tanklaga ilmus Valgamaa Noorteleht Tankla nr 6 ja nr 7. Alates lehest nr 8 annab lehte välja MTÜ Valgamaa Noorsootöökeskus Tankla;
- märtsis 2012 uuendati noorteportaali Tankla sisu ja välimust ning sügisest 2012 tegeleb noorteportaaliga www.tankla.net MTÜ Valgamaa Noorsootöökeskus Tankla koostöös Valgamaa noorte nõustamiskeskusega;
- koostöös Valgamaa noorteleht Tanklaga korraldati kahepäevane meediateemaline õppereis. Õppereisi eesmärgiks oli meediateemalise silmaringi laiendamine. Küllastati trükikoda Ecoprint, Tartu teadusparki, trükikoda Kroonpress, ETV stuudiot, ajalehtede Äripäev ja Eesti Ekspress toimetusi, ajakirja Cosmopolitan toimetust, Sky Plus raadiojaama ning TV3 telemaja;
- koostöös Valgamaa noorte nõustamiskeskusega korraldati kahepäevane seminar „Karjääriteenuste ja noorsootöö koostööseminar“, mille eesmärgiks oli suurendada karjäärikoordinaatorite ja noorsootöötajate omavahelist koostööd. Seminari koolitusteemaks oli „Õpilase arengu vajadused ja arengu teadlik suunamine“, koolitaja Vilja Vendelin-Reigo;
- koostöös Valgamaa arenguagentuuriga korraldati Pühajärve põhikoolis kahepäevane noorte ettevõtlikkuse seminar „Idee Starter“ (koolitajad Harald Lepisk, Kaire Valge), mille eesmärgiks oli ärgitada noori looma ja viima ellu oma algatusi Valgamaal;
- kolmes piirkonnas (Valga, Otepää, Tõrva) korraldati projektikirjutamise koolitused noortele;

- koostöös MTÜ HSL Consultancy'ga korraldati 2 ajakirjanduskoolitust „Mul on sõna“. Ühte koolitusse oli kaasatud ka Valgamaa noorte nõustamiskeskus;
- koostöös MTÜ Valgamaa Noorsootöökeskus Tanklaga osaleti Tallinnas noortemessil „Intellektika“, kus tutvustati Valgamaa erinevaid tegevusvõimalusi. Lisaks esindasid Valgamaad messil Valgamaa kutseõppekeskus, Valga gümnaasium, Valgamaa noorte tehnikakeskus. Projekti raames töötati välja logo „Me ♥ Valgamaad“. Messimeeskonnaks olid noored, kes said suurepärase teadmised messi korraldamisest.

VALGAMAA NOORTEKOGU

Valgamaa noortekogu loodi 24. märtsil 2006. aastal. Valgamaa noortekogus oli 2012. aastal 12 liiget ning presidendiks Sirli Pippar.

Valgamaa noortekogu eesmärgid

Organisatsiooni **peaesmärk** on võimaldada Valgamaa noortel osaleda otsustamisprotsessides ja kaitsta maakonna 7–26-aastaste noorte huvisid neid puudutavates valdkondades kõrgemal tasandil.

Eesmärgid:

- tuua noorte probleemid ja vajadused maakondlikule tasandile;
- leida meetodeid noorte aktiveerimiseks ning võimaluste mitmekesistamiseks;
- propageerida elujaatavat suhtumist;
- pakkuda noortele tuge valikute tegemisel ning ideede elluviimisel.

2012. aasta suurimad tegevused:

- Valgamaa gümnaasiumihariduse kvaliteedi kaardistamise küsitlus;
- Valgamaa aastanoore ja noortesõbra valimiste organiseerimine ja tiitli üleandmine;
- Valgamaa noortekogu ja noortevolikogude ühiskoolituse organiseerimine;
- Valgamaa noortekonverentsi „Saan, mida tahan!“ organiseerimine.

Valgamaa aasta noor 2012 Rasmus Onkel – eeskujulik, järjekindel, motiveeriv ja ettevõtlik noor. Olnud eestvedajaks Hargla võrkpalliplatsi rajamisele ning hiljem ka täiendamisele. Korraldanud Mustjõe kalapäeva 2012, millest võttis osa 101 inimest.

Valgamaa aastanoor 2012 Ülla Tamm – positiivne, töökas, kohusetundlik, abivalmis ja leidlik. MTÜ Noorsootöökeskuse Tankla juhatuse liige 2012–2014. Teeb elus palju asju, et teistel oleks hea. Noortelehe Tankla tegevtoimetaja. Nakatab kõiki oma inspiratsiooni ja aktiivsusega, Tanklas asendamatu liige. Vabatahtlik Tristaril, mis näitab, et teeb asju selle eest midagi nõudmata. Tõrva noortevolikogu liige.

Valgamaa noortesõber 2012 Aile Viks – Valgamaa partnerluskogu noortemeetme koordinaator. Särasilmne, ettevõtlik, heade juhiomadustega. Valgamaa noorsootöö fänn. Korraldab projektikonkursse „Noor Valgamaa“ ja „Noorte võimalused maal“. Tankla noortelehe loomine ja käivitamine, hetkel mentor lehe meeskonnale. Aitas kaasa 2012 suvel karjäärikoordinaatorite ja noorsootöötajate suvepäevade korraldamisele.

Noorte osaluskohvik Valga maakonnas 2012, üritusel osales 57 noort.

Osaluskohviku teemadeks olid:

- Sport, huviharidus ja -tegevus: igaühe võimalus või väheste eralõbu?
- Noorteinfo: pilgeni täis seinad ja postkastid ning tühjad üritused?!
- Noored noorsootöös ehk noortega, noortele ja noorte poolt.
- Põlvkondadevaheline solidaarsus: kuidas koos elada ja tegutseda?
- Koolivõrk.
- Laste kehaline karistamine.

Valgamaa noortekogu esindused komisjonides:

Sirli Pippar ja Sillen Klasman kuuluvad Valgamaa avatud noortekeskuste projektikomisjoni.

Sirli Pippar on Valga maakonna arengunõukogu liige.

Noortevolikogud Valgamaal aastal 2012

Tõrva noortevolikogu, esimees Karl Kirt

Valga noortevolikogu, president Kristen Reilik

Palupera noortevolikogu, esimees Maria Voolaid

Tõlliste noortevolikogu, esimees Katre Kikkas

Otepää noortevolikogu, esimees Gertrud Aasaroh

STUUDIO JOY

Stuudio Joy on alates 1995. aastast tegutsev mittetulundusühing, mille all tegutsevad erinevad huvialaringid: 11 tantsuruppi 249 tantsijaga, 2 vokaalansambli ja 20 solisti. Stuudio on võtnud osa vabariiklikest ja rahvusvahelistest tantsu- ja vokaalfestivalidest ja konkurssidest, kus loodi ja praeguse ajani säilitatakse suhteid loominguliste kollektiividega Bulgaarias, Ungaris, Lätis, Leedus, Poolas, Venemaal ja Eestis.

Stuudio Joy ülesandeks on toetada ja arendada noortes inimestes initsiatiivi ja võimet saavutada elus oma eesmärgid, aidata leida kunstilise eneseväljenduse alternatiive Eestis ja Lätis ning kogu maailmas, valmistada ette heal professionaalsel tasemel kontsertprogramme, aidata integreeruda Eesti ühiskonda ning edaspidi Euroopasse neil noortel, kelle emakeeleks on vene keel. Stuudio Joy peamiseks missiooniks on vähendada noorte sotsiaalset isolatsiooni, arendada nende individuaalset arengut mõtestatud tegevuse kaudu.

Aadress Kesk 3-7, 68203 Valga

Juhataja Marina Jerjomina

MTÜ VALGA ROCKIKLUBI

Valga Rockiklubi tegutseb alates 2002. aastast, korraldab igakuiselt Eesti ja välismaiste alternatiivbändide kontserte, rendib ürituste korraldamiseks helitehnikat ning on proovipaigaks viiele noortebändile ning kooskämiskohaks paarikümnele rockmuusika austajale.

Aadress Aia 19, Valga

Veeb www.rockiklubi.ee

Kontaktisik Ivo Mannine

6.4.2 Valgamaa avatud noortekeskused

Tabel 6-9. Valgamaa avatud noortekeskused 2012

Avatud noortekeskus	Kohalik omavalitsus
Sangaste valla avatud noortekeskus Keenis SVANK	Sangaste vald
Otepää avatud noortekeskus	Otepää vald
Taheva valla avatud noortekeskus	Taheva vald
MTÜ Töliste Avatud Noortekeskus TANK	Töliste vald
MTÜ Avatud Hellenurme Noortekeskus	Palupera vald
Karula valla noortekeskus	Karula vald
MTÜ Hummuli Noortekeskus	Hummuli vald
Tõrva avatud noortekeskus	Tõrva linn
Valga kultuuri- ja huvialakeskuse struktuuriüksus Valga avatud noortekeskus	Valga linn
Õru valla noortekeskus Noortepada	Õru vald
Põdrala avatud noortekeskus	Põdrala vald

6.4.3 Noorteühendused ja -organisatsioonid koolides

Valgamaa koolides tegutsevad järgmised noorteühendused ja -organisatsioonid: Kodutütred, Noored Kotkad, Eesti Skautide Ühingu Otepää skaudilipkond, Punase Risti noored, T.O.R.E, MTÜ Kungla muusikalitrupp, lisaks ka õpilasesindused.

KODUTÜTARDE VALGAMAA RINGKOND

Kodutütred on Valgamaal 225.

Eesmärgid: kasvatada kõrge moraaliga isiksust erinevate võistluste, õppuste ja matkade abil; anda ettevalmistus toimetulekuks erinevates olukordades; arendada tüdrukutes veendumust, et nende haridusest ja haritusest oleneb nende endi tulevik.

Aadress Kaitseliidu Valgamaa malev, Võru 12, Valga

Ringkonnavanem Sigrit Säinas

Valgamaal on 11 kodutütarde rühma

NOORTE KOTKASTE VALGAMAA MALEV

Noorkotkaid on Valgamaal 196.

Eesmärk: Noorte Kotkaste organisatsiooni eesmärk on jätkata vabatahtlikkusel põhinevat Eestit väärtustavat kasvatustööd ning isamaalisuse ja kaitsetahte propageerimist.

Aadress Kaitseleidu Valgamaa malev, Võru 12, Valga

Noorte Kotkaste malevapealik Hannes Vanatoa, noorteinstruktor Kaimo Vahtra

Valgamaal on 15 noorkotkaste rühma.

Noorkotkaste ja kodutütarde põhitegevus

Noorkotkaste ja kodutütarde põhitegevus toimub salgakoondustel, kus õpitakse skautlikke oskusi ja tegeletakse enda vaimse ja füüsilise arendamisega. Koondustel õpitav tipneb järgukatse sooritamisega, kus iga noorkotkas peab teadma aasta jooksul õpitut.

Korraldatakse laagreid nii suvel kui talvel. Talvised laagrid on peamiselt tubased, kuid on ka metsalaagreid. Laagrite teemad: turvalisus, laskmine, seikluskasvatus, laul, suusatamine, meri, purilend, langevarjuhüpped. Noorkotkad võistlevad omavahel skaudioskuste valdamises, suusatamises, laskejooksus, orienteerumises, kabes, males ning sportpüssist ja õhupüssist laskmises. Samuti võisteldakse erinevatel matkamängudel ja luurevõistlustel. Eriti suurt huvi pakub poistele ajaloolise Erna luureretke eeskujul loodud Mini-Erna luurevõistlus. Sarnaselt noorkotkastega võistlevad kodutütred erinevatel matkamängudel ja luurevõistlustel. Igal aastal saavad kodutütred üle Eesti üksteisest mõõtu võtta Ernakese luurevõistlusel. Kodutütred võistlevad omavahel suusatamises, laskejooksus, orienteerumises, kabes, laskmises ja esmaabis.

EESTI SKAUTIDE ÜHINGU OTEPÄÄ SKAUDILIPKOND OTEPÄÄ KARUD

Skaute on Valgamaal 25.

Eesmärgid:

skautliku noorteprogrammi arendamine, võttes aluseks maailma skautluse uuemad arengusuunad;

Eesti ühiskonna vajaduste ja noorte huvide järgimine.

Aadress Otepää gümnaasium, Koolitare 5, Otepää

Otepää Skaudilipkonna juht Peeter Mändla

T.O.R.E

Noorteühendus T.O.R.E tegutseb järgmistes Valgamaa koolides: Keeni põhikool, Pühajärve põhikool, Tsirguliina keskkool, Valga gümnaasium, Valga põhikool, Valga vene gümnaasium.

Tugiõpilasliikumine T.O.R.E. arendab väga selgelt kahte suunda koolielus:

väga ehe praktiline sotsiaalstudium tugiõpilastele endile nii koolituse kui igapäevategevuse kaudu;

sotsiaalpedagoogiline abi riskirühma lastele tugiõpilaste tegevuse kaudu.

Suurimad üritused aastal 2012, kus võtsid osa Valgamaa T.O.R.E liikumise tegelased:

T.O.R.E aastakonverents-koosolek 3. veebruaril Türi kultuurimajas. Valgamaa T.O.R.E oli esindatud Valga põhikooli, Tsirguliina keskkooli, Valga gümnaasiumi ja Valga vene gümnaasiumi poolt 5 juhendaja ja 38 õpilasega;

T.O.R.E suvekool 2012, Valgamaa esindus koosnes 29 liikmest;

T.O.R.E toetab koolirahu programmi.

EESTI PUNASE RISTI NOORED VALGAMAA SELTS

Liikmeid on 282, neist aktiivseid 22.

Eesmärgid:

koolitada noori tööks noorsoorühmades, käsitledes kultuuride- ja isikutevahelist mõistmist, tolerantsust ja kaastunnet, üksikute ja organisatsioonide koostöövorme;

sisustada noorte vaba aega, kaasates neid projektide kaudu preventiivsesse töösse sõltuvusainete ja nakkushaiguste ennetamisel;

arendada vabatahtlikkust noorte hulgas elanikkonna abistamiseks eriolukorras, katastroofis ja inimhaavatavate inimeste toetamisel.

Aadress Kuperjanovi 3a-34, Valga

Juhid: Annika Aunapu ja Eneli Kask

MTÜ KUNGLA

MTÜ Kungla tegutseb Valga linnas. Aastal 2012 pälvis MTÜ Kungla Eesti Vabariigi 95. aastapäeva vastuvõtul linnapealt ja volikogu esimehelt taaskord uhke tiitli – **Valga linna kultuurielu rikastaja 2012.**

Suurimad õnnestumised aastal 2012:

- Poistelaul 2012
- Valgamaa teatrifestival 2012
- Noortebändide festival „Noor Rock“
- Etendus „Nipernaadi“
- Etendus „Anastasia“
- Säde seltsi 110. aastapäevale pühendatud kontsertetendus „Vaid ühte hoides“
- Eesti *rocki*-nostalgia maakondlik kontsertsari

ÕPILASESINDUSED

Õpilasesinduste tegevuse põhiline eesmärk on õpilaste õiguste kaitsmine koolis, kooliürituste korraldamine ja läbiviimine ning koostöö arendamine õpetajate, õpilaste ning kooli juhtkonna vahel. Hoolitseatakse selle eest, et õpilaste hääl oleks esindatud mitmesugustes toetuste komisjonides, koolielu edendamise ja arengukava töörühmades.

Tabel 6-10. Õpilasesindused Valgamaa koolides 2012

Kool	Õpilasesinduse juht	Tugiisik
Ala põhikool	Elen Liigus	Kädi Agu
Audentese spordigümnaasiumi Otepää filiaal	Kristiine Lauri	Rita Arik
Hargla kool	Kalev Kaldmaa	Juta Kond
Hummuli põhikool	Eliise Nugis	Triinu Helbre
Keeni põhikool	Eleen Jääger	Vete Hainsoo
Lüllemäe põhikool	Jane Niklus	Merili Madissoo
Otepää gümnaasium	Madli Lehes	Terje Aasaroht
Palupera põhikool	Artur Lõhmus	Reet Allak
Puka keskkool	Alari Suun	Liidia Saarmann
Pühajärve põhikool	Merylin Tihomirova	Eve Koser
Tsireguliina keskkool	Merlika Hüdsi	Silva Stepanova
Tõrva gümnaasium	Triin Jaansalu	Niina Ilisson
Valga gümnaasium	Sillen Klasman	Maimu Vismann
Valga Jaanikese kool	Jaanus Paris	Merike Mõttus
Valga põhikool	Anette-Johanna Park	Kristin Mei
Valga vene gümnaasium	Nadežda Parmemenkova	Olga Bobõreva

6.4.4 Huvikoolid

VALGA MUUSIKAKOOL

Aadress Kesk 22, Valga

Õpilasi 2012/2013. õppeaastal 219, pedagooge 30

Direktor Ants Loos

TÕRVA MUUSIKAKOOL

Aadress Puiestee 1, Tõrva

Õpilasi 2012/2013. õppeaastal 78, pedagooge 9

Direktor Thea Leitmaa

OTEPÄÄ MUUSIKAKOOL

Aadress Koolitare 7, Otepää

Õpilasi 2012/2013. õppeaastal 81, pedagooge 13

Direktori kohusetäitja Merike Roop

PUKA KUNSTIKOOL

Aadress Kooli 3, Puka

Õpilasi 2012/2013. õppeaastal 28, pedagooge 4

Juhataja Esti Kittus

6.4.5 Valgamaa Noorte Nõustamiskeskus (VNNK)

Alates märtsist 2012 asub keskus aadressil Kesk 12, Valga ja on Valga maavalitsuse struktuuriüksus. Keskuse tegevjuht-õppenõustamiskoordinaator on Nadežda Selivjorstova.

Üldeesmärk on tagada maakonna noorte nõustamiskeskuse loomise ja nõustamiskvaliteedi arendamise kaudu tugi- ja karjääriteenuse kättesaadavus varase koolist väljalangevuse ennetamiseks ja noorte edasise toimetuleku ning konkurentsivõime suurendamiseks igapäevaelus ja tööturul.

Nõustamiskeskuses on kaks osakonda:

karjäärinõustamine, karjääri- ja noorteinfo;

õppenõustamine, kus oma teenust pakuvad eripedagoog, logopeedid, psühholoogid ja sotsiaalpedagoog.

Tabel 6-11. Karjäärinõustamise teenuse kasutamine 2012. aastal

Karjäärinõustamise liik	Keskuses	Väljaspool keskust	KOKKU
Individaalne nõustamine (noorte arv)	71	179	250
Noorte grupinõustamine (noorte arv)	171	455	626

Tabel 6-12. Karjääriinfoteenuse kasutamine 2012. aastal

Karjääriinfoteenuse liik	Arv
Konsultatsioonid ehk päringuintervjuud keskus (haridus, tööturg, õppimine ja/või töötamine välismaal)	786
Kirjalikult, e-posti, telefoni jm vahendusel saabunud infopäringud (haridus, tööturg, elukutsed, õppimine ja/või töötamine välismaal)	111
Info vahendamine meedia kaudu (artiklite arv)	14
Karjääriinfo loengud koolides	45
Karjääriinfo loengutel osalenute arv	629
Karjääripäevad, infopäevad, konkursid, messid jt info vahendamiseks korraldatud üritused	11
Infoüritustel osalenute arv	1485

Valgamaal on toimiv 13-liikmeline kooli karjäärikoordinaatorite võrgustik.

Võrgustiku liikmetele toimunud üritused:

koostööseminar Põlvamaa ja Valgamaa karjääripetsialistidele Valga maavalitsuses – osalejaid 22;

karjääripetsialistide õppereis Põlvamaal (Rajaleidja keskuse ja Räpina aianduskooli külastus) – osalejaid 18;

koostööseminar, Tallinna karjääriteenuste arenduskeskus, Viljandi ja Valga karjääripetsialistid – osalejaid 16;

karjääripetsialistide suveseminar Otepää Gümnaasiumis – osalejaid 30.

üleriigiline karjääripetsialistide suvekool Valgamaal – Valgamaalt oli osalejaid 4;

õppepäev „Karjääri- ja õppenõustamisteenuste arendamine“ – osalejaid 30;

Eesti-Läti karjääriteenuste infopäev Jelgava kihelkonnas – osalejaid 13.

Karjäärispetsialistid korraldasid maakonna noortele viis ülemaakondlikku üritust:

- vabatahtlike noorte kaasamise tänuüritus – osalejaid 65;
- traditsiooniliselt tähistati koos noortega Euroopa Päeva – osalejaid 35;
- toimus seminarisari „Maalt Välja“ Tõrvas, Valgas, ja Otepääl – osalejaid 62;
- toimus koostöös MTÜ Tanklaga kaks koolimeedia ümarlauda – osalejaid 75;
- toimus koostöös Valgamaa Arenguagentuuriga tööturukonverents „Tuleviku radadel“ – osalejaid 60.

Keskuse enda poolt korraldati noortele 7 üritust, millest võttis osa 576 osalejat.

Valgamaa Noorte Nõustamiskeskus osales noorte haridusmessidel „Teeviit“ ja „Intellektika“ Rajaleidja reklaamboksis, mille tööst võtsid osa Valgamaa vabatahtlikud noored.

Osaleti Valga linna Tarkuse päeval, mille raames toimusid karjääriteemaline teavitus, mängud ja oli võimalik teha kutsesobivustesti. Infoboksi külastas 150 noort.

SA Innove tunnustas Rajaleidja 2012. aasta parimaks partnerkeskuseks Valgamaa noorte nõustamiskeskuse.

Tabel 6-13. Õppenõustamise teenuse kasutamine perioodil 1.03.-31.12.2012

	Logopeediline	Eripedagoogiline	Psühholoogiline	Sotsiaal-pedagoogiline	Kokku
Nõustamise kordade arv	252	71	85	45	453

6.5 Erinoorsootöö**6.5.1 Alaealiste komisjonide tegevus**

Valga maakonnas töötab kaks alaealiste komisjoni: maakondlik komisjon loodi 1998. aastal Valga maavalitsuse juurde, kohaliku omavalitsuse komisjon alustas tööd 1.09.2006 Tõrva linnavalitsuse juures. Tõrva piirkonna alaealiste komisjoni pädevusse kuuluvad Tõrva linna, Helme ja Põdrala valla alaealiste õigusrikkumiste arutelud, mõjutusvahendite määramine ning oma haldusterritooriumil alaealistega tehtava kriminaalpreventiivse töö koordineerimine. 2012. aasta maakondlik erinoorsootöö koondstatistika kajastab mõlema komisjoni tööd.

Tabel 6-14. Alaealiste õigusrikkumiste arutelud 2008–2012

Aasta	2008	2009	2010	2011	2012
Õigusrikkumiste arv	91	80	83	77	69
Korduvarutelude arv	5	7	5	4	4

Tabel 6-15. Alaealiste komisjoni poole pöördumiste alused 2008–2012

Pöördumiste aluseks on järgmised teod	2008	2009	2010	2011	2012
Koolikohustuse mittetäitmine	28	18	30	12	16
Karistusseadustikus ettenähtud kuriteokoosseisule vastav õigusvastane tegu	18	21	26	28	26
Karistusseadustikus või muus seaduses ettenähtud väärteokoosseisule vastav õigusvastane tegu	45	41	27	37	27

Tabel 6-16. Alaealiste komisjoni poolt kohaldatud mõjutusvahendid 2008–2012

Mõjutusvahendid vastavalt alaealise mõjutusvahendite seaduse § 3 lg 1	2008	2009	2010	2011	2012
Hoiatus	70	68	69	59	49
Koolikorralduslikud mõjutusvahendid	-	-	-	-	-
Vestlusele suunamine psühholoogi, narkoloogi, sotsiaaltöötaja või mõne muu spetsialisti juurde	16	12	36	12	15
Lepitamine	-	-	-	-	-
Kohustus elada vanema, kasuvanema, eestkostja või perekonnas hooldaja juures või lastekodus	1	.	1	-	2
Üldkasulik töö	11	22	12	20	12
Käendus	-	-	-	-	-
Noorte- või sotsiaalprogrammides või rehabilitatsiooniteenuses või ravikuurides osalemine	5	7	9	5	5
Kasvatuse eritingimusi vajavate õpilaste kooli suunamine	-	-	1	4	4

6.5.2 Nõustamiskomisjoni tegevus

Valga maakonna nõustamiskomisjon on maavanema korraldusega Valga maavalitsuse juurde moodustatud viieliikmeline komisjon.

Nõustamiskomisjoni pädevus

soovitada vanema või vanema nõusolekul koolieelse lasteasutuse direktori taotlusel eelkooliealise lapse paigutamist sobitus- või erirühma;

soovitada vanema või vanema nõusolekul koolieelse lasteasutuse direktori taotlusel koolikohustuse täitmise edasilükkamist või alla seitsmeaastase isiku kooli vastuvõtmist;

soovitada vanema või vanema nõusolekul kooli direktori taotlusel kohaldada hariduslike erivajadustega õpilastele võimetekohane õppekava või õppevorm;

soovitada vanema või vanema nõusolekul kooli direktori taotlusel õpilasele õpingute jätkamist erikoolis, -klassis või -rühmas;

soovitada vanema või vanema nõusolekul kooli direktoril koolikohustuslikule õpilasele mittestatsionaarse õppevormi, ühe õpilase õpetamisele keskendunud õppe või tervislikel põhjustel koduõppe rakendamist;

soovitada kooli direktori taotlusel hariduslike erivajadustega õpilaste kaasava õppe jaoks vajalike tingimuste loomist ja rakendamist koolis.

Nõustamiskomisjoni töökorraldus

komisjoni istungid toimuvad vastavalt vajadusele;

komisjon teeb otsused esitatud dokumentidele tuginedes;

komisjoni istungile kutsutakse vajadusel lapsevanem koos lapsega;

otsus teatatakse lapsevanemale, kohalikule omavalitsusele (nt koolikohustuse täitmise edasilükkamine) ja haridusasutusele kirjalikult.

2012. aastal toimus 11 nõustamiskomisjoni istungit. Võeti vastu 59 otsust.

Tabel 6-17. Otsuste arv nõustamiskomisjonis 2008–2012

Aasta	2008	2009	2010	2011	2012
Otsuste arv	64	52	66	42	59

7. Majandus ja tehniline infrastruktuur

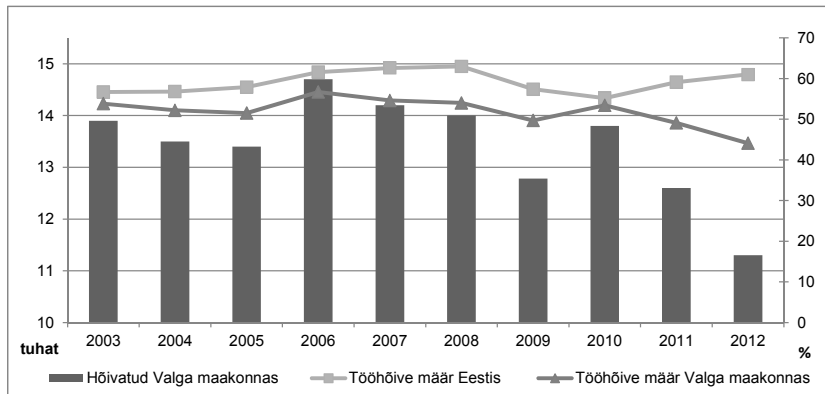
7.1 Tööhõive

Tabel 7-1. Valgamaa 15–74-aastased elanikud hõiveseisundi järgi

	2008	2009	2010	2011	2012
Tööealised kokku (tuhat)	25,9	25,8	25,8	25,7	25,5
Töötajad (tuhat)	15,3	15,6	15,9	14,5	13,3
Mitteaktiivsed (tuhat)	10,6	10,2	9,9	11,1	12,2
Tööga hõivatud (tuhat)	14,0	12,8	13,8	12,6	11,3
Töötud (tuhat)	1,3	2,8	2,1	1,9	2,0
Töötajad osalemise määr (%)	59,1	60,4	61,6	56,6	52,1
Tööhõive määr (%)	54,0	49,7	53,4	49,1	44,1
Töötuse määr (%)	8,5	17,8	13,3	13,3	15,3

Allikas: statistikaamet.

Joonis 7-2. 15-74-aastaste hõive Eestis ja Valgemaal

Allikas: statistikaamet.

Tabel 7-3. Tööga hõivatud Valgemaal majandussektorite järgi

Aasta	Primaarsektor		Sekundaarsektor		Tertsiaarsektor	
	Hõivatud tuhat	Hõivatute osatähtsuse %	Hõivatud tuhat	Hõivatute osatähtsuse %	Hõivatud tuhat	Hõivatute osatähtsuse %
2008	1,2	8,6	5,5	39,0	7,3	52,4
2009	...	...	5,2	40,2	7,0	54,6
2010	1,1	7,8	4,1	29,7	8,6	62,5
2011	1,0	7,8	4,3	34,3	7,3	57,9
2012	0,8	7,2	4,8	42,6	5,7	50,2

Allikas: statistikaamet.

7.1.1 Eesti töötukassa Valgamaa osakond

Aadress Vabaduse 26, 68204 Valga

Juhataja Merike Metsavas

Tõrva klienditeeninduspunkt

Aadress Tartu mnt 20, 68606 Tõrva

Tööpuudus on Valgamaal üks suurimaid riigis. Kuigi töötus on viimasel ajal vähenenud, on suurenenud just pikaajaliste töötute osakaal (68% registreeritud töötutest). Valgamaal, nii nagu ka teistes piirkondades, on aktuaalne töötute tagasitoomine tööturule läbi erinevate teenuste.

2012. aasta jooksul oli Valgamaal arvel 2793 inimest, nendest 16% töötuskindlustushüvitise saajat ja 16% töötutoetuse saajat. Seega on Valgamaal teiste maakondadega võrreldes vähem töötuid, kes saavad hüvitist või toetust (32%, Eestis keskmiselt 60%).

MOBI (mobiilne nõustamine) eesmärk on teavitada ja töötuskindlustushüvitise saajate juhendamine ning juhendamine. 2012. aasta MOBI oli Valgamaal suunatud noortele ja tööandjatele, kus koostöös said mõlemad osapooled teadvustada oma nõudmisi ja vajadusi. MOBI viidi läbi Tõlliste vallas ja Tõrva linnas. Samuti tutvustati tööturu olukorda ja töötukassa võimalusi Valga ja Ala põhikoolis. Kokku nõustati 60 inimest.

Tabel 7-4. Registreeritud töötud aastast kokku, Valga maakond

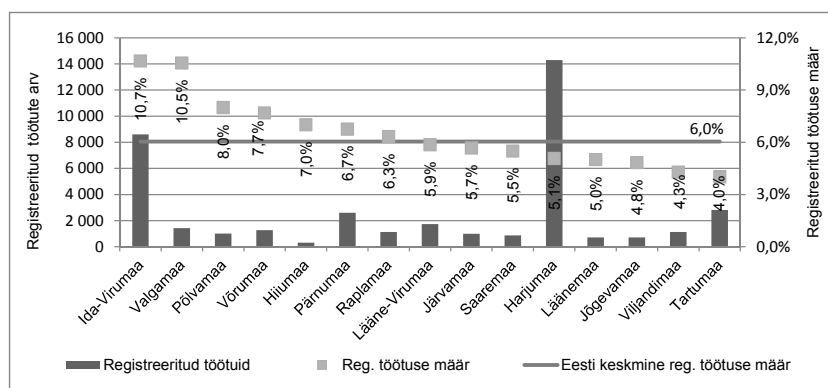
	2010	2011	2012
Registreeritud töötud	3686	3066	2793
Neist aasta jooksul arvele võetud uued töötud	2155	1879	1932
Kuu keskmine töötute arv	2761	1763	1506
Töötuse % tööealisest elanikkonnast*	13,1	8,1	6,9
Töötuse % töøjõust**	15,1	15,1	11,1

Selgitused: * tööealine elanikkond (16aastased kuni pensioniiga)

** töøjõud vanus 15-74 (töötav elanikkond + mitteaktiivsed)

Allikas: Eesti Töötukassa.

Joonis 7-5. Eesti Töötukassa maakondlikes osakondades registreeritud töötus maakondade lõikes seisuga 31.12.2012

Allikas: Eesti Töötukassa.

Valga maakonnas on kõige suurem registreeritud töötute arv Valga linnas, kus 31.12.2012 seisuga oli registreeritud 727 töötut, järgmisena Tõrva linn – 134 töötut ning kolmas töötute suure arvu poolest oli Helme vald, kus oli 114 registreeritud töötut.

Tabel 7-6. Registreeritud töötud aasta lõpus

	2010	2011	2012
Valga maakond kokku	1944	1581	1434
Valga maakonna linnad	1156	933	861
... Tõrva linn	159	128	134
... Valga linn	997	805	727
Valga maakonna vallad	788	648	573
... Helme vald	156	137	114
... Hummuli vald	45	48	42
... Karula vald	60	48	51
... Otepää vald	112	89	84
... Palupera vald	35	31	14
... Puka vald	53	43	45
... Põdrala vald	82	52	51
... Sangaste vald	58	47	42
... Taheva vald	58	48	35
... Tõlliste vald	88	88	76
... Öru vald	41	41	19

Allikas: Eesti Töötukassa.

Tabel 7-7. Eesti Töötukassa Valgamaa osakonnas aasta jooksul arvele võetud uued töötud, kes eelnevalt töötasid, eelneva töösuhte lõpetamise põhjuse järgi

Töösuhte lõpetamise põhjus	2010	2011	2012
Asutuse likvideerimine	1	-	1
Distsiplinaarsüütegu	26	21	14
Katseaja ebarahuldavad tulemused	15	19	22
Koondamine	220	139	186
Muud põhjused	31	34	37
Pankrot	4	5	3
Poolte kokkuleppel	82	81	123
Teenuse osutamise leping	39	42	50
Tähtajaline leping	322	254	288
Töötaja algatusel	89	136	126
Töötaja algatusel (tööandja süül)	8	2	7
Kokku	846	733	857

Allikas: Eesti Töötukassa.

Tabel 7-8. Eesti Töötukassa Valgamaa osakonnas aasta jooksul registreeritud töötud eelneva tegevuse järgi

Eelnev tegevus	2010	2011	2012
Töötas või oli ettevõtja	2095	1562	1556
Õppimine	136	170	140
Kaitsevägi	11	14	19
Kasvatas last	101	134	134
Haiglas	1	-	-
Hooldus	16	22	10
Töövõimetus	146	82	46
Vanglas	31	31	33
Muu	1227	1086	852
Abikaasatasu (välisestistuse seadus § 67)	8	5	3

Allikas: Eesti Töötukassa.

Registreeritud töötute sooline ja vanuseline jaotus Valgamaal on üldiselt sarnane Eesti keskmisega. Rohkem on töötute hulgas mehi (55%, Eestis keskmiselt 49%). Üle poole ehk 67% töötutest on vanuses 25–49.

Valgamaal on suhteliselt suur osa töötuid, kelle töölesaamist piirab puudulik riigikeele oskus (31.12.2012 seisuga 27%). Harjumaal ja Ida-Virumaal on selliseid töötuid veelgi rohkem, kuid enamikes maakondades jääb see paari protsendi piiresse.

Tabel 7-9. Aasta jooksul Eesti Töötukassa Valgamaa osakonnas töötuna arvel olnud isikud vanuse, soo ja suhtluskeele järgi

	2011	2012
Vanus		
16-24	591	510
25-55	2015	1838
üle 55	460	445
Mehed	1743	1540
Naised	1323	1253
Peamised suhtluskeeled		
eesti keel	1017	919
vene keel	441	388

Allikas: Eesti Töötukassa.

Ligi kolmandik Valgamaa registreeritud töötutest on keskhariduseta (Eestis keskmiselt ainult viiendik). Kõrgharidus on Valgamaal 6 % töötutest (Eestis tervikuna 16% töötutest). Ehk siis keskmiselt on Valgamaa töötutel madalam haridustase kui teiste piirkondade töötutel.

Tabel 7-10. Aasta jooksul Eesti Töötukassa Valgamaa osakonnas töötuna arvel olnud isikud haridustaseme järgi

Haridustase	2010	2011	2012
Puudub algharidus	10	10	6
ESIMENE TASE	1038	866	773
Algharidus	152	132	93
Kutseharidus põhihariduseta	11	9	6
Põhiharidus	875	725	674
TEINE TASE	2182	1788	1598
Põhiharidus kutseharidusega	152	113	103
Kutsekeskharidus põhikooli baasil	677	560	517
Üldkeskharidus	1060	861	741
Kutsekeskharidus keskkooli baasil	293	254	237
KOLMAS TASE	448	390	410
Keskeriharidus	277	237	230
Kutsekõrgharidus	47	38	54
Bakalaureuseõpe	105	89	96
Magistriõpe	19	26	30
Doktoriõpe	-	-	-
Määramata	8	12	6
Kokku	3686	3066	2793

Allikas: Eesti Töötukassa.

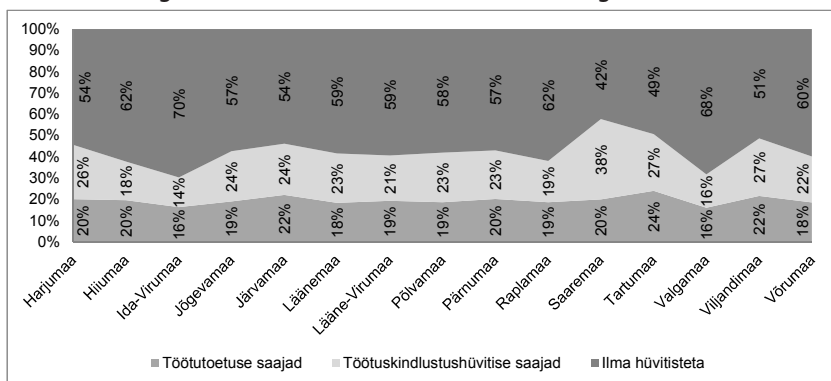
Tabel 7-11. Aasta jooksul töötuna arvel olnud isikute kuulumine riskirühmadesse

Riskirühma kuulumine	2010	2011	2012
noor	781	648	574
vanglast vabanenu	38	48	54
55 ja vanem	491	460	429
pikaajaline	2512	2080	1675
hooldaja	8	12	11
eesti keele mitteoskaja	774	636	566
puudega	200	202	211

Allikas: Eesti Töötukassa.

Valgamaal on kõigist teistest maakondadest rohkem pikaajalisi töötuid (vähemalt 12 kuud töötuid 68%, Eestis keskmiselt 28%).

Joonis 7-12. Registreeritud töötute sotsiaalne kaitse seisuga 31.12.2012

Allikas: Eesti Töötukassa.

Tabel 7-13. Riikliku töövahendussüsteemi poolt osutatud tööturuteenused

	2010	2011	2012
Passiivsed meetmed:			
Said töötutoetust	1054	700	646
Määrati töötuskindlustushüvitis	506	385	452
Aktiivsed meetmed:			
Suunatud tööturukoolitusele	793	539	720
Tööandjale makstud toetuse abil tööle rakendunud töötud	245	112	105
Töötute arv, kes said toetust ettevõtlusega alustamiseks	30	17	26
Said karjäärinõustamist	512	595	733
Tööpraktikale suunatud	99	81	90
Tööharjutusele suunatud	58	70	73
Avalikule tööle suunatud	1	8	-
Tööintervjuul abistamise teenuse osutamine	-	3	3

Allikas: Eesti Töötukassa.

AS-i Hoolekandeteenused vajadustest lähtuvalt valmistas töötukassa ette tegevusjuhendajaid hooldekodusse, koolitused jätkuvad 2013. aastal. Näiteks AS Hoolekandeteenused Tõrva Kodule koolitati tegevusjuhendajaid. Koolitajaks oli Valgamaa kutseõppekeskus. Koolitati 17 inimest, Tõrva Kodusse võeti neist tööle 13, üks sai tööle Taheva sanatooriumisse, üks Valgamaa tugikeskusesse.

Vakantsid

2012. aastal oli Valgamaal vakantse ainult 814. Eestis kokku oli Töötukassa vahendada 46 187 töökohta.

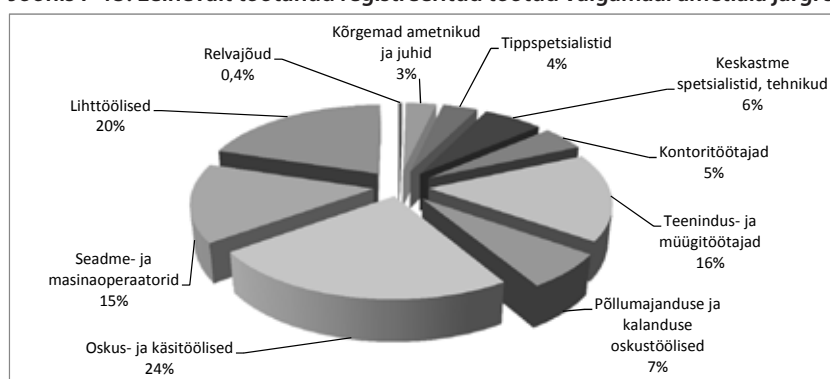
Tabel 7-14. Töövahendus Eesti Töötukassa Valgamaa osakonnas

	2010	2011	2012
Laekunud vakantsid	699	704	814
Rakendusid tööle	1134	1049	1168

Allikas: Eesti Töötukassa.

Valgamaal on juhtide, tipp- ja keskastme spetsialistide osakaal väiksem kui Eestis tervikuna ning oskus- ja käsitöölise ning lihttöölise oma vastukaaluks Eesti keskmisest veidi suurem.

Joonis 7-15. Eelnevalt töötanud registreeritud töötud Valgamaal ametiala järgi seisuga 31.12.2012

Allikas: Eesti Töötukassa.

7.1.2 Tööinspeksiooni Lõuna inspeksioon

Aadress Vabaduse 26, 68203 Valga
 Valgamaa tööinspektor-jurist Larissa Tihhonova
 Tööinspektorid Heikki Taidre ja Imre Tambets

Valgamaa töövaidlusküsimusi lahendab Võru töövaidluskomisjon, mille juhataja on Merike Kalda.

Tööinspeksioon teostab järelevalvet töötervishoidu, tööohutust ja töösuhete reguleerivate õigusaktide täitmise üle. 2012. aastal teostas tööinspeksioon Valgamaal töötervishoiu-, tööohutus- ja töösuhete alast järelevalvet 116 ettevõttes ja asutuses.

Töösuhete kontrollimise tulemus näitas, et vaatamata sellele, et uus töölepingu seadus jõustus 1.09.2009, tutvustavad paljud tööandjad jätkuvalt oma väärselt tööle tulnud töötajatele töösisekorraeeskirju/töökorralduse reegleid ja muid töölepingu kirjalikke dokumente, mis sisaldavad viiteid kolm aastat tagasi kehtivuse kaotanud seaduse sätetele. Samuti tuvastati järelevalve käigus töötajate igapäevase puhkeaja nõuete rikkumisi.

Töötervishoiu- ja tööohutusala järelevalve kokkuvõtteks võib välja tuua mõningad tihedamalt esinevad puudused, milleks on halb õhuvahetus, ebapiisav ja hooldamata valgustus, kaitsepiirete puudumine kukkumise vältimiseks, mittekorras töövahendite kasutamine, puudused töötajate juhendamise ja väljaõppe läbiviimisel, kõrgtöölise kasutatavate töövahendite (tellingud, redelid) mittevastavus ohutusnõuetele. Töökohtade käiguteedel on tihti kõrvalisi esemeid (juhtmed, voolikud, tootmisjätmed jms), mille tulemuseks on kukumisoht. Mõnedes ettevõtetes on korraldamata riskianalüüs, samas kui paljude firmade riskianalüüsid ei kajastu töökeskkonna muutused (uued ruumid, seadmed, tööpingid, tehnoloogiad, uued tegevusalad jne).

Samas võib positiivse poole pealt välja tuua, et paljudes ettevõtetes on võetud kasutusele uusi kaasaegseid tehnoloogiaid, soetatud uusi masinaid ja seadmeid. Olemasolevaid tööruume renoveeritakse, võimalusel ehitatakse

päris uusi. Parandatud on töötajate olmetingimusi. Kõik see kergendab tööd ja muudab töötamist ohutumaks. Paranenud on arusaam töötervishoiu ja tööohutuse vajalikkusest ja kasulikkusest ettevõttele. Tööle on võetud väljaõppinud töökeskkonnaspetsialiste, tuntakse huvi töökeskkonna-alaste koolituste vastu, küsitakse nõu tööohutust puudutavates küsimustes. Hakkab juurduma arusaam töötervishoiu ja tööohutuse vajalikkusest.

Tööandjate töötervishoiu ja -ohutuse alase teadlikkuse tõstmiseks korraldas tööinspeksioon Euroopa sotsiaalfondi programmi „Tööga seotud terviseriskide vähendamine ja töösuhete kvaliteedi parandamine 2010–2014” 2012. aasta tegevuse raames Valgas töökeskkonnaspetsialistidele suunatud väikeettevõtete esindajate koolituse. Kolmepäevase koolituse läbis 35 Valgamaa ettevõtete töökeskkonnaspetsialisti ja ettevõtte juhti. Koolituste korraldamisega jätkatakse ka edaspidi.

Tabel 7-16. Tööinspeksiooni tegevusnäitajad Valgamaal

	2010	2011	2012
Külastusi kokku	128	132	134
Külastatud ettevõtteid kokku	97	90	108
Töötervishoid ja tööohutus (külstatud ettevõtete arv)	77	70	79
Töösuhete (külstatud ettevõtete arv)	20	32	37
Töötervishoiu ja tööohutuse külastusi kokku	108	92	93
Töösuhete külastusi kokku	20	40	41
Töötajate arv üldkontrollitud ettevõtetes (arvestatud on külastusega hõlmatud töötajate arvu)	2250	3245	2669
sh ettevõtetes, kus kontrolliti töötervishoidu ja tööohutust	1492	2069	1797
sh ettevõtetes, kus kontrolliti töösuheteid	758	1176	872

Allikas: tööinspeksiooni Lõuna inspeksioon.

Tabel 7-17. Töövaidluskomisjoni tegevusnäitajad Valgamaal

	2010	2011	2012
Esitatud avalduste arv	46	21	34
neist töötaja poolt	42	18	27
Lahendatud avalduste arv	46	21	33
Avaldus rahuldatud	26	8	23
Avaldus osaliselt rahuldatud	2	3	2
Avaldus rahuldamata jäetud	10	5	2
Keeldutud avalduse vastuvõtmisest või menetlus lõpetatud	8	5	6
Töötajate nõuded/uued nõudeliigid			
Töölepingu vaidlustamise nõuded	17	10	9
Töötamise ajal maksmata töötasu nõue	17	5	19
Töölepingu lõppemisega sissenõutavaks muutunud summade nõuded (lõpparve)	15	2	3
Maksmata haigushüvitise nõue	1	-	-
Maksmata puhkusetasu nõue	4	1	4
Muud nõuded	15	-	11

Allikas: tööinspeksiooni Lõuna inspeksioon.

7.2 Palk

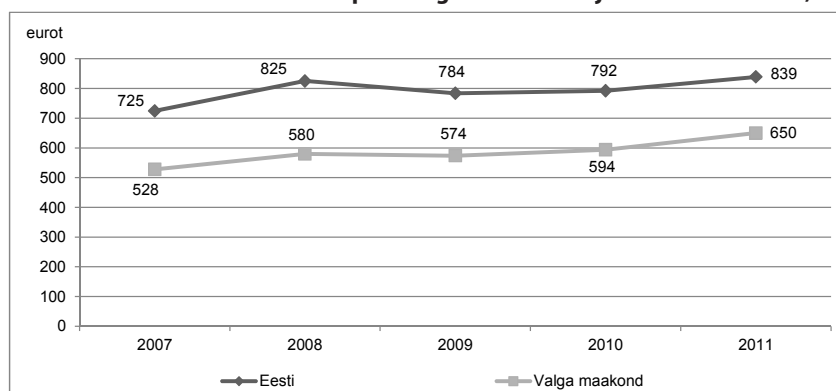
Tabel 7-18. Keskmine brutokuupalk 2012. aastal, eurot

	I kvartal	II kvartal	III kvartal	IV kvartal
Valgamaal	644	720	631	733
Eestis	847	900	855	916

Selgitus: Hõlmatud on töölepingu, teenistuslepingu ja avaliku teenistuse seaduse alusel töötajad

Allikas: statistikaamet.

Joonis 7-19. Keskmine brutokuupalk Valga maakonnas ja Eestis 2007–2011, eurot

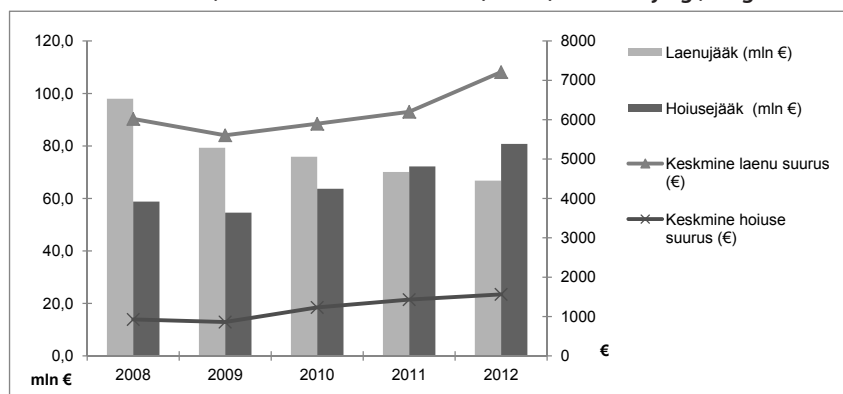

Allikas: statistikaamet.

7.3 Pangandus

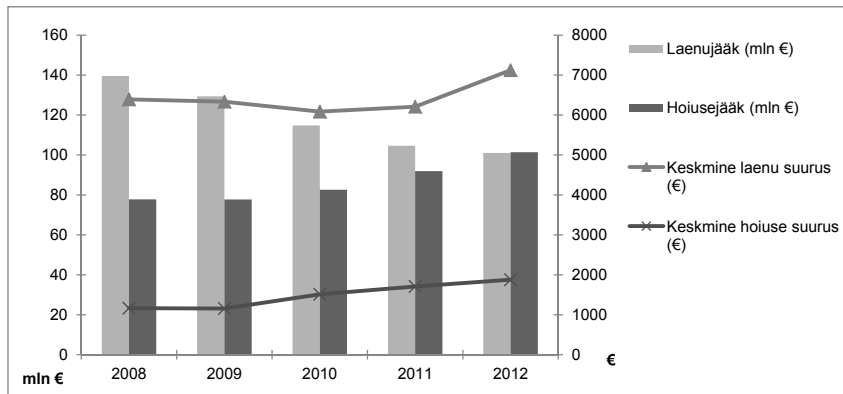
7.3.1 Laenu, säästud

Joonis 7-20. Laenu, hoised krediitiasutuse (filiaali) asukoha järgi, Valga maakond

Allikas: Valga maavalitsus Eesti Panga andmetel.

Joonis 7-21. Laenud, hoiused kliendi registreerimis- või elukoha järgi, Valga maakond

Allikas: Valga maavalitsus Eesti Panga andmetel.

7.3.2 AS SEB Valgamaa kontor

AS SEB Valga kontor

Address Aia 5, 68205 Valga

Sularahaautomaadid

Valgas: Aia 5 (sularaha sisse- ja väljamaksed), Jaama pst 2B, Vabaduse 2/4, Raja 5, J. Kuperjanovi 62

Tõrvas: Valga mnt 3

Otepääl: Lipuväljak 28 (sularaha sisse- ja väljamaksed)

Makseautomaadid: Valgas, Aia 5 – 2 tk

Elektroonilised postipangad: Pukas, Sangastes, Hummulis, Tsirguliinas, Harglas, Taageperas, Riidajas, Örus, Tõrvas ja Otepääl.

7.3.3 Swedbanki AS Valgamaa kontorid

Valga kontor

Address Kesk 10, 68203 Valga

Tõrva kontor

Address Valga mnt 1, 68605 Tõrva

Sularaha väljamakse automaadid:

Valgas: Kesk tn 10, Jaama tn 2b, Riia tn 18, Pikk tn 1

Otepääl: Valga mnt 1B, Lipuväljak 28

Tõrvas: Valga mnt 1

Sularaha sissemakse automaat:

Valgas Kesk tn 10

Makseautomaat:

Otepääl Lipuväljak 28

Pangabussi peatuskohad Valgamaal: Otepää, Puka, Sangaste.

7.4 Maa- ja omandireform

Maa-ameti Valga katastribüroo

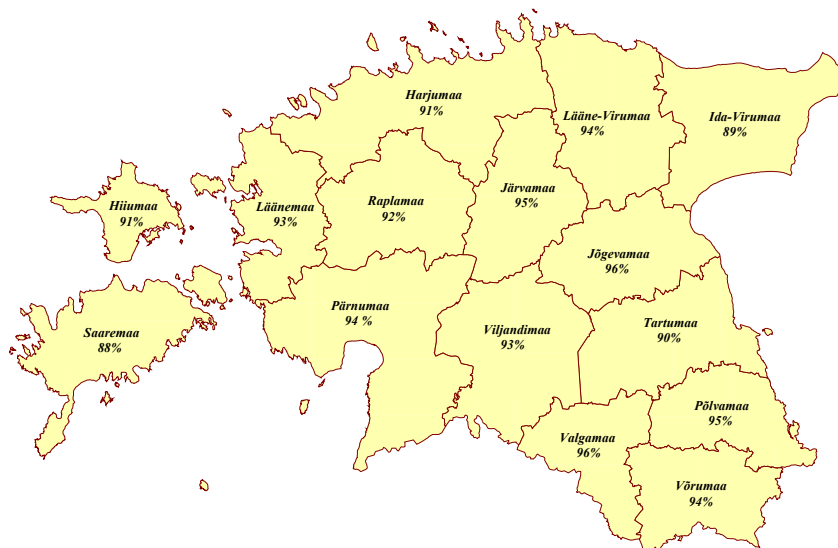
Aadress Kesk 12, 68203 Valga

Maa-ameti maakatastri osakond on maa-ameti struktuuriüksus, mille eesmärk on maakatastrisse kande tegemiseks esitatud avalduste menetlemine, sh katastriüksuste ja katastriandmete muudatuste registreerimine ning andmevahetuse korraldamine seaduses ettenähtud juhtudel ja mahus. Osakonna põhiülesandeks on maakatastri pidamine. Osakonna koosseisu kuulub Valga katastribüroo, kus on kolm töötajat.

Maareformi tulemused Valgamaal

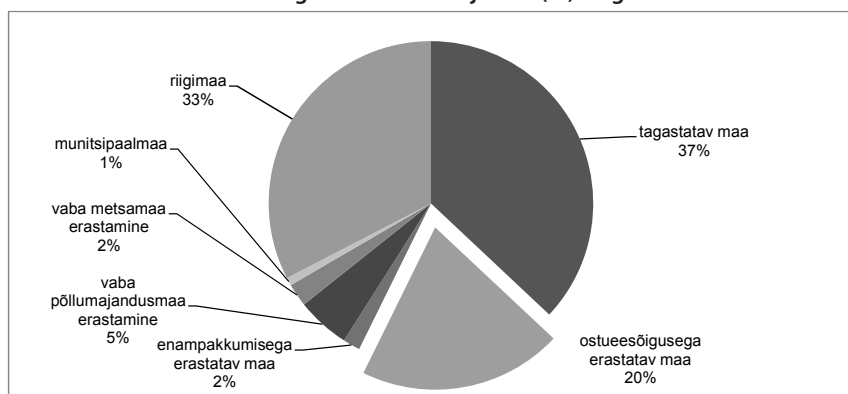
Seisuga 31.12.2012 oli riigi maakatastris registreeritud 21 473 katastriüksust pindalaga 196 374,4 ha, mis moodustab 96,0% maakonna maafondist (maafond kokku 204 649,1 ha). Sellest 2012. aastal registreeriti 374 katastriüksust pindalaga 1924,0 ha (s.o 1,0% registreeritud maast).

Joonis 7-22. Maareformi seis Eestis 2012. aasta lõpus

Allikas: maa-amet.

Joonis 7-23. Maakatastris registreeritud maa jaotus (%) Valga maakonnas 31.12.2012 seisuga

Allikas: maa-amet.

Tabel 7-24. Maakatastris registreeritud Valgamaa katastriüksuste arv ja pindala (ha) seisuga 31.12.2012

Linn/vald	pindala	Registreeritud maa			Registreerimata maa	
		arv	pindala	%	pindala	%
Helme	31 273,3	2062	29 965,4	95,80	1307,9	4,2
Hummuli	16 270,3	1032	15 668,0	96,30	602,3	3,7
Karula	22 992,1	1436	22 074,9	96,00	917,2	4,0
Otepää	21 736,3	3409	21 123,0	97,20	613,3	2,8
Palupera	12 347,8	1365	12 072,3	97,80	275,5	2,2
Puka	20 093,2	1976	19 331,7	96,20	761,5	3,8
Pödrala	12 722,3	1069	12 053,2	94,70	669,1	5,3
Sangaste	14 472,4	1336	13 847,1	95,70	625,3	4,3
Taheva	20 470,4	1189	19 733,8	96,40	736,6	3,6
Tõlliste	19 377,8	1822	18 430,9	95,10	946,9	4,9
Tõrva linn	480,4	1140	434,5	90,40	45,9	9,6
Valga linn	1654,2	2948	1 371,5	82,90	282,7	17,1
Õru	10 462,6	689	10 268,1	98,10	194,5	1,9
Võrtsjärv	296,0	-	-	-	-	-
Kokku	204 649,1	21 473	196 374,4	96,0	8274,7	4,0

Allikas: maa-amet.

Tabel 7-25. Maareformi dünaamika aastast reformitud katastriüksuste alusel

Aasta	2003	2004	2005	2006	2007	2008	2009	2010	2011	2012
Katastriüksuste arv	1031	1098	816	883	716	557	408	541	301	374
Katastrisse kantud (ha)	7690	11 869	3251,5	2837	1704,1	1539	1043	3600,4	820,6	1924,0

Allikas: maa-amet.

Tabel 7-26. Õigusvastaselt võõrandatud vara tagastamise ja kompenseerimise taotluste lahendamise seisuga 31.12.2012

Linn/vald	Toimikuid	Menetlus lõpetamata	Lahendamise %
Helme vald	671	-	100,00
Hummuli vald	363	-	100,00
Karula vald	433	-	100,00
Otepää vald	646	4	99,38
Palupera vald	399	2	99,50
Puka vald	608	-	100,00
Pödrala vald	357	2	99,44
Sangaste vald	532	-	100,00
Taheva vald	391	-	100,00
Tõlliste vald	585	5	99,15
Õru vald	217	1	99,54
Tõrva linn	252	-	100,00
Valga linn	697	-	100,00
Otepää vallasisene linn	199	2	99,00
Kokku	6350	16	99,73

7.5 Ettevõtlus

Tabel 7-27. Valgamaa ettevõtjad õigusliku vormi järgi aasta lõpus

	2008	2009	2010	2011	2012
Füüsilisest isikust ettevõtjad	614	1031*	1060	1013	968
Täisühingud	15	14	15	14	13
Usaldusühingud	7	7	21	8	11
Osaühingud	1148	1269	1356	1507	1602
Aktsiaseltsid	78	78	74	67	62
Tulundusühistud	18	17	18	18	18
Kokku	1880	2416	2544	2627	2674

Allikas: registre ja infosüsteemide keskus.

Tabel 7-28. Objektid äriregistris, riigi- ja kohaliku omavalitsuse asutuste riiklikus registris, mittetulundusühingute ja sihtasutuste registris, Eesti kirikute, koguduste ja koguduste liitude registris aasta lõpus

	2008	2009	2010	2011	2012
Usulised organisatsioonid	21	22	22	24	25
Mittetulundusühingud	603	652	695	730	704
Sihtasutused	24	22	24	24	23
Riigi- ja kohaliku omavalitsuse asutused	113	113	113	112	112
Ettevõtjad	1880	2416	2544	2627	2674

Tabel 7-29. Ettevõttere registris aasta lõpus

	2008	2009	2010	2011	2012
Pankrotimenetluses äriühinguid	8	8	7	3	3
Likvideerimisel äriühinguid	33	33	34	33	31

Allikas: registre ja infosüsteemide keskus.

Tabel 7-30. Aasta jooksul registreeritud uute ettevõtjate arv äriregistris ning mittetulundusühingute ja sihtasutuste registris

Registreerimise aasta	Kokku	Äriühing	FIE	MTÜ	Sihtasutus
2010	300	137	119	43	1
2011	250	167	48	35	-
2012	217	135	36	46	-

Allikas: registre ja infosüsteemide keskus.

7.5.1 Maksu- ja tolliameti Valga teenindusbüroo

Aadress Viljandi 23, 68206, Valga
Juhtivspetsialist Tiina Teder

Maksu- ja tolliameti tollikorraldusosakonna liikuvkontrollitalitus asub aadressil Viljandi 27A, 68206, Valga.

Maksu- ja tolliamet on Valgamaal töandjaks kokku 15 ametnikule (sh 4 kontrolliosakonna tagastusnõuete talituse, 5 tolli liikuvkontrolli talituse ja 6 teenindusosakonna ametnikule).

Seisuga 1.01.2012 oli Valgamaal 2466 juriidilist ja 961 füüsilisest isikust ettevõtjat, s.h 1031 käibemaksukohuslast. Seisuga 1.01.2013 oli Valgamaal 2583 juriidilist ja 1026 füüsilisest isikust ettevõtjat, s.h 1062 käibemaksukohuslast. Võrreldes 2011. aastaga on 2012. aastal Valgamaa ettevõtjate arv kasvanud 182 võrra (s.h 31 käibemaksukohuslast).

Alates 2013. aasta veebruarist avaldatakse koduleheküljel www.emta.ee ettevõtlusega seotud statistikat. Statistika avaldamine annab nii kohalikele omavalitsustele, töandjatele kui ka töötajatele võimaluse võrrelda palkasid,

käivet, töötajate arvu jne sama tegevusala ettevõtetes nii maakonniti kui ka Eestis tervikuna ning aitab kaasa ausa konkurentsi tagamisele ja teeb äritegevuse Eesti ettevõtlusmaastikul läbipaistvaks.

Tabel 7-31. Suurema keskmise käibega tegevusalad Valgemaal

	2011. aastal	2012. aastal
1.	Puidutöötlemine ning puit- ja korktoodete tootmine, va mööbel; õlest ja punumismaterjal	Puidutöötlemine ning puit- ja korktoodete tootmine, va mööbel; õlest ja punumismaterjal
2.	Toiduainete tootmine	Toiduainete tootmine
3.	Mootorsõidukite ja mootorrataste hulgi- ja jaemüük ning remont	Taime- ja loomakasvatus, jahindus ja neid teenindavad tegevusalad
4.	Taime- ja loomakasvatus, jahindus ja neid teenindavad tegevusalad	Mootorsõidukite ja mootorrataste hulgi- ja jaemüük ning remont
5.	Hulgikaubandus, va mootorsõidukid ja mootorrattad	Hulgikaubandus, va mootorsõidukid ja mootorrattad
6.	Metsamajandus ja metsavarumine	Hoonete ehitus
7.	Jaekaubandus, va mootorsõidukid ja mootorrattad	Jaekaubandus, va mootorsõidukid ja mootorrattad
8.	Rajatiste ehitus	Metsamajandus ja metsavarumine
9.	Hoonete ehitus	Rajatiste ehitus
10.	Mööblitootmine	Maismaaveondus ja torustransport

Allikas: maksu- ja tolliamet

Suuremad keskmised väljamaksud ühele töötajale tegevusalade lõikes:

- 1) avalik haldus ja riigikaitse; kohustuslik sotsiaalkindlustus;
- 2) puidutöötlemine ning puit- ja korktoodete tootmine, v.a mööbel; õlest ja punumismaterjal;
- 3) mööblitootmine;
- 4) toiduainete tootmine;
- 5) taime- ja loomakasvatus, jahindus ja neid teenindavad tegevusalad;
- 6) tervishoid;
- 7) hoonete ehitus;
- 8) metsamajandus ja metsavarumine;
- 9) rõivatootmine;
- 10) rajatiste ehitus.

Võrreldes 2011. aastat 2012. aastaga, jäid suuremate väljamaksetega tegevusalad samaks. Töötajate arv kokku on neis vähenenud 1,3%. Tegevusalade lõikes on keskmise väljamakse muutus erinev. Juurdekasv oli taime- ja loomakasvatuses, jahinduses ja neid teenindavates tegevusalades 14%; toiduainete tootmises 11%; metsamajanduses ja metsavarumises 7% ning mööblitootmises 6%. Vähenemine oli rajatiste ehituses 16%; hoonete ehituses 14%; tervishoius 5% ja rõivatootmises 2%.

Residendist füüsilised isikud on kohustatud esitama tuludeklaratsiooni maksustamisperioodi tulude kohta hiljemalt maksustamisperioodile järgneva aasta 31. märtsiks. Alljärgnevalt on toodud võrdlus 2012. aastal esitatud 2011. aasta tuludeklaratsioonide kohta ja sellele eelnenud perioodi, st 2011. aastal esitatud 2010. aasta tuludeklaratsioonide andmetega.

Tabel 7-32. Füüsiliste isikute tuludeklaratsioonid 2010. ja 2011. aasta kohta

	2010			2011			2010 vs 2011		
	Valga	Eesti	%	Valga	Eesti	%	Valga	suurene- mine, %	
Deklareerijate arv (in)	13310	627659	2,12	13764	643545	2,14	454	in	3,4
Kokku tulud	78488925	4846722750	1,62	87446913	5273002955	1,66	8957988	€	11,4
Kokku mahaarvamised	40574473	1962144587	2,07	42228889	2045952886	2,06	1654416	€	4,1
Tagastamisele kuuluv tulumaks	1767500	98095411	1,80	1784989	100044931	1,78	17489	€	1,0
Juurdemaksmisele kuuluv tulumaks	215304	19415529	1,11	682119	25907938	2,63	466815	€	216,8

Selgitus: ülevaatlikkuse huvides on tabelis 2010. aasta summalised andmed teisendatud eurodeks (kurs 1 euro võrdub 15,6466 krooni).

Allikas: maksu- ja tolliamet.

2012. aastal kasvas deklareerijate arv maakonnas 454 inimese võrra; tulused deklareeriti rohkem 8 957 988 eurot, mahaarvamised suurenesid 16 544 416 eurot, tagastamisele kuuluv tulumaks suurenes 17 489 eurot ja juurdemaksmisele kuuluv tulumaks suurenes 466 815 eurot.

2012. aasta Valgamaa osakaal kogu Eestis deklareeritud tuludeklaratsioonide suhtes oli järgmine:

deklareerijate arv 2,14%, kokku deklareeritud tulud 1,66%, kokku mahaarvamised 2,06%, tagastamisele kuuluv tulumaks 1,78% ja juurdemaksmisele kuuluv tulumaks 2,63%.

Seisuga 1.01.2013 olid maksuvõlad 989 isikul kokku 13 647 789 eurot, s.h füüsilise isiku tulumaks 87 355 eurot; kinnipeetud tulumaks 606 027 eurot; erijuhtude tulumaks 2 655 505 eurot; sotsiaalmaks 1 669 840 eurot; käibemaks 8 449 634 eurot; maamaks 58 204 eurot; raskeveokimaks 16 306 eurot; kogumispensionimakse 28 716 eurot ja töötuskindlustusmakse 76 202 eurot.

Makseraskuste tekkimisel on võimalus koheselt pöörduda lahenduste leidmiseks maksuhalduri poole, et vältida maksuvõla sundtäitmist ning täiendavate kulude tekkimist intressikohustuste näol.

7.5.2 Edukamad ettevõtted maakonnas

Tabel 7-33. Valgamaa ettevõtete TOP 2011. aastal

Jrk nr	Ettevõte	Tegevusvaldkonna kirjeldus	Tegevjuht	Töötajate arv
1.	AS UPM-Kymmene Otepää	Spoonid ja vineeri tootmine	Ando Jukk	180
2.	AS Valga Haigla	Haiglaraviteenused	Marek Seer	254
3.	AS Moodul	Metallkonstruktsioonide ja nende osade tootmine	Leonhard Karpats	56
4.	OÜ Lesanio	Tekstiili, rõivaste, jalatsite ja nahktoodete vahendamine	Terje Mängel	4
5.	Keil M.A. OÜ	Mootorsõidukite müük	Margus Mängel	47
6.	SG Balticum AS	Pealrõivaste tootmine	Urmas Kuusk	70
7.	OÜ Steelfixer	Ajutise tööjõu rent	Priit Vallner	14
8.	AS Parmet	Metallkonstruktsioonide ja nende osade tootmine	Elmo Parik	14
9.	AS Laatre Piim	Põllumajandus – piimakarjakasvatus	Edda Vahtramäe	54
10.	OÜ Starfeld	Põllumajandusmasinate, -seadmete ja lisaseadmete hulgimüük	Toomas Starke	12

Allikas: ajaleht Äripäev 23.10.2012.

Konkurss Valgamaa ettevõtluse auhind

Konkurss on kutsutud ellu 2008. aastal ning selle korraldajateks on Valga maavalitsus, SA Valgamaa Arenguagentuur, MTÜ Valgamaa Omavalitsuste Liit ja MTÜ Valgamaa Partnerluskogu.

Konkursi eesmärgiks on tunnustada Valgamaa ettevõtjaid, kes oma hea maine ja aktiivse tegevusega on aidanud kaasa maakonna positiivsele arengule.

2012. aastal esitati konkursile 12 nominenti. Konkursi võitjad kuulutati välja 18. juunil Valgamaa kutseõppekeskuses toimunud tänuüritusel järgmiselt:

Parim tootmisettevõtte 2011 – AS Sanwood

15 aastat tegutsenud stabiilne ja innovaatiline ettevõtte, mis on Sangaste valla üks olulisim tööandja. Laiendanud tootmist lähtuvalt maksimaalsest keskkonnasõbralikkuse ja energiasäästu printsiibist. Ettevõtet iseloomustab kõrge töökultuur ning võime ja tahe ka teiste ettevõtjatega koostööd teha. Samuti on AS Sanwood oluline Sangaste valla kultuuri- ja spordielu toetaja ning kõrge sotsiaalse paindlikkusega tööandja.

Parim teenindusettevõtte 2011 – OÜ Sistem

Mitmevälgeid teenuseid pakkuv ettevõtte, mida iseloomustab kõrge teenindustase ja atraktiivsus. Müllersoni Ärimaja pakub kaasaegset töökeskkonda mitmetele ettevõtetele ja asutustele. Hotell Metsis köidab omanäolisusega ning on Valga linna visiitkaardiks majutust soovivale külastajale.

Parim uustulnuk 2011 – OÜ Lumikohvik

Ettevõtte tegevust iseloomustab areng, kvaliteetsed teenused ja leidlikkus nii sise- kui väliskujunduses. Kohvik-restoran l.u.m.i on Otepäele toonud hubasust ja omapära ning lisaks maitseelamustele ja hubasele miljööle rikastab kohvik-restoran l.u.m.i ka kohalikku kultuurielu – siin esinevad luuletajad, lauljad ja sõnameistrid.

Ettevõtluse edendaja 2011 – OÜ Valga Puu

Ettevõtte on oma laiahaardelise tegevusega aidanud kaasa nii Hummuli valla kui ka Valgamaa ettevõtluse arengule. Lisaks ettevõtlusalasele tegevusele väärib märkimist ka asjaolu, et OÜ Valga Puu on aktiivselt osalenud ja toetanud kõiki Hummuli valla ettevõtmisi.

7.5.3 SA Valgamaa Arenguagentuur

SA Valgamaa Arenguagentuur
Aadress Kesk 11, 68203 Valga
www.arenguagentuur.ee
Juhataja Ülle Juht

Sihtasutus Valgamaa Arenguagentuur (SVA) on maakonna arengu huvides tegutsev maakondlik arendusorganisatsioon, mis kuulub üleriigilisse tugivõrgustikku ning pakub nõustamisteenust ettevõtlushuvilistele, ettevõtetele, kohalikele omavalitsustele ja mittetulundühendustele.

Valgamaa arenguagentuuris, nagu ka kõigis maakondlikes arenduskeskustes, on alates aastast 2012 tööl investorteenindaja, kelle ülesandeks on vastata pädevalt ja kiirelt maakonda saabunud investorpäringutele ning olla valmis oma maakonda investoritele esitlema. Lisaks teeb investorteenindaja aktiivset koostööd EASI Rahvusvahelistumise divisjoni ja EAS välisesindajatega.

SA Valgamaa Arenguagentuuri koostööpartnerid teenuste osutamisel on Ettevõtluse Arendamise Sihtasutus, Valgamaa Omavalitsuste Liit ja Valga maavalitsus. Alates aastast 2009 kuulub SA Valgamaa Arenguagentuuri koosseisu Valga turismiinfokeskus, mis jagab linna ja maakonna külalistele turismiinfot vaatamisväärsuste ja turismiteenuste kohta, tegeleb turismitrükiste koostamisega ja koordineerib maakonna turismiinfo jaotuskanalite võrgustikku.

SA Valgamaa Arenguagentuur teeb koostööd erinevate organisatsioonidega. Olulisemad neist: Valgamaa Omavalitsuste Liit, Valgamaa partnerluskogu, töötukassa, Valgamaa ärikubi, Valgamaa kutseõppekeskus ning maakondlikud arenduskeskused üle Eesti.

Ülevaade SA Valgamaa Arenguagentuuri 2012. aasta huvitavatest ettevõtmistest

ENTRUM-programm

Noorte ettevõtlikkust arendav programm Entrum tegutses 2011/2012. õppeaastal Lõuna-Eestis, haarates oma programmi Tartumaa, Jõgevamaa, Võrumaa, Valgamaa ja Põlvamaa.

Programmi sihtgrupp on üldhariduskoolide 10. ja 11. klasside ning kutsekoolide 1. ja 2. kursuste õpilased. Lõuna-Eesti parimad Entrum-programmi noorteprojektid kuulutati välja mais 2012 ning peaaühind läks Otepää gümnaasiumi koolinoorte projektile "VeniVidiVici õpilasvahetus". Programmi eestvedajaks oli SA Entrum, arenguagentuur oli kaasatud maakonna koordinaatorina ja kaks konsultanti külalisjuhendajatena.

Lühiseminar koolinoortele „Tuleviku radadel“ viidi läbi koostöös Valgamaa noorte nõustamiskeskusega 20.11.2012. Päeva eesmärk oli julgustada noori tuleviku planeerimisel – ettevõtlus, kas minu jaoks? Kogemusi jagasid Valga maavanem Margus Lepik ning Yrjö Ojasaar, Solon Partners OÜ.

Valgamaa ettevõtluspäev

Valgamaa ettevõtluspäev korraldati koostöös Ettevõtluse Arendamise Sihtasutusega ja see toimus 21.11.2012. Päeva eesmärgiks on suurendada ettevõtlusaktiivsust. Päeva läbivaks teemaks oli äriideede leidmine ning nende elluviimine. Peasinejad Harald Lepisk, Victory Trainings OÜ ning Jakob Saks OÜ-st Vihje.

Piirialade ettevõtjate partneriaad Eesti-Vene-Läti - koostöös MTÜ Euregio Pskov-Livonia ning Võru- ja Põlvamaa arenduskeskustega.

Eesmärgiks koostöökontaktide arendamise kaudu aidata kaasa ettevõtjate kasulike partnerlussuhete tekkimisele piiriäärsetes regioonides, luues selleks infokanalid ja korraldades kontaktürituse "Eesti-Läti-Vene partneriaad 2012". Kohtumised toimusid kevadel Võrumaal ja sügisel Pihkvas.

Konkurss „Valgamaa MTÜ 2012“ ning KÜSK-projekti Valgamaa kodanikuühenduste konverents „Märka tegusaid ühendusi 2012“ – koostöös Valga maavalitsuse, Valga linnavalitsuse, MTÜ Valgamaa Partnerluskoguga, Valga avatud noortekeskusega ja MTÜ Valgamaa Kodukandi Ühendusega. Konkursile esitati 10 nominenti. Tunnustuse pälvisid MTÜ Kungla, Valga petanque Illubi ja Valgamaa noorsootöökeskus Tankla. 21.11.2012 toimunud konverentsi eesmärgiks oli parandada koostööd maakonna kodanikeühenduste, arendusorganisatsioonide ja KOV-ide vahel, tõmmata tähelepanu vabauhenduste tegevustele ning tunnustada neid tehtu eest.

Tänuüritus maakonna vabatahtlikele noortele "Arghh, parimad pardal!"

Valgamaa vabatahtlike tunnustusürituse korraldamise on kaasatud asutused, kelle igapäevases toimimises on vabatahtlik tegevus töö lahutamatu osa. Tunnustusüritus noortele vabatahtlikele selgitas vabatahtliku töö ja omaalgatuse aluseid, andis ülevaate vabatahtliku passist ning tunnustas aasta tegusamaid vabatahtlikke. Üritus toimus 20.01.2012 Valgamaa noorsootöökeskuse Tankla, Valga maavalitsuse, Europe Direct Valgamaa teabekeskuse, töötukassa Valgamaa osakonna, Kaitseliidu, Eesti Punase Risti Valga osakonna ja Valgamaa arenguagentuuri koostöös.

7.5.4 Valgamaa äriklubi

Valgamaa äriklubi president on Hans Heinjärv.

Koduleht www.ariklubi.riiska.ee.

Valgamaa äriklubi tegutseb aastast 1994 ja koondab aktiivseid tööandjatest tippjuhte.

2012. aastal oli klubil 48 liiget. Klubiüritused toimusid kord kuus, millest kõige meeldejäävamad olid külaskäigud Valga Gomab Mööblisse ja Mäo Risti tööstuspargi ettevõtetesse. Huvitavad külalised olid professor Rando Värnik maaülikoolist, USS Security Eesti AS jne. Aasta tippürituseks oli kahepäevane Terje Paesi motivatsioonikoolitus Võrus. Meeldejääv oli ka hooaja lõpetamine Otepääl Andu puhkekeskuses.

7.5.5 MTÜ Valgamaa Partnerluskogu

Aadress Valga põik 3, 67403 Otepää

Koduleht www.valgaleader.ee

MTÜ Valgamaa Partnerluskogu on **Leaderi tegevusgrupp**, mille tegevuspiirkonnaks on kõik 11 Valgamaa valda ning Tõrva linn. Partnerluskogu on koostöökogu, mis ühendab era-, omavalitsus- ja mittetulundussektori organisatsioone ning mille eesmärgiks on kohalik areng Valgamaal. Meie missiooniks on kaasata valgamaalased tegutsema järjepideva heaolu kasvu nimel, et iga inimene saaks olla vajalik ja väärtuslik.

Partnerluskogu tegevuse aluseks on strateegia „Elujõuline Valgamaa“ aastateks 2006–2013. 2012. aastal kinnitati 93 projekti, mis aitavad kaasa strateegia elluviimisele. Lisaks teiste organisatsioonide projektide toetamisele algatas Partnerluskogu ise mitmeid tegevusi, mis olid suunatud kõigile kolmele strateegia sihtrühmale – kogukondadele, noortele ja ettevõtjatele.

Kogukondadele suunatud tegevused.

Aprillikuus toimus kogukonnaarendajate õppereis Kesk-Soome, kus tutvuti külades pakutavate kogukonna-teenustega. Projekti „Väärt kodupaik“ raames valmis 38-minutiline film Valgamaa küladest. Filmi esilinastus toimus Valgamaa külade tunnustusüritusel, kus tunnustuse pälvis 18 küla. 2012. aastal kaasati Valgamaa maineprojekti Linnar Priimägi, kellega koos uuriti, milline on Valgamaa kuvand ning millised oleksid võimalikud teed rohkem teadvustada Valgamaad teistele Eesti elanikele.

Noortele mõeldud tegevused ja projektid.

Märtsis ja mais anti välja viimased **ajalehe Tankla** numbrid partnerluskogu poolt. Nüüdseks tegeleb lehe väljaandmisega MTÜ Valgamaa Noorsootöökeskus Tankla. Leidsid aset mitmed koolitused noortele – ajakirjanduskoolitus „Mul on sõna“, meediakoolitus Urmas Vaino juhtimisel, ettevõtlikkuse seminar „Ideestarter“ ning projektijuhtimise koolitused. Lisaks toimus noortele meediteemaline õppereis, mille raames külastati meediaettevõtteid Tartus ja Tallinnas. Noortejuhtidele toimus seminar „Karjääriteenuste ja noorsootöö koostöö“, mille eesmärgiks oli suurendada karjäärikoordinaatorite ja noorsootöötajate omavahelist koostööd. Üheks põnevamaks ettevõtmiseks oli Valgamaa noorte osalemine messidel „Teeviit“ ja „Intellektika“. Messidel tutvustati Valgamaad ning siinseid õppimis- ning aktiivse vaba aja veetmise võimalusi.

Ettevõtjatele suunatud tegevused.

Juunis toimus Taageperas Lõuna-Eesti toidutootjate suveseminar, mille eesmärgiks oli vahetada kogemusi ning anda osalejatele teadmisi erinevatest turundusvõimalustest. Toimus kaks infopäeva ettevõtjatele ning üks motivatsiooniteemaline seminar.

Tabel 7-34. MTÜ Valgamaa Partnerluskogu poolt 2012. aastal vastu võetud ja kinnitatud projektitaotlused

	vastuvõetud taotlused			kinnitatud taotlused		
	projekti- taotluste arv	projekti kogumaksumus (tegevuse või investeeringu maht, eurot)	taotletud toetussum- ma (eurot)	projekti- taotluste arv	projekti kogumaksumus (tegevuse või investeeringu maht, eurot)	taotletud toetus- summa (eurot)
Kogukonnaareng ja koostöö						
Väärt elukeskkond	38	483 581	398 830	18	257 394	210 000
Kogukonna hääl	15	65 223	53 750	8	34 620	30 542
VPK projektid	3	18 017	16 214	3	18 017	16 214
Noorte algatused ja koostöö						
Noor Valgamaa	25	166 514	145 870	20	122 664	106 568
Noorte võimalused maal	15	11 351	9 170	13	9 084	7 592
VPK projektid	4	16 135	14 484	4	16 135	14 483
Ettevõtete areng ja koostöö						
Tugev tegija	47	1 009 939	522 359	16	303 030	173 062
Äripartnerlus	9	78 672	62 858	9	78 672	62 858
VPK projektid	3	40 484	35 942	3	40 484	35 942
KOKKU	159	1 889 916	1 259 477	94	880 100	657 261

Allikas: MTÜ Valgamaa Partnerluskogu.

7.5.6 Turism**Valga turismiinfokeskus**

Kesk 11, 68203 Valga
Kodulehekülg www.visitestonia.com; www.puhkaeestis.ee
Infokonsultandid: Marina Lauk ja Signe Hunt

Otepää turismiinfokeskus

Tartu mnt 1, 67404 Otepää
Kodulehekülg www.visitestonia.com; www.puhkaeestis.ee
Infokonsultandid: Ene Reedi ja Lea Ilp

Tõrva turismiinfopunkt (avatud vaid suveperioodil)

Valga 1, 68605 Tõrva
 Kodulehekülg www.torva.ee
 Infokonsultant Tiiu Voitk

Valgamaa turismiveeb www.turism.valgamaa.ee

Info majutus- ja toitlustusettevõtete, vaatamisväärsuste, aktiivse puhkuse, olulisemate sündmuste ning turismiga seotud teenuste kohta eesti, inglise, soome, saksa, vene ja läti keeles. Veebi haldab SA Valgamaa Arenguagentuur, moderaator Kadi Ploom.

Turismiorganisatsioonid**SA Lõuna-Eesti Turism**

Lõuna-Eesti maakondade turismitegevuse koordineerimine, regiooni tutvustamine välisriigis.
 Vaksali 17 A, 50410 Tartu
 Kodulehekülg www.southeastonia.info
 Juhataja Angela Järg
 Nõukogu: Nõukogu on 9-liikmeline

SA Valgamaa Arenguagentuur

Kesk 11, 68203 Valga
 Kodulehekülg www.arenguagentuur.ee
 Juhataja Ülle Juht
 Nõukogu: Nõukogu on 7-liikmeline
 Turismiarenduskonsultant: Kadi Ploom

SA Tõrva-Helme Turism

Valga mnt 1, Tõrva 68605
 Nõukogu: Nõukogu on 4-liikmeline

SA Otepää Turism

Tartu mnt 1, Otepää 67404
 Juhataja Ene Reedi
 Nõukogu: Nõukogu on 5-liikmeline

Valgamaa turundustegevused

Osalemise messidel: Tourest 2012 – Tallinn, Matka 2012 – Helsingi (Soome), Mardilaat 2012 Helsingis (Soome), Inwetex 2012 – Sankt-Peterburgis (Venemaa), Balttour 2012 – Riias (Läti).

Turundusmaterjalid saadetud koostööpartnerite kaudu alljärgnevatele messidele: Vivattour 2012 – Vilnius (Leedu), TUR 2012 Göteborg (Rootsi), Reisen 2012 - Hamburg (Saksamaa), SUVI 2012 Tartus, IMEX 2012 – Frankfurt (Saksamaa), EAS välisesindustele, Eesti Majale Helsingis.

Valminud turundusmaterjalid: trükised „Valgamaa ja Otepää infotrükis“, koostöös SA-ga Lõuna-Eesti Turism ja Lõuna-Eesti maakondadega madalhooaja trükis Vene turule vene keeles, „Kultuurisündmuste kalender 2012“, „Kultuuripuhkus“ ja „Looduspuhkus“ saksa, vene, soome ja inglise keeles.

Kaastööd meediale, pressiteated, intervjuud, info-tekstid-fotod reisiinfo koostajatele: ERR, ETV, TV3, Kanal 2, Reisimaailm, Otepää Teataja, Valgamaalane, Postimees, Päevaleht, Eesti Ekspress, Maaleht, Regio, internetiuudiste portaalid, Lõuna-Eesti Turismi uudiskiri.

Koostöö välismeediaga: Moskva TV, artiklid Venemaa, Läti ja Soome aktiivse puhkuse veebiportaalidesse.

Turismiinfo, sündmuste, uudiste sisestamine: www.puhkaeestis.ee, turism.valgamaa.ee, Google map, Facebook, Twitter.

Arendusprojektid maakonnas

Projekti „**Sustainable Via Hanseatica**“ eesmärgiks on arenguvööndi pikendamine Peterburini, koostöövõrgustiku arendamine, toodete arendamine, turismiasjaliste arendamine, objektide parendamine, ühisturundus. Tegevused: Via Hanseatica andmebaasi täiendamine, audiogiidid, vaatamisväärsuste haldajate ja giidide koolitused, teemamarsruutide ja ühispalettide koostamine, koostöökohtumised ja -seminarid, koostöövõrgustiku loomine, Via Hanseatica brändi edasiarendus, väikesemahulised investeeringud, ühisturundus: GPS kaardid, *travel guide*-d, trükised, uudiskirjad, välismessidel osalemine, FAM reisirid, pressiteated, artiklid.

Projekti „**Valgamaa maine ja artaktiivsuse tõstmine läbi koostöö**“ eesmärgiks on koostöös erinevate valdkondadega (turismiarendajad, omavalitsusjuhid, käsitöölised, harrastusteatrid jt) kirjeldada Valgamaa paikkondlikku eripära, luua oma lood ja eripära rõhutavad sümbolid ning meened ja tekitada ühine õlg-õla tunne, mis viiks edasi uute ideede, tegevuste ja jätkuva koostööni ning tõstaks Valgamaa mainet ja atraktiivsust. Tegevused: viiakse läbi ühised ümarlauad, kus saavad kokku omavalitsuste esindajad, arendajad, loomeinimesed, ning kogutakse kokku info erinevate kantide legendidest, lugudest, inimestest ja luuakse ideid paikkonna eripära tutvustavate meenete tootmiseks; luuakse atraktiivsed *histortainment* tooted - elavad giidiprogrammid, lühietendused ning Valgamaa legendidel põhinevad suveniirid.

Projekti „**Üheskoos Valgamaa turismitoodete tuntuse tõstmine välisurgudel**“ eesmärgiks on ettevõtjate koostöövõimekuse tõstmise ja ühisturunduse läbi suurendada maakonna turismitoodete tuntust ja külastajate arvu, pikendada külastajate siinviibimise kestvust, kasvatada nõudlust toodete järele, mille tulemusena paraneks ettevõtjate võimekus ja tahe tegeleda toodete ja teenuste arendamisega ning osaleda ühistes tegevustes ka edaspidi. Tegevused: koostatakse Valgamaa turismitoodete arendus- ja turundusstrateegia, luuakse ideid toodete arendamiseks, valmivad tootepõhised trükised („Looduspuhkus“ ja „Kultuuripuhkus“), koostatakse artiklid välisajakirjanduses avaldamiseks, valmistatakse Valgamaa videoklipp ja viiakse läbi kampaania Air Balticu abil, turismiveebi tõlgitakse ja sisestatakse käsitöölise, suveniirivalmistajate, kohaliku toidu tootjate andmed, turismiveebi juurde luuakse E-pood, luuakse maakonna kujunduses uudiskirja põhi, valmivad digitaalsed infokandjad reisikorraldajatele jne.

Projekti „**Valgamaa ettevõtjate koostöö- ja ühisturundustegevused välisurgudel**“ eesmärgiks on Valgamaa ettevõtjate koostöö arendamine ja ühisturundus välisurgudel. Projekti tegevustena valmivad eesti, vene ja inglise keeles infotrükised, sh maakonnakaart, linnade kaardid (Valga/Valka, Otepää, Tõrva), Valgamaa sündmuste kalender 2013, Eripakkumiste trükis 2013; osaleti Tallinnas Tourestil (veebruar 2013), Riias messil Balttour (veebruar 2013).

Tunnustatud turismiteod

„Eesti parim pulmakoh 2012“ I koht – Taagepera loss

„Valgamaa parim sündmus 2012“ – Euroopa Saunamaraton

„Valgamaa parim meeskond 2012“ – GMP Clubhotel Pühajärve restorani meeskond

„Valgamaa parim turismitöötaja 2012“ – GMP Clubhotel Pühajärve restorani teenindaja Margit Tali

„Lõuna-Eesti parim turismisündmus 2012“ – Rally Estonia

Turismi põhinäitajad

Valgamaa on majutuskohtade arvult Eestis neljas Harjumaa, sh Tallinna, Saaremaa, Pärnumaa, sh Pärnu linna järel. Statistikaameti andmed kajastavad vaid statistikakohuslaste andmeid (siia alla ei kuulu alla 10 voodikohaga puhkemajad ja kodumajutused). Ettevõtete arv erineb suvehooajal ja talvehooajal ning majutuse täituvus madal- ja kõrghooajal. Käesolevas tabelis on arvestatud aasta kuu keskmiste näitajate alusel.

Tabel 7-35. Majutusteenus (põhinäitajad – aasta keskmine)

	2008	2009	2010	2011	2012
Majutuskohad	81	90	77	78	74
Toad	949	996	869	889	803
Voodikohad	2466	2599	2242	2295	2122
Tubade täitumus %	27	22	21	21	23
Voodikohtade täitumus %	22	17	18	17	19

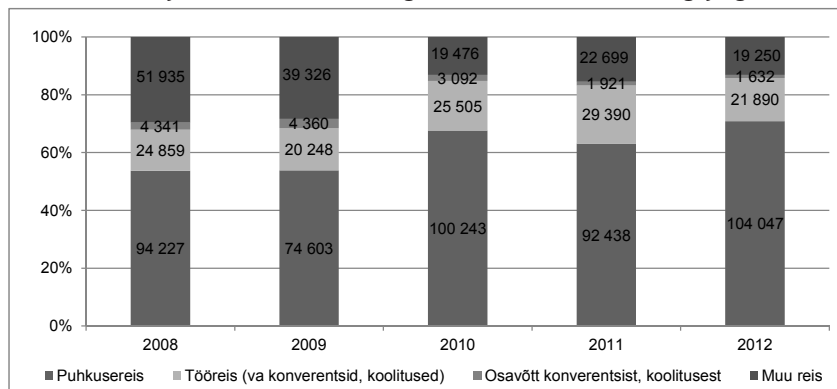
Allikas: Valgamaa arenguagentuur statistikaameti andmetel.

Tabel 7-36. Majutatute arv suurema osatähtsusega riikide lõikes

Riik	2008	2009	2010	2011	2012
Eesti	84 104	62 908	66 607	63 080	66 199
Läti	2131	1316	1441	1423	1848
Rootsi	1216	978	1635	1516	1419
Saksamaa	1253	1116	1082	1196	1482
Soome	6120	5608	5583	4737	5579
Venemaa	1353	1823	2322	2877	3166
Muud välisriigid	2737	1800	2209	2440	2428
KOKKU	98 914	75 549	80 879	77 269	82 121

Allikas: statistikaamet.

Joonis 7-37. Majutatute ööbimised Valga maakonnas reisi eesmärgi järgi

Allikas: statistikaamet.

Tabel 7-38. Turismiinfokeskustes teenindatud kliendid 2012

	Teenindatud kokku, sh päringud e-posti ja telefoni teel	Külastajad (sise- ja välituristid) kokku	sh välituristid	sh siseturistid
Otepää TIK	12 741	8992	3375	5617
Valga TIK	10 493	8421	4804	3617
Tõrva TIP	229	220	65	155

Allikas: turismiinfokeskuste ja turismiinfopunkti andmed.

Tabel 7-39. Enimkülastatud sündmused Valgamaal

Sündmus	2010	2011	2012
Rally Estonia	10 000	13 000	23 186
Rahvusvaheline Valga militaarajaloo festival	4500	8000	12 000
Tartu maraton*	8038	7045	9363
Tartu rattamaraton*	5882	4925	7191
Leigo järve muusika	7300	5000	5000
Valga-Valka kaksiklinnade festival	5000	6700	5700
Klaperjaht	...	...	5000
Tartu jooksumaraton	1897	2011	2125
Tõrva loits	3500	2000	2000
FIS Otepää MK	15 000	15 000	10 000–11 000

Märkus: * võistlejad ilma pealtvaatajateta

Allikas: SA Valgamaa Arenguagentuur korraldajate andmetel.

Tabel 7-40. Enimkülastatud objektid Valgamaal

Objekt	2010	2011	2012
Kuutsemäe puhkekeskus	...	30 000	...
Tehvandi spordikompleks	44 000	33 328	57 329
Pühajärve SPA- ja puhkekeskus	19 641	19 548	23 207
GMP Clubhotel Pühajärve restoran	18 500	19 500	19 500
Taagepera loss	10 000	10 500	10 500
Otepää snowtubing	9000	7500	7000
Sangaste loss	8642	7345	12 000
Valga isamaalise kasvatuse püsiekspositsioon	5210	5000	4823
Otepää seikluspark	22 067	24 617	22 553
Barclay de Tolly mausoleum	3700	3012	3300

Allikas: SA Valgamaa Arenguagentuur.

Valgamaa vaatamisväärsused

Tõrva piirkonnas

Tõrva linnas

Vabadussõja mälestussammas ja Tõrva gümnaasiumi park, Tõrva tantsumägi, kirik-kammersaal, kõrtsihoone, dendropark, Riiska ja Vanamõisa järve puhkealad.

Helme vallas

Barclay de Tolly mausoleum, Helme koduloomuuseum, Helme ordulinnuse varemed, Helme koopad, Helme ohvriallikas, Helme arstiaallikas, maailmakuulsa saksa luuletaja ja kirjaniku Schilleri mälestuskivi Helme mõisapargis, Mulgi naise kuju Helmes, Eesti klaverimeistrite poolt toodetud klaverite kogum Helme mõisahoones, Orjakivi, Taagepera loss, Mats Erdelli kabel Taagepera kalmistul, Taagepera kirik Ala külas, Hella Woulijoki (Murrrik) sünnikoht (praegune Ala põhikool), kindralmajor Jaan Sootsi mälestuskivi, kindralmajor Aleksander Jaaksoni mälestuskivi Pokardis, Koorküla koopad.

Põdrala vallas

Riidaja mõisahoonete kompleks koos mõisapargiga, Ferdinand Linnuse sünnikoht, Henrik Visnapuu sünnikoht, Johann Pauli sünnikoht, pronksskulptuur „Torupillimängija“ Torupillitalus, Võrtsjärve suubuv Väike-Emajõgi koos Pikasilla puhkealaga.

Hummuli vallas

Hummuli mõis, tuhandeaastane kalmistu, Põhjasõja Hummuli lahingukoht, põhjasõja-aegne mänd, Kalmetimägi, Kirjanik Herta Laipaiga sünnikodu Kapranil (hävinenud), Valgjärv, Udsu järv (sügavuselt vabariigi kolmas), Koorküla koopad Ohne jõe ääres.

Otepää piirkonnas**Otepää vallas**

Otepää linnamägi, Hobustemägi, Väike Munamägi, Apteekrimägi, Armuallikas, Pühajärv ja selle ümbrus – Pühajärve park, rand ja matkarajad, Otepää Maarja Luteri kirikuhoone, Vabadussõjas langenute mälestussammas, Tehvandi spordikeskus, Märdi veskitamm, „energiasammas“, Pühajärve sõjatamm.

Palupera vallas

Palupera ja Hellenurme mõisakompleksid parkidega, Hellenurme vesiveski ja puhkeala, Nõuni puhkeala, Lustimäe puhkekoht, Middendorffide perekonnakalmistu, Elva jõe veetee matkarajad.

Puka vallas

Jaanimäe mänd Meegaste külas, Kuigatsi mõisa park ja hooned Kuigatsi külas, Puka põlispuude grupp, Komsu puistu Puka-Otepää mnt ääres Komsu külas, Aakre mõisa hooned ja park Aakre külas, Pritsumehe park Puka alevikus, Puka aleviku keskuse hoonestus (I Eesti Vabariigi aegne pangahoone, raudteejaam, apteek), Vooremägi, Kivivare linnamägi koos kivikalmetega, Kuigatsi ehk Puka linnamägi, Ristimägi Kähri külas.

Sangaste vallas

Sangaste loss ja lossipark, Sangaste kirik, Sangaste kalmistu, Sangaste linnamägi, Harimägi, August Gailiti sünnikodu, Kirgjärv ja Presnikovi järv, küüditatute mälestuskivi Keeni raudteejaamas.

Valga piirkonnas**Valga linnas**

Valga raekoda, Jaani kirik, skulptuur „Nipernaadi“, mälestustahvel Eesti Vabadussõjas lõunarindel langenud Soome Põhja poegadele, Valga kabel, Valga keskraamatukogu, mälestustahvel Stefan Bathorile, mälestustahvel Johannes Märtonile, Valga muuseum, Alfred Neulandi – esimese eestlasest olümpiavõitja – mälestusmärk, apostlik-õigeusu Issidori peakirik, Vedur – mälestusmärk, Valga raudteejaam, Rooma-Katoliku Pühavaimu kirik, Vabadussõjas langenute mälestusmärk Priimetsa kalmistul, Vene vangide matmispaik Priimetsas – „Leinav ema“, Pedeli virgestusala.

Karula vallas

Karula ja Kaagjärve mõisakompleksid, Karula kirik, Karula rahvuspargi loodusobjektid ja Pikkjärve maastikukaitseala loodusobjektid.

Taheva vallas

Ristipuud Kallikülas, Hargla kirik, Hargla kabel, Püha pettai Harglas, ohvrikivi Tsirgumäel, ohvrimänd Tsirgumäel, RMK Tellingumäe vaatetorn, Taheva mõisa kompleks koos pargiga,

Laanemetsa apostlik-õigeusu kirik, Aheru järv, Oore männikud, Koikküla sepikoda ja magasiait, Mustajõe-Koiva maastikukaitse ala.

Tõlliste vallas

Paju mõis, Paju mälestusmärk, Laatre kirikud.

Õru vallas

EAÕK Priipalu Vassilius Suure kirik, Lota mõis Lota külas, luuletaja Friedrich Kuhlbari sünnikoht Uniküla külas, loomaarstiteadlase Elmar Rootsi sünnikoht Priipalu külas, maalikunstnik Kristjan Tedre sünnikoht Priipalu külas, Teises maailmasõjas langenute vennaskalmistu Õruste külas, Uniküla koopad Unikülas.

7.5.7 Põllumajandus

Põllumajanduse registrite ja informatsiooni ameti Viljandimaa-Valgamaa büroo

Aadress Aia 17, 68203 Valga

Viljandimaa-Valgamaa büroo juhataja Kätlin Venderström

Põllumajanduse registrite ja informatsiooni amet (PRIA) on põllumajandusministeeriumi valitsemisalas olev valitsusasutus. PRIA ülesandeks on riiklike toetuste ning Euroopa Liidu põllumajanduse ja maaelu arengu toetuste andmise korraldamine, seadusega ettenähtud põllumajandusega seotud riiklike registrite ja muude andmekogude pidamine, nende andmete töötlemine ning analüüsimine. Alates 2008. aasta aprillist jõustus uus struktuur, mille tulemusena moodustati maakonnabüroode liitmise teel 7 regiooni. Viljandimaa-Valgamaa regioonis töötab kokku 17 inimest, Valga büroos on töötajaid 8.

Tabel 7-41. Põllumajandustootjatele määratud toetused, eurot

Toetused	2008	2009	2010	2011	2012
Ammelehma kasvatamise toetus	94 818	56 617	92 654	101 348	107 608
Ebasoodsamate piirkondade toetus	541 332	540 629	543 289	543 383	561 215
Elatustalude kohanemise toetus	148 019	51 001	19 000	-	-
Energiakultuuri kasvatamise toetus	46 584	-	-	-	-
Heinaseemne täiendav otsetoetus	1406	1370	1413	1203	969
Keskkonnasõbraliku tootmise toetus	704 306	45 889	-	-	-
Keskkonnasõbraliku majandamise toetus	-	893 101	853 336	830 884	836 670
Loomade karjatamise toetus	-	224 458	228 883	226 257	228 065
Mahepõllumajandusliku tootmise toetus	399 320	344 356	364 363	443 670	436 287
Mahepõllumajandusliku tootmise toetus mahepõllumajanduslikult peetavatele karjatavatele loomadele	-	31 764	43 273	60 190	49 629
Mahepõllumajandusliku tootmise toetus mahepõllumajanduslikult peetavatele kodulindudele, sigadele, küülikutele ja mesilasperedele	-	383	329	9521	13 166
Natura 2000 toetus põllumajandusmaale	102 770	447	106 808	114 789	121 926
Ohustatud tõugu looma pidamise toetus	14 061	16 617	15 455	18 051	18 599
Piima tootmiskvoodi alusel makstav täiendav otsetoetus	513 147	278 956	-	-	-
Piima täiendav otsetoetus	-	-	314 473	356 737	473 538
Piimasektori eritoetus	-	-	64 660	66 454	66 423
Poollooduslike koosluste hooldamise toetus	160 610	164 189	167 265	167 591	172 410
Praktikatoetus	4008	-	978	2467	3976
Põllumajanduskindlustustoetus	-	-	-	46	-
Põllumajanduskultuuri täiendav otsetoetus 2006.a. referentsi järgi	397 488	236 466	339 488	313 676	274 971
Põllumajanduskultuuri täiendav otsetoetus 2008.a. referentsi järgi	-	-	362 254	335 988	148 124
Põllumajandusmaa metsastamise toetus	6327	9459	3331	-	-
Sõnnikuhoidlale esitatavate veekaitsenõuetega vastavusse viimise toetus	51 641	-	-	-	-
Turuarendustoetus	27 325	-	7987	24 411	11 813
Täiendav otsetoetus põllukultuuridele	669 932	338 523	-	-	-
Ute täiendav otsetoetus	11 690	10 782	17 869	16 045	12 684
Ute kasvatamise täiendav otsetoetus	62 122	42 577	50 972	56 065	51 606
Veise loomühikute alusel makstav täiendav otsetoetus	316 236	194 958	-	-	-

Toetused	2008	2009	2010	2011	2012
Veise täiendav otsetoetus	-	-	250 065	261 927	125 516
Ühtne pindalatoetus	2 412 836	2 812 524	3 201 902	3 616 777	4 062 876
KOKKU	6 685 978	6 295 066	7 050 047	7 567 482	7 778 073

Allikas: PRIA.

Tabel 7-42. Maaelu Arengukava 2007–2013 investeeringumeetmete toetused Valgemaal, eurot

Meede	2011		2012	
	Määratud toetussumma	Väljamakstud toetussumma	Määratud toetussumma	Väljamakstud toetussumma
Meede 1.1 - Koolitus ja teavitustegevused	9986	10 194	3132	5887
Meede 1.2 - Noorte põllumajandustootjate tegevuse alustamine	196 190	196 190	40 000	40 000
Meede 1.3.1 - Nõuandetoetus	22 237	21 711	31 443	32 138
Meede 1.3.2 - Nõuandesüsteemi arendamine	1598	6391	1216	3186
Meede 1.4.1 - Investeeringud mikropõllumajandusettevõtete arendamiseks	575 599	604 706	366 990	456 343
Meede 1.4.2 - Investeeringud loomakasvatusehitistesse	635 909	723 472	505 080	139 773
Meede 1.4.3 - Investeeringud bioenergia tootmisesse	-	171 258	366 749	2400
Meede 1.5.1 - Metsa majandusliku väärtuse parandamine	176 732	179 780	222 074	243 971
Meede 1.5.2 - Metsandussaadustele lisandväärtuse andmine (arendusprojekti elluviimine)	46 927	67 358	222 770	83 950
Meede 1.5.3 - Kahjustatud metsa taastamine ja metsatulekahju ennetamine	-	4832	8918	4985
Meede 1.6 - Põllumajandustoodetele ja mittepuiduliste saadustele lisandväärtuse andmine	305 313	115 749	528 207	21 548
Meede 1.7.1 - Uute toodete, töötlemisviiside ja tehnoloogiate arendamise alane koostöö	308 727	-	-	63 919
Meede 1.8 - Põllu- ja metsamajanduse infrastruktuuri arendamine	307 002	285 323	267 574	232 818
Meede 2.5.1 - Kiviaia taastamise ja rajamise toetus	-	4048	-	2224
Meede 3.1 - Majandustegevuse mitmekesistamine maapiirkonnas	996 106	1 062 923	847 452	462 100
Meede 3.2 - Külade uuendamine ja arendamine	650 225	774 836	-	498 050
Leader (tegevusgruppide toetus)	709 805	502 076	-	126 429
Leader (projektitoetus)	394 511	144 922	604 584	490 374
KOKKU	5 336 867	4 875 769	4 016 190	2 910 096

Allikas: PRIA.

Tabel 7-43. Valgamaa loomade arv

Loomaliik	2008	2009	2010	2011	2012
Veised	10 313	10 103	10 478	11 000	11 702
sh piimalehmad	4444	4269	4630	5050	5440
Sead	8834	4600	7228	4645	3740
Lambad, kitsed	7074	8077	7100	7736	7395

Allikas: Valgamaa veterinaarakeskus.

Valgamaa Põllumeeste Liit

Aadress Vabaduse 26, 68204 Valga

Liidu esimees ja nõuandekeskuse juhataja Jaan Bachmann

Valgamaa Põllumeeste Liit on töötanud 22 aastat ühtse maarahvast ühendava organisatsioonina. Liidu koosseisus töötab akrediteeritud **Valgamaa nõuandekeskus**. Jätkatakse ka lepingulisel alusel Maaelu Edendamise Sihtasutusega teabelevi teenuste osutamist. Ainukesena maakondlikest tootjaorganisatsioonidest omatakse töötervishoiu ja tööohutuse koolituse luba ning Terviseameti poolt väljastatud luba mittemeditsiiniliste töötervishoiuteenuste osutamiseks.

Valgamaa Põllumeeste Liidu liikmeteks on talunikud, osaühingud ja aktsiaseltsid, kes on huvitatud maakonnas ühtselt mõtleva ja tegutseva organisatsiooni arendamisest maaelus.

Valgamaa Põllumeeste Liidu liikmed on andnud absoluutse enamuse töödeldud põllumajandussaadustest toidulauale ja toormest toiduainete tööstusele maakonnas. Valga maakond on läbi ajaloo olnud põllumajanduslik maakond ning põllumehed oma ettevõtlikkuse ja tulemustega on seda kinnitanud. Juba aastaid ei räägita ainult põllumajandusest, vaid maaelust kui tervikust. Igal aastal on Valgamaa Põllumeeste Liidu põllumehed saanud paljude tunnustuste osalisteks põllumajanduses ja maaelu arendamisel.

Valgamaa Põllumeeste Liidu üheks peamiseks ülesandeks on Euroopa Liidu liikmesriikide põllumeeste ja maaelanike võrdse kohtlemise saavutamine, so võrdsete toetuste saamine. Võimalikult paljud tänased põllumehed ja maatootjad peavad saama ja jääma jätkusuutlikuks ka edaspidi.

Maal peaksid jääma alles kõik tänased majapidamised. Valgamaa Põllumeeste Liidul on heameel, et järjest rohkem hakkab tulema tublide staažikate maaettevõtjate kõrvale ka noori nagu Mihkel Maks, Ahti Everst, Jaanus Juhkam, Madis Treumuth jt. Ühistegevuse arendamine peab muutuma senisest oluliselt aktiivsemaks ja seda eriti väiksemahuliste tootjate ning alternatiivsete tegevustega tegelejate osas. Eesmärgiks on tugevate külaseltside moodustumisele kaasa aitamine. Jätkuvalt on maal probleemiks nõrk internetiteenus.

Oma tootmise ja töötlemise arendamisel lähtutakse keskkonnasõbralikkusest ja intensiivse tootmise edendamise põhimõtetest. Pidevalt on täiendatud tehnoloogilist baasi ja tootmise tehnoloogiat ning rajatud uusi tootmishooneid.

Liit on aktiivselt tegutsenud oma liikmete, aga ka mitteliikmete huvide kaitsel ja neile paremate tingimuste loomise nimel. See tegevus ei paista alati otseselt välja, kuid tegelikult on iga tulemus taga palju läbirääkimisi, vaidlusi ja tõestamisi riigikogu komisjonides, vabariigi valitsuses, põllumajandusministeeriumis, Euroopa Liidus jne.

Möödunud aastat võib nimetada sisulise koostöö käivitumise aastaks Balti põllumeeste vahel. Ühisel tegutsemisel koos Läti ja Leedu põllumeestega on saavutatud positiivsed nihked perioodi 2014–2020 otsetoetuste tasemete küsimustes.

On saavutatud edasimineku siseriiklike täiendavate otsetoetuste (*top-up*) maksimise 2013. aastaks, milleks on 22,41 miljonit.

Liidu liikmed osalevad MAK 2014–2020 juhtkomisjoni ja töögruppide istungitel, kaitsmaks seisukohti tugeva, ettevõtliku ja konkurentsivõime arendava meetmekava loomisel.

Palju on tehtud ettepanekuid seadusemuudatustesse – tööstusheitme seadus, mis puudutab komplekslubasid ja saastetasusid, jahiseadus, veeseadus jne. Aktiivselt osaletakse töötervishoiu ja -ohutuse ning biotehnoloogia valdkonnas.

Põllumeeste Keskliit jätkab kutseandja organisatsioonina põllumajandustöötajate erinevate kategooriate alal. Ollakse huvitatud, et tööturul olevad töölisoleksid kvalifitseeritud oskustöölised. Oluliseks peetakse kaasarääkimist põllumajanduse kutseharidusega seonduvates küsimustes.

Aktiivselt osaleti maamajandusliku nõuandesüsteemi arendamisel. Valgamaa nõuandekeskuse koosseisus on 14 hästi ette valmistatud konsulenti ja 7 nõustajat. Konsulendid on tugevad finantsmajanduse, nõuetele vastavate, taimekasvatuse, töötervishoiu ja -ohutuse, metsanduse jt valdkondades. On tugevate teadmiste ja praktikaga nõustajad taimekasvatuse ja eriti taimekaitse vallas töötervishoiu ja -ohutuse ning ehituse valdkonnas. Nõustatakse

kõiki põllumehi ja maaettevõtjaid nii oma büroos kui kohtadel. Tasuta nõu antakse kuni kaks tundi. Vastavalt põllumajandusministri määrusele on nõuandekeskusega lepingulistes suhetes olevate konsulentide poolt antud nõuanded töötervishoiu ja tööohutuse ning vastavusnõuete alal 80% ja kõigis teistes valdkondades 75% ulatuses PRIA poolt toetatavad.

2012. aastal osaleti aktiivselt maaelu puudutavas seaduseloomes, eriti aga Euroopa Liidu ühist põllumajanduspoliitikat aastateks 2014 ja edasi puudutavas. Siinkohal oodatakse tootjate ja maarahva aktiivset kaasalöömist ja vajadusel ka ühist tegutsemist.

Oma kohuseks peetakse liikmete ja kõigi teiste maakonnas tegutsevate progressiivselt mõtleivate ja edasiarenemist soovivate maaelanike koolitamist ja nõustamist. Prioriteetseteks suundadeks on vastavusnõuete rakendamine, tööohutus ja töötervishoid, tootmise efektiivsuse ja jätkusuutlikkuse tõstmine ning keskkonnanõuetest kinnipidamine. Selleks viiakse läbi seminare, info- ja koolituspäevi. Oluliselt on vaja tõsta teenuste kvaliteeti, eriti aga raamatupidamisliku teenuse osas.

Maakonnas moodustunud ühtne põllumeeste organisatsioon on kogunud jõudu ja selle liikmelisus suureneb pidevalt. Nüüd on vaja jätkata liidu tugevdamist ja lõplikku ühtesulamist. Eriti tänuväärne on tootjarühmade tegevuse arendamine, nagu seda on näiteks põllumeeste ühistu Kevili, mille liikmeteks on teravilja- ja rapsikasvatajad üle Eesti. Ka perioodil 2014–2020 soodustab valitsus tootjarühmade teket ja arengut.

Maaelu oma mitmepalgelisuse ja keerukuse ning ilmastikust sõltuvuse tõttu vajab väga üksmeelset lähenemist ühtse eesmärgi – maaelu säilimise, maa kasutuses hoidmise, kodumaiste toiduainete tootmise, maaelanike elatusallikate loomise jne – saavutamiseks. Maa ja mets kui Eesti riigi ja rahva rikkus peab jääma eestlastele.

Valgamaa Põllumeeste Liit seisab kõigi tootjate-töötajate (osaühingud, aktsiaseltsid, talud, füüsilisest isikust ettevõtjad jne) ja maaelanike huvide eest. Kõigil peab olema võimalus maal elada. Kõigile tuleb läheneda, arvestades igaühe võimeid ning paikkonna tingimusi. Kõik ei saa olla tootjad – on olemas ka alternatiivsed tegevused, mis on samuti väga vajalikud: turism, marja- ja ravimtaimede kasvatamine, toitlustus, teenindus, metsandus, lasteaiad, koolid, tervishoid ning muud tegevusalad maal. Kõik see ongi terviklik maaelu.

2013. aastal on põllumeeste liidu peamiseks ülesandeks maaettevõtlusele võimalikult soodsate tingimuste loomine aastateks 2014–2020 ning kaugemaks perioodiks aluse loomine. Seda toetavad aktiivselt tänane peaminister ja põllumajandusminister. Oluline on koostöö Euroopa Liidu liikmesriikide põllumeestega ja partnerorganisatsioonidega. Tuleb jätkata aktiivselt osalemist seaduseloomes, nõuandesüsteemi arendamisel jne.

Valgamaa Põllumeeste Liidul on kujunenud hea koostöö riigikogu maaelukomisjoni, põllumajandusministeeriumi, Eesti Põllumajandus-Kaubanduskojaga, põllumajanduse registrite ja infosüsteemide ametiga ning mitmete ametkondadega. On vaja tõhustada sidemeid ka kohalike omavalitsustega.

Valgamaa Põllumeeste Liidul on heameel, et maakonnas on palju häid, tugevaid ja tunnustatud põllumehi talunike, ühistute, füüsilisest isikust ettevõtjate ja teiste ettevõtlusvormide seas. Hästi on arenenud turism ja alternatiivne tootmine, nagu näiteks lihaste ja lammaste kasvatamine jne.

Põllumajandusameti Valga keskus

Aadress Aia 17, 68203 Valga ja E.Enno 32, 68204 Valga

Keskuse juhataja Sirje Allik

Keskuse juhataja asetäitja Anne Tonts

Põllumajandusamet (PMA, ingliskeelse nimetusega Agricultural Board), on põllumajandusministeeriumi valitsemisalas tegutsev valitsusasutus, kellel on juhtimisfunktsioon ning kes teeb riiklikku järelevalvet ja kohaldab riiklikku sordi maaparanduse, taimekaitse, taimetervise, sordikaitse, seemne ja taimse paljundusmaterjali, mahepõllumajanduse, geneetiliselt muundatud põllukultuuri käitlemise, väetiste ning aiandustoodete valdkonnas seaduses ettenähtud alustel ja ulatuses.

Põllumajandusameti Valga keskus oli 2012. aastal 7 töötajat. Valga keskus oli tegevusvaldkondadeks maaparanduse, taimetervise, taimekaitse, seemne ja taimse paljundusmaterjali, mahepõllumajanduse ja tuulekaera tõrje valdkonda reguleerivates õigusaktides sätestatud ülesannete täitmine ning riikliku järelevalve teostamine, riikliku sunni kohaldamine ja väärtegade kohtuväline menetlemine, samuti riigi poolt korrashoitavate ühiseesvoolude hoiu ja alamvesikonna maaparandushoiukava koostamine, selle täitmise kontrollimine ning vesikonna maaparandushoiukava koostamine.

Tabel 7-44. Maaparandusühistute (maaparandusseaduse alusel) nimestik seisuga 31.12.2012

Vald	Ühistu nimi	Registrisse kandmise kuupäev	Ümber-registreerimise kande kuupäev	Liikmete arv	Tegevuspiirkonnas reguleeriva võrgu pindala (ha)
Helme	Helme maaparandusühistu	20.01.2000	19.11.2012	20	256
Tõlliste	Tagula maaparandusühistu	10.02.1997	20.11.2012	35	337
Helme	Vao maaparandusühistu	19.05.2006	09.07.2008	6	127
Põdrala	Voorbahi maaparandusühistu	9.05.2006	19.11.2012	14	310
Õru	Lota maaparandusühing	12.05.2006	25.05.2011	14	210
Helme	Pupsi maaparandusühistu	30.11.2006	03.08.2009	9	141
Helme	Kuuse maaparandusühistu	27.11.2006	29.09.2009	11	187
Põdrala	Koordi maaparandusühing	14.12.2006		5	54
Sangaste	Keeni maaparandusühistu	26.11.2007	19.11.2012	48	673
Hummuli	Mittetulundusühing Koorküla Maaparandusühistu	7.09.2009		11	968,7
Õru	Mittetulundusühing Õru Maaparandusühistu	23.04.2010		45	1217,8
Tõlliste	Mittetulundusühing Korva Maaparandusühistu	4.03.2011		5	490,3

Allikas: põllumajandusameti Valga keskus.

Tabel 7-45. Kuivendatud maade pindala Eestis ja Valga maakonnas seisuga 31.12.2012

Nimetus	Mõõtühik	Eestis	Valga maakonnas	%
Põllumajandusmaa kuivendus	ha	641 526	32 298	5,0
sh dreneažiga	ha	606 093,7	31 375,1	5,2
Metsamaa kuivendus	ha	700 629	24 143	3,4
Kuivendatud maa kokku	ha	1 342 155	56 441	4,2

Allikas: maaparandussüsteemide register.

Tabel 7-46. Järelevalve teostamine Valga maakonnas

Valdkond	Inspekteerimisi	
	2011	2012
Seemned	19	18
Taimetervis	83	105
Taimekaitse	56	72
Mahepõllumajandus	134	162
Tuulekaera tõrjeabinõud	15	21

Allikas: põllumajandusameti Valga keskus.

Tabel 7-47. Kontrollproovide võtmine Valga maakonnas

Valdkond	Proovide arv 2011	Proovide arv 2012
Taimetervise valdkonnas saadetud laboratoorsele analüüsimisele	34	2
Teravilja seemneproovid saadetud laboratoorsele analüüsimisele	79	50
Taimekaitse valdkonnas saadetud laboratoorsele analüüsimisele	6	6
Mahetootmise valdkonnas saadetud laboratoorsele analüüsimisele	1	1
Taimetervise monitooringu käigus proovid ja saadetud laboratoorsele analüüsimisele	47	37
Taimetervises monitooringu vaatlused	21	19
Taimetervises võetud proovid inspekteerimisel ja analüüsitud kohapeal	9	6

Allikas: põllumajandusameti Valga keskus.

Fütoosanitaarsertifikaate väljastati 63 tk (2011. aastal 47 tk).

Seemnete põldtunnustamine – 17 põldu, kokku 200,46 ha (2011. aastal 13 põldu, kokku 142,88 ha).

Valga maakonnas oli 2012. aasta lõpu seisuga 72 mahepõllumajandusliku tootmisega tegelevat ettevõtet, neist 2 tegeles ainult loomakasvatusega, 26 ettevõtjat tegeles ainult mahepõllumajandusliku taimekasvatusega ja 44 ettevõttes on tunnustatud nii mahepõllumajanduslik taimekasvatus kui ka loomakasvatus. Mahepõllumajandusliku tootmisega tegelevate ettevõtete arv on aastaga kasvanud 5 ettevõtte võrra.

Mahepõllumajandusliku üleminekuaja läbinud ja üleminekuajal olevaid maid oli 2012. aastal Valgamaal kokku 6878 ha (2011. aastal 6221 ha).

Valgamaa veterinaarkeskus

Aadress Tartu mnt 79, 68205 Valga

Juhataja Urve Laidvee

Veterinaarkeskuse põhiülesanded:

loomade ja lindude nakkus- ja mittenakkavate haiguste diagnostika, ärahoidmine ja tõrje;

elanikkonna kaitsmine inimestele ja loomadele ühiste haiguste eest;

järelevalve toidutoorme ja toidu käitlemise üle ehk toiduohutuse alane kontroll kogu toiduahela ulatuses, s.o rakendades laudast lauani põhimõtet;

järelevalve sööda ja söodatootmise nõuetekohasuse üle.

Koosseis

17 järelevalveametnikku, 1 abiteenistuja ja 8 volitatud veterinaararsti maastikul.

Loomatervishoiualane järelevalve

Veterinaartegevus on loomade ja inimeste tervise kaitseks ning loomade heaolu tagamiseks rakendatavate abinõude süsteem, mis hõlmab loomatervishoiu-, loomsete saaduste hügieeni- ja loomakaitsealaseid toiminguid.

Tabel 7-48. Järelevalveobjektid

Tegevusvaldkond	Arv 2011	Arv 2012
Loomakasvatuseettevõtted	440	420
sh toorpiima turustavad farmid	38	36
Loomseid kõrvalsaadusi käitlevad ettevõtted	1	1
Loomsetest kõrvalsaadustest saadud toodete laod	1	1

Allikas: Valgamaa veterinaarkeskus.

Tabel 7-49. Nakkushaiguste diagnostika 2012. aastal

Loomaliik	Teostatud diagnostilisi uurimisi	Reageeris positiivselt
Veised	9152	7
Sead	57	4
Lambad/kitsed	38	-
Hobused	2	-
Linnud	165	-
Kiskjalised	6	-
Metssead	12	-
Metslinnud	2	-
Söödaproovid	11	-

Allikas: Valgamaa veterinaarkeskus.

Toidukontroll

Toidukontrolli eesmärgiks on tagada tarbijale ohutu ja igakülgset nõuetele vastav toit.

Eesmärgiks on järelevalve teostamise käigus saada kinnitust toidu käitlemise nõuetekohasusest ning rakendada meetmeid juhul, kui toidu käitlemine ei vasta nõuetele.

Tabel 7-50. Järelevalveobjektid

Käitlemisvaldkond	Arv 2011	Arv 2012
Lihakäitlemisettevõtted	5	6
Piimakäitlemisettevõtted	1	1
Muna ja munatoodete käitlemisettevõtted	2	2
Mee esmatootjad	8	6
Kalatoodete esmatootjad	1	1
Mitteloomse toidu töötlemise ettevõtted	9	10
Jaekaubandus- ja toitlustusettevõtted	302	297
Toidutoorme ja toidu ladustamise ettevõtted	6	7
Toiduveoettevõtted	5	5

Allikas: Valgamaa veterinaarakeskus.

Tabel 7-51. Tarbija kaitsmiseks toidust pärinevate ohtude eest ja toidu ning toidutoorme omaduste hindamiseks läbi viidud laboratoorsed uuringud

Proovi liik	2011		2012	
	Võetud proove	Mittevastavaid proove	Võetud proove	Mittevastavaid proove
Toiduohutuse proovid	137	3	93	6
Salmonella seire proovid	314	6	320	11
Saasteainete seire proovid	325	-	244	2

Allikas: Valgamaa veterinaarakeskus.

Tabel 7-52. Teostatud veterinaar-sanitaarset ekspertiisi lihakehadele

Loomaliik	Kontrollitud lihakehade arv	
	2011	2012
Veised	7533	7046
Sead	71 897	77 420
Lambad/kitsed	362	414
Hobused	11	34
Kanad	18 120	-

Allikas: Valgamaa veterinaarakeskus.

7.6 Elekter

Tabel 7-53. AS Eesti Energia teenindusmahud Valga maakonnas 2012. aastal

Piirkond	Alajaamad	Õhuliine (km)		Kaabelliin (km)	
	tk	10/15kV	0,4 kV	10/15kV	0,4 kV
Valga	304	282	436	80	105
Tõrva	269	315	484	46	88
Otepää	437	335	556	115	157
Kokku	1 010	932	1 476	241	350

Allikas: Eesti Energia AS.

Valga maakonnas on ASil Eesti Energia 20 027 tarbimiskohta.

Suuremad investeeringud 2012. aastal

Sangaste vallas Restu külas Restu alajaama piirkonna rekonstrueerimisel paigaldati 3 uut komplektalajaama, rajati 1,9 km keskpinge kaabelliini ja 3,7 km 0,4kV kaabelliini. Sealjuures demonteeriti 3 km amortiseerunud õhuliine.

Otepää linnas rekonstrueeriti Orukalda ja Veehaarde alajaamade vaheline amortiseerunud keskpinge õhuliin kaabelliiniks, paigaldades 1,7 km kaabelliini ja uuendades 2 komplektalajaama.

Sangaste vallas rajati Lauküla alajaama liinide rekonstrueerimise käigus uus komplektalajaam, rajati 0,8 km keskpinge kaabelliini ja 3,5 km 0,4 kV uusi kaabelliine. Demonteeriti 3,6 km õhuliine.

Koostöös Tõrva linnavalitsusega tänavavalgustuse paigaldamise osas rekonstrueeriti Kaarlimäe alajaama madalpinge liine, mille raames demonteeriti amortiseerunud õhuliinid ja paigaldati 1,7 km 0,4 kV maakaabelliine.

Koostöös Valga linnavalitsusega tänavavalgustuse paigaldamise osas rekonstrueeriti Kõie ja Mesipuu alajaamade vahelise keskpinge kaabelliini ning Laia tänava amortiseerunud 0,4 kV õhuliin asendati 0,6 km maakaablitega.

Pingekvaliteedi parandamise mahukamad objektid

Suuremad ja mahukamad pingekvaliteedi parandamise objektid olid 2012. aastal Tidri alajaama F2 pingeparandus Taheva vallas, Oona alajaama F1 ja F3 pingeparandus Puka vallas, Lande alajaama F1 pingeparandus Palupera vallas, Pügeri alajaama F1 pingeparandus Taheva vallas ning Saluala alajaama F1 pingeparandus Palupera vallas.

Kokku korrastati elektrivarustus 22 kliendil, kelle pinge liitumispunktis vastab nüüd kaasaja standardile.

Suuremad liitumistega tehtud investeeringud

Suuremad liitumisinvesteeringud olid Elva Tarbijate Ühistu peakaitsme suurendamine Hurda tn Otepääl, Skanska EMV AS reovete puhastusjaama liitumine Metsa tänaval Valga linnas ja Elisa Eesti AS Vana-Rästina masti liitumine Kaagjärve külas Karula vallas.

Tabel 7-54. Eletrienergia tarbimine Valgamaal

	2011		2012	
	Mln kWh	%	Mln kWh	%
Tarbijad				
Äritarbijad	92,0	68,0	92,9	69
Kodutarbijad	43,0	32,0	42,6	31
Kokku	135,0	100,0	135,5	100

Allikas: Eesti Energia AS

7.7 Planeeringud

Järelevalve

Maavanem teostab järelevalvet üldplaneeringute ja nende detailplaneeringute üle, kui omavalitsusel puudub üldplaneering või kui detailplaneering on üldplaneeringut muutev.

2012. aastal teostas maavanem järelevalvet 10 korral, planeeringuvaidlusi tuli maavanemal lahendada 7 korral.

Maakonnaplaneering

Valga maakonnas on kehtiv maakonnaplaneering (kehtestatud 1999) ja neli teemaplaneeringut:

- Tihe- ja hajaasustusega alad (2001)
- Asustust ja maakasutust suunavad keskkonnatingimused (2003)
- Ruumilise arengu põhimõtted ja suundumused Via Hanseatica mõjualal (2008)
- Maakonna sotsiaalne infrastruktuur (2009)

Kõigis maakondades uue maakonnaplaneeringu koostamise vajadus tuleneb 2011. aastal toimunud maakonnaplaneeringute ülevaatamise tulemustest ja üleriigilisest planeeringust Eesti 2030+ (kehtestatud 2012). 2012. a lõpus asusid Valga, Põlva ja Võru maavalitsused ühiselt ette valmistama uue maakonnaplaneeringu koostamist oma maakonnas. Selleks alustati uuringute tegemist maamajanduse (majanduskeskkond) ja riiklike huvide valdkonnas.

Uus Valga maakonnaplaneeringu koostamine algatatakse 2013. aastal.

Üld- ja detailplaneeringud

Valga maakonnas on kõigil omavalitsustel kehtiv üldplaneering. Otepää vald kasutab Otepää linnas planeerimise alusena Otepää linna generaalplaani aastast 1991, mis aga ei ole tänapäevase ruumiplaneerimise aluseks sobilik ega taga valla tasakaalustatud ega sihipärast arengut. Seetõttu on Otepää vallas enamus detailplaneeringuid üldplaneeringut muutvad. Uue üldplaneeringu koostamisega alustas Otepää vald 2005. aastal ja 2012. aasta detsembriks oli jõutud nii kaugele, et esitada üldplaneering maavanemale järelevalve teostamiseks.

2012. aastal algatati maakonnas kokku 21 ja kehtestati 14 detailplaneeringut.

Tabel 7-55. Kohalike omavalitsuste detailplaneeringud vahemikus 1.01.2011 kuni 31.12.2012

Omavalitsus	Algatatud 2011	Kehtestatud 2011	Algatatud 2012	Kehtestatud 2012
Helme	-	-	1	-
Hummuli	-	1	1	-
Karula	1	-	-	-
Otepää	9	1	11	9
Palupera	-	3	-	-
Puka	-	1	1	-
Põdrala	1	-	1	-
Sangaste	-	1	-	-
Taheva	-	-	1	-
Tõlliste	-	-	-	-
Tõrva	-	1	1	1
Valga	-	1	4	4
Õru	-	-	-	-
Kokku	11	9	21	14

7.8 Heakord – rahvuslik programm „Eesti kaunis kodu“

MTÜ Eesti Kodukaunistamise Ühendus (EKKÜ) on võtnud vastutuse 1936. aastal riigivanema Konstantin Pätsi poolt algatatud ja 1997. aastal vabariigi presidendi Lennart Meri poolt taasalgatatud kodukaunistamise liikumise eest. 15 aastat kestnud tegutsemisega on korraldatud üleriigilisi kodukaunistamise konkursse ning esitatud vabariigi presidentidele autasustamiseks üle 1180, sealhulgas Valgamaalt üle 60 kauni kodu.

MTÜ Eesti Kodukaunistamise Ühenduse Valgamaa piirkondliku juhatuse organiseerimisel korraldati koostöös kohalike omavalitsustega nelja liiki konkursse: „Eesti kaunis kodu 2012“, „Parim tervisespordikeskus 2012“, „Parim tööstusmaastik 2012“ ja „Kaunis omavalitsus 2012“. 2012. aasta konkursile esitati Valgamaal 15 objekti.

Lisaks eelnevale korraldati koos majandus- ja kommunikatsiooniministeeriumiga täiendavalt konkurs „Energiasäästlik kaunis kodu 2012“. Valgamaalt esitati konkursile 4 objekti.

Konkursi „Eesti kaunis kodu 2012“ võitjateks nii maakondlikul kui ka üleriigilisel konkursil osutsid:

Eve ja Kalev Laar	kodu Hummuli alevikus Hummuli vallas
Merle ja Aivar Metsma	Nõlvaku talu Pikasilla külas Põdrala vallas
Erki Saar	Tammuri talu Mäha külas Otepää vallas
Terje ja Aare Vilem	kodu Jaanikese külas Tõlliste vallas

„Parim tervisespordikeskus 2012“ – SA Tehvandi Spordikeskus

„Kaunis omavalitsus 2012“ – Palupera vald (volikogu esimees Vambola Sipelgas, vallavanem Terje Korss)

Valga maavanema tänukirja konkursi „Eesti kaunis kodu“ nominentidest pälvisid:

Eve ja Kalev Laar	kodu Hummuli alevikus Hummuli vallas
Merle ja Aivar Metsma	Nõlvaku talu Pikasilla külas Põdrala vallas
Erki Saar	Tammuri talu Mäha külas Otepää vallas
Terje ja Aare Vilem	kodu Jaanikese külas Tõlliste vallas
Hilda ja Tõnu Valgre	Saare talu Soe külas Hummuli vallas
Karita ja Jüri Kopp	Aigo talu Pori külas Põdrala vallas
Milvi Rebane	eramu Palupera tee 8 Otepääl
Marika ja Harry Troon	eramu Metsa 1 Tõlliste vallas
Jane ja Kalle Talvik	eramu Pikk tn Valgas
KÜ Tehvandi	Tehvandi 7 ja Munamäe 20 Otepää linnas
Otepää gümnaasium	Koolitare 5 Otepääl
GMP Clubhotel & Pühajärve restoran	Tennisevälja 1 Otepää vallas
Sooru lasteaed	Sooru küla Tõlliste vallas
SA Tehvandi spordikeskus	Nüpli külas Otepää vallas
Hummuli Agro ja Väimela Põllumajanduse OÜ Asu veisefarm	Hummuli alevikus Hummuli vallas
Palupera vald	Hellenurme, Palupera vald

Eesti Kodukaunistamise Ühenduse tänukirjad pälvisid:

Palupera vald

Ruta Reim ja Silver Liivamägi	Poka talu, Nõuni küla
Maila ja Paavo Paalmäe	Mäeotsa talu, Atra küla
perekond Nurk	Jõeristi talu, Räbi küla
perekond Abermann	Oriku talu, Hellenurme küla

Põdrala vald

Laine ja Riho Valtner	Kivistiku talu, Voorbahi küla
Jaan Ruusmann	Jaani talu, Voorbahi küla
Mari-Ann Siimenson ja Hans Saaren	Irmu talu, Kungi küla
Elen ja Urmas Tekkel	Suitsu talu, Pikasilla küla

Taheva vald

Ühing Hargla Meie Kodu	Kirikumõisa tee 3, 4 ja 5, Hargla küla
Talvi ja Tõnu Matus	Tuisu kinnistu, Koikküla küla
Julia ja Harri Varblane	Varblase kinnistu, Hargla küla
Salme Paas ja Rein Paas	Paasi kinnistu, Kalliküla

Tõlliste vald

Terje ja Are Vilem	Asu talu, Jaanikese küla
Katrin Puusepp ja Avo Rosenberg	Lepiku talu, Vilaski küla
Eve Tiisler	Kella talu, Tagula küla
Niina ja Kalju Org	Mäe tn 7, Sooru küla

Konkursi „Energiasäästlik kaunis kodu 2012“ maakondlikuks võitjaks osutusid:

KÜ Tehvandi	Tehvandi 7 ja Munamäe 20 Otepääl
Valgamaa kutseõppekeskus	Loode 3 Valga linnas

Üleriigilisteks võitjateks valiti kolm objekti, kusjuures kortermajade grupis tunnustati üleriigiliseks võitjaks KÜ Tehvandi Otepäält.

7.9 Transport ja kommunikatsioonid

7.9.1 Maanteeamet

Valga maakonna riigimaanteede hoiuga tegeleb maanteeamet. Kohapeal esindab maanteeametit piirkondlik struktuuriüksus nimetusega lõuna regiooni, mille põhiülesanded on alljärgnevad:

teehoiu korraldamine ja tingimuste loomine ohutuks liiklemiseks 5890 km riigimaanteedel Jõgeva, Põlva, Tartu, Valga ja Võru maakonnas riigimaanteedel;

liikluskasvatuse korraldamine, liiklusohutuse suurendamine ja liiklusvahendite keskkonnakahjulikkuse vähendamine;

liikluse korraldamine riigimaanteedel;

erinevate transpordiliikide logistikasõlmede ühenduste planeerimine;

riikliku järelevalve korraldamine ameti tegevusvaldkonda reguleerivatest õigusaktidest tulenevate nõuete täitmise üle ja vajadusel riikliku sunni kohaldamine;

riikliku teeregistri ja liiklusregistri ning vastavate arhiivide pidamine;

liiklusregistrisse kantud sõidukite, sõidumeerikukaartide, juhilubade ja muude õigusaktidest tulenevate dokumentide üle nõuetekohase arvestuse pidamine.

Lõuna regiooni koosseisus on eelarve-, hoolde-, järelevalve-, planeeringute-, ehitus-, liikluskorralduse-, liikluskasvatuse- ja haldusosakond ning maakondlikud liiklusregistribürood. Osakondade töötajad paiknevad nii keskus Tartus kui maakondlikes esindustes ja büroodes.

Valga maakondlikus esinduses töötab 5 inimest - Vello Lepik ja Allan Ladva planeeringute-, Rein Soovares hoolde-, Raul Tammela liikluskorralduse osakonnas ja Inna Valt eelarveosakonna teeregistri talituse koosseisus.

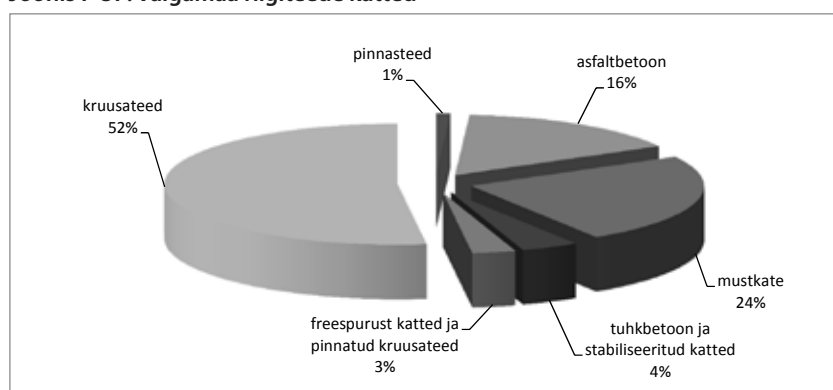

Tabel 7-56. Valgamaa riigiteede katted 2012. aasta lõpus

Katte liik	Põhiteed	Tugiteed	Kõrvalteed	Kokku
Asfaltbetoon	88,103	50,094	40,322	178,429
Mustkate	-	111,210	157,864	269,074
Tuhkbetoon ja stabiliseeritud katted	-	3,200	40,300	43,500
Freespurust katted ja pinnatud kruusateed	-	-	30,139	30,139
Kruusateed	-	-	576,103	576,103
Pinnasteed	-	-	17,642	17,642
Kokku	88,103	164,504	862,370	1 114,887

Allikas: maanteeamet.

Joonis 7-57. Valgamaa riigiteede katted

Allikas: maanteeamet.

2012. aastal ehitati liiklusohlike kohtade ümberehitamise raames Riidaja külas Rõve-Riidaja kõrvalmaantee äärde 0,7 km pikkune jalakäijate- ja jalgratturite tee. Rekonstrueeriti olemasolev Vastsemõisa raudbetoonsild. Korduspindamist teostati 32,5 km ja kruusateede remonti 28,9 km.

Tabel 7-58. Maanteede ja teerajatiste ehitus-, remondi- ja hooldetööd Valga maakonnas, mln eurot

	2008	2009	2010	2011	2012
Maanteede hoole	2,183	2,697	2,396	2,342	2,528
- suvihoole	1,478	1,903	1,643	1,606	1,748
- talihoole	0,705	0,794	0,753	0,736	0,78
Maanteede remont	1,693	1,133	4,306	4,748	1,525
- ülekatte	-	-	2,808	3,15	-
- korduspindamine	1,068	0,678	0,971	0,887	0,640
- kruusateede remont	0,626	0,456	0,527	0,711	0,885
Teerajatiste remont	0,583	0,381	0,420	-	-
Maanteede ehitus	2,529	0,215	0,055	0,292	0,129
- asfaltbetoon	-	-	0,055	0,292	0,129
- mustkatted	1,856	0,215	-	-	-
- pinnatud kruusateed	0,673	-	-	-	-
Teerajatiste ehitus ja rekonstrueerimine	-	0,103	-	0,104	0,575
Tööd kokku	6,989	4,529	7,177	7,486	4,757

Allikas: maanteeamet.

Tabel 7-59. Valga maakonna kohalikud teed avalikuks kasutamiseks 1. jaanuari 2012 seisuga (km)

Linn/vald	Maantee	Tänav	Kokku
Helme vald	101,46	2,550	104,01
Hummuli vald	60,142	3,541	63,683
Karula vald	97,920	-	97,920
Palupera vald	91,715	-	91,715
Puka vald	83,571	9,366	92,937
Pödrala vald	40,800	-	40,800
Otepää vald	121,778	20,727	142,505
Sangaste vald	88,361	0,914	89,275
Taheva vald	34,886	-	34,866
Tölli vald	109,212	12,915	122,127
Õru vald	12,975	1,020	13,995
Tõrva linn	-	28,680	28,68
Valga linn	-	82,409	82,409
Kokku	842,820	162,122	1 004,942

Allikas: riiklik teeregister.

Tabel 7-60. Riigieelarvelised eraldised kohalike teede investeeringuteks, tuh eurot

Linn/vald	2008 eraldis	2009 eraldis	2010 eraldis	2011 eraldis	2012 eraldis
Helme vald	78,420	30,102	30,154	33,29	46,076
Hummuli vald	53,047	20,522	20,554	22,691	31,406
Karula vald	65,829	25,258	25,303	27,933	38,661
Otepää vald	154,155	59,157	59,521	65,704	90,938
Palupera vald	57,712	22,772	22,810	26,733	37,000
Puka vald	89,540	34,372	34,429	38,009	52,608
Pödrala vald	27,993	10,756	10,776	11,892	16,46
Sangaste vald	76,055	23,826	24,536	27,088	37,491
Taheva vald	22,689	8,698	8,718	9,717	14,074
Tölli vald	112,996	45,805	45,889	50,655	70,111
Tõrva linn	95,484	37,177	37,241	41,29	77,852
Valga linn	283,001	108,611	108,797	120,104	166,231
Õru vald	11,696	4,781	4,787	5,269	7,292
KOKKU	1128,616	431,838	433,513	480,375	686,200

Allikas: vabariigi valitsuse korraldused.

Maanteeameti lõuna regiooni Valga liiklusregistri büroo

Liiklusregistri toiminguid teostab maanteeameti lõuna regiooni Valga liiklusregistri büroo.

Address Metsa 23, 68206 Valga.

Töötajaid 3, büroo juhataja kt Aivar Tumanov.

Tabel 7-61. Valga maakonnas arvelolevad sõidukid 1. jaanuari seisuga

	2009	2010	2011	2012	2013
Sõiduautosid	16 882	17 221	16 268	16 132	16492
sh eraomanduses	14 099	14 449	13 827	13 825	14181
Autobusse	80	82	51	52	56
sh eraomanduses	28	28	15	14	15
Veoaautosid	2211	2192	2144	2204	2224
sh eraomanduses	1006	1018	995	1005	1006
Mootorrattaid	605	630	590	635	993
Haagiseid	1713	1818	1897	2013	2121

Allikas: maanteeamet.

Tabel 7-62. Liiklusregistri Valga büroo poolt väljastatud juhiloa (tk)

	2008	2009	2010	2011	2012
Väljastati					
piiratud õigusega juhilube	30	29	24	15	11
ajutisi juhilube	13	9	5	-	2
esmaseid juhilube	730	595	660	527	307
juhilube	1086	1005	955	926	886

Allikas: maanteeamet.

7.9.2 Transport**Tabel 7-63. Bussiliiklus**

	2008	2009	2010	2011	2012
Riigipoolset sihtotstarbelist toetust saavate bussiliinide arv	38	34	35	36	37
sh linnalähiliine	2	2	2	2	2
Liiniläbisõit (tuh km)	1814,3	1814,5	1692,8	1633,9	1626,5
sh linnaliinidel	203,7	164,4	164,4	157,7	153,4
sh linnalähiliinidel	40,2	40,2	40,2	40,2	40,4
Piletitariifid (€)					
sh linnaliinidel	10,00/15,00	10	10	0,64	0,60/1,00
sh maakonnaliinidel	0,045-0,05	0,05	0,05	0,05	0,05
Saadud piletitulu (tuh €)	408,3	413,1	370,6	292,9	289,3
Saadud sihtotstarbelist toetust (tuh €)	1273,0	1562,5	1460,9	936,1	1040,9
sh ministeeriumilt	1152,1	1443,8	1360,7	890,0	991,0
sh omavalitsustelt	120,9	118,7	100,2	46,1	49,9

Allikas: Valga maavalitsus.

Tabel 7-64. Maakonda teenindavad bussifirmad (liinide arv)

	2008	2009	2010	2011	2012
AS Sebe	5	4	4	4	4
AS GoBus ¹ / OÜ Tarbus	43	41	39	10	10
AS MTG	-	-	-	30	30
AS Mulgi Reised	2	2	2	1	1
AS Taisto Transport	4	3	3	3	3
AS Taisto Liinid	1	1	1	1	2
Heikki Truuvelt Mäe talu	1	1	1	1	1
Hargla masinaühistu	1	1	1	1	1
OÜ Ekspress-Auto L	1	1	1	1	1
AS Harjumaa Liinid	3	3	3	3	3
Norma-A SIA (rahvuvaheline)	1	1	1	1	1
MootorReisi Aktsiaselts (rahvusvaheline)	1	1	1	1	1
OÜ ARILIX	-	2	2	2	2
FIE Kalju Varik ²	-	-	1	1	-
OÜ Karter	-	-	1	1	1
Liinide arv kokku:	63	61	61	61	61

Selgitused:

¹ AS GoBus liine teenindab alates 2011. aastast OÜ Tarbus.² FIE Kalju Varik lõpetas liini 343 teenindamise alates 10.10.2011.

Allikas: Valga maavalitsus.

Tabel 7-65. Reisijatevedu raudteel (reisijaid)

peatus/jaam	2010		2011		2012	
	peale	maha	peale	maha	peale	maha
Palupera	1456	1371	2278	2244	2015	2189
Puka	5740	5272	7499	6426	6112	5328
Mägiste	1034	1085	1320	1967	991	1038
Keeni	1506	1410	1817	1659	1655	1540
Sangaste	4392	3170	7008	4581	4424	3606
Valga	14410	16408	19452	20883	17440	18058
Kokku	28538	28716	39374	37760	32637	31759

Allikas: AS Edelaraudtee.

Tabel 7-66. Kaubavedu raudteel (vaguneid)

Aasta	Suund	Valga	Sangaste
2007	väljaminev	3558	481
	sissetulev	3404	113
2008	väljaminev	3356	574
	sissetulev	2204	718
2009	väljaminev	1513	717
	sissetulev	2359	407
2010	väljaminev	1758	651
	sissetulev	2203	124
2011	väljaminev	1288	731
	sissetulev	1418	19

Allikas: AS Eesti Raudtee.

Tabel 7-67. Raudteejaamad 2012

Jaam	Aadress, ülem	Töötajaid	Tööülesanded
Valga	Jaama pst. 18a, 68204 Valga piirkonna juhataja Niina Sotnik	81 (sh EVR Cargo 10 töötajat)	Raudteeliikluse korraldamine, ohutuse tagamine – Eesti Raudtee töötajad; vagunite laadimine ja tühjendamine, kaubaveoga seonduva dokumentatsiooni täitmine, klientide teenindamine ja teiste raudteetranspordiga seonduvate tööülesannete täitmine – EVR Cargo töötajad
Sangaste	Valga mnt 1, Tsirguliina, Tõlliste vald jaamakorraldaja Niina Sotnik	4	Raudteeliikluse korraldamine, vagunite laadimine ja tühjendamine, ohutuse tagamine
Puka	Puka alevik, Puka vald jaamakorraldaja Niina Sotnik	4	Raudteeliikluse korraldamine, ohutuse tagamine
Karula	Väheru küla, Karula vald jaamakorraldaja Niina Sotnik	-	Raudteeliikluse korraldamine, ohutuse tagamine
Keeni	Keeni, Öru vald jaamakorraldaja Niina Sotnik	4	Raudteeliikluse korraldamine, ohutuse tagamine
Palupera	Palupera vald, jaamakorraldaja Niina Sotnik	4	Raudteeliikluse korraldamine, ohutuse tagamine

Selgitus: Seoses Eesti Raudtee ja EVR Cargo eraldumisega 2012. aasta septembris, on toimunud koosseisulised muudatused.

Allikas: AS Eesti Raudtee.

7.9.3 Perioodika

Ajaleht Valgamaalane

Aadress Vabaduse 38, Valga
Väljaandja AS Ühinenud Ajalehed
Peatoimetaja Sirli Homuha
Tegevtoimetaja Jaan Rapp
Koduleht www.valgamaalane.ee

Ajaleht ilmub kolm korda nädalas (teisipäeval, neljapäeval, laupäeval)
2012. aasta keskmine tiraaž kuus oli 2800 (trükikodade andmetel).

Linna- ja vallalehed

Helme-Tõrva Elu – ajalehte annab välja MTÜ Helme-Tõrva Elu Ühendus ja see ilmub kord kuus.

Hummuli Uudised – ajalehte annavad välja Hummuli vallavolikogu ja Hummuli vallavalitsus ning see ilmub neli korda aastas (veebruaris, juunis, augustis ja detsembris).

Otepää Teataja – Otepää, Sangaste, Palupera ja Puka valla ühine häälekandja, mis ilmub kaks korda kuus.

Põdrala Teataja – ajalehte annab välja Põdrala vallavalitsus ja see ilmub kord kvartalis.

Taheva Häälekandja – ajalehte annab välja Taheva vallavalitsus ja see ilmub kord kvartalis.

Valga Linna Leht – 2012. aastal ilmus 8 numbrit, väljaandja Valga linnavalitsus.

7.9.4 Televisioon ja ringhääling

ETV Valgamaa korrespondendipunkt

Korrespondent-operaator Ragnar Kond
Aadress Puiestee 8, 68203 Valga

Raadio Ruut FM

OÜ Raadio Ruut
Aadress Pikk tn 3a, 68206 Valga
Koduleht www.ruutfm.ee
Lõuna-Eestis sagedusel 96,6 MHz

7.9.5 Telekommunikatsioon

Elion Ettevõtted AS

2012. aastal uuendati sidevõrku Riidaja, Leebiku, Taagepera ja Helme piirkondades. Elion ehitas välja tehnika viimasele sõnale vastavad võrgusõlmed, mille tulemusena nende piirkondade elanikud on ümberlülitamisel kaasaegsetele digiTV ja interneti teenustele. Hummuli inimesed saavad tänu raadiolingile võimaluse liituda Elioni Minipaketiga.

2012. aastal jõudis fiiberoptiline kaabel 43 Valgamaa korrusmajja ehk ligi 2000 kodusse. Korrusmajade elanikud saavad nüüd võtta kasutusele ülikiire (kuni 100 Mbit/s) interneti, vaadata Elioni nutiTV-d ning kasutada läbi teleriekraani salvestamist, kordusTV-d ning laenutada filme.

Tabel 7-68. Üldandmed aasta lõpu seisuga

	2010	2011	2012
Telefoniühendused ja ISDN ühendused	8892	8566	8069
Interneti lairiba ühendusi	3826	3950	4158
IPTV ehk uue põlvkonna digiTV ühendusi	2961	3008	3169

Allikas: Elion Ettevõtted AS.

7.9.6 Avatud internetipunktid ja traadita interneti (WiFi) alad

Tabel 7-69. Avatud internetipunktid 1.01.2013 seisuga

Nimetus	Aadress
Ala külakeskus	Ala küla, Helme vald
Helme päevakeskus	Helme alevik, Helme vald
Helme raamatukogu	Linna küla, Helme vald
Jõgeveste teabetuba	Jõgeveste küla, Helme vald
Kalme päevakeskus	Kalme küla, Helme vald
Karjatnurme päevakeskus	Karjatnurme küla, Helme vald
Taagepera raamatukogu	Taagepera küla, Helme vald
Koorküla rahvamaja	Koorküla, Helme vald
Hummuli raamatukogu	Hummuli alevik, Hummuli vald
Jeti päevakeskus	Jeti küla, Hummuli vald
Kaagjärve raamatukogu	Kaagjärve küla, Karula vald
Kaagjärve teeninduskeskus	Kaagjärve küla, Karula vald
Lüllemäe raamatukogu	Lüllemäe küla, Karula vald
Lüllemäe rahvaõpistu	Lüllemäe küla, Karula vald
Otepää linnaraamatukogu	Lipuväljak 13, Otepää, Otepää vald

Nimetus	Aadress
Pilkuse teabetuba	Veski Spordibaas, Pilkuse küla, Otepää vald
Pühajärve raamatukogu	Sihva küla, Otepää vald
Sihva asula teabetuba	Kauplus „Meie pood“ Sihva küla, Otepää vald
Vana-Otepää internetituba	Vana-Otepää küla, Otepää vald, Magasini ait
Hellenurme raamatukogu	Hellenurme küla, Palupera vald
Nõuni raamatukogu	Nõuni küla, Palupera vald
Aakre raamatukogu	Aakre küla, Puka vald
Kuigatsi raamatukogu	Kuigatsi küla, Puka vald
Puka raamatukogu	Kooli 6, Puka alevik, Puka vald
Riidaja kultuurimaja	Riidaja küla, Põdrala vald
Keeni raamatukogu	Keeni küla, Sangaste vald
Sangaste raamatukogu	Sangaste alevik, Sangaste vald
Sangaste Rukki Maja	Sangaste alevik, Sangaste vald
Hargla raamatukogu	Hargla küla, Taheva vald
Koikküla raamatukogu	Koikküla küla, Taheva vald
Taheva külakeskus	Taheva küla, Taheva vald
Laatre raamatukogu	Pargi 9, Laatre alevik, Tõlliste vald
Sooru rahvamaja	Sooru küla, Tõlliste vald
Tagula raamatukogu	Tagula küla, Tõlliste vald
Tsirculiina raamatukogu	Nooruse 1, Tsirculiina alevik, Tõlliste vald
Tõrva avatud noortekeskus	Spordi 1, Tõrva linn
Tõrva raamatukogu	Männiku 5, Tõrva linn
Valga avatud noortekeskus	Kuperjanovi 9, Valga linn
Valga keskraamatukogu	Aia 12, Valga linn
Valga turismiinfokeskus	Kesk 11, Valga linn
Õru raamatukogu	Õru alevik, Õru vald
Õru noortekeskus Noortepada	Õru alevik, Õru vald

Traadita interneti (WiFi) alad

2013. aasta alguses on Valgamaal www.wifi.ee andmetel 51 registreeritud traadita interneti (WiFi) ala.

7.9.7 Postiasutused

2013. aasta alguses asuvad AS Eesti Posti postkontorid Harglas, Hellenurmes, Hummulis, Õrus, Otepääl, Sihval (postipunkt), Pukas, Riidajas, Sangastes, Taageperas, Tõrvas, Tsirculiinas, Valgas ja Kaagjärves (postipunkt). Neist viimane alustas tööd 2012. aastal Kaagjärve rajatud teeninduskeskuse koosseisus.

2013. aasta alguses suleti Lüllemäe postkontor. Karula vallas on postiteenused kättesaadavad Kaagjärve postipunktis.

8. Sotsiaalhoolekanne ja tervishoid

8.1 Sotsiaalkindlustus ja -hoolekanne

Sotsiaalkindlustusameti Lõuna pensioniameti Viljandi büroo Valga klienditeenindus

Aadress Kesk 12, 68203 Valga

Valga klienditeeninduses töötab 1 peaspetsialist ja 3 (2,5 ametikohta) spetsialisti.

Sotsiaalkindlustusameti peamiseks ülesandeks on juhtida ja koordineerida riiklikku sotsiaalkindlustussüsteemi ehk kindlustada inimesed seaduses ettenähtud pensionide, toetuste ja hüvitistega.

Tabel 8-1. Riiklike peretoetuste väljamaksmine 2011–2012, tuhat eurot

Toetuse liik	2011		2012	
	Saajate arv	Summa (tuh €)	Saajate arv	Summa (tuh €)
Peretoetused kokku	8670	2742,3	8337	2589,7
sh sünnitoetus esimesele lapsele	137	43,8	100	32,0
Sünnitoetus teisele ja igale järgnevale lapsele	168	56,8	171	54,7
Sünnitoetus mitmikutele	8	5,1	2	1,3
Lapsetoetus esimesele lapsele	3740	881,9	3651	807,6
Lapsetoetus teisele lapsele	1 792	415,9	1827	390,2
Lapsetoetus kolmandale ja igale järgmisele lapsele	875	616,2	594	598,9
Lapsehooldustasu kuni 3-aastase lapse eest	440	207,4	671	196,1
Lapsehooldustasu kuni 3-aastaste lastega peredele 3–8-aastaste laste eest	212	47,3	329	51,7
Lapsehooldustasu 3 ja enama lapsega peredele 3–8-aastaste laste eest	320	71,7	288	75,6
Ajateenija lapse toetus	1	0,3	3	0,9
Seitsme- ja enamalapselise pere toetus	20	35,5	25	42,2
Üksikvanema lapse toetus	889	215,2	623	189,3
Eestkostetava või perekonnas hooldamisel oleva lapse toetus	62	142,9	49	147,7
Elluastumistoetus	6	2,3	4	1,5

Allikas: sotsiaalkindlustusamet.

Tabel 8-2. Vanemahüvitis 2011–2012

Toetuse liik	2011		2012	
	Saajate arv	Summa (tuh €)	Saajate arv	Summa (tuh €)
Vanemahüvitis	405	2504,2	390	2020,9
Vanemahüvitise ja sünnistushüvitise vahe	29	43,3	10	16,7

Allikas: sotsiaalkindlustusamet.

Tabel 8-3. Riiklik pensionikindlustus 2011–2012

Pensiooni liik	2011		2012	
	Saajate arv	Summa (tuh €)	Saajate arv	Summa (tuh €)
Riikliku pensionikindlustuse kulud kokku	11 455	35 328,3	12 602	37 083,2
Vanaduspension	7705	27 632,3	8210	28 595,0
Väljateenitud aastate pension	46	210,6	26	70,4
Töövõimetuspension	3254	6786,1	3719	7 382,7
Toitjakaotuspension	198	371,4	295	336,5
Rahvapension	252	327,9	284	329,1
Riikliku pensionikindlustuse kulud kokku sisaldavad ka alljärgnevaid pensione:				
Politseiametniku pensionid	35	187,1	44	253,5
Kaitseväeteenistuse seaduse alusel pensionid	21	115,6	24	116,1

Allikas: sotsiaalkindlustusamet.

Tabel 8-4. Puuetega inimeste riiklikud sotsiaaltoetused 2011–2012

Toetuse liik	2011		2012	
	Saajate arv	Summa (tuh €)	Saajate arv	Summa (tuh €)
Puuetega inimeste sotsiaaltoetused kokku	6571	2665,2	7373	2 638,5
Puudega lapse toetus	327	304,7	381	297,9
sh keskmise puudega lapse toetus	165	137,6	197	143,4
raske ja sügava puudega lapse toetus	162	167,1	184	154,5
Puudega 16-aastase ja vanema isiku toetus	1771	606,6	1761	529,1
sh keskmise puudega inimese toetus	229	36,6	232	34,0
raske puudega inimese toetus	1327	454,9	1321	403,6
sügava puudega inimese toetus	215	115,1	208	91,4
Puudega tööealise inimese toetus	2124	1099,7	2410	1 117,3
sh keskmise puudega inimese toetus	1152	566,4	1375	607,2
raske puudega inimese toetus	771	412,7	845	408,2
sügava puudega inimese toetus	201	120,6	190	101,8
Puudega vanaduspensioniealise inimese toetus	2154	621,6	2553	655,1
sh keskmise puudega inimese toetus	630	93,4	752	100,7
raske puudega inimese toetus	1181	365,8	1368	387,0
sügava puudega inimese toetus	343	162,4	433	167,4
Puudega vanema toetus	76	25,5	95	29,3
Rehabilitatsioonitoetus	110	5,6	165	8,7
Õppetootus	4	0,4	4	0,6
Täienduskoolitustoetus	3	0,8	1	0,1
Töötamistoetus	2	0,3	3	0,4

Allikas: sotsiaalkindlustusamet.

Tabel 8-5. Muud riiklikud hüvitised ja väljamaksed 2011–2012

Hüvitise liik	2011		2012	
	Saajate arv	Summa (tuh €)	Saajate arv	Summa (tuh €)
Töönnetuste ja kutsehaigustega seotud kahjuhüvitised	44	204,3	42	102,5
Matusetootus	19	3,6	19	3,6
Represeeritutele makstavad hüvitised	607	73,3	570	69,8
Sotsiaaltoetus välisriigist Eestisse elama asunud Eesti kodanikule või eesti rahvusest isikule	4	6,2	-	-

Allikas: sotsiaalkindlustusamet.

Tabel 8-6. Koduteenused 2010–2012

Aasta	2010	2011	2012
Sotsiaalhooldajate arv maakonnas	28	25	28
Teenindatavate isikute arv	250	251	285
Kulutused koduteenustele (sh isikuosalus), eurot	163 688,98	172 123,16	180 204,69

Tabel 8-7. Hoolekandeesutuste teenuste statistika 31.12.2012 seisuga

Hoolekandeesutus	Kohti kokku	sh täiskasvanute hoolekanne		sh psüühiliste erivajadustega inimeste ööpäevaringne hoolekanne		sh asenduskodu-teenus	
		kohti	täidetud	kohti	täidetud	kohti	täidetud
MTÜ Paju Pansionaadid	79	33	33	46	44	-	-
MTÜ Valgamaa Tugikeskus	62	17	16	45	45	-	-
MTÜ Hellenurme Mõis	340	300	260	40	40	-	-
AS Valga Haigla	90	90	81	-	-	-	-
OÜ Taagepera Resort	17	17	16	-	-	-	-
Hummuli hoolekandekeskus	11	11	11	-	-	-	-
Karula hooldemaja	18	18	18	-	-	-	-
SA Otepää Tervisekeskus	23	23	21	-	-	-	-
MTÜ Sangaste Asundused	55	55	43	-	-	-	-
SA Tõrva Haigla	31	31	31	-	-	-	-
SA Taheva Sanatoorium	93	63	65	-	-	30	19
Valga lastekodu Kurepesa	31	-	-	-	-	31	29
KOKKU maakonnas	850	658	595	131	129	61	48

Tabel 8-8. Päevakeskused 2012. aastal

Päevakeskus	Asukoht	Aasta jooksul teenindatud isikute arv	Püsiklientide arv
Domus Petri Kogu	Valga linn	198	80
Valgamaa Puuetega Inimeste Koda	Valga linn	1027	316
Jeti päevakeskus	Hummuli vald	52	17
Õru valla päevakeskus	Õru vald	34	10
MTÜ Valgamaa Tugikeskus	Valga linn	42	42
Ala päevakeskus	Helme vald	31	19
Helme päevakeskus	Helme vald	100	30
Jõgeveste päevakeskus	Helme vald	25	20
Kalme küla päevakeskus	Helme vald	69	16
Karjatnurme päevakeskus	Helme vald	42	10
KOKKU	maakond	1620	560

Tabel 8-9. Riigieelarve vahenditest toimetulekutoetuseks, täiendavateks sotsiaaltoetusteks ning sotsiaaltoetuste ja -teenuste osutamiseks, arendamiseks kasutatud vahendid 2011–2012, eurot

Linn/vald	2011	2012
Helme vald	73 826,58	69 763,61
Hummuli vald	11 239,83	9663,09
Karula vald	27 865,80	28 605,21
Otepää vald	29 477,82	25 414,61
Palupera vald	9986,86	12 701,50
Puka vald	8739,43	9866,21
Põdrala Vald	42 409,36	39 012,30
Sangaste vald	25 030,26	21 893,04
Taheva vald	40 276,70	35 565,00
Tõlliste vald	39 437,80	37 925,98
Tõrva linn	25 556,33	25 571,17
Valga linn	855 428,34	810 781,58
Õru vald	21 994,91	18 480,17
Kokku	1 211 300,02	1 145 243,47

Tabel 8-10. Laste hoolekanne 2008–2012

	2008	2009	2010	2011	2012
Esmakordselt arvele võetud vanemliku hoolitsuseta lapsi	48	27	52	44	43
Paigutatud asenduskodusse	7	6	8	6	6
Vormistatud eestkostet või hooldust	7	5	5	8	11
Oli eestkostel või hooldusel	53	46	43	45	44
Lapsendati	3	5	6	1	2
Lapsendatud lapsi arvel	40	38	44	45	47

Tabel 8-11. Tehniliste abivahendite soodustingimustel eraldamine omavalitsusüksuste lõikes 2011–2012

Linn/vald	Klientide arv	Abivahendi	Klientide arv	Abivahendi
	2011	kogumaksumus 2011 (€)	2012	kogumaksumus 2012 (€)
Helme vald	63	11 035,42	69	11 876,71
Hummuli vald	31	5 086,88	24	9087,63
Karula vald	33	7 541,51	36	6754,55
Otepää vald	119	28 287,99	124	21 267,16
Palupera vald	21	4 727,58	22	6408,57
Puka vald	43	5 633,04	62	7543,94
Põdrala vald	24	7 012,24	20	2754,84
Sangaste vald	44	6 319,74	48	8796,09
Taheva vald	37	6 562,44	43	10 432,63
Tõlliste vald	57	11 112,38	59	6488,24
Tõrva linn	132	26 089,96	127	24 531,11
Valga linn	521	104 094,47	514	94 832,92
Õru vald	17	3 090,11	17	3380,05
Kokku	1142	226 593,76	1165	214 154,44

Tabel 8-12. Tehniliste abivahendite soodustingimustel eraldamine abivahendite lõikes 2012. aastal, eurot

Abivahendi tüüp	Maksumus	Tasus riik	Tasus klient
Liikumisabivahendid	46 219	36 984	2351
Ortoosid ja proteesid	42 053	32 706	10 201
Pöetus- ja hooldusvahendid	101 780	55 915	10 991
Nägemisabivahendid	3388	3034	423
Kuulmisabivahendid	20714	16934	604
Meelelahutus- ja arendavad abivahendid	-	-	-
Kokku	214 154	145 573	24 570

8.2 Tervishoid

Valgamaal pakub statsionaarset arstiabi kolm tervishoiuteenuse osutajat: AS Valga Haigla, SA Otepää Tervisekeskus ja SA Tõrva Haigla. Otepää tervisekeskuses ja Tõrva haiglas on avatud voodikohad hooldusraviks, Valga haiglas pakutakse lisaks hooldusravile ka muud statsionaarset eriarstiabi. Erinevaid ambulatoorseid eriarstiabiteenuseid on võimalik saada kõigis kolmes ülalnimetatud asutuses. Maakonna elanikele on üldarstiabi tagamiseks avatud 17 perearstinimistut, kus töötab 15 perearsti, 2 asendusrarsti, 2 abiarsti ja 19 pereõde. Kõige suurem perearstinimistu, mille teeninduspiirkonnaks Tõrva linn, Helme ja Põdrala vald, on perearst Merike Ausmehel. Nimistusse kuulub 2554 patsienti. Maakonnas on kuus perearstinimistut, mille suurus ületab 2000. Kõige väiksem maakonna perearstinimistu teenindab Tõlliste ja Öru valda, nimistusse kuulub 737 patsienti.

Kuni 2012. aasta lõpuni korraldas maakonnas perearstiabi maavanem, seoses tervishoiuteenuste seaduse muutumisega on alates 01.01.2013 vastav pädevus ja kohustus antud terviseametile. Samuti muutub alates 1.01.2013 tervishoiustatistika ja tervishoiualase majandustegevuse aruannete kogumise kord, mille kohaselt võtab vastava korralduse maavanemalt üle Tervise Arengu Instituut.

Tabel 8- 13. Valgamaa perearstide nimistud seisuga 31.12.2012

Jrk	Perearsti nimi	Nimistu suurus	Teeninduspiirkond
1.	Terje Talvi	2385	Valga linn
2.	Hilja Priuhka	2235	Valga linn
3.	Mare-Kristi Rosenberg	2039	Valga linn
4.	Inga Tumanova-Pruus	1957	Valga linn
5.	Küllli Laugesaar	1890	Valga linn
6.	Juta Mikkor	1787	Valga linn
7.	asendusrarst Luule Tampere	2100	Valga linn
8.	Katrin Palover	1700	Karula vald, Taheva vald, Valga linn
9.	Merike Ausmees	2554	Tõrva linn, Helme vald, Põdrala vald
10.	Anne Haas	1705	Tõrva linn, Helme vald, Põdrala vald
11.	Eve Rebane	2307	Tõrva linn, Helme vald, Põdrala vald, Hummulu vald
12.	Evi Lill	1850	Otepää vald, Palupera vald
13.	Gerta Sontak	1740	Otepää vald, Palupera vald
14.	asendusrarst Heiki Annuk	1397	Otepää vald, Palupera vald
15.	Anželika Kovešnikova	1370	Puka vald
16.	Tatjana Laadi	1928	Sangaste vald
17.	asendusrarst Martin Ruumet	737	Tõlliste vald, Öru vald

Tabel 8-14. Arsti ambulatoorsed vastuvõttud Valga maakonnas erialade ja vanuserühmade lõikes 2011–2012

Eriala	2011 Vanused kokku	2012 Vanused kokku	2011 0–14-a	2012 0–14-a	2011 15-a ja vanemad	2012 15-a ja vanemad
Arstierialad kokku	152 750	154 267	19 795	21 818	132 955	132 449
Endokrinoloog	759	612	2	1	757	611
Gastroenteroloog	-	-	-	-	-	-
Hematoloog	-	-	-	-	-	-
Kardioloog	-	-	-	-	-	-
Nefroloog	39	-	-	-	39	-
Pulmonoloog	-	-	-	-	-	-
Reumatoloog	1389	1760	-	-	1389	1760
Sisearst	3624	3727	89	161	3535	3566
Perearst	93762	91614	14726	13966	79036	77648
Üldarst, resident	3851	4888	362	425	3489	4463
Anestesioloog	468	557	65	39	403	518
Lastekirurg	-	-	-	-	-	-
Neurokirurg	-	-	-	-	-	-
Näolõualuukirurg	-	-	-	-	-	-
Plastikakirurg	-	-	-	-	-	-
Torakaalkirurg	-	-	-	-	-	-
Kardiovaskulaarkirurg	-	-	-	-	-	-
Traumatoloog-ortopeed	-	-	-	-	-	-
Uroloog	1031	892	4	3	1027	889
Üldkirurg	11193	11685	763	3801	10430	7884
Pediaater	2070	1303	1274	951	796	352
Günekoloog	8478	9730	274	249	8204	9481
Neuroloog	2086	2125	143	169	1943	1956
Otorinolarüngoloog	3348	4007	806	696	2542	3311
Oftalmoloog	6450	6596	629	667	5821	5929
Dermatoveneroloog	1540	1823	153	216	1387	1607
Infektsionist	-	-	-	-	-	-
Psühhiaater	4278	5348	44	74	4234	5274
Onkoloog	-	-	-	-	-	-
Radioloog	1610	1429	121	115	1489	1314
Taastusraviarst	3352	2764	199	178	3153	2586
Töetervishoiuarst	1840	1210	-	-	1840	1210
Erakorralise meditsiini arst	1582	2197	141	107	1441	2090
Hambaarstierialad kokku	27 316	28 074	8029	7570	19 287	20 504

Allikas: Tervise Arengu Instituut.

Tabel 8-15. Arsti koduvisiidid maakonnas erialade ja vanuserühmade lõikes 2008–2012

Aasta	Arsterialad	Vanuserühmad kokku	0–14-a	15-a ja vanemad
2008	Kokku	2121	887	1234
	Perearst	2110	887	1223
	Üldarst	-	-	-
	Üldkirurg	3	-	3
	Günekoloog	7	-	7
	Oftalmoloog	1	-	1
2009	Kokku	2194	972	1222
	Perearst	2185	970	1215
	Üldarst	3	2	1
	Uroloog	1	-	1
	Günekoloog	5	-	5
2010	Kokku	1868	715	1153
	Perearst	1860	714	1146
	Üldarst	6	1	5
	Uroloog	1	-	1
	Üldkirurg	1	-	1
2011	Kokku	1817	647	1170
	Perearst	1807	646	1161
	Üldarst	8	1	7
	Uroloog	1	-	1
	Üldkirurg	1	-	1
2012	Kokku	1448	539	909
	Perearst	1439	537	902
	Üldarst	9	2	7

Allikas: Tervise Arengu Instituut.

Tabel 8-16. Surma peamised põhjused

Surma põhjused	2010		2011		2012	
	Juhud	%	Juhud	%	Juhud	%
Vereringehaigused	278	58,53	292	59,47	292	58,87
Pahaloomulised kasvajakud	97	20,42	109	22,20	117	23,59
Õnnetusjuhtumid, mürgistused ja traumad	35	7,37	34	6,92	28	5,65
sh sõidukiõnnetused	4	0,84	4	0,81	1	0,20
sh enesetapud	10	2,11	5	1,02	10	2,02
sh rünne	1	0,21	4	0,81	1	0,20

Allikas: Tervise Arengu Instituut.

Terviseameti Lõuna talituse Valgamaa esindus

Alates 2012. aasta oktoobrikuust asub Valgamaa esindus uuel aadressil Peetri 2, 68206 Valga.

2012. aastal tegelesid järelevalvega kolm inspektorit: üks vaneminspektor ja üks inspektor keskkonnatervise valdkonnas ning üks inspektor nakkushaiguste seire, ennetuse ja tõrje valdkonnas.

Esinduse ülesanded

Keskkonnatervise valdkonnas on põhiülesanneteks järelevalve käigus joogi-, loodusliku mineraal-, ujula- ja suplusvee, koolide- ja koolieelsete lasteasutuste ja noortelaagrite terviseohutuse ning elukeskkonnas esineva müra, vibratsiooni ja mitteioniseeriva kiirguse kohta kogutud teabe analüüsimine ning oma tegevusvaldkonnas terviseohutude riskianalüüsi korraldamine ja tegemine.

Terviseamet on pädev asutus nakkushaiguste ennetamise, seire ja tõrje ning nakkushaiguste epidemioloogilise riskianalüüsi ja riskihindamise valdkonnas.

Valdkonna põhiülesanneteks on nakkushaiguste seire ja epideemiatõrje tegevuste korraldamine, nakkushaiguste registri pidamine, nakkushaiguste levikutendentside määramine ja hindamine. Eesti riigipiiril nakkushaiguste leviku tõkestamise korraldamine, immuniseerimisalaste andmete kogumine ja analüüsimine, immuunpreparaatide käitlemine.

Tabel 8-17. Nakkushaiguste esinemisjuhtude arv Valgamaal

Haiguse nimetus	2008	2009	2010	2011	2012
Soolenakkused kokku	22	29	45	64	17
Salmonelloos	19	2	1	-	2
Viirushepatiitid ägedad	2	-	1	2	-
Puukentsefaliit	3	5	7	8	2
Puukborrelioos	10	11	12	20	18
Tuberkuloos	10	6	8	4	8
Tuulerõuged	73	54	96	127	85
Sarlakid	19	3	3	11	24
Läkakõha	1	20	31	10	6
Sügelised	33	34	15	8	17
Enterobiaas	12	10	17	10	14
HIV-tõbi	-	-	-	-	-

Allikas: terviseameti Lõuna talituse Valgamaa esindus.

Tabel 8-18. 2012. aastal enim esinenud nakkushaigused Valgamaal ja haigestumus 100 000 elaniku kohta

Haiguse nimetus	Haigusjuhtude arv	Haigestumus 100 000 elaniku kohta
Soole täpsustamata bakter-ja viirusnakkused	5	14,8
Rotaviirusenteriit	10	29,5
Salmonelloosid	2	5,9
Tuberkuloos	8	23,6
sh. hingamiselundite	8	23,6
Puukborrelioos	18	53,1
Puukentsefaliit	2	5,9
Nakkuslik mononukleos	7	20,7
Sügelised	17	50,2
Sarlakid	24	70,8
Läkakõha	6	17,7
Tuulerõuged	85	250,8
Enterobiaas	14	41,3
Suguhaigused kokku	16	47,2
Loomahammustused	37	109,2
Gripp (tuvastatud ja tuvastamata)	47	138,7
Ülemiste hingamisteede ägedad nakkused	2744	8097,0

Allikas: terviseameti Lõuna talituse Valgamaa esindus.

8.3 Terviseedendus

Tervise edendamine on suunatud inimese tervist väärtustava ja toetava eluviisi kujundamisele, tervislikku elulaadi soodustavate võimaluste ning tingimuste loomisele. Valdkond hõlmab tervise teabe levitamist, tervistavate teenuste ja tegevuste arendamist ja soodustamist, samuti tervist kahjustavate käitumisviiside piiramist ning reguleerimist. Tervise edenduse eesmärgiks on tervist toetava keskkonna areng ja paikkonna suutlikkuse tõus läbi kodu- ja vaba aja vigastuste ning mürgistuste ennetamise, sh alkoholi tarvitamisest tingitud tervisekahjustuste ennetamine paikkondlike organisatsioonide, võtmeisikute ja kohalike omavalitsuste tegevuse kaudu, kaasates kõik vanuserühmad. Ennetustegevused on suunatud liiklus- ja tuleõnnetuste ennetamisele, vägivalda ja sotsiaalse ebavõrdsuse vähendamisele.

2010. aastal moodustas Valga maavanem Valgamaa tervisenõukogu. Tervisenõukogu, koostöös erinevate partneritega, koordineerib ja toetab maakonna terviseedenduslike tegevuste ja teenuste arengut, saavutamaks Valgamaa elanike parem tervis ja elukvaliteet. Tervisenõukogu koostööpartnerid: maanteeameti lõuna regioon, päästeameti Lõuna päästkeskuse Valgamaa päästepiirkond, politsei ja piirivalveameti Lõuna prefektuuri preventioonitalitus, Eesti Punase Risti Valgamaa selts, Kaitseliidu Valgamaa malev, Valgamaa Puuetega Inimeste Koda, Valgamaa Pensionäride Ühendus, Hummulid vald, Valga linnavalitsus, Valga maavalitsus, Tervise Arengu Instituut, Eesti Haigekassa, Tartumaa tervisenõukogu, Põlvamaa tervisenõukogu, Ida-Virumaa tervisenõukogu ja teiste maakondade traumanõukogud, AS Valga Haigla, maakonna haridusamet (koolid, lasteaiad), kohalikud omavalitsused ning maakonna sotsiaaltöötajad.

2012. aasta osas väärivad äramärkimist järgmised õnnestunud üritused ja tegevused: peredele suunatud südamenädala üritused ja ohutuspäevad erinevates Valgamaa kohalikes omavalitsustes. Laste- ja noortelaagrid „Iga 1 turvaliselt 12. klassi“ ja „Kaitse end ja aita teist“ on väga hästi õnnestunud. Erinevad liikumisüritused meestele, laste hammaste tervisele suunatud koolitused „Lapse suu on pere peegel“ haridusametites ja kampaaniad tervisliku toitumise „Sööme ära“ ja aktiivse liikumise „Ka minu sammukesed loevad“ koolides ja lasteaiades. Laienenud on koostööpartnerite võrgustik. Valgamaa terviseedenduse koduleheküljel avaldatakse pidevalt olulist tervise teavet.

Terviseedenduse-alased tegevused aastal 2012

Meediaalased tegevused (Raadio Ruut FM; ajaleht Valgamaalane; veebis)

Kuupäev	Saadete ja artiklite teemad
25.02–15.03	Alkoholi liigtarvitamise ennetamise kampaania. Info kättesaadavus oli tagatud kohalike omavalitsuste kodulehtedel.
15.-22.04	Südamenädala kampaania „Sinu sammud loevad“ raames viidi läbi meediapõhine teabe edastamine maakonna elanikele. Ajalehes Valgamaalane teemaartiklid (17.04; 19.04; 21.04). Raadio Ruut FMi eetris 30 saadet südametervisest ja liikumisharrastustest, eetriaeg kokku 4,5 tundi.
25.05–26.06	Üle-eestiline seksuaaltervise kampaania „Mees peab võtma vastutuse kondoomi kasutamise eest“. Teavitused ajalehes Valgamaalane ning maakonna portaalis www.valgamaa.ee ja raadios Ruut FM.
31.05	Ajalehes Valgamaalane dr A. Kalinina artikkel „Tubaka kahjulikkusest ema ja loote tervisele“. Maailma tubakavaba päev – räägiti naiste tervisest ja suitsetamisest raseduse ajal, eetriaeg 15 minutit, saadete arv 1.
05.06	Ajalehes Otepää Teataja artikkel „Vallapidu lõppes rajuga“.
09.06	Ajalehes Valgamaalane artikkel „Eestimaalasel kulub vägijooke liitrite kaupa“.
17.09	Raadios Ruut FM infopooltund „Terviseedenduse-alased tegevused Valgamaal“, esines Leili Saluveer.
17.09–15.10	Meediakampaania „Sööme ära“, info kõikide omavalitsuste kodulehtedel, raadios Ruut FM 4-l korral.
01.01–31.12	Valga maavalitsuse ja terviseedenduse koduleheküljel avaldatud 49 terviseedenduse-alast artiklit ja teadet.

Koolitused / üritused/ kampaaniad

1.01–27.04	Üle-eestiline suitsupriide klasside võistlus. Osalesid Valgamaa koolide õpilased.
27.01	Eesti Haigekassa nõupidamine „Maakondade vigastuste vältimise projektid 2012“.
06.02–07.03	Suitsupriide klasside õpilased osalesid üle-eestilisel omaloomingukonkursil „Päästa sõber suitsu küüsisit“.
28.–29.02	Arenduskoolitus paikkondade terviseedendajatele Tervise Arengu Instituudis, Tallinnas.
1.03–15.12	Nõustatud väikelaste vanemaid ohutuse ja turvalisuse tagamisel kodus, tänaval, autos. Kokku nõustatud 68 lapsevanemat.
19.–20.03	Üle-eestiline tervistedendavate lasteaedade ja koolide koordinaatorite koolitusseminar Otepääl.
31.03	Üle-eestiline loovtööde konkurss noortele „Söögivahetund“. Osalesid 5 Valgamaa koolide õpilased.
15.–22.04	Südamenädala „Minu sammud loevad 2012“ üritustel osalesid Valgamaal haridusasutused ja 12 omavalitsust. Kokku osales südamenädala üritustel 632 täiskasvanut, neist 323 naist ja 309 meest. Kokku läbiti 7213 km ehk siis 11,41 km inimese kohta. Haridusasutustes viidi läbi 41 üritust, osales 1130 last ja koolinoort. Kokku läbiti 4140,6 km ehk 3,7 km inimese kohta.
19.04	Arenduskoolitus „Inimene ja alkohol“. Osales 24 inimest.
8.05	Pühajärvel Lõuna-Eesti viie maakonna 11. klasside õpilastele suunatud projekti „Iga 1 turvaliselt 12. klassi“ võistluspäev. Osalesid Otepää gümnaasiumi 11. klassi õpilased.
8.–9.05	Tervise Arengu Instituudi ja paikkondade tervisedendajate koostööseminar Tallinnas.
15.05	Valgamaa haridustöötajate terviseseminar „Füüsiline aktiivsus“. Osales 24 õpetajat.
16.05	Terviseedenduse konverents Tartus, osalesid maakonna tervisenõukogu liikmed.
22.05	Valga kultuuri- ja huvialakeskuses koostöös Pärnumaa ohvriabi- ja noorsootöötajatega ümarlaud teemal „Kohtinguvägivald“. Osales 22 inimest.
25.–26.05	Koolitus „Sissejuhatus eluviisi muutusi motiveerivasse intervjuerimisse“ Valga- ja Tartumaa perearstidele ja õdedele Otepääl, Karupesa hotellis. Valgamaalt läbis koolituse 20 perearsti ja -õde.
30.05–27.10	Konkurss „Parim koolisöökla“, finaali pääses Valga põhikooli söökla. Žürii hinnangul valmistati parim kalasupp.
31.05	Koostöökoolitus „Aja efektiivne planeerimine“ Võrumaal Moostes Valga- ja Võrumaa tervisenõukogu liikmetele.
6.–7.06	Õppelaager „Kaitse end ja aita teist!“ maakonna 6. klasside õpilastele Kunstimäel. Osales 9 võistkonda, kokku 120 last.
8.06	Üle-eestiline terviseedenduse konverents Tallinnas.
8.06	Valmis Valgamaa koolinoorte arvamusküsitlus „Turvalisus ja ohutus koolis, kodus, kodukohas 2012“.
11.–12.06	Valgamaa haridustöötajate suveseminar Kunstimäe puhkemajas. Teemad: „Psühhosotsiaalse turvalisuse loomine organisatsioonis“ ja „Tervis kui õpetaja töövahend“. Osales 28 inimest.
12.–13.06	Üle-eestiline tervistedendavate lasteaedade suvekool Nelijärvel.
14.06	Tervise Arengu Instituudis ümarlaud paikkondade terviseedenduse arengu teemal.
1.03–14.06	Koolikeskkonna sisehindamine on läbi viidud kuues maakonna koolis.
3.07	Ohutuspäev Hellenurmes Palupera valla elanikele.
7.07	Ohutuspäev Harglas Taheva valla elanikele.
16.08	Tervist edendavate koolide võrgustiku suvekool Vaibla puhkekeskuses Viljandimaal.
22.–23.08	Üle-eestiline koostööseminar vigastuste vältimise projektimeeskondadele Otepääl.
3.09–15.10	Noorte tervisetemaline projektikonkurss „T.E.I.P.“, osalesid 12–19-aastased noored. Valgamaa koolinoorte poolt esitati 11 tööd.
6.09–19.10	Üle-eestiline kooliõpilaste loovtööde konkurss „Koolisöökla minu unistustes“.
17.–30.09	Liikumis- ja toitumiskampaania „Ka minu sammukesed loevad“ ning „Sööme ära“ Valgamaa haridusasutustes. Osales 14 lasteaeda ja 9 kooli.
21.09	Puka lasteaia ja Valga lastekodus Kurepesa toimusid laste hammaste hügieenialased teoreetilised/praktilised koolitused. Osalesid töötajad, lapsevanemad ja lapsed.
24.09–2.12	Eesti Haigekassa sotsiaalkampaania „Sama toimeaine- ja ravivormiga ravimid toimivad ühtemoodi ning on võrdselt kvaliteetsed ja ohutud“ ning samasisuline kampaania „Mõistliku ravimikasutuse kampaania“.
19.10	Koostöövõrgustiku liikmete terviseseminar maavalituse saalis. Teemad: „Kofeiin ja joogid“ ja „Lapse suu on pere peegel“, osales 32 inimest.

oktoober	Eesti Vähiliidu koolitusprogrammi „Ära suitseta, tubakas tapab“ raames toimusid koolitused 8 maakonna koolis. Koolituse läbis 474 õpilast.
31.10–1.11	Tervise Arengu Instituudi ja paikkondade terviseedendajate tööseminar Laulasmaal.
06.11	Koolitus „Tervislik toitumine. Müüdid ja tegelikkus“ Tõrva gümnaasiumi töötajatele. Osales 38 inimest.
8.–9.11	Terviseseminar ja tervisespordipäev Taevaskojas, osales 17 inimest.
10.11	Koolitus „Kuidas tagada väärikas eas inimestele ohutus ja turvalisus igapäevatoimetustes?“. Koolitus Põdrala valla eakatele toimus Riidaja koolimajas. Osales 45 inimest.
12.11	Kohalike omavalitsuste tervisemeeskondade koolitus. Osales 20 inimest.
15.–16.11	Lõuna-Eesti tervisenõukogude ja traumameeskondade aastaseminar Võru-Kubijal. Osales 8 tervisenõukogu liiget.
29.–30.11	Tervisenõukogu ja koostööpartnerite tööseminar Otepääl, osalejaid 16.
06.12	Koolitus/tervispäev „Kuidas tagada väärikas eas inimese ohutus ja turvalisus igapäevatoimetustes?“ Valga Puuetega Inimeste Kojas vene keelt kõnelevatele eakatele, osalejaid 60.
1.12	Ülemaailmse AIDSipäeva üritused Valgamaal.

8.4 Eesti Punase Risti Valgamaa Selts

Aadress J.Kuperjanovi 3A-34, 68207 Valga
Sekretär Aina Pääro

Seltsil on 473 liiget, neist 136 on noorliikmed.

Juhatus: Udo Reinsalu – esimees.

Juhatusel liikmed: Tarmo Rosenberg, Ardo Valgepea, Rudo Lilleleht, Alar Roop, Linda Oks, Aasa Pöder, Marianne Aunapu, Eneli Kask.

Seltsi põhiaated: inimlikkus, võrdsus, erapooletus, sõltumatus, vabatahtlikkus, ühtsus, ülemaailmsus.

Seltsi põhikirjalised tegevusvaldkonnad:

- vabatahtlike koolitamine;
- fundamentaalsete printsiipide, rahvusvahelise humanitaarõiguse ja inimõiguste edendamine;
- esmaabikoolitus elanikkonnale;
- terviseedenduslike projektide läbiviimine noortele, tervislike eluviiside propageerimine rahva hulgas;
- katastroofiks ettevalmistuse taseme tõstmine koolitatud vabatahtlike hulgas, katastroofiohvre toetamine, eriolukorda sattunute abistamine;
- veredoonorluse propageerimine;
- koostöö arendamine Rahvusvahelise Punase Risti ja Punase Poolkuu Organisatsioonidega.

Osalemine programmides

„Koolivaheaeg Punase Ristiga“

Lastelaagris osales 21 õpilast vähekindlustatud peredest.

Integratsioonilaager „7 põhiprintsiipi“ Läti Valka, Ida-Virumaa ja Valgamaa eri keelekultuuriga vabatahtlikele noortele.

„Märka hädasolijat!“

„Igale lapsele oma ranits“ korraldatud Eesti Punase Risti Seltsi heategevusloterii ja RIMI Valga supermarketi korjanduskampaaniaga kogutud raha eest said Valgamaa 20 vähekindlustatud perede last koolikoti ja koolitarbeid.

Sekkumisvarude jagamise korraldamine Valga maakonnas: PRIA toiduabi jagati kõikides linnades ja valdades puudustkannatavatele peredele kokku 62 446 kg jahu, mitmeviljahelbeid, makarone ning 23 838 liitrit toiduõli.

Toidupakid koostöös RIMI Valga supermarketiga 15-le riskirühma perele Valgamaal.

Valga RIMI supermarketi ja Säästumarketi poolt annetatud toidu- ja hügieenikaupu jagati abivajajatele aastaringselt kõigi kohalike omavalitsuste sotsiaal- ja lastekaitsetöötajate kaudu.

Heategevusloterii toel aidati kaasa 78 Valgamaa suurpere jõuluürituse läbiviimisel.

Terviseedendus „Noortelt-noortele“

„HIV/AIDS“ – Ülemaailmne AIDSi vastu võitlemise päeva tähistamine 1. detsembril Valga Vene gümnaasiumi, Tsiurguliina ja Valga Jaanikese kooli õpilastega loengute, õpitubade ja ühise küünaldest solidaarsuslindi süütamisega õues.

„Tegusad noored“

Eesti Punase Risti Seltsi vabatahtlikud noored osalesid Palupera ja Taheva valdade ohutuspäevadel, kus tutvustasid osalejatele seltsi huviringide tegevust, esmaabioskusi ning propageerisid tervislikke eluviise.

Noorte sõbrategevus Valga hooldekoduga.

„Õnnetuseks valmisolek“

Eesti Punase Risti Seltsi Valga esmaabi /EA/ rühmas on 26 aktiivset koolitatud vabatahtlikku.

Koostööõppused

Eesti Vabariigi ja Läti Vabariigi päästealane koostööõppus „Liiklusõnnetus Pedeli sillal“.

Lõuna prefektuuri ja koostööpartnerite maismaatsingu ühisõppus „Sooblane 2012“.

Valga EA rühm oli koostööpartneriks Valga militaarfestivali üritustel.

Koolitused

EPR Valga esmaabirühma õppepäevad esmahoolduse, maastikuotsingu ja esmase abi teemadel.

Rahvusvahelise humanitaarõiguse teemaline seminar.

Esmaabirühma liikmed said lihvida praktilisi oskusi 10 suuremal rahvaüritusel esmaabi valvetes.

Esmaabi koolituskursused

Koolituskursusi täiskasvanutele (asutuste töötajad, mootorsõiduki juhid) viidi läbi 24, kokku osales 283 kursuslast.

Tasuta koolitused ja laagritegevused õpilastele

Projekt „Kaitse end ja aita teist“ esmaabialased teadmised omandas 203 VI klasside õpilast.

Projekt „Iga üks turvaliselt XII klassi“ esmaabi kursused läbisid 22 X klasside õpilast.

Projekt „Tuleme toime igas olukorras“ esmaabi programmis osales 29 õpilast Taheva vallast.

Projekt „Suvi suplyusega“ elustamiskursus ja sporditraumade esmaabi 16-le Valga ja Läti Valka koolinoorele.

Esmaabi õpitubades osales 21 Helme sanatoorse internaatkooli õpilast.

9. Kultuur

9.1 Raamatukogud

Valga maakonnas on 25 rahvaraamatukogu ja 4 laenutuspunkti. Kõik raamatukogud on ühtlasi ka teabekeskused, kus on olemas nii riiklikud kui ka kohaliku omavalitsuse õigusaktid ning äri- ja infokataloogid.

Komplekteerimiseks said maakonna raamatukogud 2012. aastal riigilt 52,5 ja kohalike omavalitsustelt 70,8 tuhat eurot. Internetiühendus ja raamatukoguprogramm RIKS on kasutusel kõikides raamatukogudes, elektrooniliselt laenutab neist 23.

Raamatukogud korraldasid 377 erinevat näitust ja väljapanekut ning 220 üritust, kus osales 4207 inimest ja 152 erinevat koolitust 443 inimesele.

Tabel 9-1. Valgamaa raamatukogud

	2010	2011	2012
Kogud	395 626	400 258	406 474
Lugejad	11 300	11 228	10 926
Laenutusi	361 230	358 536	338 249
Laenutuste arv ühe lugeja kohta	31,97	31,93	30,96
Külastusi ühe elaniku kohta	5,93	5,65	5,52

Allikas: Valga keskraamatukogu.

Valga keskraamatukogu

Valga keskraamatukogu koostab maakondlikku teavikute, kodulooliste artiklite ja isikute andmebaasi. Andmebaasid on nähtavad internetis aadressil www.valgark.ee.

Raamatukogus on kasutusel järgmised e-teenused: kirjanduse reserveerimine, laenutähtaja pikendamine ja infopäringud.

Kogu täienes 4385 teaviku võrra, neist raamatuid 4186. Hangitud kirjandusest moodustas võõrkeelne kirjandus 29,3%.

Telliti 131 nimetust ajakirju, neist 23 on võõrkeelsed.

Raamatukogus korraldati 26 näitust ja 79 raamatukoguüritust, neist 59 lastele. Üritustel osales 1704 inimest.

Tabel 9-2. Valga keskraamatukogu tegevusnäitajad

	Teavikuid	Lugejaid	Laenutusi	Külastusi
2010	117 748	3971	116 242	73 836
2011	116 053	3851	111 123	71 983
2012	117 657	3770	102 951	70 140

Allikas: Valga keskraamatukogu.

9.2 Muuseumid

Tabel 9-3. Muuseumid

Muuseum	Asukoht
Valga muuseum	Valga, Vabaduse 8
Valga isamaalise kasvatus püsiekspositsioon	Valga, Pikk 16
Barclay de Tolly mausoleum	Helme vald, Jõgeveste
Helme koduloomuuseum	Helme vald, Helme pastoraat
Eesti lipu muuseum	Otepää, Kirikumõis
Otepää talispordimuuseum (Eesti spordimuuseumi filiaal)	Otepää, Tehvandi staadionihoone
Otepää gümnaasiumi muuseum	Otepää, Koolitäre 9
Gustav Wulff-Õie muuseum	Pühajärve vald, Nüpli küla
Hellenurme Vesiveski muuseum	Palupera vald, Hellenurme

Valga Muuseum

Address Vabaduse 8, Valga
 www.valgamuuseum.ee
 Direktor Marek Nõmmik

Valga Muuseumis töötas 2012. aastal 7 inimest.

Valga muuseumi missioon

Valga Muuseum avab Eesti-Läti suhteid ning hoiab, kasvatab ja väärstab Valgamaa paljukultuurilise ja paljurahvuselise kogukonna kodukohatunnet.

2012. aastal rekonstrueeriti muuseumi tagafassaad, kütte- ja ventilatsioonüsteem ning paigaldati uued kliima- ja niisutusüsteemid, mille tulemusel paranesid muuseumi hoiu- ja töötingimused.

Uuendati muuseumi arengukava aastateks 2013–2016. Valmis muuseumi näitusepoliitika, mis käsitleb ajutiste näituste korraldamist Valga muuseumis.

Valga muuseumi kogu täienes 103 museaali võrra. Teenindati 24 uurijat ja anti muuseumivaldkonda puudutavates küsimustes konsultatsioone 41 juhul. Koguti mälestusi Valgamaal tegutsenud kinode kohta, mille põhjal valmis rändnäitus „Filmi kodu“ koos muuseumitundidega. Valmis 5 ajaloo riiklikule õppekavale vastavat muuseumitundi ning 3 loodusharidusprogrammi. Loodussaal täienes Valgamaa loodust tutvustava pannoo näol. Toimus muuseumiöö teemal „Õös on kino“, koostöös Valga Muuseumisõprade Seltsiga viidi läbi kodu-uurimispäev ning konverents „Säde seltsi jälgedes“. Lisaks toimusid erinevad loodusteemalised (jahindus, seened) muuseumitunnid, õpperetked, loengud ning koolitused. Kokku toimus 63 muuseumitundi, milles osales 1489 last, 12 õpituba 193 osalejaga, 16 näitust ning 9 ettekannet.

Valga muuseumi külastas 2012. aastal 3898 inimest.

Tabel 9-4. Valga muuseumi tegevusnäitajad 2010–2012

	2010	2011	2012
Museaale	69 375	69 328	69431
Näitusi	17	17	16
Külastajaid	4507	4943	3898

Allikas: Valga muuseum

Tabel 9-5. Kultuurile eraldatud riiklikud vahendid Valgamaal 2008–2012 (eurot)

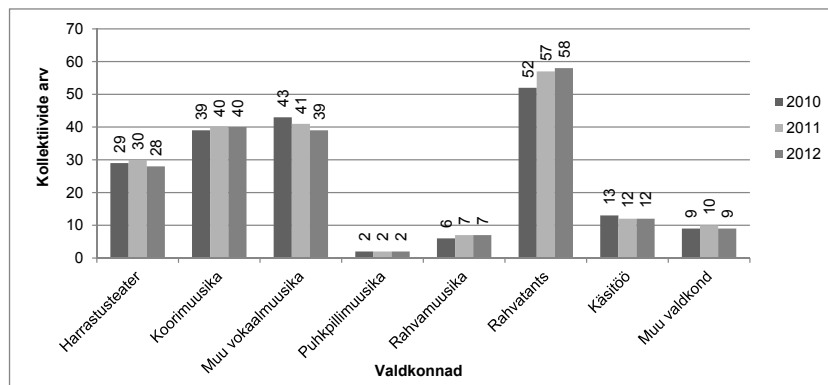
	2008	2009	2010	2011	2012
Toetus rahvakultuuriürituste läbiviimiseks	5688	3771	3771	3771	3730
Toetus uute raamatute ostmiseks	71 824	53 621	53 270	52 800	52 500

9.3 Kultuuri- ja rahvamajad

Tabel 9-6. Kultuuri- ja rahvamajad 2012. aasta lõpus

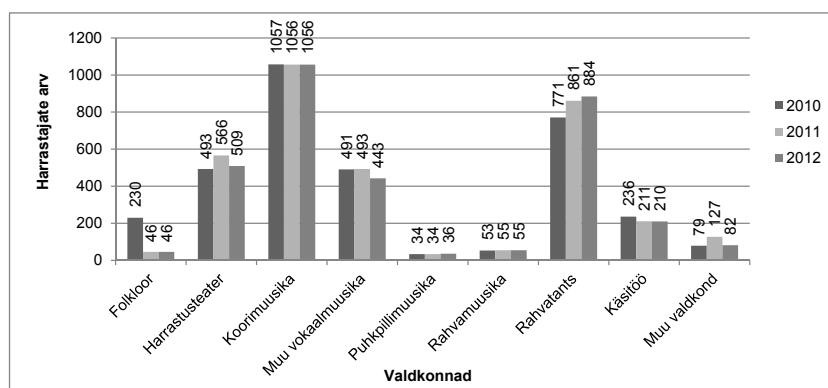
Linn/vald	Nimetus	Asukoht	Kultuuritöö eest vastutaja(d)
Helme vald	Ala rahvamaja	Taagepera	Liivi Arro
	Koorküla rahvamaja	Koorküla	Maire Mäll
Hummuli vald	Hummuli rahvamaja	Hummuli	Kiira Soovares
Karula vald	Lüllemäe kultuurimaja	Lüllemäe	Ene Kaas
Otepää vald	Otepää kultuurikeskus	Virulombi 2, Otepää	Sirje Ginter
Palupera vald	Nõuni kultuurimaja	Nõuni	Kalev Lõhmus Marika Viks
	Aakre rahvamaja	Aakre	Helgi Pung
Puka vald	Puka rahvamaja	Puka	Helgi Pung
	Riidaja kultuurimaja	Riidaja	Anne Jaakson
Sangaste vald	Sangaste seltsimaja	Sangaste	Merle Tombak
Taheva vald	Hargla maakultuurimaja	Hargla	Küllli Mannas
Tõlliste vald	Tsirguliina rahvamaja	Tsirguliina	Arne Nõmmik
	Sooru rahvamaja	Sooru	Piia Ardel
Tõrva linn	Tõrva kultuurimaja	Männiku 5, Tõrva	Maie Kala
	SA Tõrva Kirik-Kammersaal	Valga mnt 2a, Tõrva	Ilmar Kõverik
Valga linn	Valga kultuuri- ja huvialakeskus	Kesk 1, Valga	Kaja Sisask

Joonis 9-7. Valgamaa harrastuskollektiivid 2010–2012

Allikas: statistikaamet.

Joonis 9-8. Rahvakultuuri harrastajad Valgemaal 2010–2012

Allikas: statistikaamet.

9.4 Kultuurkapitali Valgamaa ekspertgrupp

Valgamaa ekspertgrupi koosseis:

Ene Kaas (esimees), Rein Leppik (aseesimees), Egon Ilisson, Kaja Sisask, Sirje Ginter

Valgamaa ekspertgrupile eraldati 2012. aastal vahendeid projektide toetamiseks 114 885 eurot, millele lisandusid 2011. aasta jääk ja tagastatud stipendiumid. 2012. aastal toetati 400 kultuuri- ja spordialast projekti (sh 12 aastapreemiat) kokku summas 125 080 eurot.

Kultuurkapitali Valgamaa ekspertgrupi aastapreemiad:

Kultuurkapitali Valgamaa ekspertgrupi aastapreemia kategoorias lootustandev noor

Katrin Ruuse	laulja Valga linnast
Magnus Kirt	noorsportlane Tõrva linnast
Triinu Aasaroht	mitmekülgne ja aktiivne muusikaga tegeleja Otepäält

Kultuurkapitali Valgamaa ekspertgrupi aastapreemia kultuuri- ja spordi valdkonnas

Anita Pavlova	tantsuringide juhendaja Hellenurmest
Koidu Ahk	rahvamuusik Tsirguliinast
Siiri Põldsaar	MTÜ Kungla muusikalitrupi eestvedaja
Eduard Sokolovski	Valga laskurklubi treener
Ants Orasson	spordiklubi Oti Zahkna Team treener
Marek Leegiste	autosportlane Karula vallast
Grete Gaim	spordiklubi Oti Zahkna Team laskesuusataja

Kultuurkapitali Valgamaa ekspertgrupi elutööpreemia

Ilmar Tiideberg	rahvakandlemängija ja kandlemeister Sangastest
Rein Augas	Valga turniiribridži ja malemängu klubi spordiaktivist

Kultuurkapitali maakondlik kultuuripreemia Valgamaa kultuuripärl 2010

rahvamuusikaansambel Jauram Tõrva kultuurimajast

9.5 Sport

9.5.1 Valga maakonna 2012. aasta edukamateks valitud sportlased

Tüdrukud 15–16-aastased

Edukaim Anette Veerpalu – murdmaasuusatamine Karupesa Team, Otepää.

Eesti noorte meistrivõistlused: klassikatehnika eraldistart I koht, sprint I koht; Põhjamaade meistrivõistluste 18. koht.

Teine edukas Mirell Luik – kergejõustik, spordiklubi Viraaž.

Eesti noorte meistrivõistlused: I koht vasaraheites ja odaviskes.

Kolmas edukas Kadi Kaart – kergejõustik, spordiklubi Maret-Sport, Tõlliste vald.

Eesti noorte meistrivõistlused: I koht kettaheites, II koht 7-võistluses ja III koht 5-võistluses.

Poisid 15–16-aastased

Edukaim Ott Saar – Kreeka-Rooma maadlus, Valga Spordiklubi, Valga linn.

Eesti õpilaste meistrivõistlused: Kreeka-Rooma maadlus I koht, vabamaadlus I koht.

Teine edukas Kevin Podnieks – kergejõustik, spordiklubi Maret-Sport, Valga linn.

Eesti noorte meistrivõistlused: kolmikhüpe II koht ja kõrgushüpe III koht.

Kolmas edukas Anvar Karimov – laskmine, Valga Laskurklubi, Valga linn.

Eesti noorte meistrivõistlused: vabapüstol I koht, 30+30 lasku sportpüstol III koht.

Tüdrukud 17–18-aastased

Edukaim Margot Meri – kergejõustik, spordiklubi Maret-Sport, Valga linn.

Eesti noorte meistrivõistlused: 300 m teatejooks I koht, 7-võistlus III koht; sisemeistrivõistlused: kõrgushüpe II, 60 m teatejooks II, 5-võistlus II.

Teine edukas Maarja Maranik – laskesuusatamine, orienteerumissuusatamine.

Otepää spordiklubi, Oti spordiklubi Zahkna Team, Otepää.

Eesti noorte meistrivõistlused: suusaorienteerumine III koht, laskesuusatamine (sprint) I koht, murdmaasuusatamise sprint I koht; noorte olümpiamängud laskesuusatamises: 33. koht.

Kolmas edukas Silvia Luup – laskesuusatamine.

Oti spordiklubi Zahkna Team, Otepää.

Noorte laskeorienteerumisjooksu maailmameistrivõistlused: sprint III ja tavarada III koht.

Poisid 17–18-aastased

Edukaim Andreas Veerpalu – murdmaasuusatamine, Karupesa Team, Otepää.

Noorte olümpiamängud 8. koht, Põhjamaade meistrivõistlused 11. ja 12. koht.

Teine edukas Andres Saal – orienteerumine, Otepää Spordiklubi, Otepää.

Eesti noorte meistrivõistlused: suusaorienteerumine sprint II, tavarada II, noorte Euroopa meistrivõistlused: lühirada 14. koht.

Kolmas edukas Siim Lehismets – murdmaasuusatamine Karupesa Team, Otepää.

Eesti noorte meistrivõistlused: klassikatehnika sprint II, vabatehnika sprint III. Põhjamaade meistrivõistlused: sprint 20. koht.

Tüdrukud 19–20-aastased

Edukaim Grete Gaim – laskesuusatamine Oti spordiklubi Zahkna Team, Otepää.

Noorte ja juunioride maailmameistrivõistlused I koht, Eesti noorte meistrivõistlused I koht.

Poisid 19–20-aastased

Siim Paalo – lumelauakross, BX Klubi Otepää.

Eesti meistrivõistlused: lumelauakross I koht, rahvusvaheline FIS-võistlus 6. koht.

Neiud noorsoo vanuseklass

Edukaim Kirke Kirt kergejõustik, spordiklubi Maret-Sport, Tõrva linn.

Eesti noorsoo meistrivõistlused: kettaheide II koht, kuulitõuge III koht.

Balti matš: kuulitõuge II koht, kettaheide II koht.

Noormehed noorsoo vanuseklass

Nikita Molodkin poks, spordiklubi Nahkkinna, Valga linn.

Eesti meistrivõistlused I koht, Balti MV II koht.

Naised

Edukaim Triin Ojaste murdmaasuusatamine, Karupesa Team, Otepää.

Eesti meistrivõistlused: sprint II, 30 km klassikatehnikas II, suusavahetuse sõit 5+5km III, U23 MM 10 km klassikatehnikas 11. koht, sprint vabatehnikas 17. koht.

Teine edukas Aili Popp jahilaskmine, Jaanikese Jahiühing, Puka vald.

Eesti meistrivõistlused jahilaskmine kombi I, Vss I, VJM I, EM kombi II koht.

Mehed

Edukaim Karl-August Tiirmaa suusahüpped ja kahevõistlus, Otepää spordiklubi, Otepää.

Eesti meistrivõistlused: kahevõistlus II koht, suvised meistrivõistlused: kahevõistlus II koht.

Teine edukaim Morten Priks murdmaasuusatamine, Karupesa Team, Otepää.

Eesti meistrivõistlused: 15 km klassikatehnikas III koht.

Naised veteranid

Edukaim Piret Granovskaja kergejõustik, spordiklubi Maret-Sport, Tõlliste vald.

Veteranide sise-maailmameistrivõistlused N40 – 60m II, 200m II, EM 100m II koht.

Teine edukas Marje Vahre kergejõustik, Valgamaa spordiveteranide selts, Helme vald.

Eesti veteranide meistrivõistlused: N45 odavise I, kettaheide II, raskusheide II, kuulitõuge III koht.

Kolmas edukas Liivi Parik orienteerumine, Otepää spordiklubi, Otepää.

Eesti veteranide meistrivõistlused: N60 orienteerumine lühirada III koht.

Mehed veteranid

Edukaim Tõnu Ainsoo kergejõustik, Valgamaa spordiveteranide selts, Otepää

Eesti veteranide meistrivõistlused: M45 100m I, 200m I, kuulitõuge I, 400m II, kettaheide II.

Teine edukas Viljar Vihmann kergejõustik, Valgamaa spordiveteranide selts, Sangaste vald.

Eesti veteranide meistrivõistlused: M50 kettaheide I, heidete MV I, kuulitõuge II, odavise III.

Kolmas edukas Rein Mikk kergejõustik, Valgamaa spordiveteranide selts, Helme vald.

Eesti veteranide meistrivõistlused: M65 vasaraheide I, raskusheide I, heidete MV II.

Edukad võistkonnad**Naised**

Edukaim Karupesa Teami 3 x 5 km teatesuusatamise naiskond

Anette Veerpalu, Triin Ojaste, Katrina Ojavee – Eesti meistrivõistlused II koht.

Mehed

Edukaim Karupesa Teami 3 x 10 km teatesuusatamise meeskond

Jaak Mae, Andres Kollo, Eeri Vahtra – Eesti meistrivõistlused I koht.

Noorte võistkond**Valga Laskurklubi poiste A vanuseklassi võistkond**

Anvar Karimov, Fjodor Orlov, Viktor Maltsev

Eesti noorte meistrivõistlused vabapüstol II, olümpiakiirlaskmine III.

Noored üllatajad:

Erik Sume – mäesuusatamine, mäesuusaklubi Väike-Munamägi, Otepää.

Eesti noorte C-vanuseklassi meistrivõistlused slaalom I, suurslaalom I, ülisuurslaalom I.

Carmen Pih mäesuusatamine, mäesuusaklubi Väike-Munamägi, Otepää.

Eesti noorte meistrivõistlused C-vanuseklass – slaalom I, kross I, ülisuurslaalom I.

Käsipalliklubi Käval C-vanuseklassi käsipallivõistkond EKV II koht**Pikaajaline edukas sportija**

Uudo Blaasen – lauatennis, Valgamaa spordiveteranide selts, Valga linn.

Eesti veteranide meistrivõistlused lauatennis M70 I koht üksikmängus.

Spordiperekond**Edukaim spordiperekond – perekond Ojaste**

Kalju Ojaste, Tanel Ojaste, Triin Ojaste, Teiloora Ojaste, Taavi Ojaste

Treenerid

Ants Orasson – laskesuusatamine, Oti spordiklubi Zahkna Team, Otepää.

Riho Meri – kergejõustik, spordiklubi Maret-Sport, Valga linn.

Zori Nevetšerja – poks, spordiklubi Nahkkinna, Valga linn.

Spordiaktivistid

Peeter Töldsepp – Valga linn

Leini Kirsimäe – Valga linn

9.5.2 2012. aasta rahvusvaheliste tiitli- ja karikavõistluste edukamad Valgamaa sportlased

Tabel 9-9. 2012. aasta rahvusvaheliste tiitli- ja karikavõistluste edukamad Valgamaa sportlased

Grete Gaim Otepää vald Spordiklubi Oti, Zahkna Team	Noorte maailmameistrivõistlused laskesuusatamine Kontiolahti, Soome	U-18 vanuseklass kuldmedal, 7,5 km viitstartiga sõidus 9. koht 10 km distants
Piret Granovskaja Tõlliste vald Spordiklubi Maret-Sport	Veteranide maailmameistrivõistlused sisekergejõustikus Jyvaskyla, Soome	N40 vanuseklass 60m jooks aeg 8,04 hõbemedal 200m aeg 27,05 hõbemedal
Piret Granovskaja Tõlliste vald Spordiklubi Maret-Sport	Veteranide Euroopa meistrivõistlused Kergejõustikus Zittau, Saksamaa	N40 vanuseklass 100m jooks aeg 12,74 hõbemedal
Aili Popp Puka vald Jaanikese jahiklubi	Euroopa meistrivõistlused jahipraktilises laskmises Männiku, Eesti	jahipraktiline laskmine harjutus - kombineeritud hõbemedal
Triin Ojaste Otepää vald Karupesa Team	Maailmameistrivõistlused murdmaasuusatamises Erzurum, Türgi	U23 vanuseklass 10 km klassikatehnika 11. koht vabatehnika sprint 17. koht
Andres Saal Otepää vald Otepää spordiklubi	Euroopa noorte meistrivõistlused suusaorienteerumises Sumõ, Ukraina	M18 vanuseklass sprint 23. koht tavarada 24. koht
Andreas Veerpalu Otepää vald Karupesa Team	Noorte taliolümpiamängud Innsbruck Austria murdmaasuusatamine	10 km klassikatehnikas 8. koht sprint vabatehnikas 15. koht

Allikas: Valgamaa spordiliit.

9.5.3 Valgamaa spordiklubide sportlaste poolt 2012. aasta Eesti meistrivõistlustelt võidetud medalid

Tabel 9-10. 2012. aasta Eesti meistrivõistluste kuldmedalite võitjad

Sportlane	Vanuseklass	Spordiala
Keidy Kütt	N	murdmaasuusatamine – pikamaasuusatamine
Keidy Kütt	NJ	murdmaasuusatamine – pikamaasuusatamine
Liina Suur	TB	sisekergejõustik – 600 m jooks
Anette Veerpalu	N16	murdmaasuusatamine – 4,4 km klassikatehnikas
Anette Veerpalu	N16	murdmaasuusatamine – sprint 0,9 km vabatehnikas
Maarja Maranik	N18	murdmaasuusatamine – sprint 0,9 km v.
Triin Ojaste	N23	murdmaasuusatamine – sprint 1,2 km v.
Triin Ojaste	N23	murdmaasuusatamine – suusavahetusega sõit 5 km klassikatehnikas + 5 km vabatehnikas
Jaak Mae	M	murdmaasuusatamine – teatesuusatamine 3x10 km
Eeri Vahtra	M	murdmaasuusatamine – teatesuusatamine 3x10 km
Andres Kollo	M	murdmaasuusatamine – teatesuusatamine 3x10 km
Birgit Maranik	N15	laskesuusatamine – sprint 3 km
Birgit Maranik	N15	laskesuusatamine – ühisstart 4 km
Keiju Rootsma	N15	laskesuusatamine – jälitussõit 4 km
Keiju Rootsma	N15	laskesuusatamine – individuaaldistants 5 km
Maarja Maranik	N17	laskesuusatamine – sprint 6 km
Katrin Kurg	N17	laskesuusatamine – individuaaldistants 7,5 km
Marju Meema	N19	laskesuusatamine – sprint 6 km
Marju Meema	N19	laskesuusatamine – jälitussõit 7,5 km
Grete Gaim	N19	laskesuusatamine – individuaaldistants 10 km

Sportlane	Vanuseklass	Spordiala
Grete Gaim	N19	laskesuusatamine – ühisstart 7,5 km
Artti Aigro	M14	kahevõistlus – tavadistants (suvi)
Artti Aigro	M14	suusahüpped – K40 individuaalvõistlus (suvi)
Artti Aigro	M	suusahüpped – K90 meeskonnavõistlus (suvi)
Mihkel Oja	M	suusahüpped – K90 meeskonnavõistlus (suvi)
Karl-August Tiirmaa	M	suusahüpped – K90 meeskonnavõistlus (suvi)
Greete Poderat	N	mäesuusatamine – mäesuusakross
Kristiine Aluvee	N18	suusaorienteerumine – tavarada
Siim Paalo	M	lumelauakross
Hans Markus Danilas	PD	mäesuusatamine – slaalom
Hans Markus Danilas	PD	mäesuusatamine – alpi-kahevõistus
Laur Mägi	PD	mäesuusatamine – suurslaalom
Carmen Piho	TC	mäesuusatamine – slaalom
Carmen Piho	TC	mäesuusatamine – suurslaalom
Carmen Piho	TC	mäesuusatamine – ülisuurslaalom
Erik Sume	PC	mäesuusatamine – ülisuurslaalom
Erik Sume	PC	mäesuusatamine – alpi-kahevõistus
Katre Luikme	TB	mäesuusatamine – slaalom
Katre Luikme	TB	mäesuusatamine – suurslaalom
Katre Luikme	TB	mäesuusatamine – ülisuurslaalom
Tormis Laine	PB	mäesuusatamine – slaalom
Tormis Laine	PB	mäesuusatamine – suurslaalom
Tormis Laine	PB	mäesuusatamine – ülisuurslaalom
Anna-Liisa Kärson	TA	mäesuusatamine – slaalom
Anna-Liisa Kärson	TA	mäesuusatamine – suurslaalom
Anna-Liisa Kärson	TA	mäesuusatamine – mäesuusakross
Tuule Laine	TA	mäesuusatamine – ülisuurslaalom
Jaanus Hiimäe	M35	kergejõustik – odavise
Magnus Kirt	MN	kergejõustik – odavise
Jaanus Hiimäe	M35	kergejõustik – vasaraheide
Jaanus Hiimäe	M35	kergejõustik – raskusheide
Marje Vahtre	N45	kergejõustik – odavise
Tõnu Ainsoo	M45	kergejõustik – 100 m jooks
Tõnu Ainsoo	M45	kergejõustik – 200 m jooks
Tõnu Ainsoo	M45	kergejõustik – kaugushüpe
Tõnu Ainsoo	M45	kergejõustik – kuulitõuge
Viljar Vihmann	M50	kergejõustik – kettaheide
Rein Mikk	M65	kergejõustik – vasaraheide
Rein Mikk	M65	kergejõustik – raskusheide
Kadi Kaart	TB	kergejõustik – kettaheide
Mirell Luik	TB	kergejõustik – vasaraheide
Mirell Luik	TB	kergejõustik – odavise
Uudo Blaasen	M75+	lauatennise üksikmäng
Endel Uppin	M40	maadlus – Kreeka-Rooma kuni 97 kg
Andres Saaron	M40	maadlus – Kreeka-Rooma kuni 125 kg
Evo Saar	M40	maadlus – vabamaadlus kuni 85 kg
Endel Uppin	M40	maadlus – vabamaadlus kuni 97 kg
Margot Meri	TA	kergejõustik – 300 m tõkkejooks
Ailen Raudsepp	NN	kergejõustik – 1500 m jooks
Aili Popp	N	jahilaskmine – VSS 20 + 20
Aili Popp	N	jahilaskmine – VSS + JKV
Ott Saar	PB	maadlus – Kreeka-Rooma kuni 59 kg

Sportlane	Vanuseklass	Spordiala
Nikita Molodkin	M35	poks kehakaal 64 kg
Roman Rajevski	U23	poks kehakaal üle 91 kg
Aili Popp	N	jahilaskmine – VJM-4
Silvia Luup	N16	orienteerumine – sprint
Birgit Maranik	N15	suvebiathlon – sprint 3 km
Birgit Maranik	N15	suvebiathlon – jälitussõit 3 km
Birgit Maranik	N15	suvebiathlon – ühisstart 3 km
Sandra Tarikas	N17	suvebiathlon – ühisstart 4 km
Grete Gaim	N19	suvebiathlon – sprint 6 km
Grete Gaim	N19	suvebiathlon – jälitussõit 7,5 km
Grete Gaim	N19	suvebiathlon – individuaaldistants 5 km
Grete Gaim	N19	suvebiathlon – ühisstart 4 km
Ene Aigro	N50	kergejõustik – 1500 m jooks

Allikas: Valgamaa spordiliit.

Tabel 9 -11. 2012. aasta Eesti meistrivõistluste hõbemedalite võitjad

Sportlane	Vanuseklass	Spordiala
Margot Meri	TA	sisekergejõustik – 60 m tõkkejooks
Margot Meri	TA	sisekergejõustik – kõrgushüpe
Margot Meri	TA	sisekergejõustik – viievõistlus
Hans Teearu	M23	murdmaasuusatamine – 9,9 k kl.
Karl Kinks	M16	murdmaasuusatamine – sprint 1,2 km v.
Triin Ojaste	N	murdmaasuusatamine – sprint 1,2 km v.
Marten Pulles	N14	murdmaasuusatamine – 3 km kl.
Jaak Mae	M	murdmaasuusatamine – sprinditeade 2x (3x1,5 km)
Andres Kollo	M	murdmaasuusatamine – sprinditeade 2x (3x1,5 km)
Anette Veerpalu	N	murdmaasuusatamine – teatesuusatamine 3x5 km
Triin Ojaste	N	murdmaasuusatamine – teatesuusatamine 3x5 km
Katrina Ojavee	N	murdmaasuusatamine – teatesuusatamine 3x5 km
Keiju Rootsma	N15	laskesuusatamine – sprint 3 km
Birgit Maranik	N15	laskesuusatamine – jälitussõit 4 km
Birgit Maranik	N15	laskesuusatamine – individuaaldistants 5 km
Maarja Maranik	N17	laskesuusatamine – jälitussõit 7,5 km
Maarja Maranik	N17	laskesuusatamine – ühisstart 5 km
Triin Ojaste	N	murdmaasuusatamine – 30 km kl.
Mariel Merlii Pulles	N14	murdmaasuusatamine – 3 km klassikatehnika ühisstart
Elli Piller	N70	lauatennis – üksikmäng
Karl-August Tiirmaa	M	kahevõistlus – tavadistants (talv)
Karl-August Tiirmaa	M	kahevõistlus – tavadistants (suvi)
Mihkel Oja	M18	kahevõistlus – tavadistants (suvi)
Mihkel Oja	M16	suusahüpped – K90 (talv)
Mihkel Oja	M18	suusahüpped – K90 (suvi)
Artti Aigro	M	suusahüpped – K90 individuaalvõistlus (suvi)
Meriliis Kukk	N14	suusahüpped – K25 individuaalvõistlus (suvi)
Greete Poderat	NJ	mäesuusatamine – slalom
Greete Poderat	NJ	mäesuusatamine – suurslaalom
Greete Poderat	NJ	mäesuusatamine – ülisuurslaalom
Ranek Koni	MJ	mäesuusatamine – suurslaalom
Ranek Koni	MJ	mäesuusatamine – ülisuurslaalom
Marju Meema	N	mäesuusatamine – mäesuusakross
Kaarel Grünberg	M	mäesuusatamine – slalom
Kaarel Grünberg	M	mäesuusatamine – suurslaalom
Kaarel Grünberg	M	mäesuusatamine – ülisuurslaalom
Karl Siim	M	mäesuusatamine – mäesuusakross

Sportlane	Vanuseklass	Sportdiala
Laur Mägi	PD	mäesuusatamine – slalom
Hans Markus Danilas	PD	mäesuusatamine – ülisuurslaalom
Martti Sarv	PD	mäesuusatamine – alpi-kahevõistus
Carmen Piho	TC	mäesuusatamine – alpi-kahevõistus
Hanna Mägi	TC	mäesuusatamine – ülisuurslaalom
Erik Sume	PC	mäesuusatamine – slalom
Erik Sume	PC	mäesuusatamine – suurslaalom
Kert Riitsalu	PB	mäesuusatamine – slalom
Kert Riitsalu	PB	mäesuusatamine – suurslaalom
Kert Riitsalu	PB	mäesuusatamine – ülisuurslaalom
Tuule Laine	TA	mäesuusatamine – suurslaalom
Liis Urman	TA	mäesuusatamine – ülisuurslaalom
Liis Urman	TA	mäesuusatamine – mäesuusakross
Kevin Padar	PA	mäesuusatamine – suurslaalom
Kevin Padar	PA	mäesuusatamine – mäesuusakross
Anvar Karimov	PB	laskmine tulirelvad vabapüstol 30 lasku
Anvar Karimov	PB	laskmine tulirelvad vabapüstol 30 lasku meeskondlik
Viktor Maltsev	PB	laskmine tulirelvad vabapüstol 30 lasku meeskondlik
Fjodor Orlov	PB	laskmine tulirelvad vabapüstol 30 lasku meeskondlik
Nikita Molodkin	U23	poks – kehakaal kuni 64 kg
Andres Saal	M18	suusaorienteerumine – sprint
Andres Saal	M18	suusaorienteerumine – tavarada
Andres Saal	M18	orienteerumine – sprint
Ott Saar	MJ	maadlus – Kreeka-Rooma kuni 60 kg
Ott saar	MJ	rannamaadlus kuni 60 kg
Jaanus Hiimäe	M35	kergejõustik – kuulitõuge
Marje Vahtre	N45	kergejõustik – kettaheide
Marje Vahtre	N45	kergejõustik – vasaraheide
Marje Vahtre	N45	kergejõustik – raskusheide
Tõnu Ainsoo	M45	kergejõustik – 400 m jooks
Tõnu Ainsoo	M45	kergejõustik – kettaheide
Viljar Vihmann	M50	kergejõustik – kuulitõuge
Viljar Vihmann	M50	kergejõustik – teivashüpe
Harri Mägi	M60	kergejõustik – kettaheide
Liina Suur	TB	kergejõustik – 800 m jooks
Marcella Liiv	TB	kergejõustik – odavise
Vladislav Kalames	PB	kergejõustik – 1500 m takistusjooks
Kevin Podnieks	PB	kergejõustik – kolmikhüpe
Johanna Ardel	TA	kergejõustik – 3000 m jooks
Johanna Ardel	TA	kergejõustik – 2000 m takistusjooks
Kaarel Juus	PA	kergejõustik – odavise
Kirke Kirt	NN	kergejõustik – kettaheide
Kadi Kaart	TB	kergejõustik – seitsmehvõistlus
Magnus Kirt	M	kergejõustik – odavise
Kristiine Aluvee	N18	suusaorienteerumine – sprint
Maarja Maranik	N18	suusaorienteerumine – tavarada
Birgit Maranik	N15	suvebiathlon – individuaalvõistlus 4 km
Katrin Kurg	N17	suvebiathlon – individuaalvõistlus 5 km
Katrin Kurg	N17	suvebiathlon – ühisstart 4 km
Siiri Baranova	N45	petangi üksikmäng
Rein Mikk	M65	kergejõustik – heidete mitmehvõistlus
Eduard Sokolovski	M65	laskmine – 60 lasku vabapüstol
Mihkel Lillemets	M70+	petangi – üksikmäng

Allikas: Valgamaa spordiliit.

Tabel 9 – 12. 2012. aasta Eesti meistrivõistluste pronksmedalite võitjad

Sportlane	Vanuseklass	Spordiala
Liina Suur	TB	sisekergejõustik – 1000 m jooks
Kirke Kirt	NN	sisekergejõustik – kuulitõuge
Kadi Kaart	TB	sisekergejõustik – viievõistlus
Keidy Kütt	N20	murdmaasuusatamine – 4,4 km klassikatehnikas
Siim Eilo	M23	murdmaasuusatamine – 9,9 km klassikatehnikas
Katrina Ojavee	N16	murdmaasuusatamine – 5 km vabatehnikas
Siim Lehismets	M18	murdmaasuusatamine – sprint 1,2 km vabatehnikas
Keidy Kütt	N20	murdmaasuusatamine – sprint 1,2 km vabatehnikas
Keidy Kütt	N20	murdmaasuusatamine – suusavahetus 5 km klassikatehnikas + 5 km vabatehnikas
Triin Ojaste	N	murdmaasuusatamine – suusavahetus 5 km klassikatehnikas + 5 km vabatehnikas
Helen Merilo	N	murdmaasuusatamine – pikamaasuusatamine
Helen Merilo	NJ	murdmaasuusatamine – pikamaasuusatamine
Morten Priks	M23	murdmaasuusatamine – 15 km vabatehnikas
Morten Priks	M23	murdmaasuusatamine – suusavahetus 10 km klassikatehnikas + 10 km vabatehnikas
Siim Lehismets	M18	murdmaasuusatamine – 15 km klassikatehnikas
Anette Veerpalu	N20	murdmaasuusatamine – sprinditeade 2x (3x1,5 km)
Keidy Kütt	N20	murdmaasuusatamine – sprinditeade 2x (3x1,5 km)
Keiju Rootsma	N15	laskesuusatamine – ühisstart 4 km
Katrin Kurg	N17	laskesuusatamine – jälitussõit 7,5 km
Maarja Maranik	N17	laskesuusatamine – individuaalstants 7,5 km
Andres Aaliste	M16	suusakahevõistlus – suvine individuaalne
Karl-August Tiirmaa	M	kahevõistlus – paarissprint
Mihkel Oja	M	kahevõistlus – paarissprint
Meriliis Kukk	N14	kahevõistlus – tavadistants (suvi)
Artti Aigro	M16	suusahüpped – K90 (talv)
Markkus Alter	M12	suusahüpped – K25 individuaalvõistlus (suvi)
Artti Aigro	M	suusahüpped – K90 meeskonnavõistlus (talv)
Karl-August Tiirmaa	M	suusahüpped – K90 meeskonnavõistlus (talv)
Mihkel Oja	M	suusahüpped – K90 meeskonnavõistlus (talv)
Kaarel Grünberg	M	mäesuusatamine – mäesuusakross
Eeva Mai Eensalu	TD	mäesuusatamine – alpi-kahevõistlus
Martti Sarv	PD	mäesuusatamine – slalom
Karl Martin Raid	PD	mäesuusatamine – alpi-kahevõistlus
Liis Urman	TA	mäesuusatamine – slalom
Liis Urman	TA	mäesuusatamine – suurslalom
Kevin Padar	PA	mäesuusatamine – ülisuurslalom
Piret Granovskaja	NV	sisekergejõustik – 60 m jooks
Reimo Tirrand	MJ	maadlus – Kreeka-Rooma kuni 120 kg
Jaanus Hiiemäe	M35	kergejõustik – kettaheide
Marje Vahtre	N45	kergejõustik – kuulitõuge
Arwed Puusalu	M50	kergejõustik – 200 m jooks
Arwed Puusalu	M50	kergejõustik – 400 m jooks
Viljar Vihmann	M50	kergejõustik – odavise
Jaan Jensen	M60	kergejõustik – kettaheide
Kevin Podnieks	PB	kergejõustik – kõrgushüpe
Ailen Raudsepp	NN	kergejõustik – 800 m jooks
Madli Keskoja	NN	kergejõustik – kõrgushüpe
Kirke Kirt	NN	kergejõustik – kuulitõuge
Margot Meri	TA	kergejõustik – seitsmehvõistlus
Anvar Karimov	PB	laskmine – tulirelvad spordipüstol 30+30 lasku

Sportlane	Vanuseklass	Spordiala
Anvar Karimov	PB	laskmine – tulirelvad olümpiakiirlaskmine (meeskonnavõistlus)
Fjodor Orlov	PB	laskmine – tulirelvad olümpiakiirlaskmine (meeskonnavõistlus)
Viktor Maltsev	PB	laskmine – tulirelvad olümpiakiirlaskmine (meeskonnavõistlus)
Kevin Koik	PB	maadlus – Kreeka-Rooma kuni 35 kg
Ott Saar	PA	maadlus – Kreeka-Rooma kuni 58 kg
Aili Popp	N	jahilaskmine – SP-200
Aili Popp	N	jahilaskmine – CSP-200
Maarja Maranik	N17	suvebiathlon – jälitussõit 7,5 km
Marju Meema	N19	suvebiathlon – ühisstart 4 km
Silvia Luup	N16	suusaorienteerumine – sprint
Silvia Luup	N16	suusaorienteerumine – tavarada
Susan Kaleta	U18	ratsasport – takistussõit
Leini Kirsimäe	N45+	laskmine – 30 lasku lamades
Liivi Parik	N60	orienteerumine – lühirada
Pille Illak	N50	orienteerumine – pikk rada
Pille Illak	N50	suusaorienteerumine – sprint
Sandra Tarikas	N17	laskesuusatamine – sprint 6 km
Grete Gaim	NJ	laskesuusatamine – sprint 7,5 km
Grete Gaim	NJ	laskesuusatamine – jälitussõit 10 km
Liivi Parik	N55	orienteerumine – tavarada
Liivi Parik	N55	suusaorienteerumine – sprint
Rein Augas	M35+	bridž – paarismäng
Nikolai Petrov	M35+	bridž – paarismäng

Selgitused: NN ja MN - naised ja mehed, noorsoo vanuseklass U23

NJ ja MJ - naised/mehed juuniorid

Allikas: Valgamaa spordiliit.

9.5.4 Harrastusspordile eraldatud toetus

Tabel 9-13. Harrastusspordile eraldatud toetus Valgamaal

	2008	2009	2010	2011	2012
Taotlejaid	16	22	23	17	17
Projekte	23	31	23	21	18
Eraldatud toetus (eurot)	18 132	16 107	14 243	14 215	14 187

Raamatus kasutatud märkide seletus:

- ... andmeid ei ole saadud või need on avaldamiseks ebakindlad;
- nähtust ei esinenud.

